

No 8 | 2020

NOMOMAXEIA

 University
of Cyprus

Περιεχόμενα

Χαιρετισμός Ακαδημαϊκού Επόπτη <i>(Editorial Note by the Academic Supervisor)</i>	5	προθεσμίας).....	15
Τατιάνα-Ελένη Συνοδινού, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Νομικής Π.Κ., Ακαδημαϊκή Σύμβουλος του Νομικού Ομίλου και της «Νομομαχίας» <i>(Tatiani Eleni Synodinou, Associate Professor of the Department of Law of the University of Cyprus, Academic Supervisor of the Group of Legal Education UCY and of «Nomomachia»)</i>		(<i>Tsianti CA v. Nicosia District Office, Department of Planning and Housing, Revision Appeal no. 14/2012, 17 July 2019</i>)	
Χαιρετισμός Προέδρου Νομικού Ομίλου <i>(Editorial Note by the President of the Group of Legal Education)</i>	6	Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας v. Θωμά, Ποινική Έφεση Αρ. 132/2017, 136/2017, 26 Ιουνίου 2019. (Φόνος εκ προμελέτης, Ανθρωποκτονία, Αποφασιστικότητα, Ψυχρότητα κατηγορούμενου).....	16
Ανδρέας Βαρνάβας, Μαίρη Πάσιου, Τεταρτοετείς Φοιτητές Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου, Πρόεδροι Νομικού Ομίλου Πανεπιστημίου Κύπρου (2019-2020) <i>(Andreas Varnavas, Mary Pasiou, Fourth-year UCY Law Students, Presidents of the Group of Legal Education)</i>		(<i>Attorney General of the Republic v. Thomas, Criminal Appeal no. 132/2017, 136/2017, 26 June 2019</i>)	
Εκδηλώσεις (Events)		Γεωργία Παπαμιχαήλ (Georgia Papamichael)	
Συνέδριο Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου με θέμα: «Κυπριακή Δημοκρατία και Διεθνές Δίκαιο»	7	Υπουργείου Οικονομικών κ.α. v. Αυγουστή κ.α., Εφέσεις κατά απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 177/18, 75/19, 76/19, 77/19, 79/19, 80/19, 84/19 και 85/19, 16 Ιουλίου 2019. (Αποκοπές μισθών, Δημόσιοι υπάλληλοι, Εξαίρεση δικαστών).....	16
(<i>Conference held by the Department of Law of the University of Cyprus titled “The Republic of Cyprus and International Law”</i>)		(<i>Ministry of Finance and others v. Augusti and others, Appeals against Administrative Court decision no. 177/18, 75/19, 76/19, 77/19, 79/19, 80/19, 84/19 and 85/19, 16 July 2019</i>)	
Εκδήλωση Νομικού Ομίλου Πανεπιστημίου Κύπρου με θέμα: «Εργατικό Δίκαιο: Δικαιώματα των Εργαζομένων»	8	Mushawar ΗΠΑ (μέσω του πληρεξουσίου αντιπροσώπου της Serman) κ.α. v. Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω Υπουργού Εσωτερικών ως Κηδεμόνα Τ/Κ Περιουσιών, Αναθεωρητική Έφεση αρ. 111/13, 27 Νοεμβρίου 2019. (Τουρκοκυπριακή περιουσία, Άρση καθεστώτος διαχείρισης Κηδεμόνα).....	17
(<i>Event held by the Group of Legal Education of the University of Cyprus titled “Employment Law: Rights of the Employees”</i>)		(<i>Mushawar USA (through Serman’s authorized representative) and others v. The Republic of Cyprus, through the Minister of the Interior as Guardian of T/C Properties, Revision Appeal no. 111/13, 27 November 2019</i>)	
Διεθνές Συνέδριο REDA 2019 Regulation and Enforcement in the Digital Age	9	Αδελφοί Λιοτατή Λιμιτεδ v. Διευθυντή Τμήματος Εργασιακών Σχέσεων, Ποινική Έφεση αρ. 151/2016, 1 Νοεμβρίου 2019. (Έννοια του μισθού, Προϋποθέσεις καταβολής 13ου μισθού).....	18
(<i>International Conference REDA 2019 Regulation and Enforcement in the Digital Age</i>)		(<i>Liotati Brothers Limited v. Head of the Department of Labor Relations, Criminal Appeal no. 151/2016, 1 November 2019</i>)	
Επικαιρότητα (Legal News)		Λάμπρος Κυπριανού & Υίοι (Εργολάβοι) Λτδ κ.α. v. Οργανισμού Χρηματοδοτήσεως Τραπεζής Κύπρου ΛΤΔ, Πολιτική Έφεση αρ. 179/2013, 27 Νοεμβρίου 2019. (Διάταγμα εκτέλεσης απόφασης, Παρέλευση 10 ετών από την έκδοση της απόφασης).....	18
Νομοθεσία (Legislation)		(<i>Lambros Kyprianou & Sons (Contractors) Ltd v. Bank of Cyprus Finance Organization Ltd, Political Appeal no. 179/2013, 27 November 2019</i>)	
Νομοθετική Επικαιρότητα (Legislation News)	10	Stirrup Investments Ltd v. Μ. Μιχαήλ κ.α., Πολιτική Έφεση Αρ. 308/2012, 11 Οκτωβρίου 2019. (Προϋποθέσεις επιστροφής εγγύησης μετά τον τερματισμό σύμβασης).....	19
Δρ. Χριστιάννα Κληρίδου (Dr. Christiana Cleridou)		(<i>Stirrup Investments Ltd v. M. Michael and others., Political Appeal No. 308/2012, 11 October 2019</i>)	
Νομολογία		Αναφορικά με την Αίτηση του Πιπερή v. Αναφορικά με την Σ.Π.Ε. Κυπερούντας, Πολιτική Έφεση Αρ. 456/2012, 20 Σεπτεμβρίου 2019. (Διατητική διαδικασία, Διατητική απόφαση, Αρχή της δίκαιης δίκης)	19
Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου (ΑΔ) <i>(Supreme Court of Cyprus)</i>		(<i>Regarding Piperis’ Application v. Regarding C.C.C Kiperountas, Political Appeal No. 456/2012, 20 September 2019</i>)	
Yulia v. του πλοίου “CASTORONE” (PIPELINE CRANE VESSEL) με σημαία των νήσων Μπαχάμες (Bahamas flag) και με επίσημο αρ. (IMO) 9444194, Αγωγή Ναυτοδικείου αρ.16/17, 9 Σεπτεμβρίου 2019. (Σχοινιά ελλιμενισμού, Διαρροή μαζούτ, Αόριστη μαρτυρία)	13	Μελίνα Χατζήχρυσάνθου (Melina Hadjichysanthou)	
(<i>Yulia v. «CASTORONE» (PIPELINE CRANE VESSEL) ship with flag of the Bahamas (Bahamas flag) and official no. (IMO) 9444194, Maritime Court of Appeal, 9 September 2019</i>)		Διοικητικό Δικαστήριο της Κύπρου (ΔΔ) <i>(Administrative Court of Cyprus (AC))</i>	
Κυπριακές Αερογραμμές Δημόσια Λτδ v. Αντωνίου, Πολιτική Έφεση Αρ. 101/2013, 16 Ιουλίου 2019. (Απολαβές και ωφελήματα, σύμβαση εργασίας)	14	Νικολαΐδη v. Κυπριακής Δημοκρατίας, Συνεκδικαζόμενες Πορτοφυγές Αρ. 98/2013 κ.ά., 29 Μαρτίου 2019. (Μείωση απολαβών, δημόσιοι υπάλληλοι, μισθός ως περιουσιακό δικαίωμα, άρθρο 23 Συντάγματος)	20
(<i>Cyprus Airlines Public Ltd v. Antoniou, Civil Appeal no. 101/2013, 16 July 2019</i>)		(<i>Nicolaides v. The Republic of Cyprus, Consolidated Recourses no. 918/2018 and others, Administrative Court, 29 March 2019</i>)	
Υπουργού Οικονομικών κ.α. v. Corby Holdings Limited Merton Investments Limited, Αναθεωρητική Έφεση Αρ. 38/13, 3 Ιουνίου 2019. (περί Φορολογίας Κεφαλαιουχικών Κερδών Νόμου, ερμηνεία του νόμου)	14	Μάριος Γεωργίου v. Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω της εξ Υπουργών Επιτροπής καθιδρυμένης δυνάμει του Ν. 139/91, ως τροποποιήθηκε, απαραίτητη από τους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης, Οικονομικών και Γεωρ-	
(<i>Minister of Finance KA v. Corby Holdings Limited Merton Investments Limited, Revision Appeal no. 38/13, 3 June 2019</i>)			
Σύζινος v. Αστυνομία, Ποινική Έφεση Αρ. 174/2017, 19 Ιουλίου 2019. (Ναρκοτικά, παγίδευση, αθώωση)	15		
(<i>Syzinos v. Police, Criminal Appeal no. 174/2017, 19 July 2019</i>)			
Τσιαντή κ.α. v. Επαρχιακό Γραφείο Λευκωσίας Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Αναθεωρητική Έφεση Αρ.145/2012, 17 Ιουλίου 2019. (Πολεοδομική άδεια, ανανέωση, λήξη			

<p>γίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος και Υπουργού Εσωτερικών δια της ιδιότητάς του ως Κηδεμόνα των Τουρκοκυπριακών Περιουσιών, 10 Ιανουαρίου 2020. (Τουρκοκυπριακές περιουσίες, Ιεραρχική Προσφυγή, υποχρέωση διαβίβασης προς αρμόδιο όργανο).....</p> <p><i>(Marios Georgiou v. The Republic of Cyprus through the Committee of Ministers established under Law 139/91, as amended, consisting of the Minister of Justice and Public Order, Economy, Agriculture, Rural Development and the Environment and the Minister of Interior as the Guardian of Turkish Cypriot Properties, Case No. 701/2016, Administrative Court, 10 January 2020)</i></p> <p>Παντελίτσα Ευαγόρου (Pantelitsa Evagorou)</p> <p>Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) (Court of Justice of the European Union (CJEU))</p> <p>Υπόθεση C-417/18, AW κ. Lietuvos valstybė και Lietuvos valstybė, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα) 5 Σεπτεμβρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:671. (Ευρωπαϊκός τηλεφωνικός αριθμός 112 - Αδράνεια εθνικών αρχών - Πλημμελής εφαρμογή οδηγίας 2002/22).....</p> <p><i>(AW v. Lietuvos valstybė and Lietuvos valstybė, Judgment of the Court (Fourth Chamber) 5 September 2019, ECLI:EU:C:2019:671)</i></p> <p>Υπόθεση C-390/18, Airbnb Ireland, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως) 19 Δεκεμβρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:1112. (Διαδικτυακή πλατφόρμα «Airbnb» - Βραχυχρόνια μίσθωση - Ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας).....</p> <p><i>(C-390/18 - Airbnb Ireland, Judgment of the Court (Grand Chamber) 19 December 2019, ECLI:EU:C:2019:1112)</i></p> <p>Υπόθεση C-220/17, Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG κατά Land Berlin, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώτο τμήμα) 30 Ιανουαρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:76. (Καπνικά προϊόντα - Απαγόρευση βάσει του μεριδίου στην αγορά - Διακριτική ευχέρεια κρατών μελών).....</p> <p><i>(Case C-220/17, Planta Tabak- Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG v. Land Berlin, Judgment of the Court (First Chamber) 30 January 2019, ECLI:EU:C:2019:76)</i></p> <p>Αριστείδης Κολετζάκης (Aristides Koletzakis)</p> <p>Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-508/18 και C-82/19, Minister for Justice and Equality κατά OG και PI, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 27 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:456. (Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης - Δικαστική Εξουσία - Ανεξαρτησία δικαστικού οργάνου).....</p> <p><i>(Joined Cases C-508/18 and C-82/19, Minister for Justice and Equality v OG and PI, (Grand Chamber) 27 May 2019, ECLI:EU:C:2019:456)</i></p> <p>Υπόθεση T-391/17, Ρουμανία κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) 24 Σεπτεμβρίου 2019, ECLI:EU:T:2019:672. (Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών - Υποχρέωση αιτιολόγησης -Ευρωπαϊκή Επιτροπή).....</p> <p><i>(Case T-391/17, Romania v European Commission, Judgment of the General Court (Second Chamber), 24 September 2019, ECLI:EU:T:2019:672)</i></p> <p>Στέφανος Στεφάνου (Stefanos Stefanou)</p> <p>Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) (European Court of Human Rights (ECtHR))</p> <p>Karl-Theodor ZU GUTTENBERG κ. Γερμανίας (Αίτ. Αρ. 14047/16), 18 Ιουλίου 2019 (σεβασμός ιδιωτικής ζωής).....</p> <p><i>(Karl-Theodor ZU GUTTENBERG v. Germany (App. no. 14047/16), 18 July 2019)</i></p> <p>Gürbüz Et Bayar κ. Τουρκίας (Αίτ. Αρ. 8860/13), 23 Ιουλίου 2019 (ελευθερία μετάδοσης πληροφοριών).....</p> <p><i>(Gürbüz Et Bayar v. Turkey (App. no. 8860/13), 23 July 2019)</i></p> <p>Marc Glaisen κ. Ελβετίας (Αίτ. Αρ. 40477/13), 18 Ιουλίου 2019 (απαγόρευση διακρίσεων και σεβασμός ιδιωτικής ζωής).....</p>	<p><i>(Marc Glaisen v. Switzerland (App. no. 40477/13), 18 July 2019)</i></p> <p>Høiness κ. Νορβηγίας (Αίτ. Αρ. 43624/14), 19 Μαρτίου 2019 (ανώνυμα δυσφημιστικά σχόλια και σεβασμός ιδιωτικής ζωής).....</p> <p>21 <i>(Høiness v. Norway (Application no. 43624/14), 19 March 2019)</i></p> <p>Olewnik-Cieplińska and Olewnik κ. Πολωνίας (Αίτ. Αρ. 20147/15), 5 Σεπτεμβρίου 2019 (δικαίωμα στη ζωή και αποτελεσματική διερεύνηση).....</p> <p>27 <i>(Olewnik-Cieplińska and Olewnik v. Poland (Application no. 20147/15), 5 September 2019)</i></p> <p>Kurt κ. Αυστρίας (Αίτ. Αρ. 62903/15), 4 Ιουλίου 2019 (ανήλικα παιδιά και δικαίωμα στη ζωή).....</p> <p>28 <i>(Kurt v. Austria (Application no. 62903/15), 4 July 2019)</i></p> <p><i>Μέλανη Αβράαμ (Melani Avraam)</i></p> <p>Αρθρογραφία (Scholar Articles)</p> <p>I. Εργατικό Δίκαιο (Employment Law)</p> <p>Η Σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας και δικαστική προστασία των εργαζομένων.....</p> <p>29 <i>(Sexual harassment in the workplace and legal protection of the employee)</i></p> <p><i>Ελένη Κωνσταντίνου (Eleni Constantinou)</i></p> <p>II. Εταιρικό Δίκαιο (Company Law)</p> <p>Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (SE), της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (SCE) και της αποσυρθείσας προτεινόμενης Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (SUP)</p> <p>33 <i>(The advantages and the disadvantages of the European Company (SE), the European Cooperative Company (SCE) and the withdrawal of the proposed Directive for Single-member Private Limited Liability Company (SUP))</i></p> <p><i>Ιωάννα Λύτρα (Ioanna Lytra)</i></p> <p>III. Δίκαιο Περιβάλλοντος (Environmental Law)</p> <p>The Appropriateness of EU Unilateral Regulation to address Global Environmental Problems.....</p> <p>40 <i>Αλέξανδρος Βρυωνίδης (Alexandros Vryonides)</i></p> <p>Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περιβαλλοντικά θέματα στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό το φως της Σύμβασης Ααρχους.....</p> <p>45 <i>(Access to justice in environmental matters in the European Union's legal order in the light of the Aarhus Convention)</i></p> <p><i>Ιουλία Κοϊνά (Julia Koina)</i></p> <p>IV. Ποινικό Δίκαιο (Criminal Law)</p> <p>Η συμβολή της φεμινιστικής θεωρίας στο ποινικό δίκαιο.....</p> <p>50 <i>(The contribution of feminist theory to criminal law)</i></p> <p><i>Ιωάννα Σωτηρίου (Ioanna Soteriou)</i></p> <p>Κριτική νομολογιακή προσέγγιση του βιασμού στην Κύπρο... <i>(Critical approach of Cypriot case-law on rape)</i></p> <p>55 <i>Νάγια Χριστοδούλου (Nayia Christodoulou)</i></p> <p>V. Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Intellectual Property Law)</p> <p>Η στάθμιση ελευθερίας έκφρασης και πνευματικής ιδιοκτησίας στο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.....</p> <p>59 <i>(The balance of freedom of expression and copyright law in European intellectual property law)</i></p> <p><i>Θεοχάρης Γεωργιάδης (Theocharis Georgiades)</i></p> <p>Η νομική προστασία του χαλουμού ως κοινοτικού σήματος <i>(Community Trademark Protection of "halloumi")</i></p> <p>63 <i>Σοφοκλής Καρασαμάνης (Sofoklis Karasamanis)</i></p> <p>Αρθρογραφία Δικηγορικής Εταιρείας Κούσιος Κορφιώτης Παπαχαλαράμπους Δ.Ε.Π.Ε. (Sponsor's journalism)</p> <p>Κάμερες Παρακολούθησης σε Χώρους Εργασίας και ΓΚΠΔ. <i>(Surveillance cameras in the workplace and GDPR)</i></p> <p>71 <i>Ελένη Ζουβάνη & Σοφία Σιοπούλου (Eleni Zouvani & Sofia Siopoulou)</i></p>
--	---

NOMOMACHEIA

Συντελεστές

Διευθύντρια Έκδοσης/
Επιστημονική εποπτεία περιοδικού

ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ ΤΑΤΙΑΝΑ-ΕΛΕΝΗ
*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου,
Ακαδημαϊκή Σύμβουλος Νομικού Ομίλου*

Συντονισμός Έκδοσης
IBANOVA ΔΕΣΠΟΙΝΑ

Επιμέλεια Έκδοσης
ΑΒΡΑΑΜ ΜΕΛΑΝΗ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ Π. ΒΑΣΙΛΗΣ
ΒΑΡΝΑΒΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑ ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ
ΘΩΙΔΗ ΑΝΤΡΙΑ
ΚΟΛΕΤΖΑΚΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
ΠΠΑΣΙΟΥ ΜΑΙΡΗ
ΣΚΥΛΛΟΥΡΙΩΤΗ ΕΡΙΕΤΤΑ
ΣΤΑΜΑΤΑ ΜΑΡΙΑ
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΤΟΚΑ ΧΑΡΑ
ΧΑΤΖΗΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΜΕΛΙΝΑ

Συνεργάτες

ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΑ
*Λέκτορας στο Δημόσιο, Ευρωπαϊκό και Περιβαλλοντικό
Δίκαιο, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου*

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ
*Επίκουρος Καθηγητής Εμπορικού Δικαίου,
Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου*
ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ
*Αναπληρωτής Καθηγητής Ποινικού Δικαίου,
Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου*

ΚΛΗΡΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ
*Νομικός (LLB, LLM, MA, PhD), Ειδική Επιστήμονας,
Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου*

Τεύχος Οκτώ, 2019 - Λευκωσία, Κύπρος

Ψηφιακή μορφή:
www.ucy.ac.cy/nomomachia

Επιμέλεια - Παραγωγή
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Α.Ε.
ISSN: 2421 - 8278 (Εντυπη μορφή)
ISSN: 2421 - 8286 (Ψηφιακή μορφή)

Contributors

Chief Editor/Scientific supervision
of the Journal

SINODINOU TATIANA-ELENI
*Associate Professor of Department
of Law of the University of Cyprus,
Academic Advisor of the Law Society*

Publishing Coordinator
IVANOVA DESPINA

Magazine Editors
AVRAAM MELANI
ANTONIOU P. VASILIS
VARNAVAS ANDREAS
EPAMINONDA NICOLETTA
THOIDI ANDRIA
KOLETZAKIS ARISTIDIS
PASIOU MARY
SKYLLOURIOTI ERIETTA
STAMATA MARIA
STEFANOU STEFANOS
TOKA CHARA
HADJICHRYSANTHOU MELINA

Collaborators

HADJIYIANNI IOANNA
*Lecturer in Public, EU and Environmental Law,
Department of Law of the University of Cyprus*
PAPADOPOULOS THOMAS
*Assistant Professor of Business Law, Department of Law
of the University of Cyprus*

PAPACHARALAMBOUS CHARALAMBOS
*Associate Professor of Criminal Law,
Department of Law of the University of Cyprus*

CLERIDOU CHRISTIANA
*Lawyer (LLB, LLM, MA, PhD), Special Scientist,
Department of Law, University of Cyprus*

Issue Eight, 2019 - Nicosia, Cyprus

Digital Form:
www.ucy.ac.cy/nomomachia

Editing - Production
SAKKOULAS PUBLICATIONS S.A.
ISSN: 2421 - 8278 (PRINTED FORM)
ISSN: 2421 - 8286 (DIGITAL FORM)

Χορηγοί (Sponsors)

KOUSHOS KORFIOTIS PACHARALAMBOS LLC
ADVOCATES & LEGAL CONSULTANTS

GALAXY LAW
BOOKSHOP

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Συντομογραφίες

BWS	Battered Woman Syndrome	TEU	Treaty on European Union
CBDR	Common But Differentiated Responsibilities	TFEU	Treaty on the Functioning of the European Union
CCTV	Closed-Circuit Television Surveillance	UK	United Kingdom
CJEU	Court of Justice of the European Union	ΑΔ	Ανώτατο Δικαστήριο
CORSIA	Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation	ΓΚΠΔ	Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων
ETS	Emissions Trading Schemes	Δ.Ε.Δ.	Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών
EU	European Union	ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
GDPR	General Data Protection Regulation	ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ICAO	International Civil Aviation Organisation	ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
IEMIEIs	Internal Measures with Extraterritorial Implications	ΕΟΟΣ	Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού
IMO	International Maritime Organisation	ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
MBM	Market-based-measure	ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων
MEA	Multilateral Environmental Agreements	ΕΣΠΔ	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων
MRV	Monitoring, Reporting, Verification	ΚΚΒΠ	Κλειστά Κυκλώματα Βίντεο- Παρακολούθησης
NGOs	Non-governmental organizations	ΚΜ	Κράτος- Μέλος
SCE	Societas Cooperativa Europaea - Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρεία	ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
SE	Societas Europaea - Ευρωπαϊκή Εταιρεία	ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
SPE	Societas Privata Europaea - Ευρωπαϊκή Ιδιωτική Εταιρεία	ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
SUP	Societas Unius Personae - Μονοπρόσωπη Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης	ΠΙ	Πνευματική Ιδιοκτησία
		ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
		ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
		ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Είναι με ιδιαίτερη χαρά που χαιρετίζω το 8ο τεύχος της Νομομάχειας. Το τεύχος αυτό, όπως και το 9ο τεύχος, που σύντομα θα ακολουθήσει, ολοκληρώθηκε μέσα στις πρωτόγνωρες συνθήκες της πανδημίας COVID 19, γεγονός στο οποίο οφείλεται εν μέρει και η καθυστέρηση της έκδοσής του. Παρά τις δυσκολίες και την ανάγκη προσαρμογής με ένα νέο τρόπο ζωής και εργασίας, τα μέλη της εκδοτικής ομάδας είδαν το παρόν τεύχος με τη γνωστή αγάπη, επιμέλεια, ενθουσιασμό και με αισιοδοξία επιβεβαιώνοντας τη ρήση του Αντουάν ντε Σαιν-Εξπερύ ότι ο αισιόδοξος άνθρωπος μετατρέπει τις δυσκολίες σε ευκαιρίες, ενώ ο απαισιόδοξος βλέπει τις ευκαιρίες που του παρουσιάζονται ως δυσκολίες.

Το παρόν τεύχος είναι ένα ενδιαφέρον «μίγμα» θεματικών και νομικών προβληματισμών που άπτονται περισσότερων δικαιοκων πεδίων. Εκτός από τις κλασικές επιτυχημένες ενότητες της συνοπτικής παρουσίασης σημαντικών αποφάσεων του Ανωτάτου Δικαστηρίου, του Διοικητικού Δικαστηρίου, του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για πρώτη φορά εισάγεται ενότητα για τη νομοθετική επικαιρότητα με έμφαση σε σημαντικά νομοθετήματα που θεσπίστηκαν από τον Ιανουάριο έως και το Μάιο του 2020.

Περαιτέρω, διαφωτίζονται μέσα από μια κριτική ματιά μια σειρά από ζητήματα με ιδιαίτερη ανθρωποκεντρική διάσταση: σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, συμβολή της φεμινιστικής θεωρίας στο ποινικό δίκαιο, νομολογιακή προσέγγιση του βιασμού στην Κύπρο, κάμερες παρακολούθησης σε χώρους εργασίας υπό το φως του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων). Σημαντική και ιδιαίτερα επίκαιρη ενότητα του παρόντος τεύχους αποτελεί το δίκαιο περιβάλλοντος (καταλληλόλητα της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής ρύθμισης για αντιμετώπιση παγκόσμιων προβλημάτων, πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περιβαλλοντικά θέματα στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό το φως της Σύμβασης του Άρχους), ενώ το τεύχος πραγματεύεται, επίσης, σύγχρονα ζητήματα του εταιρικού δικαίου (πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Εταιρίας, της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρίας και της αποσυρθείσας προτεινόμενης Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης) και του δικαίου διανοητικής ιδιοκτησίας (στάθμιση ελευθερίας έκφρασης και πνευματικής ιδιοκτησίας, νομική προστασία του χαλουμιού ως κοινοτικού σήματος).

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους συντελεστές του τεύχους (συγγραφείς και επιμελητές έκδοσης) για τις συμβολές τους, τους συνεργάτες ακαδημαϊκούς για την σημαντική τους υποστήριξη, καθώς και τον χορηγό της Νομομάχειας για την πολύτιμη συνδρομή του στο συναρπαστικό εγχείρημα της Νομομάχειας. Τέλος, τον εκδοτικό οίκο Σάκκουλα για την εξαιρετική συνεργασία.

Τατιάνα-Ελένη Συνοδινού,
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια,
Τμήμα Νομικής,
Πανεπιστήμιο Κύπρου,
Ακαδημαϊκή Σύμβουλος του
Νομικού Ομίλου
και της «Νομομάχειας»

Αγαπητοί Αναγνώστες,

Ακόμα ένας κύκλος του φοιτητικού Νομικού Περιοδικού «Νομομάχια» έχει κλείσει, όμως το ενδιαφέρον και ο ζήλος για μια νέα αφετηρία παραμένουν αμείωτα. Η «Νομομάχια» είναι το αποτέλεσμα μιας εποικοδομητικής και αγαστής συνεργασίας μεταξύ των φοιτητών, δικηγόρων και αποφοίτων του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου. Ο Νομικός Όμιλος και οι συντελεστές της «Νομομάχιας», παραμένοντας ενημερωμένοι για τα σύγχρονα νομικά και κοινωνικά ζητήματα, διατηρούν ακέραιη την προσπάθεια για την συνέχιση αυτού του εγχειρήματος.

Αυτή την ακαδημαϊκή χρονιά, οι φοιτητές του Πανεπιστημίου Κύπρου, καθώς και ολόκληρη η διεθνής κοινότητα βιώνει πρωτόγνωρες συνθήκες που οφείλονται στο ξέσπασμα της πανδημίας COVID-19 επηρεάζοντας τις ζωές και την καθημερινότητα όλων μας. Παρόλες τις πρακτικές δυσκολίες και εμπόδια που δημιουργήθηκαν ή ενδεχομένως να εμφανιστούν στο απώτερο μέλλον, η ανάγκη αναζήτησης της γνώσης και προώθησης της νομικής επιστήμης παραμένει ο πρωταρχικός στόχος του περιοδικού και του Νομικού Ομίλου. Εξάλλου, όπως ορθά είπε ο αρχαίος Έλληνας ποιητής του 4ου αιώνα π.Χ., Μένανδρος, «αλωτά γίνεται επιμελεία και πόνω άπαντα», δηλαδή «όλα μπορεί να τα κατακτήσει κανείς με σκληρή δουλειά και επιμέλεια».

Επομένως, θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες στην Ακαδημαϊκή Σύμβουλο του Νομικού Ομίλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιδιωτικού-Εμπορικού Δικαίου και Αντιπρόεδρο του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου κα Τατιάνα-Ελένη Συνοδινού για την ένθερμη καθοδήγηση σ' αυτό το ταξίδι. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον βασικό χορηγό του περιοδικού, το δικηγορικό γραφείο Κούσιος Κορφιώτης Παπαχαραλάμπους Δ.Ε.Π.Ε., το βιβλιοπωλείο Galaxy Law Bookshop και τον Εκδοτικό Οίκο Σάκκουλα για την άψογη στήριξη και συνεργασία. Τέλος, φυσικά, δε θα μπορούσαμε να μην ευχαριστήσουμε τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ομίλου, τους αρθρογράφους και τα μέλη της εκδοτικής επιτροπής του περιοδικού για την εξαιρετική συνεργασία και ομαδική προσπάθεια.

Καλή Ανάγνωση!

**Ανδρέας Βαρνάβας
και Μαίρη Πάσιου,**

*Τεταρτοετείς Φοιτητές
Τμήματος Νομικής
Πανεπιστημίου Κύπρου,
Πρόεδροι Νομικού Ομίλου
Πανεπιστημίου Κύπρου
(2019-2020)*

Εκδηλώσεις

Συνέδριο Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου με θέμα: «Κυπριακή Δημοκρατία και Διεθνές Δίκαιο»

Με ιδιαίτερη επιτυχία διοργανώθηκε από το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου και την Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, το Συνέδριο «Κυπριακή Δημοκρατία και Διεθνές Δίκαιο», υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το Συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις 24-26 Οκτωβρίου 2019 στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Κύπρου και σε αυτό συμμετείχαν περισσότεροι από 30 διακεκριμένοι Καθηγητές Διεθνούς Δικαίου και νομικοί από την Κύπρο και την Ελλάδα.

Σύντομο χαιρετισμό απηύθυναν ο τέως Γενικός Εισαγγελέας της Κυπριακής Δημοκρατίας, κ. Κώστας Κληρίδης, ο Αντιπρύτανης Διεθνών Σχέσεων, Οικονομικών και Διοίκησης του Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ. Ιωάννης Παπιντζάκης και ο Δρ. Αριστοτέλης Κωνσταντινίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Πρόεδρος του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου.

Σκοπός του Συνεδρίου ήταν η ανάλυση και ο σχολιασμός των σύγχρονων εξελίξεων του Διεθνούς Δικαίου που απασχολούν σήμερα την Κυπριακή Δημοκρατία, όπως το Κυπριακό πρόβλημα, με έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιουσιακό, το Δίκαιο της Θάλασσας, τις ενεργειακές εξελίξεις, τις Βρετανικές Βάσεις, κ.ά.

Αναλυτικότερα, το Συνέδριο αναπτύχθηκε σε δέκα μέρη, ενώ στο τέλος του καθενός, η συζήτηση ανατροφοδοτούνταν από ερωτήσεις του κοινού. Συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος με τίτλο «Κυπριακό πρόβλημα και Διεθνές Δίκαιο» συζητήθηκαν θέματα όπως η Συνθήκη Εγγύησης στην Κύπρο και οι εφαρμογές της, η Αποχώρηση στρατευμάτων από ξένο κράτος στο διεθνές δίκαιο, η Αναγνώριση/μη αναγνώριση οντοτήτων ως κράτη στο διεθνές δίκαιο, η οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης στην Κύπρο και η Ομοσπονδοποίηση στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου με έμφαση στην περίπτωση της Κύπρου.

Ακολούθως, κατά το δεύτερο μέρος, «Κυπριακή Δημοκρατία και Δίκαιο της Θάλασσας», αναλύθηκαν τα ζητήματα της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας, οι

παρεμβάσεις της Τουρκίας στη διαπραγμάτευση, υπογραφή και εφαρμογή της Συμφωνίας για εγκαθίδρυση του Λειτουργικού Τμήματος Εναέριου Χώρου, η μορφή των κυριαρχικών δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα και την ΑΟΖ, τα Δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των κρατών σε μη οριοθετημένες θαλάσσιες περιοχές και ζητήματα διεθνούς και ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας από παράνομες δραστηριότητες στην Κυπριακή ΑΟΖ.

Στο τρίτο μέρος με τίτλο «Διεθνές δίκαιο και ενεργειακές εξελίξεις στην νοτιοανατολική Μεσόγειο», κεντρικός ομιλητής ήταν ο Υπουργός Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, Δρ Νίκος Χριστοδουλίδης και στη συνέχεια συζητήθηκαν ζητήματα ενέργειας και της αλληλεπίδρασης των κανόνων χρήσης βίας και Δικαίου της Θάλασσας στο πλαίσιο μονομερών εξορυκτικών δραστηριοτήτων με υποστήριξη στρατιωτικών δυνάμεων.

Στο τέταρτο μέρος «Κυπριακή Δημοκρατία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ηνωμένα Έθνη», οι παρουσιάσεις εστίασαν σε θέματα που αφορούσαν τους Προσδιοριστικούς στόχους της εθνικής κυριαρχίας και της θεσμικής ταυτότητας της ΕΕ στην περίπτωση της Κύπρου, την Απόσχιση από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την αποστολή της UNFICYP στην Κύπρο.

Εν συνέχεια, το πέμπτο μέρος «Κυπριακό πρόβλημα και διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων» περιλάμβανε ομιλίες σχετικά με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κατεχόμενη Κύπρο, τον εποικισμό των κατεχόμενων εδαφών και την Διερευνητική Επιτροπή Αγνοουμένων.

Επιπροσθέτως, στο έκτο μέρος «Τα περιουσιακά δικαιώματα των εκτοπισμένων υπό το φως του διεθνούς δικαίου: πρόσφατες εξελίξεις» συζητήθηκαν τα δικαιώματα της κατοικίας και της περιουσίας των Ελληνοκυπρίων Εκτοπισμένων σύμφωνα με την νομολογία του ΕΔΑΔ και η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας ως εσωτερικό ένδικο μέσο της Τουρκίας.

Ακολούθησαν η Συζήτηση στοργυλλής τραπέζης με θέμα «Κυπριακή Δημοκρατία quo vadis?» και το όγδοο μέρος σχετικά με την «Εφαρμογή του διεθνούς δικαίου

ου στην Κυπριακή Δημοκρατία: Επιτεύγματα, προβλήματα και προκλήσεις», όπου παρουσιάστηκαν οι ενέργειες και δράσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Κυπριακή μεταναστευτική και προσφυγική πολιτική και η εφαρμογή της Σύμβασης του Άαρχους για περιβαλλοντικά θέματα στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Στο ένατο μέρος με θέμα «Κυπριακή Δημοκρατία και Βρετανικές Βάσεις» αναλύθηκε η περίπτωση των Βρετανικών Βάσεων και των Θαλάσσιων Ζωνών, η Αποικιοκρατία και τα ζητήματα που προκύπτουν στον Μαυρίκιο και την Κύπρο, η διαδικασία της αποαποικιοποίησης και οι ομοιότητες και διαφορές της Κύπρου και του Μαυρίκιου.

Τέλος, στο δέκατο και τελευταίο μέρος του Συνεδρίου συζητήθηκαν τα συμπεράσματα που εξάχθηκαν από τις παρουσιάσεις και τις συζητήσεις που διεξήχθησαν καθ' όλη τη διάρκεια των τριών ημερών και ακολούθησε το κλείσιμο του Συνεδρίου.

Εκδήλωση Νομικού Ομίλου Πανεπιστημίου Κύπρου με θέμα: «Εργατικό Δίκαιο: Δικαιώματα των Εργαζομένων»

Με ιδιαίτερη επιτυχία πραγματοποιήθηκε στις 11 Νοεμβρίου 2019 η εκδήλωση «Εργατικό Δίκαιο: Δικαιώματα των Εργαζομένων», την οποία διοργάνωσε ο Νομικός Όμιλος του Πανεπιστημίου Κύπρου. Χαιρετισμό στην εκδήλωση, απηύθυναν ο πρόεδρος του Τμήματος Νομικής και Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Δρ. Αριστοτέλης Κωνσταντινίδης, η Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιδιωτικού Δικαίου και Αντιπρόεδρος του Τμήματος Νομικής Δρ. Τατιάνα-Ελένη Συνοδινού και ο Πρόεδρος του Νομικού Ομίλου, προπτυχιακός φοιτητής κ. Ανδρέας Βαρνάβας.

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης που συντόνιζε η προπτυχιακή φοιτήτρια και Γραμματέας του Νομικού Ομίλου κ. Εριέττα Σκυλλουριώτη, αναπτύχθηκαν σημαντικά ζητήματα, τα οποία άπτονται σχετικά με τα δικαιώματα των εργαζομένων. Μεταξύ άλλων, εκ μέρους της Υπουργού Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων κ. Ζέτας Αιμιλιανίδου, λόγο απηύθυνε ο Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου, κ. Χρίστος Μαληγκίδης, σχετικά με την προστασία των δικαιω-

μάτων των εργαζομένων, δίνοντας μια γενική εικόνα του πλαισίου γύρω από το οποίο θεσμοθετούνται τα εργασιακά δικαιώματα στην κυπριακή έννομη τάξη. Ο κ. Μαληγκίδης αναφέρθηκε στην εφαρμογή συλλογικών συμβάσεων στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας τονίζοντας ότι αυτοί πρέπει να εφαρμόζονται σε όλους τους εργαζόμενους. Η κ. Ελένη Κωνσταντινίου, Δικαστής Εργατικών Διαφορών, με τη σειρά της μίλησε για τη σεξουαλική παρενόχληση στους χώρους εργασίας και για την δικαστική προστασία των εργοδοτούμενων. Παρέθεσε μεταξύ άλλων στατιστικά στοιχεία τέτοιων περιπτώσεων που φτάνουν στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών.

Εν συνεχεία, ο Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου Δρ. Κωνσταντίνος Κόμπος, προσέγγισε στην ομιλία του την συνταγματική προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων. Έγινε αναφορά στις επιμέρους διατάξεις του Συντάγματος δίνοντας έμφαση στις σημαντικότερες εξ αυτών που προστατεύουν τα δικαιώματα των εργαζομένων στην Κύπρο, ενώ δόθηκε μια

πιο εμπειριστατωμένη προσέγγιση μέσα και από την κυπριακή νομολογία επί του θέματος.

Τέλος, ο κ. Αναστάσιος Καρεκλάς, δικηγόρος στη δικηγορική εταιρεία Κούσιος, Κορφιώτης, Παπαχαράλαμπος ΔΕΠΕ, ανέπτυξε ζητήματα σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, παρέθεσε το γενικότερο νομικό πλαίσιο γύρω από την προστασία των προσωπικών δικαιωμάτων των εργαζομένων και έδωσε παραδείγματα επί του θέματος.

Διεθνές Συνέδριο REDA 2019 Regulation and Enforcement in the Digital Age

Με μεγάλη επιτυχία διεξήχθη για τρίτη φορά, στις 21-22 Νοεμβρίου 2019, το Διεθνές Συνέδριο REDA 2019 - Regulation and Enforcement in the Digital Age, το οποίο συνδιοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, υπό την επιστημονική και οργανωτική εποπτεία της κ. Τατιάνας Ελένης Συνοδινού, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου, του κ. Philippe Jougleux, Αναπληρωτή Καθηγητή στη Νομική Σχολή του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου, της κ. Χριστιάνας Μάρκου, Επίκουρης Καθηγήτριας του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου και της κ. Θάλειας Πρασίτου, Λέκτορα στη Νομική Σχολή του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Συγκεκριμένα, στο συνέδριο συμμετείχαν 38 διακεκριμένοι και νέοι ερευνητές από την Κύπρο και το εξωτερικό, οι οποίοι ανέπτυξαν μια σειρά καίριων

ζητημάτων αναφορικά με το ευρωπαϊκό δίκαιο του διαδικτύου, οδηγώντας σε έναν έντονο και εποικοδομητικό επιστημονικό διάλογο. Στόχοι του συνεδρίου ήταν η ανάπτυξη και η κριτική ανάλυση θεμάτων απτόμενων του πεδίου της πνευματικής ιδιοκτησίας στην ενιαία ψηφιακή αγορά, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, του δικαίου προστασίας του καταναλωτή, του ηλεκτρονικού εμπορίου, της τεχνητής νοημοσύνης, της ευθύνης των διαμεσολαβητών και του κυβερνοεγκλήματος.

Το Διεθνές Συνέδριο REDA 2019 - Regulation and Enforcement in the Digital Age τέλεσε υπό την ευγενική χορηγία της δικηγορικής εταιρείας Κούσιος Κορφιώτης Παπαχαράλαμπος Δ.Ε.Π.Ε., της Wargaming.net, του δικηγορικού γραφείου Georgiades & Associates και της φοιτητικής ένωσης του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Νομοθεσία

Νομοθετική Επικαιρότητα

Δρ. Χριστιάνα Κληρίδου, Νομικός (LLB, LLM, MA, PhD), Ειδική Επιστήμονας Τμήματος Νομικής Πανεπιστημίου Κύπρου

Την περίοδο Ιανουαρίου- Μαΐου 2020 η Βουλή των Αντιπροσώπων προχώρησε στην ψήφιση αριθμού νόμων οι σημαντικότεροι από τους οποίους παρατίθενται με περίληψη κατωτέρω. Η έκτακτη κατάσταση που προέκυψε λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 είχε ως αποτέλεσμα το κοινοβουλευτικό έργο να επικεντρωθεί από τον Μάρτιο και μετά σε ψήφιση νομοθετημάτων σχετικών με την αντιμετώπιση προβλημάτων που προέκυψαν από την πανδημία.

I. Ο Περί της Αντιμετώπισης του Αδικαιολόγητου Γεωγραφικού Αποκλεισμού και Άλλων Μορφών Διακριτικής Μεταχείρισης με Βάση την Ιθαγένεια, τον Τόπο Διαμονής η τον Τόπο Εγκατάστασης των Πελατών Εντός της Εσωτερικής Αγοράς Νόμος του 2020(Ν. 1(I)/2020) Ε.Ε., Παρ. I(I), Αρ.4739, 30.01.2020

Σκοπός του νόμου αυτού είναι η δημιουργία νομικού πλαισίου ώστε να καταστεί δυνατή η εφαρμογή στην Κυπριακή Δημοκρατία των προνοιών του Κανονισμού (ΕΕ) 2018/302 (Παράρτημα II) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου της 28ης Φεβρουαρίου 2018 για την αντιμετώπιση του αδικαιολόγητου γεωγραφικού αποκλεισμού και άλλων μορφών διακριτικής μεταχείρισης με βάση την ιθαγένεια, τον τόπο διαμονής ή τον τόπο εγκατάστασης των πελατών εντός της εσωτερικής αγοράς και για την τροποποίηση των Κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 και (ΕΕ) 2017/2394 και της Οδηγίας 2009/22/ΕΚ.

Συγκεκριμένα, ο Κανονισμός για την Αντιμετώπιση του Αδικαιολόγητου Γεωγραφικού Αποκλεισμού στοχεύει στην εξάλειψη πρακτικών εντός της ΕΕ με τις οποίες εμπορευόμενοι περιορίζουν τις διασυνοριακές εμπορικές συναλλαγές μέσω διαδικτύου στη βάση της ιθαγένειας, του τόπου διαμονής ή του τόπου εγκατάστασης των πελατών.

Ειδικότερα με τον εν λόγω νόμο:

- ορίζεται ως αρμόδια αρχή για εφαρμογή του Κανονισμού ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Βιομηχανίας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας,

- καθορίζονται σχετικές ποινές για τις περιπτώσεις μη συμμόρφωσης,
- ορίζεται το Ευρωπαϊκό Κέντρο Καταναλωτή Κύπρου ως ο υπεύθυνος φορέας για την παροχή πρακτικής βοήθειας στους καταναλωτές σε περίπτωση διαφοράς μεταξύ καταναλωτή και εμπορευόμενου που προκύπτει από την εφαρμογή του Κανονισμού.

II. Νόμοι σχετικοί με το Ενοικιοστάσιο:

A.1 Ο περί Ενοικιοστασίου (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν.3(I)/2020), Ε.Ε., Παρ.Ι(I), Αρ.4740, 31.01.2020

Σκοπός της τροποποίησης αυτής του περί Ενοικιοστασίου Νόμου, είναι να καταστούν αποτελεσματικότερες οι διαδικασίες ανάκτησης ιδιοκτησίας από ιδιοκτήτες ακινήτων που εμπίπτουν στις πρόνοιες του εν λόγω νόμου, σε περίπτωση που ενοικιαστές δεν ανταποκρίνονται στις συμβατικές τους υποχρεώσεις.

Συγκεκριμένα, εισάγεται πρόνοια με την οποία απάντηση σε καταχωριζόμενη αίτηση για ανάκτηση κατοχής γίνεται δεκτή για καταχώριση από το Γραμματέα του Δικαστηρίου Ελέγχου Ενοικιάσεων *μόνο σε περίπτωση που η απάντηση συνοδεύεται:*

- είτε από απόδειξη του λογιστηρίου του Δικαστηρίου ότι έχει κατατεθεί στο Δικαστήριο το αναφερόμενο στην αίτηση οφειλόμενο ποσό ως καθυστερημένα ενοίκια κατά την ημερομηνία καταχώρισης της απάντησης του ενοικιαστή
- είτε από απόδειξη είσπραξης του ενοικίου εκδοθείσα υπό του ιδιοκτήτη (ή αντιπροσώπου αυτού)
- είτε από απόδειξη κατάθεσης χρηματοπιστωτικού ιδρύματος προς όφελος του ιδιοκτήτη (ή αντιπροσώπου αυτού).

Η απόφαση του Γραμματέα για αποδοχή ή απόρριψη της καταχώρισης της απάντησης τίθεται εντός τριών (3) εργάσιμων ημερών ενώπιον του Δικαστηρίου προς τελεσίδικη έγκριση ή απόρριψη, η δε απόφαση του Δικαστηρίου δεν υπόκειται σε έφεση.

Σε περίπτωση έκδοσης διατάγματος έξωσης μετά από αίτηση του ιδιοκτήτη ως ανωτέρω, το Δικαστήριο

δύναται να καθορίσει το χρόνο συμμόρφωσης με το διάταγμα έξωσής ο οποίος δεν δύναται να είναι μικρότερος των ενενήντα (90) ημερών.

Ωστόσο, οι πρόνοιες του νόμου αυτού δεν θα τύχουν εφαρμογής:

- i. σε υποθέσεις οι οποίες καταχωρίστηκαν στο Δικαστήριο πριν από την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του, ήτοι την 31η Ιανουαρίου 2020, καθώς και
- ii. στις περιπτώσεις ενοικίων τα οποία κατέστησαν πληρωτέα πριν από την ημερομηνία αυτή, νοουμένου ότι θα εξοφληθούν εντός δώδεκα (12) μηνών από την εν λόγω ημερομηνία.

A.2 Ο περί Ενοικιοστασίου (Προσωρινές Διατάξεις) Νόμος του 2020, (Ν. 30(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4748, 27.03.2020

Με σκοπό την προστασία ενοικιαστών από το ενδεχόμενο έξωσής τους συνεπεία της λήψης περιοριστικών μέτρων στη διακίνηση για παρεμπόδιση της εξάπλωσης του κορωνοϊού COVID-19, με τον εν λόγω νόμο κάθε διαδικασία προς ανάκτηση κατοχής σε οποιοδήποτε στάδιο και εάν ευρίσκεται, αναστέλλεται μέχρι και την 31η Μαΐου 2020 και ουδεμία απόφαση ή διάταγμα ανάκτησης κατοχής θα εκδίδεται από το Δικαστήριο δυνάμει τοιαύτης διαδικασίας μέχρι την 31η Μαΐου 2020.

Οι εν λόγω διατάξεις δεν εφαρμόζονται σε περίπτωση που οποιοδήποτε νομίμως οφειλόμενο ενοίκιο δεν έχει καταβληθεί μέχρι και την 29η Φεβρουαρίου 2020.

A.3 Ο περί Ενοικιοστασίου (Προσωρινές Διατάξεις) (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 53(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4758, 29.05.2020

Με το νόμο αυτό η φράση «31η Μαΐου 2020» όπου αυτή απαντάται στον βασικό νόμο αντικαθίσταται με τη φράση «30η Σεπτεμβρίου 2020». Συνεπώς, κάθε διαδικασία προς ανάκτηση κατοχής σε οποιοδήποτε στάδιο και εάν ευρίσκεται, αναστέλλεται μέχρι και την 30η Σεπτεμβρίου 2020 και ουδεμία απόφαση ή διάταγμα ανάκτησης κατοχής θα εκδίδεται από το Δικαστήριο δυνάμει τοιαύτης διαδικασίας μέχρι την 30η Σεπτεμβρίου 2020.

III. Ο περί της Ρύθμισης της Ίδρυσης και Λειτουργίας Ξενοδοχείων και Τουριστικών Καταλυμάτων (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 9(I)/2020), Ε.Ε., Παρ. I(I), Αρ. 4741, 07.02.2020

Με το νόμο αυτό έχουν προστεθεί διατάξεις στη βασική νομοθεσία σχετικά με:

- τη συμπερίληψη και την αδειοδότηση αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων (μεμονωμένων τουριστικών επιπλωμένων επαύλεων και κατοικιών και μεμονωμένων διαμερισμάτων),
- τον καθορισμό πλαισίου αδειοδότησης, τεχνικών

και λειτουργικών προδιαγραφών και λοιπών όρων και προϋποθέσεων αναφορικά με τα αυτοεξυπηρετούμενα καταλύματα στο πλαίσιο της πολιτικής για την αναβάθμιση της ποιότητας του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος της χώρας,

- τη δημιουργία μητρώου για την εγγραφή αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων, το οποίο τηρείται από το Υφυπουργείο Τουρισμού στη βάση κανονισμών που θα εκδοθούν από το Υπουργικό Συμβούλιο για τον καθορισμό των προδιαγραφών που πρέπει να πληρούν τα εν λόγω καταλύματα.

IV. Ο περί Προστασίας του Απορρήτου της Ιδιωτικής Επικοινωνίας (Παρακολούθηση Συνδιαλέξεων και Πρόσβαση σε Καταγεγραμμένο Περιεχόμενο Ιδιωτικής Επικοινωνίας) (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 13(I)/2020) Ε.Ε., Παρ. I(I), Αρ. 4744, 21.02.2020

Σκοπός αυτής της νομοθεσίας είναι η ρύθμιση της δυνατότητας άρσης του απορρήτου της ιδιωτικής επικοινωνίας στις περιπτώσεις και υπό τους όρους που προβλέπονται στο Άρθρο 17.2. Β του Συντάγματος.

Συγκεκριμένα, ο Γενικός Εισαγγελέας, κατόπιν γραπτού αιτήματος του Αρχηγού της Αστυνομίας ή του Διοικητή της Κυπριακής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ) ή οποιοδήποτε άλλου ανακριτή, δύναται με μονομερή αίτηση να ζητήσει την έκδοση δικαστικού διατάγματος για παρακολούθηση ιδιωτικής επικοινωνίας, υπό τους όρους και προϋποθέσεις που αναφέρονται στην εν λόγω νομοθεσία εφόσον αυτή είναι αναγκαία για το συμφέρον της ασφάλειας της Δημοκρατίας ή για την αποτροπή, διερεύνηση ή δίωξη των αδικημάτων που προβλέπονται στο Άρθρο 17.2. Β του Συντάγματος.

Προνοείται λεπτομερώς το περιεχόμενο της μονομερούς αίτησης του Γενικού Εισαγγελέα καθώς και ότι οι παρακολουθήσεις διενεργούνται μόνο από ειδικά εξουσιοδοτημένα για το σκοπό αυτό μέλη της Αστυνομίας ή της ΚΥΠ για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Περαιτέρω, προβλέπεται ο έλεγχος της τήρησης της εφαρμογής αυτής της νομοθεσίας από Τριμελή Επιτροπή, η οποία διορίζεται από το Υπουργικό Συμβούλιο (σύμφωνα με το άρθρο 6 ρου περί της Κυπριακής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΚΥΠ) Νόμου του 2016, Ν. 76(I)/2016).

Σημειώνεται επίσης, ότι προστέθηκε ειδική επιφύλαξη για το δικηγορικό απόρρητο στο άρθρο 16(1) που προνοεί ότι το περιεχόμενο ιδιωτικής επικοινωνίας μεταξύ δικηγόρου και πελάτη το οποίο αποτελεί επαγγελματικό απόρρητο, σύμφωνα με τις διατάξεις του περί Δικηγόρων Νόμου και τους περί Δεοντολογίας των Δικηγόρων Κανονισμούς, δεν δύναται να γίνει αποδεκτό ως μαρτυρία σε οποιαδήποτε ποινική ή πολιτική διαδικασία.

V. Ο περί της Ίδρυσης Υφυπουργείου Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής και Διορισμού Υφυπουργού παρά των Προέδρω σε Θέματα Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής και Συναφών Θεμάτων Νόμος του 2020 (Ν. 14(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I) Αρ. 4744, 21.02.2020

Σκοπός του νόμου αυτού είναι η δημιουργία του Υφυπουργείου Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής, το οποίο θα αποτελέσει έναν ισχυρό κεντρικό φορέα με συντονιστικές και οριζόντιες αρμοδιότητες για προώθηση του εκσυγχρονισμού της κοινωνίας της πληροφορίας και της έρευνας και καινοτομίας. Στο νέο αυτό Υφυπουργείο θα συγκεντρωθούν όλες οι σχετικές αρμοδιότητες που ασκούνται από τα διάφορα κυβερνητικά τμήματα, ενώ το Τμήμα Υπηρεσιών Πληροφορικής και το Τμήμα Ηλεκτρονικών Υπηρεσιών και οι αρμοδιότητες τους μεταφέρονται ως Τμήματα του Υφυπουργείου.

Επιπρόσθετα, ο νόμος προνοεί για το διορισμό, τη θητεία και το ασυμβίβαστο του Υφυπουργού, ο οποίος διορίζεται με πράξη του Προέδρου της Δημοκρατίας στον οποίο και λογοδοτεί, παρακάθεται στις συνεδρίες του Υπουργικού Συμβουλίου, καταθέτει προτάσεις πολιτικής ενώ όσον αφορά νομοσχέδια και κανονισμούς, αυτές θα κατατίθενται μέσω άλλων Υπουργών.

VI. Ο περί Συστήματος Εγγύησης των Καταθέσεων και Εξυγίανσης Πιστωτικών και Άλλων Ιδρυμάτων (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 22(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I) Αρ. 4746, 06.03.2020

Σκοπός του νόμου αυτού ο οποίος τροποποιεί την ισχύουσα νομοθεσία, είναι η ορθότερη εναρμόνιση με την Οδηγία 2014/49/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014 περί των συστημάτων εγγύησης των καταθέσεων.

Συγκεκριμένα, ο εν λόγω νόμος ρυθμίζει ζητήματα που αφορούν στην παροχή δυνατότητας συγχώνευσης του Συστήματος Εγγύησης των Καταθέσεων και Εξυγίανσης Πιστωτικών και Άλλων Ιδρυμάτων (ΣΕΚ) με συστήματα εγγύησης καταθέσεων άλλων κρατών μελών, καθώς και στην πρόσθετη χρηματοδότηση του Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων (ΣΕΚ) από άλλες πηγές.

Περαιτέρω, εισάγονται ρυθμίσεις για αποτελεσματικότερη εφαρμογή της νομοθεσίας.

VII. Ο περί Εργασιών Πιστωτικών Ιδρυμάτων (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 21(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I) Αρ. 4746, 06.03.2020

Σκοπός του νόμου αυτού ο οποίος τροποποιεί την ισχύουσα νομοθεσία, είναι η ορθότερη εναρμόνιση με την Οδηγία 2014/49/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014 περί των συστημάτων εγγύησης των καταθέσεων καθώς

και η αποτελεσματικότερη εφαρμογή της νομοθεσίας.

Συγκεκριμένα, ρυθμίζεται η επικοινωνία μεταξύ της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου και της Διαχειριστικής Επιτροπής του Συστήματος Εγγύησης Καταθέσεων και Εξυγίανσης Πιστωτικών και Άλλων Ιδρυμάτων (ΣΕΚ) και προβλέπεται η ενημέρωση της Διαχειριστικής Επιτροπής του ΣΕΚ από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, στην περίπτωση που διαπιστωθούν προβλήματα σε οποιοδήποτε Αδειοδοτημένο Πιστωτικό Ίδρυμα, τα οποία πιθανόν να ενεργοποιήσουν την παρέμβαση του ΣΕΚ.

VIII. Ο περί Γενικών Αρχών του Διοικητικού Δικαίου (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 28(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4748, 27.03.2020

Με το νόμο αυτό δίνεται η δυνατότητα, κατόπιν απόφασης του Προέδρου ενός συλλογικού οργάνου, στα μέλη συλλογικού οργάνου, σε περίπτωση απουσίας τους στο εξωτερικό ή σε περιπτώσεις που είναι δυσχερής η φυσική παρουσία ή λόγω άλλης αδυναμίας προσέλευσης ενός ή περισσοτέρων ή όλων των μελών του συλλογικού οργάνου, να συμμετέχουν σε συνεδρία του οργάνου μέσω Τηλεδιάσκεψης. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται μέσω Τηλεδιάσκεψης θεωρούνται νόμιμες τηρουμένων των σχετικών διατάξεων για την απαρτία των μελών.

IX. Ο περί Λοιμοκάθαρσης (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020, (Ν.31(I)/2020) Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4748, 27.03.2020

Με τον νόμο αυτό εισάγονται οι αναγκαίες νομοθετικές ρυθμίσεις για την εφαρμογή έκτακτων μέτρων αναφορικά με τη διαχείριση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης που προκύπτει λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού.

Ειδικότερα, προβλέπεται η αύξηση χρηματικών ποινών, σε περιπτώσεις που πρόσωπο/πρόσωπα διαπράξει/διαπράξουν αδίκημα/ αδικήματα κατά παράβαση του περί Λοιμοκαθάρσεως Νόμου (Κεφ. 260), ώστε να καταστούν αποτρεπτικές στην παραβίαση τους από οποιονδήποτε.

X. Ο περί της Λήψης Έκτακτων Μέτρων από Χρηματοοικονομικούς Οργανισμούς και Εποπτικές Αρχές Νόμος του 2020 (Ν. 33(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4749, 30.03.2020

Σκοπός της νομοθεσίας αυτής είναι η εξουσιοδότηση του Υπουργικού Συμβουλίου για τη λήψη έκτακτων μέτρων από χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και από αρμόδιες εποπτικές αρχές, με την σύμφωνη γνώμη της Κεντρικής Τράπεζας, προς αντιμετώπιση και περιορισμό του αντικτύπου των διαφόρων μέτρων ανάσχεσης της εξάπλωσης του COVID-19 που έχουν ληφθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία, στην οικονο-

μία και ιδιαίτερα των επιπτώσεων στις πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και στους πολίτες.

Τα έκτακτα αυτά μέτρα («μέτρα αναστολής») λαμβάνονται με γνώμονα τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας του χρηματοοικονομικού συστήματος, την προαγωγή της δημόσιας ωφέλειας και την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και περιλαμβάνουν:

- την αναστολή της αποπληρωμής δόσεων συμπεριλαμβανομένων και των τάκων για πιστωτικές διευκολύνσεις προς χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και για καθορισμένες κατηγορίες δανειοληπτών,
- την αναστολή οποιωνδήποτε μέτρων προς τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς λόγω της εφαρμογής του προηγούμενου μέτρου,
- την αναστολή των υποχρεώσεων χρηματοοικονομικών οργανισμών για την ετοιμασία, υποβολή και ανακοίνωση των οικονομικών τους καταστάσεων.

XI. Ο περί Ερμηνείας (Τροποποιητικός) Νόμος του 2020 (Ν. 40(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I) Αρ. 4754, 30.04.2020

Σκοπός της εν λόγω νομοθεσίας είναι η προστασία του δικαιώματος των πολιτών για πρόσβαση στην δικαιοσύνη κατά την περίοδο που βρίσκονται σε ισχύ μέτρα κοινωνικού περιορισμού για ανάσχεση της εξάπλωσης του COVID-19 που έχουν ληφθεί από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Συγκεκριμένα, όταν νόμος ή κανονισμός προβλέπει

(i) προθεσμία ή/και χρόνο παραγραφής για καταχώρηση οποιασδήποτε αγωγής ενώπιον οποιουδήποτε Δικαστηρίου, ή

(ii) προθεσμία ή/και χρόνο για λήψη μέτρων εκτέ-

λεσης δικαστικής απόφασης,

η οποία προθεσμία ή χρόνος παραγραφής ή λήψης μέτρων λήγει εντός της περιόδου από τη 15η Μαρτίου μέχρι και την 30η Ιουνίου 2020, *παρατείνεται μέχρι την 31η Ιουλίου 2020.*

XII. Ο περί της Λήψης Έκτακτων Μέτρων στον Τομέα του Τουρισμού Νόμος του 2020 (Ν. 59(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4759, 02.06.2020

Σκοπός της εν θέματι νομοθεσίας, είναι η δυνατότητα παραχώρησης σε διοργανωτές οργανωμένων ταξιδιών, σε τουριστικές επιχειρήσεις καθώς και σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις του δικαιώματος να εκδίδουν στα αντισυμβαλλόμενα μέρη (καταναλωτές) πιστωτικές σημειώσεις σε περίπτωση ακυρώσεων συμβάσεων λόγω της πανδημίας COVID 19. Επίσης, παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης κυβερνητικών εγγυήσεων προς όφελος των δικαιούχων των υπό αναφορά πιστωτικών σημειώσεων σε περίπτωση αφερεγγυότητας της τουριστικής ή της ξενοδοχειακής επιχείρησης η οποία εξέδωσε την πιστωτική σημείωση.

XIII. Ο περί Φορολογίας του Εισοδήματος (Τροποποιητικός) (Αρ. 2) Νόμος του 2020 (Ν. 58(I)/2020), Ε.Ε. Παρ. I(I), Αρ. 4759, 02.06.2020

Ο νόμος αυτός προνοεί για τη παραχώρηση φορολογικών κινήτρων σε ιδιοκτήτες που ενοικιάζουν ακίνητη ιδιοκτησία σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα, με στόχο να προβούν σε εθελοντική μείωση του ενοικίου από 30% μέχρι 50% για περίοδο τριών μηνών από 1η Ιουνίου μέχρι 31η Δεκεμβρίου 2020 συνεπεία των οικονομικών προβλημάτων που υπέστησαν οι ενοικιαστές λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού.

Νομολογία

Ανώτατο Δικαστήριο της Κύπρου (ΑΔ)

Yulia v. του πλοίου “CASTORONE” (PIPELINE CRANE VESSEL) με σημαία των νήσων Μπαχάμες (Bahamas flag) και με επίσημο αρ. (IMO) 9444194, Αγωγή Ναυτοδικείου αρ.16/17, 9 Σεπτεμβρίου 2019. (Σχοινιά έλλιμενισμού, Διαρροή μαζούτ, Αόριστη μαρτυρία)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το νομικό ζήτημα που προκύπτει στην παρούσα πολιτική έφεση είναι κατά πόσο η δοθείσα επιχει-

ρηματολογία και η μαρτυρία της ενάγουσας πλευράς είναι σαφής και πλήρως τεκμηριωμένη. Η ενάγουσα,

ιδιοκτήτρια του πλοίου «MV Sea Grace» στρέφεται εναντίον του πλοίου «Castorone». Το σκάφος της ενάγουσας «MV Sea Grace» ήταν δεμένο με ναυτικά σχοινιά σε συγκεκριμένο αδειοδοτημένο χώρο του νέου λιμένα Λεμεσού. Στις 4 Μαΐου 2014, μετέβη στο χώρο, όπου βρισκόταν το σκάφος της διαπιστώνοντας πως τα νερά ήταν μολυσμένα και τα σχοινιά του σκάφους της καλυμμένα με μαζούτ. Η ίδια ισχυρίστηκε, πως την ευθύνει για την καταστροφή των προαναφερόμενων σχοινιών έχει το εναγόμενο γερανοφόρο πλοίο, αφού σύμφωνα με τις αναφορές της, ενήργησε αμελώς χωρίς να λάβει επαρκή μέτρα προστασίας, με συνέπεια να διαρρεύσει μαζούτ και βαριά καύσιμη ύλη εντός του θαλασσίου χώρου του νέου λιμένα Λεμεσού. Αυτή η καύσιμη ύλη ευθύνεται και για την καταστροφή των σχοινιών της ενάγουσας. Από την άλλη πλευρά, όμως,

το εναγόμενο πλοίο αρνήθηκε τυχόν ευθύνη και ειδικότερα οποιαδήποτε ενδεχόμενη διαρροή. Η ανταπάντηση της ενάγουσας παρέμεινε στα ίδια σημεία αναφοράς χωρίς να αλλάζει την θέση της. Επιπλέον, ακολούθησε μαρτυρία, η οποία υποστήριζε πως την ευθύνει για την προκληθείσα ζημιά, την είχε το πλοίο «Castorone» το οποίο ήταν το μοναδικό που μετέφερε τέτοιες καύσιμες ύλες. Στη συνέχεια, αποδείχτηκε από τη δήλωση του φορτίου, ότι το πλοίο το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα δεν μετέφερε μαζούτ και τα καύσιμα του ήταν κοινού τύπου, κι ως εκ τούτου η εν λόγω μαρτυρία κρίθηκε αναποτελεσματική. Συνεπώς, αυτή η αοριστία και η ασάφεια ε από την μεριά της κατηγορούσας αρχής οδήγησε στην απόρριψη της αγωγής. Τα δικαστικά έξοδα μειώθηκαν κατά το ήμισυ υπέρ της ενάγουσας.

Κυπριακές Αερογραμμές Δημόσια Λτδ ν. Αντωνίου, Πολιτική Έφεση Αρ. 101/2013, 16 Ιουλίου 2019. (Απολαβές και ωφελήματα, σύμβαση εργασίας)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Αντικείμενο της παρούσας έφεσης αποτελεί η πρωτόδικη απόφαση του επαρχιακού δικαστηρίου εργατικών διαφορών, το οποίο επιδίκασε αποζημιώσεις στην εφεσίβλητη εξαιτίας ορισμένων ενεργειών των εφεσειόντων που την εξανάγκασαν σε παραίτηση. Οι εφεσειόντες θεώρησαν λανθασμένη την πιο πάνω απόφαση υποστηρίζοντας πως η εφεσίβλητη δεν επέδειξε με την συμπεριφορά της εγκαίρως τις προθέσεις της. Συγκεκριμένα, ούτε επιβεβαίωσε την σύμβαση εργασίας της, ούτε παραιτήθηκε από το δικαίωμα της να τερματίσει τη σύμβαση αυτή. Σύμφωνα με τα περιστατικά της πρωτόδικης απόφασης, υπήρξε σοβαρή ανάγκη λήψης μέτρων για αντιμετώπιση οικονομικών δυσκολιών, τα οποία αφορούσαν αποκοπές στις απολαβές και στα ωφελήματα των εργαζομένων, κάτι που οι εφεσειόντες ακολούθησαν παρόλο που η συνδικαλιστική οργάνωση, στην οποία ανήκε η εφεσίβλητη, τα απέρριψε. Η εφεσίβλητη, αφότου ενημερώθηκε, έστειλε με το πέρας των 9 μηνών σχετική επιστολή διαμαρ-

τυρόμενη προσωπικά για τα πιο πάνω μέτρα. Μετά την άρνηση των εφεσειόντων να συμμορφωθούν με την επιστολή της, η ίδια παραιτήθηκε επικαλούμενη τον εξαναγκασμό της σε μια τέτοια πράξη.

Το θέμα, λοιπόν, που τέθηκε υπό αμφισβήτηση ήταν το εάν η εφεσίβλητη ενήργησε εγκαίρως μέσω της επιστολής της για την επιβολή των θέσεων της με το θέμα που προέκυψε. Μέσα από την νομολογία προκύπτει πως ο εργοδοτούμενος οφείλει να εγκαταλείψει την θέση εργασίας του εντός εύλογου χρονικού διαστήματος διαφορετικά η οποιαδήποτε καθυστέρηση μπορεί να εκληφθεί ως επιβεβαίωση της σύμβασης εργασίας. Φυσικά, αυτό το εύλογο χρονικό διάστημα θα πρέπει να ερμηνευτεί υπό το φως όλων των περιστάσεων της κάθε υπόθεσης. Εν προκειμένω, οι 9 μήνες που μεσολάβησαν ορθά δεν θεωρήθηκαν στοιχείο καθυστέρησης αφού τα πραγματικά περιστατικά δεν άφηναν άλλο περιθώριο. Καταληκτικά, το δικαστήριο απέρριψε την έφεση με τα έξοδα υπέρ της εφεσίβλητης.

Υπουργού Οικονομικών κ.α. ν. Corby Holdings Limited Merton Investments Limited, Αναθεωρητική Έφεση Αρ. 38/13, 3 Ιουνίου 2019. (περί Φορολογίας Κεφαλαιουχικών Κερδών Νόμου, ερμηνεία του νόμου)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην παρούσα έφεση ανακύπτει το θέμα της ορθής ερμηνείας του άρθρου 9(1) του περί Φορολογίας Κεφαλαιουχικών Κερδών Νόμου, Ν. 52/1980, όπως τροποποιήθηκε, καθώς και το ζήτημα του κατά πόσο, σε περίπτωση πώλησης μετοχών εταιρείας δυνάμει

συμβολαίου ιδιοκτήτριας ακίνητης περιουσίας, παρέχεται ή όχι στο Διευθυντή του Τμήματος Εσωτερικών Προσόδων, η εξουσία να προβαίνει σε εκτίμηση της αξίας της ακίνητης περιουσίας της εταιρείας και να επιβάλει πρόσθετη φορολογία, με βάση την εκτίμηση

του, ενώ δεν συντρέχουν οι περιστάσεις της πρώτης επιφύλαξης του άρθρου 9(1) του Νόμου. Η ερμηνεία, λοιπόν, που δόθηκε από το εφετείο ακολούθησε αυτή του πρωτόδικου δικαστηρίου. Το εφετείο διαπίστωσε το πραγματικό νόημα της δεύτερης επιφύλαξης του άρθρου, το οποίο δεν άφησε να φανεί η δικηγόρος των εφεσειόντων, ότι δηλαδή, το προϊόν διάθεσης των μετοχών πρέπει να υπολογίζεται μόνο με αναφορά στην αξία των ακινήτων της εταιρείας. Συγκεκριμένα, με την τροποποίηση του Νόμου με τη προσθήκη στο άρθρο 9(1) του εδαφίου της δεύτερης επιφύλαξης, εισήχθη η

φορολόγηση και της έμμεσης –μέσω μετοχών– διάθεσης ακίνητης ιδιοκτησίας. Στόχος ήταν η αποφυγή της πρώτης επιφύλαξης που για να εφαρμοστεί χρειάζεται μια αποδεδειγμένη διαπίστωση του ψευδούς της δήλωσης. Τότε, λοιπόν, μπορεί ο Διευθυντής να ενεργήσει και να επιβάλει πρόσθετη φορολογία. Συνακόλουθα, η ενέργεια του Διευθυντή να βεβαιώσει επιπρόσθετο φόρο στις εφεσίβλητες εταιρείες ήταν λανθασμένη και αποτέλεσμα πεπλανημένης ερμηνείας του άρθρου 9(1) του Νόμου, εφόσον στην προκειμένη περίπτωση δεν υπήρχε έρεισμα ώστε να ισχύει η εξαίρεση του κανόνα.

Σύζινος ν. Αστυνομία, Ποινική Έφεση Αρ. 174/2017, 19 Ιουλίου 2019. (Ναρκωτικά, παγίδευση, αθώωση)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην εν λόγω απόφαση, ο εφεσίων προσβάλλει την απόφαση του πρωτόδικου Επαρχιακού Δικαστηρίου Λάρνακας ως λανθασμένη. Συγκεκριμένα, ο εφεσίων καταδικάστηκε πρωτόδικα για τις κατηγορίες της παράνομης κατοχής ελεγχόμενου φαρμάκου τάξεως Α' και Β' και της προμήθειας αυτού της τάξεως Α' σε τρίτο πρόσωπο. Ο εφεσίων ισχυρίστηκε την παγίδευσή του από την αστυνομία, όσον αφορά τις πρώτες δυο κατηγορίες. Μετά από εξέταση ορισμένων στοιχείων θεωρήθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν δυνατό. Μάλιστα, στην όλη διαδικασία σημαντικό ρόλο είχαν οι καταθέσεις των δυο μαρτύρων με τον πρώτο να κερδίζει την εμπιστοσύνη του δικαστή και το δεύτερο να προκαλεί αμφιβολίες και εικασίες για τυχόν απόκρυψη γεγονότων. Σημαντικό για την αποφυγή των κατηγοριών ήταν τα ναρκωτικά να μην προορίζονταν για τρίτο άτομο, στοιχείο που δεν ικανοποιείται, αφού αρχικώς σκοπός του εφεσειόντα ήταν να προ-

μηθεύσει τις ουσίες αυτές σε άλλα πρόσωπα. Με αυτά τα δεδομένα το εφετείο επανεξέτασε την υπόθεση ξεκινώντας από την εκδοχή της παγίδευσης. Το εφετείο έκρινε την αξιολόγηση των μαρτύρων αναξιόπιστη, διότι οι μάρτυρες απέκρυψαν ότι γνώριζαν το άτομο που επρόκειτο να παραλάβει τις ουσίες, βρήκαν επίσης τα ναρκωτικά πολύ εύκολα πίσω από τα κουμπιά του παραθύρου και τέλος ο τρόπος που εντοπίστηκε το όχημα ήταν προβληματικός, αφού η οικία του ήταν προς άλλη κατεύθυνση. Συνεπώς, το δικαστήριο οδηγήθηκε στο συμπέρασμα, ότι ο εφεσίων δεν ενήργησε αυτοβούλως για να εξασφαλίσει τα ναρκωτικά, αλλά κατόπιν προτροπής του τρίτου προσώπου το οποίο είχε συνεργαστεί με την αστυνομία για να παγιδεύσει τον εφεσίων. Η αστυνομία αποδέχθηκε και υποκίνησε αυτή τη συνεργασία. Εν κατακλείδι, η καταδίκη του πρωτόδικου δικαστηρίου για την πρώτη και τρίτη κατηγορία ακυρώθηκε.

Τσιαντή κ.α. ν. Επαρχιακό Γραφείο Λευκωσίας Τμήμα Πολεοδομίας και Οικήσεως, Αναθεωρητική Έφεση Αρ. 145/2012, 17 Ιουλίου 2019. (Πολεοδομική άδεια, ανανέωση, λήξη προθεσμίας)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην εν λόγω υπόθεση, οι εφεσείουσες, ιδιοκτήτριες του αναφερόμενου τεμαχίου της υπόθεσης στο χωριό Παλαιομέτοχο, εξασφάλισαν πολεοδομική άδεια για την ανέγερση ενός πρατηρίου πώλησης πετρελαιοειδών. Η συγκεκριμένη άδεια είχε διάρκεια τριών χρόνων και ως εκ τούτου, η σχετική ανανέωση της άδειας έπρεπε να γίνει πριν τη λήξη της προθεσμίας των τριών χρόνων. Από τα γεγονότα της πρωτόδικης απόφασης προκύπτει πως οι εφεσείουσες καθυστέρησαν να στείλουν τη σχετική αίτηση για ανανέωση της άδειας, με αποτέλεσμα οι εφεσίβλητοι να αρνηθούν την αίτηση ανανέωσης, πράξη την οποία το πρωτόδι-

κο δικαστήριο βρήκε δικαιολογημένη. Οι εφεσείουσες με κύριο επιχείρημα την καταστρατήγηση των αρχών της καλής πίστεως και χρηστής διοίκησης εφεσίβηλαν την πρωτόδικη απόφαση, υποστηρίζοντας πως την καθυστέρηση προκάλεσε ο τότε Υπουργός Εσωτερικών και το Ανώτατο Δικαστήριο που με ορισμένες ανακλήσεις τους, δημιούργησαν προσκόμματα στις εφεσείουσες. Από την άλλη πλευρά, η εφεσίβλητη ισχυρίστηκε πως η στάση των εφεσειόντων ήταν προβληματική και καταχρηστική, καθώς ενώ είχαν χρόνο να υποβάλουν αίτηση για ανανέωση της άδειας τους, προτίμησαν να στείλουν νέα αίτηση για άδεια

μέσω άλλης εταιρείας. Όταν αυτή απορρίφθηκε από τα κρατικά όργανα, οι εφεσείουσες αντί να ασκήσουν προσφυγή, στράφηκαν στην αρχική αίτηση για ανανέωση. Το δικαστήριο συμφώνησε με τον ισχυρισμό

της εφεσίβλητης ότι οι εφεσείουσες προέβησαν σε κατάχρηση της διοικητικής αυτής καταλήγοντας στην απόρριψη της έφεσης και στην επιβολή εξόδων υπέρ της εφεσίβλητης.

Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας ν. Θωμά, Ποινική Έφεση Αρ. 132/2017, 136/2017, 26 Ιουνίου 2019. (Φόνος εκ προμελέτης, Ανθρωποκτονία, Αποφασιστικότητα, Ψυχρότητα κατηγορούμενου)

Γεωργία Παπαμιχαήλ, Δευτεροετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ο εφεσίβλητος καταδικάστηκε από το Κακουργιοδικείο Λεμεσού σε συντρέχουσες ποινές φυλάκισης 35 χρόνων για ανθρωποκτονία, αδικήματα που διαπράχθηκαν στις 24/11/2015 στη Λεμεσό απορρίπτοντας, όμως, τις κατηγορίες που είχε διατυπώσει αρχικά η Κατηγορούσα Αρχή για φόνο εκ προμελέτης. Στην παρούσα έφεση ο Γενικός Εισαγγελέας προσέβαλε την ορθότητα της απόφασης του Κακουργιοδικείου με τρεις λόγους έφεσης που είναι συναφείς και προσβάλλουν ουσιαστικά τη διαπίστωση του Κακουργιοδικείου ότι δεν επρόκειτο για φόνο εκ προμελέτης αλλά για ανθρωποκτονία. Μετά από εξέταση των στοιχείων που είχε ενώπιον του, το εφετείο διαπίστωσε ότι το κακουργιοδικείο οδηγήθηκε σε συμπεράσματα παραλείποντας, όμως να εξετάσει ορισμένα στοιχεία. Στήριξε την απόφαση του για την μη ύπαρξη φόνου εκ προμελέτης στη συναισθηματική φόρτιση του εφεσείοντα, η οποία τον είχε καταστήσει εκτός ελέγχου. Σύμ-

φωνα, με το εφετείο, όμως, αυτός ο ισχυρισμός ήταν λανθασμένος, αφού ο εφεσίβλητος ήταν σε κατάσταση να στοχαστεί τις επερχόμενες πράξεις του και μάλιστα μεσολάβησε ένα σημαντικό χρονικό διάστημα προτού πράξει. Επίσης, το σημείο που στόχευε τα θύματα του ήταν η καρδιά τους και όχι οποιοδήποτε άλλο μέρος γεγονός που αποδεικνύει την αποφασιστικότητα και την ψυχρότητά του. Ακόμη, η απουσία επιστημονικής μαρτυρίας είναι ένα στοιχείο αβεβαιότητας για τα ευρήματα του κακουργιοδικείου. Εν συνεχεία, η παράλειψη του να ασχοληθεί με την αντίδραση του μέσου συνετού και λογικού ανθρώπου πως δηλαδή αυτός θα αντιδρούσε σε μια τέτοια περίπτωση προβληματίσε το εφετείο. Το εφετείο διαπίστωσε πως το κακουργιοδικείο προέβη σε αυθαίρετα αποτελέσματα κι ως εκ τούτου η έφεση του Γενικού Εισαγγελέα πέτυχε κι ο εφεσίβλητος καταδικάστηκε για φόνο εκ προμελέτης.

Υπουργείου Οικονομικών κ.α. ν. Αυγουστή κ.α., Εφέσεις κατά απόφασης Διοικητικού Δικαστηρίου Αρ. 177/18, 75/19, 76/19, 77/19, 79/19, 80/19, 84/19 και 85/19, 16 Ιουλίου 2019. (Αποκοπές μισθών, Δημόσιοι υπάλληλοι, Εξαίρεση δικαστών)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στο πλαίσιο των εφέσεων που τέθηκαν ενώπιον της Πλήρους Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου, κατόπιν αιτήματος του Γενικού Εισαγγελέα και με τη σύμφωνη γνώμη του Τριμελούς Εφετείου για το θέμα της αποκοπής μισθών και συντάξεων ενός μεγάλου αριθμού δημοσίων υπαλλήλων, προωθήθηκε αίτημα για εξαίρεση αριθμού δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένου και του Προέδρου αυτού.

Το Δικαστήριο, στη προσπάθειά του να επιληφθεί δεόντως του εν λόγω αιτήματος, ανέτρεξε και υπενθύμισε τις γνωστές και καλά θεμελιωμένες αρχές που διέπουν το θέμα της εξαίρεσης δικαστών, οι οποίες έχουν ενσωματωθεί και στον Οδηγό Δικαστικής Συμπεριφοράς.

Οι εν λόγω αρχές, αναφέρουν, ότι ένας Δικαστής οφείλει, κατά κανόνα, να εξαιρεθεί, όταν «υπάρχει πραγματικός κίνδυνος μεροληψίας εκ μέρους του και αφορά κυρίως τις εξής περιπτώσεις: (α) “όταν έχει

άμεσο οικονομικό συμφέρον από την έκβαση της υπόθεσης, (β) όταν έχει στενή φιλία ή εχθρότητα με τους διαδίκους, και (γ) για άλλους λόγους που, υπό τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, επιβάλλουν την εξαίρεσή του”». Επίσης, όπως αναφέρθηκε, είναι καλά θεμελιωμένο, ότι αυτοεξαίρεση δικαστή, χωρίς να συντρέχει σοβαρός λόγος, μπορεί να θεωρηθεί ως παράλειψη του δικαστή να εκτελέσει το δικαστικό του καθήκον και ως μη επιτρεπτή παρέμβαση των διαδίκων στην επιλογή του δικαστή τη υπόθεσής τους, κατά παράβαση του κανόνα για απρόσωπο τρόπο απονομής της δικαιοσύνης. Ακόμα, σε περίπτωση που δεν μπορεί να συγκροτηθεί άλλο νόμιμο δικαστήριο για να εκδικάσει μια υπόθεση, είναι επιτρεπτό, δυνάμει του Δικαίου της Ανάγκης, να μετέχουν στη σύνθεση του δικαστηρίου και δικαστές που έχουν ακόμη και άμεσο οικονομικό συμφέρον στην έκβαση της υπόθεσης, κάτι το οποίο παρεκκλίνει από την ιουστινιάνειο

αρχή *nemo iudex in causa sua*: δεν πρέπει να είναι κα- νείς δικαστής σε δική του υπόθεση.

Πέραν των ανωτέρω προαναφερόμενων αρχών το δικαστήριο, έλαβε σοβαρά υπόψιν το γεγονός, ότι κρίθηκε αναγκαίο οι εφέσεις να τεθούν ενώπιον της Πλήρους Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου για τα θεμελιακά συνταγματικά θέματα που εγείρονται σε αυτές και τις ενδεχομένως σοβαρές συνέπειες που θα επιφέρει η εκδίκασή τους. Με την προώθηση αιτήματος για διεύρυνση του Εφετείου και παραπομπή των Εφέσεων ενώπιον της Πλήρους Ολομέλειας, επιζητείτο η απόφαση αυτού του σώματος, αποτελούμενο από όλους του Ανώτατους Δικαστές της Δημοκρατίας, όμως, με δεδομένα όλα τα αιτήματα

εξαιρέσης, όχι μόνο δε θα μπορούσε να συγκροτηθεί η Πλήρης Ολομέλεια δεκατριών Δικαστών και η επταμελής σύνθεση αυτής, αλλά ούτε και το Τριμελές Εφετείο. Ως εκ τούτου, όπως προκύπτει από τα ανωτέρω και με αναφορά σε πληθώρα αποφάσεων, το Δικαστήριο έκρινε ότι ενεργοποιείται ο Κανόνας της Ανάγκης, καθώς σχεδόν όλα τα μέλη επηρεάζονταν από κώλυμα που επέβαλε την εξαίρεσή τους, σε βαθμό που είναι αδύνατη η συγκρότηση Δικαστηρίου προς εκδίκαση.

Επομένως, κρίθηκε πως ανεξαρτήτως κωλυμάτων, το δικαστικό καθήκον επέβαλε όπως οι εξαιρετικά σημαντικές και κρίσιμες υποθέσεις, κριθούν από την Πλήρη Ολομέλεια του Ανωτάτου Δικαστηρίου.

Mushawar ΗΠΑ (μέσω του πληρεξουσίου αντιπροσώπου της Serman) κ.α. ν. Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω Υπουργού Εσωτερικών ως Κηδεμόνα Τ/Κ Περιουσιών, Αναθεωρητική Έφεση αρ. 111/13, 27 Νοεμβρίου 2019. (Τουρκοκυπριακή περιουσία, Άρση καθεστώτος διαχείρισης Κηδεμόνα)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στο επίκεντρο της παρούσας έφεσης τίθεται η άρνηση του Διευθυντή του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας να συγκατατεθεί στην αποδοχή της συμφωνίας αγοραπωλησίας τουρκοκυπριακής περιουσίας, υπό τη διαχείριση του Κηδεμόνα Τουρκοκυπριακών Περιουσιών. Ειδικότερα, η επίδικη περιουσία ανήκε στον πατέρα της εφεσείσουσας 1, ο οποίος μετά την τουρκική εισβολή εγκατέλειψε την εν λόγω περιουσία και εγκαταστάθηκε σε περιοχή μη ελεγχόμενη από τη Δημοκρατία. Η εφεσείσουσα 1, Τουρκοκύπρια, διαμένουσα μονίμως στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής από το 1973, απέκτησε δυνάμει κληρονομικής διαδοχής, που έτυχε της ανεπιφύλακτης έγκρισης του Διευθυντή του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, το Μάιο του 2010 την κυριότητα της εν λόγω τουρκοκυπριακής περιουσίας και τον Ιούνιο του 2010 σύναψε σύμβαση πώλησης της εν λόγω περιουσίας με τις εφεσείσουσες 2-6, εταιρείες δεόντως εγγεγραμμένες στη Δημοκρατία. Αποτελούσε επιφύλαξη της προαναφερθείσας σύμβασης, η συνέχιση της κατοχής των ακινήτων από τους πρόσφυγες που διέμεναν σε αυτή. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε, αποδεχόμενο την ερμηνεία που έδωσε το Πρωτόδικο Δικαστήριο, ότι καθοριστικής σημασίας είναι το καθεστώς του ιδιοκτήτη κατά την έναρξη εφαρμογής του Νόμου. Επομένως, στην παρούσα υπόθεση όπου η εφεσείσουσα 1 κατέστη ιδιοκτήτρια των ακινήτων μόλις το 2010, δυνάμει κληρονομικής διαδοχής από τον πατέρα της, δεν ήταν δυνατή η άρση ή η μερική άρση της διαχείρισης από τον Κηδεμόνα, δυνατότητα

την οποία δίνει το άρθρο 3 του Νόμου, σε περίπτωση κατά την οποία ο Τουρκοκύπριος ιδιοκτήτης είχε τη συνήθη διαμονή του στο εξωτερικό κατά το χρόνο, κατά τον οποίο η περιουσία περιήλθε υπό καθεστώς διαχείρισης. Επιπρόσθετα, το Δικαστήριο αποσαφήνισε, ότι η κατάσταση δεν μπορούσε να διαφοροποιηθεί ένεκα του γεγονότος ότι η μεταβίβαση της περιουσίας στο όνομα της εφεσείσουσας 1 έγινε δεκτή από το Κτηματολόγιο και τον Κηδεμόνα χωρίς καμιά επιφύλαξη και χωρίς να τεθεί οποιοσδήποτε περιορισμός στον τίτλο ιδιοκτησίας καθώς, ο Κηδεμόνας δεν είχε δικαιοδοσία να εμποδίσει τη μεταβίβαση και δεν ήταν αναγκαίο να τεθεί οποιαδήποτε επιπλέον επιφύλαξη, πέραν από αυτή που τεκμαίρεται να υφίσταται εκ του νόμου, ότι, δηλαδή, η αποξένωση σε τρίτους, υπόκειται στην έγκριση του Κηδεμόνα.

Τέλος, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι όροι που τέθηκαν στη συμφωνία αγοραπωλησίας για συνέχιση της κατοχής της περιουσίας από τους πρόσφυγες, δεν μπορούσαν να διαφοροποιήσουν την κατάσταση καθώς παρέμενε το πρωταρχικό πρόβλημα, ότι, δηλαδή, πρόκειται για περιουσία που έχει περιέλθει στον Κηδεμόνα λόγω της φύσης της και δεν μπορούσε μόνο η πρόθεση της ιδιοκτήτριας να πωλήσει την περιουσία να θέσει αυτήν εκτός της κηδεμονικής διαχείρισης, ενόσω συνεχίζει η έκρυθμη κατάσταση και δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις αποξένωσης που προνοούνται στο άρθρο 3 του Νόμου. Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την έφεση εναντίον των εφεσεισουσών.

Αδελφοί Λιοτατή Λιμιτεδ ν. Διευθυντή Τμήματος Εργασιακών Σχέσεων, Ποινική Έφεση αρ. 151/2016, 1 Νοεμβρίου 2019. (Έννοια του μισθού, Προϋποθέσεις καταβολής 13ου μισθού)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Με την προκείμενη Έφεση, η εφεσεύουσα εταιρεία (εφεξής «εφεσεύουσα») αμφισβήτησε με μια σειρά λόγων έφεσης, την πρωτόδικη απόφαση επί τη βάση της οποίας κρίθηκε, ότι παραβίασε τα άρθρα 2, 9(1) και 20 του νόμου περί Προστασίας των Μισθών του 2007 (Ν.35 (Ι)/2007) (εφεξής ο «Νόμος») και του Άρθρου 20 του Ποινικού Κώδικα. Ειδικότερα, η εφεσεύουσα κατηγορήθηκε, ότι δεν κατέβαλε σε εργοδοτούμενό της, τον 13ο μισθό για τα έτη 2011, 2012 και 2013. Το Ανώτατο Δικαστήριο εξετάζοντας τη νομική ανάλυση που έκανε το Πρωτόδικο Δικαστήριο συμφώνησε και αποδέχτηκε την ερμηνεία που απέδωσε αυτό στην έννοια του μισθού, στηριζόμενο στο Νόμο και ειδικά το ερμηνευτικό άρθρο 2 αυτού, όπως επίσης και με την πρωτόδικη αξιολόγηση της μαρτυρίας και τα πρωτόδικα ευρήματα. Η εν λόγω πρωτόδικη κρίση, την οποία υιοθέτησε το Ανώτατο Δικαστήριο, είχε ως αφετηρία την παρατήρηση ότι η καταβολή του 13ου μισθού προς τους εργοδοτούμενους στην Κύπρο δεν είναι θεσμοθετημένη, καθότι δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη νομοθεσία που να υποχρεώνει τους ερ-

γοδοτές του ιδιωτικού τομέα να καταβάλλουν το εν λόγω ωφέλημα. Επομένως, το κρίσιμο νομικό ερώτημα ήταν κατά πόσο ο 13ος μισθός ή δώρο Χριστουγέννων θεωρείτο μισθός με βάση τις πρόνοιες του Νόμου. Το πρωτόδικο Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη αρχές και νομολογία έκρινε πως το προαναφερόμενο ωφέλημα ενέπιπτε στην έννοια του μισθού καθώς η εφεσεύουσα συμφώνησε, έστω και προφορικά στην καταβολή του, αυτό δινόταν ανελλιπώς, σταθερά και τακτικά από το 2004 μέχρι το 2010 κάθε Χριστούγεννα και ήταν επαρκώς προσδιορισμένο, εφόσον ήταν ίσο περίπου με το μηνιαίο μισθό. Συν τοις άλλοις, το εν λόγω ποσό δινόταν σε όλους τους υπαλλήλους της εφεσεύουσας, ως αντάλλαγμα για παρασχεθείσα εργασία και όχι ως έκτακτη προμήθεια ή χαριστικά. Ως εκ τούτου, είχε δημιουργηθεί ένα κεκτημένο δικαίωμα του εργοδοτούμενου, το οποίο εύλογα αυτός είχε την πεποίθηση ότι θα λάμβανε κάθε Χριστούγεννα. Συνεπεία των ανωτέρω, απορρίφθηκε η Έφεση εις βάρος της εφεσεύουσας.

Λάμπρος Κυπριανού & Υιοί (Εργολάβοι) Λτδ κ.α. ν. Οργανισμού Χρηματοδότησεως Τραπεζής Κύπρου ΛΤΔ, Πολιτική Έφεση αρ. 179/2013, 27 Νοεμβρίου 2019. (Διάταγμα εκτέλεσης απόφασης, Παρέλευση 10 ετών από την έκδοση της απόφασης)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Με την προκείμενη Έφεση, επιδιώκετο η ανατροπή της πρωτόδικης απόφασης, σύμφωνα με την οποία απορρίφθηκε η αίτηση των εφεσειόντων, με την οποία ζητείται διάταγμα που να ακυρώνει και/ή να παραμερίζει προηγούμενο διάταγμα που είχε εκδοθεί μονομερώς και σύμφωνα με οποίο είχε δοθεί άδεια στους εφεσίβλητους για εκτέλεση απόφασης, η οποία δεν είχε εκτελεστεί για περίοδο δέκα ετών από την έκδοσή της.

Το διάταγμα σύμφωνα με το οποίο δινόταν άδεια εκτέλεσης της απόφασης με ημερομηνία 27.02.2002, είχε δοθεί στη βάση μονομερούς αίτησης, δυνατότητα που δίνει η Δ.40, θ.8 των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας. Συγκεκριμένα, η εν λόγω δικονομική πρόνοια, προβλέπει, ότι σε περίπτωση που παρέλθουν δέκα έτη από την απόφαση ή την ημερομηνία του διατάγματος ή όταν έχει γίνει αλλαγή στους διαδίκους που δικαιούνται ή υπόκεινται σε εκτέλεση, ο διάδικος που ισχυρίζεται ότι δικαιούται εκτέλεση, μπορεί να υποβάλει αίτηση στο δικαστήριο αιτούμενος άδεια που να του επιτρέπει την εκτέλεση. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο διαθέτει διακριτική ευχέρεια να εκδώσει σχετικό διά-

ταγμα, εφόσον ικανοποιηθεί ότι ο διάδικος, που υποβάλλει την αίτηση, δικαιούται να εκτελέσει. Το Ανώτατο Δικαστήριο συμφώνησε και υιοθέτησε τη νομική ανάλυση, όπως και την κατάληξη του πρωτόδικου Δικαστηρίου, δυνάμει της οποίας απορρίφθηκε η αίτηση για ακύρωση του διατάγματος που έδινε άδεια για εκτέλεση της απόφασης. Συγκεκριμένα, οι αρχές τις οποίες έλαβε υπόψη το πρωτόδικο Δικαστήριο ανέφεραν, ότι η διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου ασκείται εναντίον της έγκρισης της αίτησης για εκτέλεση, μετά την παρέλευση της προθεσμίας των δέκα ετών, εκτός αν υπάρχουν τέτοια γεγονότα που δείχνουν ότι η δικαιοσύνη εξυπηρετείται καλύτερα με την έγκριση της αίτησης, το βάρος απόδειξης των οποίων φέρει ο αιτητής. Επομένως, όπως διασαφηνίστηκε, η εκτέλεση δικαστικής απόφασης μετά την παρέλευση δέκα ετών, δεν αποτελεί δικαίωμα του εξ αποφάσεως πιστωτή, ο οποίος οφείλει να δώσει εξηγήσεις για τον λόγο της καθυστέρησης. Καταληκτικά, το Ανώτατο Δικαστήριο συμφώνησε με το πρωτόδικο Δικαστήριο πως οι ενάγοντες (στα πλαίσια της παρούσας έφεσης εφε-

σίβλητοι), είχαν ικανοποιήσει τις προϋποθέσεις που καθόρισε η νομολογία ως προς την πληρότητα της έννομης δήλωσης προς υποστήριξη της αίτησης και ορθά είχε δοθεί άδεια εκτέλεσης της απόφασης, ενώ

οι εφεσεύοντες δεν απέσεισαν το βάρος που είχαν για να αποδείξουν ότι είχαν βάσιμο λόγο για ακύρωση του εκδοθέντος διατάγματος.

Stirrup Investments Ltd v. M. Μιχαήλ κ.α., Πολιτική Έφεση Αρ. 308/2012, 11 Οκτωβρίου 2019. (Προϋποθέσεις επιστροφής εγγύησης μετά τον τερματισμό σύμβασης)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης επικεντρώνονται γύρω από μια συμφωνία αγοραπωλησίας ακινήτων των εφεσίβλητων, κατά την υπογραφή της οποίας καταβλήθηκε το ποσό των 100.000 λιρών Κύπρου. Το υπόλοιπο ποσό των 7.600.000 λιρών Κύπρου θα καταβάλλετο με τη μεταβίβαση. Με τη μη εκπλήρωση των υποχρεώσεων των εφεσεύοντων, οι εφεσίβλητοι τερμάτισαν τη συμφωνία και με αγωγή επιδίωξαν δηλωτική απόφαση αναγνώρισης του τερματισμού ως νόμιμου και αποζημιώσεις για παράβαση σύμβασης.

Οι εφεσεύοντες με την παρούσα έφεση, αμφισβήτησαν την πρωτόδικη κρίση για το λόγο ότι λανθασμένα το πρωτόδικο Δικαστήριο δεν τους επιδίκασε ως αποζημιώση το ποσό της προκαταβολής για την αγορά των ακινήτων κάτι το οποίο στήριξαν επικαλούμενοι το Άρθρο 64 του περί Συμβάσεων Νόμου (Κεφ. 149) (εφεξής ο «Νόμος»). Το Δικαστήριο ανατρέχοντας στο άρθρο 64 του Νόμου, αρχικά, παρατήρησε και με αναφορά στο αντίστοιχο άρθρο του Indian Contract Act από το οποίο προέρχεται, ότι η λέξη «υπαναχωρώ» στην οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 64 και με την οποία αποδίδεται στην ελληνική η λέξη «rescind» είναι λανθασμένη καθώς υποδηλώνει την ύπαρξη υπαιτιότητας. Η ορθή απόδοση θα έπρεπε ήταν «ακυρώνω» ή

«τερματίζω» κατ' έκφραση δικαιώματος. Εν συνεχεία, με αναφορά σε συγγράμματα αναδύθηκε η αρχή ότι η προκαταβολή δεν αποτελεί όφελος που απορρέει από τη σύμβαση αλλά εγγύηση για την εκτέλεση της. Επομένως, με βάση τα δεδομένα της παρούσας υπόθεσης έκρινε ότι το ποσό των 100.000 λιρών ήταν μικρό αναλογικά με το όλο ποσό της συμφωνίας, είχε δοθεί ως υποβοηθητικό της συμφωνίας και της εκτέλεσής της και δεν μπορούσε να κριθεί ότι αποτελούσε οφειλή που απορρέει από τη συμφωνία, ούτως ώστε οι εφεσεύοντες να δικαιούνται την επιστροφή του. Συν τοις άλλοις, η επιστροφή της προκαταβολής δικαιολογείται μόνο στις περιπτώσεις, όπου ο πωλητής έχει διαρρήξει υπαιτίως τη συμφωνία, κάτι το οποίο δεν ίσχυε εν προκειμένω, αφού είχε κριθεί, ότι οι εφεσεύοντες ως αγοραστές διέρρηξαν αδικαιολόγητα τη συμφωνία και επομένως, δεν τύγχανε εφαρμογής το άρθρο 64 του Νόμου. Προς ενίσχυση των ανωτέρω, επενέργησαν και όροι της ίδιας της συμφωνίας, όπου προβλεπόταν, ότι σε περίπτωση μη πραγματοποίησης της μεταβίβασης εξ υπαιτιότητας του αγοραστή, ο αγοραστής δεν είχε το δικαίωμα να εγείρει οποιαδήποτε οικονομική ή άλλη απαίτηση. Ως εκ τούτου, στη βάση των ανωτέρω, το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε αυτόν τον λόγο έφεσης.

Αναφορικά με την Αίτηση του Πιπερή v. Αναφορικά με την Σ.Π.Ε. Κυπερούντας, Πολιτική Έφεση Αρ. 456/2012, 20 Σεπτεμβρίου 2019. (Διαιτητική διαδικασία, Διαιτητική απόφαση, Αρχή της δίκαιης δίκης)

Μελίνα Χατζηχρυσάνθου, Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Με την προκείμενη έφεση, ο εφεσεύων προσβάλλει την ορθότητα της απόφασης δικαστή του Επαρχιακού Δικαστηρίου με την οποία αρνήθηκε να ακυρώσει και/ή παραμερίσει τη διαιτητική απόφαση που εκδόθηκε εναντίον του. Η διαφορά που αποτέλεσε αντικείμενο της διαιτησίας ήταν χρηματική και συγκεκριμένα η διαφωνία του εφεσεύοντος με την εφεσίβλητη, Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία, για το ύψος της οφειλής, μετά από συμφωνία δανείου για το αρχικό ποσό των 1000,00 λιρών Κύπρου. Ο εφεσεύων, κάνοντας χρήση της δυνατότητας που του παρέχει το άρθρο 20(2) του περί Διαιτησίας Νόμου, Κεφ. 4 (εφεξής ο «Νό-

μος») ισχυρίστηκε ότι ο διαιτητής ενήργησε παράτυπα. Συγκεκριμένα, ισχυρίστηκε ότι ο διαιτητής δεν έλαβε υπόψιν τους ισχυρισμούς του και το αποδεικτικό υλικό που έθεσε ενώπιον του κάτι το οποίο αποδεικνύεται με την απουσία οποιασδήποτε αναφοράς, σε σχέση με τον τρόπο χειρισμού, από αυτόν, των ισχυρισμών περί του ύψους της χρωστούμενης, από μέρους του, οφειλής. Το Ανώτατο Δικαστήριο, αν και συμφώνησε με το πρωτόδικο Δικαστήριο ότι ο διαιτητής δεν υπέδειξε κακή συμπεριφορά, εντούτοις, εστίασε την προσοχή του στην ίδια την απόφαση. Παρατήρησε, ότι σε αυτήν αναφερόταν μονάχα ο αριθμός του γραμματίου και το οφει-

λόμενο ποσό, χωρίς να γίνεται καμία αναφορά στους ισχυρισμούς του εφεσείοντος, πώς αυτοί αξιολογήθηκαν και στη συλλογιστική σκέψη που τον οδήγησε να καταλήξει στο ύψος του οφειλόμενου ποσού. Επομένως, το ερώτημα ήταν κατά πόσο ο διαιτητής τέλεσε τα καθήκοντα του πλημμελώς και όχι αν υπέδειξε κακή συμπεριφορά. Το Δικαστήριο για να απαντήσει το προαναφερόμενο ερώτημα, καθοδηγήθηκε από τις εξουσίες που δίνει ο Νόμος στο διαιτητή και τη σχετική νομολογία και κατέληξε στη διαπίστωση, ότι η διαιτητική διαδικασία προσομοιάζει με τη δικαστική. Επομένως, σε μια τέτοια διαδικασία τυγχάνει εφαρμογής η αρχή της

δίκαιης δίκης, κάτι το οποίο δεν αφαιρεί τον εξεταστικό και συνοπτικό χαρακτήρα που διέπει τη διαιτητική διαδικασία. Ως εκ τούτου, η απόφαση του διαιτητή, μη αναφερόμενη, έστω και συνοπτικώς, στις εκατέρωθεν θέσεις των μερών, οι οποίες στη συνέχεια, θα έπρεπε να αξιολογηθούν δεόντως για να μπορούν να προκύψουν ασφαλή ευρήματα επί των γεγονότων, δεν παρουσίαζε τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αιτιολογημένης απόφασης για την οποία θα μπορούσε να χωρέσει δικαστικός έλεγχος. Για τους προαναφερόμενους λόγους, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ως εσφαλμένη την πρωτόδικη κρίση και την παραμέρισε.

Διοικητικό Δικαστήριο της Κύπρου (ΔΔ)

Νικολαΐδη ν. Κυπριακής Δημοκρατίας, Συνεκδικαζόμενες Πορσφυγές Αρ. 98/2013 κ.ά., 29 Μαρτίου 2019. (Μείωση απολαβών, δημόσιοι υπάλληλοι, μισθός ως περιουσιακό δικαίωμα, άρθρο 23 Συντάγματος)

Παντελίτσα Ευαγόρου, Δικηγόρος στη Λέλλος Δημητριάδης Δ.Ε.Π.Ε.

Οι εν λόγω συνεκδικαζόμενες προσφυγές καταχωρίστηκαν ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου από αριθμό εργαζομένων στην κρατική υπηρεσία και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Μέσω των προσφυγών προσέβαλαν τη νομιμότητα της εφαρμογής του περί της Μείωσης των Απολαβών και των Συντάξεων των Αξιωματούχων, Εργοδοτούμενων και Συνταξιούχων της Κρατικής Υπηρεσίας και του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα Νόμος, Ν. 168(I)/2012, ως αυτός τροποποιήθηκε (εφεξής «ο επίδικος νόμος») ως αποτέλεσμα του οποίου ήταν η μείωση των μισθών των Αιτητών (εφεξής «η επίδικη πράξη»).

Το Δικαστήριο, αφού απέρριψε τις προδικαστικές ενστάσεις των Καθ'ων η Αίτηση, προχώρησε σε εξέταση των ζητημάτων ουσίας. Πρωταρχικό επιχείρημα των Αιτητών ήταν ότι η εφαρμογή των διατάξεων του επίδικου νόμου παραβιάζει το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, ως αυτό κατοχυρώνεται από το Άρθρο 23 του Συντάγματος και αντιστοίχως από το Άρθρο 1, Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ. Οι Καθ'ων η Αίτηση, από την άλλη, αντέτειναν ότι η επίδικη πράξη ήταν νόμιμη αφού σκοπός της ήταν η εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος και συγκεκριμένα ο περιορισμός των δαπανών του δημοσίου τομέα για αποφυγή επιδείνωσης της δημοσιονομικής

κατάστασης.

Το Δικαστήριο τόνισε ότι ο μισθός αποτελεί περιουσιακό δικαίωμα και συνεπώς εμπίπτει στην προστασία του Άρθρου 23 του Συντάγματος, το οποίο αναφέρεται τόσο σε ακίνητη όσο και σε κινητή ιδιοκτησία. Ως εκ τούτου, κάθε περιορισμός του εν λόγω δικαιώματος είναι νόμιμος μόνο για τους λόγους που προνοούνται από το Άρθρο 23 του Συντάγματος και δη για σκοπούς δημόσιας ασφάλειας, δημόσιας υγείας, δημοσίων ηθών, πολεοδομίας, ανάπτυξης και χρησιμοποίησης ιδιοκτησίας προς προαγωγή της δημόσιας ωφέλειας και την προστασία των δικαιωμάτων τρίτων, χωρίς να περιλαμβάνεται η εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος. Συνεπώς, κανένας νόμιμος λόγος περιορισμού δεν συνέτρεχε στην παρούσα περίπτωση αφού, σύμφωνα με το Δικαστήριο, το Άρθρο 23 του Συντάγματος δεν προνοεί εξαίρεση στο περιουσιακό δικαίωμα προς εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος γενικά, εξαίρεση όμως, η οποία προνοείται από το Άρθρο, Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, παρέχοντας με αυτό τον τρόπο μεγαλύτερη προστασία από αυτή που παρέχει η ΕΣΔΑ.

Κατά συνέπεια, σύμφωνα με το Δικαστήριο, αφού ο προβαλλόμενος από την Καθ'ης η Αίτηση λόγος περιορισμού του δικαιώματος δεν εμπίπτει στους επι-

τρεπόμενους περιορισμούς που προνοούνται από το Σύνταγμα, ο επίδικος Νόμος αντίκειται σε αυτό. Ως εκ τούτου, το Διοικητικό Δικαστήριο προχώρησε σε ακύρωση της επίδικης πράξης.

Σημειωτέον, ότι εκδόθηκε διστάμενη, ως προς το σκεπτικό της, απόφαση η οποία ουσιαστικά καταλήγει

στο ίδιο συμπέρασμα, ήτοι ότι η επίδικη πράξη και ο επίδικος νόμος παραβιάζουν το δικαίωμα στην ιδιοκτησία ως αυτό κατοχυρώνεται από το Άρθρο 23 του Συντάγματος. Τέλος, είναι αξιοσημείωτο ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει προχωρήσει σε καταχώριση Έφεσης κατά της πιο πάνω απόφασης.

Μάριος Γεωργίου ν. Κυπριακής Δημοκρατίας, μέσω της εξ Υπουργών Επιτροπής καθιδρυμένης δυνάμει του Ν. 139/91, ως τροποποιήθηκε, απαρτιζόμενη από τους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης, Οικονομικών και Γεωργίας, Φυσικών Πόρων και Περιβάλλοντος και Υπουργού Εσωτερικών δια της ιδιότητάς του ως Κηδεμόνα των Τουρκοκυπριακών Περιουσιών, 10 Ιανουαρίου 2020. (Τουρκοκυπριακές περιουσίες, Ιεραρχική Προσφυγή, υποχρέωση διαβίβασης προς αρμόδιο όργανο)

Παντελίτσα Ευαγόρου, Δικηγόρος στη Λέλλος Δημητριάδης Δ.Ε.Π.Ε.

Η υπό αναφορά προσφυγή στρέφεται κατά της απόφασης των Καθ' ων η Αίτηση με την οποία απορρίπτεται η Ιεραρχική Προσφυγή του Αιτητή και η οποία στρεφόταν κατά της απόφασης (εφεξής «η επίδικη απόφαση») του Κηδεμόνα Τουρκοκυπριακών Περιουσιών να μην παραχωρήσει Τουρκοκυπριακή Περιουσία (εφεξής «το επίδικο ακίνητο») στον Αιτητή για επαγγελματική στέγασή του με την αιτιολογία της δημιουργίας πλατείας από το Δήμο Λάρνακας.

Ο Αιτητής προχώρησε σε Ιεραρχική Προσφυγή ενώπιον της αρμόδιας εξ Υπουργών Επιτροπής η οποία απερρίφθη για το λόγο ότι ο Αιτητής δεν ήταν ενοικιαστής ή αδειούχος του επίδικου ακινήτου και συνεπώς δεν νομιμοποιείτο προς καταχώριση αυτής.

Η πλευρά του Αιτητή προέβαλε ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, το επιχείρημα ότι η επίδικη απόφαση ήταν αποτέλεσμα πλάνης περί το Νόμο και περί τα πράγματα αφού ο Αιτητής, εγγονός του πρώην δικαιούχου, εξακολουθούσε να καταβάλλει τα ενοίκια για το επίδικο ακίνητο, ακόμη και μετά το θάνατο του παππού του και συνεπώς αυτό τον καθιστούσε δικαιούχο.

Οι Καθ' ων η Αίτηση αντέκρουσαν τους ισχυρισμούς του Αιτητή προβάλλοντας, μεταξύ άλλων, ότι στις πληρωμές δεν φαινόταν πουθενά το όνομα του Αιτητή και ότι δεν γνώριζαν για το θάνατο του αρχικού δικαιούχου, παππού του Αιτητή, καθώς και ότι δεν υφίστατο δικαίωμα εκχώρησης της επίδικης περιουσίας.

Το Διοικητικό Δικαστήριο δεν έκανε δεκτό τον ισχυρισμό του Αιτητή και τόνισε ότι ο Δήμος Λάρνακας δεν έχει προτεραιότητα στη χρήση Τουρκοκυπριακών Περιουσιών έναντι των προσφύγων.

Το Δικαστήριο περαιτέρω, έκανε ξεκάθαρο ότι, παρόλο που δεν προβλέπεται δικαίωμα καταχώρισης Ιεραρχικής Προσφυγής από πρόσφυγες που αιτούνται παραχώρισης Τουρκοκυπριακών τεμαχίων, οι εν λόγω αποφάσεις είναι προσβλητέες ενώπιον του Διοικητικού Δικαστηρίου.

Τόνισε περαιτέρω ότι η επίδικη απόφαση παραβιάζει το Άρθρο 33(4) του περί των Γενικών Αρχών του Διοικητικού Δικαίου Νόμου (Ν. 158(I)/1999), ως αυτός τροποποιήθηκε, βάσει του οποίου εάν ένα άτομο απευθυνθεί προς αναρμόδια αρχή, η εν λόγω αρχή δεν προβαίνει σε εξέταση της αναφοράς αλλά τη διαβιβάζει στην αρμόδια αρχή. Ξεκαθάρισε ότι, παρόλο που το αίτημα αναθεώρησης της απόφασης μη παραχώρησης του επίδικου ακινήτου υπεβλήθη σε αναρμόδιο όργανο, η επιστολή προέβαλλε νέα πραγματικά δεδομένα και συνεπώς θα έπρεπε να είχε ληφθεί υπόψη ως αναφορά στη βάση του Άρθρου 33 του Νόμου 158(I)/1999.

Συνακόλουθα, οι Καθ' ων η Αίτηση είχαν υποχρέωση διαβίβασης προς το αρμόδιο όργανο, υποχρέωση η οποία συνιστά δέσμια αρμοδιότητα των Καθ' ων η Αίτηση. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο έκανε δεκτή την προσφυγή στη βάση της πιο πάνω υποχρέωσης παραπομπής σε αρμόδιο όργανο την οποία υπέχουν οι Καθ' ων η Αίτηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Δικαστήριο ανέφερε πως ακόμα και σε περίπτωση που η υποχρέωση παραπομπής ήτο διακριτική ευχέρεια και όχι δέσμια αρμοδιότητα και πάλι θα αποφάσιζε υπέρ του Αιτητή καθ' ότι οι Καθ' ων η Αίτηση θα είχαν λειτουργήσει κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας με την απόφασή τους να απορρίψουν και όχι να παραπέμψουν στο αρμόδιο όργανο την Ιεραρχική Προσφυγή.

Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

Υπόθεση C-417/18, AW κ. Lietuvos valstybė και Lietuvos valstybė, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τέταρτο τμήμα) 5 Σεπτεμβρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:671. (Ευρωπαϊκός τηλεφωνικός αριθμός 112 - Αδράνεια εθνικών αρχών - Πλημμελής εφαρμογή οδηγίας 2002/22)

Αριστείδης Κολετζάκης, Τριτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η απόφαση έχει ως θεματικό αντικείμενο την Οδηγία 2002/22, η οποία ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με την λειτουργία του ευρωπαϊκού τηλεφωνικού αριθμού έκτακτης ανάγκης «112». Το αρμόδιο δικαστήριο της Λιθουανίας και ακολούθως το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του πρώτου, διερεύνησαν τα προαναφερθέντα ζητήματα με αφορμή την αποτυχία των λιθουανικών αρχών να εντοπίσουν ένα κινητό τηλέφωνο που πραγματοποιούσε έκκληση για βοήθεια μέσω του ευρωπαϊκού αριθμού έκτακτης ανάγκης. Το εν λόγω κινητό ανήκε στην ES, μια 17χρονη κοπέλα η οποία απήχθη, βιάστηκε και εν τέλει δολοφονήθηκε με απάνθρωπο τρόπο. Σύμφωνα με τα γεγονότα της απόφασης, όταν το θύμα κάλεσε στο κινητό τον αριθμό «112» τα ξημερώματα της 21ης Σεπτεμβρίου 2013, ενώ ευρισκόταν εγκλωβισμένο στο χώρο αποσκευών ενός αυτοκινήτου, δεν βρήκε την ανταπόκριση που ζητούσε από τις λιθουανικές τηλεφωνικές αρχές. Κατά συνέπεια, οι νομικές διαδικασίες εναντίον του κράτους για πλημμελή εφαρμογή της ευρωπαϊκής Οδηγίας κινήθηκαν από τους AW, οι οποίοι αποτελούσαν τους συγγενείς του θύματος. Οι ενάγοντες AW αιτήθηκαν αποζημίωσης για ηθική βλάβη τόσο της ES όσο και των ιδίων, η οποία προκλήθηκε από την αδράνεια

των εθνικών αρχών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το ΔΕΕ έκρινε καταρχάς πως το «112» καλύπτει όλες τις κλήσεις συμπεριλαμβανομένων αυτών που πραγματοποιούνται από κινητά τηλέφωνα που στερούνται κάρτας SIM. Κατά δεύτερον, το Άρθρο 26(5) της σχετικής Οδηγίας απαιτεί όπως οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις τηλεφωνίας να παρέχουν ατελώς πληροφορίες προς τις αρμόδιες αρχές για τον εντοπισμό της συσκευής που εξέπεμψε το σήμα. Κατά τρίτον, το ΔΕΕ υπογράμμισε πως το προαναφερθέν άρθρο της Οδηγίας δίδει στα κράτη μέλη την ευχέρεια κατάρτισης των κριτηρίων που αφορούν την ακρίβεια και την αξιοπιστία της θέσης του καλούντος σε βοήθεια. Αναφερόμενη η οδηγία στα εν λόγω κριτήρια που οφείλει να θέσει το κράτος-μέλος στις τηλεφωνικές εταιρείες αποσκοπεί στην θέσπιση ενός επιπέδου προστασίας των πολιτών, ούτως ώστε να εντοπίζεται η γεωγραφική τους θέση με αξιοπιστία και ακρίβεια για να τους παρέχονται ακολούθως οι κρατικές υπηρεσίες έκτακτης ανάγκης όταν πραγματοποιούν έκκληση προς βοήθεια μέσω του 112. Τέλος, το ΔΕΕ σημείωσε πως εάν, βάσει του εσωτερικού δικαίου, βρεθεί έμμεση αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της αδράνειας του κράτους και της ζημίας του θύματος, τότε αυτό επαρκεί για τη θεμελίωση παραβίασης του κοινοτικού δικαίου.

Υπόθεση C-390/18, Airbnb Ireland, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως) 19 Δεκεμβρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:1112. (Διαδικτυακή πλατφόρμα «Airbnb» - Βραχυχρόνια μίσθωση - Ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας)

Αριστείδης Κολετζάκης, Τριτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η εν λόγω απόφαση χρήζει ιδιαίτερης μνείας λόγω των σύγχρονων ζητημάτων που εξετάζει, ήτοι σχετικών με την λειτουργία της διαδικτυακής πλατφόρμας «Airbnb». Η «Airbnb» αποτελεί μια σχετικά νεοσύστατη πλατφόρμα μέσω της οποίας προσφέρο-

νται, επί πληρωμή, ορισμένα καταλύματα από τους ιδιοκτήτες τους προς διαμονή τρίτων προσώπων., Σύμφωνα με τα περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης, ο Γαλλικός Σύνδεσμος Επαγγελματικού Τουρισμού και Στέγασης κίνησε νομικές διαδικασίες ενάντια στην

«Airbnb Ireland» εγείροντας τους ισχυρισμούς ότι η πλατφόρμα λειτουργούσε ως μεσιτική εταιρεία δίχως να κατέχει την σχετική επίσημη άδεια που απαιτούσε η γαλλική νομοθεσία (Νόμος «Hoguet»). Η εναγόμενη «Airbnb Ireland» αμφισβήτησε τον ισχυρισμό ότι ασκεί δραστηριότητα κτηματομεσίτη και υποστήριξε ότι ο συγκεκριμένος γαλλικός νόμος δεν μπορεί να εφαρμοστεί λόγω της αντίθεσής του προς την Οδηγία 2000/31. Το ΔΕΕ σημείωσε πως η πλατφόρμα «Airbnb» εμπίπτει στην κατηγορία των υπηρεσιών της πληροφορίας της κοινωνίας και ως εκ τούτου ενεργοποιεί την Οδηγία 2000/31. Ειδικότερα, το ΔΕΕ τόνισε ότι η διαδικτυακή πλατφόρμα δεν παρείχε επί της ου-

σίας τις υπηρεσίες στέγασης αλλά διευκόλυνε, έναντι αμοιβής, την σύναψη βραχυχρόνιων μισθώσεων. Τέλος, το ΔΕΕ υπογράμμισε πως ο Γαλλικός Σύνδεσμος δεν είχε την δυνατότητα να πετύχει την εφαρμογή της σχετικής γαλλικής νομοθεσίας έναντι σε κάποιο ιδιώτη ο οποίος ευρίσκεται σε κατάσταση παρόμοια με αυτή της «Airbnb Ireland», διότι η γαλλική νομοθεσία δεν είχε κοινοποιηθεί προηγουμένως στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως μέτρο που περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών στην κοινωνία της πληροφορίας, την οποία παρέχει ιδιώτης εγκατεστημένος σε κράτος μέλος.

Υπόθεση C-220/17, *Planta Tabak-Manufaktur Dr. Manfred Obermann GmbH & Co. KG κατά Land Berlin*, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώτο τμήμα) 30 Ιανουαρίου 2019, ECLI:EU:C:2019:76. (Καπνικά προϊόντα - Απαγόρευση βάσει του μεριδίου στην αγορά - Διακριτική ευχέρεια κρατών μελών)

Αριστείδης Κολετζάκης, Τριτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Εν προκειμένω, η Planta Tabak είναι μία γερμανική εταιρεία παραγωγής καπνικών προϊόντων η οποία κίνησε νομικές διαδικασίες ενώπιον του αρμόδιου γερμανικού δικαστηρίου για να διαπιστώσει κατά πόσο ο γερμανικός νόμος που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2014/40 έβρισκε εφαρμογή και στα αγαθά που παρήγαγε η ίδια. Σύμφωνα με την Οδηγία 2014/40, απαγορεύεται η διαφήμιση όλων των καπνικών προϊόντων στην ενδοκοινοτική αγορά και παράλληλα επιβάλλεται η αναγραφή ορισμένων προειδοποιήσεων σχετικών με την υγεία του καταναλωτή πάνω στις συσκευασίες τους, σε συνδυασμό με την προσθήκη συγκεκριμένων φωτογραφιών που έχουν ως σκοπό την αποθάρρυνση του καταναλωτή από την χρήση του καπνού ως προϊόν επιβλαβές για την ανθρώπινη υγεία. Το ΔΕΕ, έπειτα από προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος γερμανικού δικαστηρίου, υπογράμμισε πως η απαγόρευση των καπνικών προϊόντων που περιέχουν αρωματικές ουσίες και γεύσεις βάσει της θέσης που

κατέχουν στο ενδοκοινοτικό εμπόριο, δίχως η ίδια η οδηγία να ρυθμίζει επί της ουσίας τον υπολογισμό της θέσης τους, δεν θίγει την ασφάλεια του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς εναπόκειται στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών να πραγματοποιήσει τον εν λόγω υπολογισμό και τον επακόλουθο αποκλεισμό των συγκεκριμένων προϊόντων καπνού. Αξίζει να σημειωθεί πως η απαγόρευση των καπνικών προϊόντων με κριτήριο το μερίδιο που κατέχουν στο ενδοκοινοτικό εμπόριο ισχύει από τον Μάιο 2016 μέχρι τον Μάιο 2020, ημερομηνία κατά την οποία θα ισχύσει γενικός αποκλεισμός από την κοινοτική αγορά των προϊόντων καπνού που φέρουν συγκεκριμένο άρωμα ή γεύση. Το ΔΕΕ έκρινε ότι ο -μέχρι τον Μάιο του 2020- διαχωρισμός των αγαθών βάσει της διάθεσής τους στην αγορά δεν καταπατά την αρχή της ίσης μεταχείρισης και ότι ο περιορισμός που τίθεται ενάντια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο δικαιολογείται στη βάση της αρχής της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας.

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-508/18 και C-82/19, *Minister for Justice and Equality κατά OG και PI*, Απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τμήμα μείζονος συνθέσεως), 27 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:456. (Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης - Δικαστική Εξουσία - Ανεξαρτησία δικαστικού οργάνου)

Στέφανος Στεφάνου, Τριτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστημίου Κύπρου

Η εξέταση των εν λόγω αποφάσεων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, αφού κατ' ουσίαν αποτελούν προδικαστικό ερώτημα ενώπιον του ΔΕΕ σχετικά με την Απόφαση-Πλαίσιο 2002/584 για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης. Οι αποφάσεις, λόγω των ομοι-

αζόντων περιστατικών και προς ταχεία απονομή της δικαιοσύνης, συνεξετάστηκαν. Ο ΟG είναι Λιθουανός υπήκοος που διαμένει στην Ιρλανδία. Το 2016 ζητήθηκε η παράδοση του σύμφωνα με εκτέλεση Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης το οποίο είχε εκδοθεί από την

εισαγγελία του Lübeck, στο πλαίσιο ποινικής δίωξης. Ο ΟΓ έκανε προσφυγή αμφισβητώντας την εγκυρότητα του συγκεκριμένου εντάλματος λόγω του ότι η εισαγγελία του Lübeck δεν αποτελούσε «δικαστική αρχή» κατά την έννοια του Άρθρου 6(1) της Απόφασης-Πλαίσιο 2002/584. Το ΔΕΕ ανέλυσε αν πράγματι οι εισαγγελικές αρχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας αποτελούν μέρος της δικαστικής εξουσίας, όπως επιτάσσει το Άρθρο 6 της Απόφασης-Πλαίσιο. Με βάση τα πραγματικά περιστατικά, το ΔΕΕ επιβεβαίωσε την απόφαση του Supreme Court

της Ιρλανδίας, κατά την οποία κρίθηκε ότι, η καθοριστικής σημασίας παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας, είχε ως συνέπεια την μη εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης. Η εμπλοκή της εκτελεστικής εξουσίας διαδραματίζει ουσιώδη ρόλο στο έργο των εισαγγελικών αρχών, με συνέπεια να τίθεται εν αμφιβόλω η ανεξαρτησία της. Όμως, η ανεξαρτησία του δικαστικού οργάνου αποτελεί σημαντικό κριτήριο, το οποίο λαμβάνεται υπόψη από το ΔΕΕ κατά την εξέταση του ερωτήματος αν η έκδοση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης ήταν νομικά ορθή.

Υπόθεση T-391/17, Ρουμανία κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) 24 Σεπτεμβρίου 2019, ECLI:EU:T:2019:672. (Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών - Υποχρέωση αιτιολόγησης -Ευρωπαϊκή Επιτροπή)

Στέφανος Στεφάνου, Τριτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστημίου Κύπρου

Στην προκειμένη απόφαση εξετάστηκε το ζήτημα κατά πόσο οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν την δυνατότητα να προσφύγουν στα Ενωσιακά Δικαστήρια. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, οι πολίτες, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, μπορούν να καλούν την Επιτροπή να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα ώστε οι ίδιοι να είναι σε θέση να προασπίσουν τα δικαιώματά τους, όπως αυτά πηγάζουν από την εφαρμογή των Ευρωπαϊκών Συνθηκών. Στην συγκεκριμένη υπόθεση, η Επιτροπή Πολιτών για την Πρωτοβουλία πολιτών (στο εξής ΕΠΠ), υπέβαλε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόταση με τίτλο «Minority SafePack: One million signatures for diversity in Europe». Η Επιτροπή απέρριψε την αίτηση λόγω του ότι η συγκεκριμένη πρόταση υπερέβαινε προδήλως τα όρια των αρμοδιοτήτων της, βάσει των οποίων μπορούσε να υποβάλει πρόταση για την έκδοση νομικής πράξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή των Συνθηκών. Η Ρουμανία ζητεί από το Γενικό Δικαστήριο να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση λόγω έλλειψης αιτιολόγησης. Το ΔΕΕ τόνισε ότι, οσάκις υποβάλλεται στην Επιτροπή αίτηση καταχώρησης πρότασης ΕΠΠ, το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν είναι

στο στάδιο αυτό αρμόδιο να επαληθεύσει ούτε αν αποδεικνύονται όλα τα πραγματικά στοιχεία των οποίων γίνεται επίκληση ούτε αν η αιτιολόγηση της πρότασης και τα προτεινόμενα μέτρα είναι επαρκή. Η Επιτροπή οφείλει να περιοριστεί στο να εξετάσει, αν, από αντικειμενικής άποψης, τέτοια μέτρα θα μπορούσαν να ληφθούν βάσει των Συνθηκών και τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό 211/2011. Επίσης, το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι η υποχρέωση αιτιολόγησης νομικών πράξεων ισχύει για κάθε πράξη δυνάμενη να αποτελέσει αντικείμενο προσφυγής ακυρώσεως. Επομένως, βάσει του ότι το Άρθρο 4(3) του Κανονισμού 211/2011 δεν προβλέπει υποχρέωση της Επιτροπής να γνωστοποιεί στους διοργανωτές την αιτιολογία της απόφασης της, η Επιτροπή δεν έχει την υποχρέωση να εκθέτει τους λόγους που την οδήγησαν να βασιστεί σε συγκεκριμένη ερμηνεία του σχετικού κανόνα δικαίου. Αρκεί το θεσμικό αυτό όργανο να εκθέτει τα πραγματικά περιστατικά και τις νομικές εκτιμήσεις που είναι ουσιώδους σημασίας για την οικονομία της απόφασης. Για τους πιο πάνω λόγους, το ΔΕΕ απέρριψε την προσφυγή της Ρουμανίας, δικαιώνοντας τις θέσεις που προέβαλε η Επιτροπή.

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)

Karl-Theodor ZU GUTTENBERG κ. Γερμανίας (Αίτ. Αρ. 14047/16), 18 Ιουλίου 2019 (σεβασμός ιδιωτικής ζωής)

Μέλανη Αβραάμ, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ο προσφεύγων είναι Γερμανός υπήκοος και διέτελε, μεταξύ άλλων, πολιτικός. Το 2011, παραιτήθηκε και μετακόμισε με την οικογένειά του στις ΗΠΑ. Το 2014, το περιοδικό Bunte δημοσίευσε άρθρο σχετικά με την παλιά οικία του προσφεύγοντος στο Βερολίνο και την καινούργια του οικία στις ΗΠΑ. Ο προσφεύγων και η σύζυγός του αιτήθηκαν να σταματήσει η δημοσίευση των εν λόγω φωτογραφιών, που συνοδεύονταν από λεζάντες. Το περιοδικό αρνήθηκε. Οι δύο σύζυγοι προσέφυγαν στο Περιφερειακό Δικαστήριο της Κολωνίας. Με προσωρινό διάταγμα, το δικαστήριο απαγόρευσε την περαιτέρω δημοσίευση όλου του εν λόγω υλικού. Το περιοδικό αναγνώρισε την απαγόρευση, με εξαίρεση τρεις φωτογραφίες που έδειχναν το εξωτερικό των σπιτιών. Το Περιφερειακό δικαστήριο επιβεβαίωσε την απόφασή του για τις τρεις φωτογραφίες, διαπιστώνοντας ότι δεν υπήρχε υπέρτερο δημόσιο συμφέρον για τη δημοσίευσή τους. Το Εφετείο της Κολωνίας ακύρωσε την πρωτόδικη απόφαση. Σημείωσε ότι, παρόλο που η δημοσίευση των φωτογραφιών συνιστούσε παρέμβαση στο δικαίωμα του προσφεύγοντος στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του, η δημοσίευση εξυπηρετούσε την ενημέρωση του κοινού, τόσο για τις περιστάσεις που περιέβαλλαν τον προσφεύγοντα, όσο και για την πιθανή επιστροφή του στην πολιτική, ιδίως μετά από τις δημόσιες εμφανίσεις του, το 2014.

Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι ο προσφεύγων ήταν ένα πολύ γνωστό δημόσιο πρόσωπο και, επομένως, δεν

θα έπρεπε ν' αναμένει το ίδιο επίπεδο προστασίας της ιδιωτικής ζωής του, όπως ένας ιδιώτης, άγνωστος στο κοινό. Όσον αφορά το περιεχόμενο της δημοσίευσης, η προηγούμενη οικία του προσφεύγοντος δε χρησιμοποιείτο, πλέον, ως κατοικία. Ως προς την καινούργια οικία, φαινόταν η πρόσοψή της από τον κήπο, περιοχή μη προσβάσιμη για το κοινό, και βρισκόταν στις ΗΠΑ, ενώ οι αναγνώστες του περιοδικού ζούσαν κυρίως στη Γερμανία. Επιπλέον, ο κίνδυνος ανακάλυψης της καινούργιας οικίας ήταν εξαιρετικά χαμηλός, εξ ου και οι φόβοι του αιτούντος περί ασφάλειας της οικογένειάς του ήταν ασήμαντοι. Στο σύνολό τους, οι πληροφορίες που αποκαλύπτονταν σχετικά με τη ζωή του προσφεύγοντος και της οικογένειάς του, ήταν λίγες. Το ΕΔΔΑ παρατήρησε, επίσης, ότι, ούτε οι φωτογραφίες, ούτε οι λεζάντες περιείχαν δυσφημιστικά ή υποτιμητικά στοιχεία έναντι του προσφεύγοντος. Υπό το φως των προαναφερθέντων, κρίθηκε ότι το Εφετείο της Κολωνίας ισορρόπησε δικαίως μεταξύ του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής του προσφεύγοντος (άρθρο 8 ΕΣΔΑ) και της ελευθερίας έκφρασης της εκδοτικής επιτροπής του περιοδικού (άρθρο 10 ΕΣΔΑ). Τέλος, λόγω ύπαρξης περιθωρίου εκτίμησης για τα συμβαλλόμενα κράτη σε τέτοια θέματα, το ΕΔΔΑ δεν θέλησε να υποκαταστήσει με τη δική του άποψη τη γνώμη των γερμανικών δικαστηρίων. Η προσφυγή κρίθηκε, επομένως, αβάσιμη και, ως εκ τούτου, απορρίφθηκε ως απαράδεκτη.

Gürbüz Et Bayar κ. Τουρκίας (Αίτ. Αρ. 8860/13), 23 Ιουλίου 2019 (ελευθερία μετάδοσης πληροφοριών)

Μέλανη Αβραάμ, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι προσφεύγοντες, εκδότης και αρχισυντάκτης εφημερίδας αντίστοιχα, είναι Τούρκοι υπήκοοι, οι οποίοι, το 2007, καταδικάστηκαν σε καταβολή προστίμου από το Κακουργιοδικείο της Κωνσταντινούπολης

για το αδίκημα της δημοσίευσης δηλώσεων εκπροσώπων τρομοκρατικής οργάνωσης που περιείχαν απειλή «αντάρτικου αγώνα» κατά των αρχών και προτροπή για άσκηση βίας. Η καταδίκη είχε ως έρεισμα νόμο περί

πρόληψης της τρομοκρατίας. Το ανώτατο δικαστήριο έκρινε ότι το αδίκημα του εκδότη είχε παραγραφεί. Αναφορικά με τον αρχισυντάκτη, η ποινή του ανεστάλη. Βασιζόμενοι στο άρθρο 10 της ΕΣΔΑ (ελευθερία έκφρασης), οι προσφεύγοντες διαμαρτυρήθηκαν για την ποινική διαδικασία που κινήθηκε εναντίον τους.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι, η τιμωρία δημοσιογράφου για συμβολή στη διάδοση των δηλώσεων τρίτου εμποδίζει σοβαρά τη συμβολή του Τύπου στις συζητήσεις για τα προβλήματα δημοσίου συμφέροντος και δεν μπορεί να ληφθεί χωρίς ιδιαίτερα σοβαρούς λόγους. Ωστόσο, εν προκειμένω, οι επίμαχες δηλώσεις αποτέλεσαν «δημόσια πρόκληση για τέλεση τρομοκρατικού εγκλήματος», με την έννοια του άρθρου 5

της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη της τρομοκρατίας. Γι' αυτό το λόγο, οι προσφεύγοντες, υπό την ιδιότητά τους, δεν μπορούσαν ν' απαλλαγούν από την ευθύνη. Επιπλέον, δεδομένου ότι το αδίκημα του ενός παραγράφηκε και για τον άλλο η ποινή ανεστάλη, η επιβληθείσα τιμωρία δεν ήταν δυσανάλογη προς τους επιδιωκόμενους νόμιμους σκοπούς. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτίμησης των εθνικών αρχών σε τέτοιες περιπτώσεις, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τυχόν παρέμβαση του ιδίου θα ήταν δυσανάλογη προς τους επιδιωκόμενους νόμιμους σκοπούς. Υπό το πρίσμα όλων αυτών των παραγόντων, το Δικαστήριο αποφάσισε, κατά πλειοψηφία, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ.

Marc Glaisen κ. Ελβετίας (Αίτ. Αρ. 40477/13), 18 Ιουλίου 2019 (απαγόρευση διακρίσεων και σεβασμός ιδιωτικής ζωής)

Μέλανη Αβραάμ, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ο προσφεύγων είναι Ελβετός υπήκοος και είναι παραπληγικός. Το 2008, πήγε στον κινηματογράφο Pathé Rialto στη Γενεύη για να δει ταινία, η οποία δεν προβαλλόταν σε άλλο κινηματογράφο στην πόλη. Λόγω του ότι το κτίριο δεν ήταν προσαρμοσμένο στους χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων, δεν επετράπη η πρόσβαση στον προσφεύγοντα. Βάσει των εσωτερικών οδηγιών ασφαλείας, οι αρμόδιοι λειτουργοί της ιδιωτικής εταιρείας που εκμεταλλεύονταν τον κινηματογράφο απομάκρυναν τον προσφεύγοντα, προτού αγοράσει εισιτήριο. Το 2009, ο προσφεύγων άσκησε αγωγή κατά της εν λόγω εταιρείας, υποστηρίζοντας ότι έτυχε διάκρισης. Η αγωγή απορρίφθηκε από το Πρωτοδικείο το 2011 και στη συνέχεια εξαντλήθηκαν όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα, με αρνητικό αποτέλεσμα. Επικαλούμενος το άρθρο 14, σε συνδυασμό με τα άρθρα 8 και 10 της ΕΣΔΑ, προσέφυγε στο ΕΔΔΑ.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση των διακρίσεων) συνιστά συμπληρωματικό των λοιπών διατάξεων της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της. Υπενθύμισε, ακόμη, ότι το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) εφαρμόζεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου, δηλαδή, η μη πρόσβαση σε δημόσια και ανοικτά στο κοινό κτίρια επηρεάζει τη ζωή του ατόμου με αναπηρίες κατά τρόπο που παρε-

μποδίζεται το δικαίωμά του στην προσωπική ανάπτυξη και το δικαίωμα να εγκαθιδρύσει και ν' αναπτύξει σχέσεις με άλλους ανθρώπους και τον έξω κόσμο. Ο προσφεύγων είχε, γενικά, πρόσβαση στους τοπικούς κινηματογράφους. Στη γύρω περιοχή υπήρχαν κινηματογράφοι προσαρμοσμένοι στις ανάγκες του. Η άρνηση, επομένως, να δοθεί στον προσφεύγοντα η δυνατότητα να εισέλθει στον συγκεκριμένο κινηματογράφο για να δει συγκεκριμένη ταινία δεν είχε επηρεάσει τη ζωή του με τρόπο ώστε να παρεμποδίζεται το δικαίωμά του στην προσωπική ανάπτυξη ή τη δημιουργία και ανάπτυξη σχέσεων. Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι τα κράτη έχουν ευρύ περιθώριο εκτίμησης σε περιπτώσεις όπου ανταγωνιστικά ιδιωτικά ή δημόσια συμφέροντα ή διαφορετικά δικαιώματα της Σύμβασης πρέπει να ισορροπηθούν μεταξύ τους. Εν προκειμένω, το εθνικό δικαστήριο είχε αιτιολογήσει επαρκώς το ότι η κατάσταση που αντιμετώπιζε ο προσφεύγων δεν ήταν αρκετά σοβαρή, ώστε να εμπίπτει στην έννοια της διάκρισης. Αναφορικά με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ (ελευθερία της έκφρασης), και ειδικότερα το δικαίωμα λήψης πληροφοριών, δεν εμπίπτει εντός της προστατευτικής του εμβέλειας το δικαίωμα σε κάποιον να δει σε κινηματογράφο συγκεκριμένη ταινία που ο ίδιος επιθυμεί. Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους, το ΕΔΔΑ απέρριψε, κατά πλειοψηφία, την προσφυγή ως απαράδεκτη.

Høiness κ. Νορβηγίας (Αιτ. Αρ. 43624/14), 19 Μαρτίου 2019 (ανώνυμα δυσφημιστικά σχόλια και σεβασμός ιδιωτικής ζωής)**Μέλανη Αβραάμ**, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η προσφεύγουσα, γνωστή δικηγόρος, είναι υπήκοος της Νορβηγίας. Το 2011, ήγειρε αγωγή εναντίον της εταιρείας Hegnar Media AS και του συντάκτη - υπευθύνου για τη διαδικτυακή πύλη Hegnar Online, δηλώνοντας ότι η τιμή της και η αξιοπρέπεία της είχαν παραβιαστεί με τρία ανώνυμα σχόλια σεξουαλικού περιεχομένου που έγιναν στο φόρουμ της διαδικτυακής πύλης. Οι εναγόμενοι ισχυρίστηκαν ότι δεν γνώριζαν σχετικά με τα σχόλια και ότι μόλις έλαβαν γνώση του περιεχομένου τους τα αφαίρεσαν. Το πρωτόδικο δικαστήριο έκρινε ότι τα εν λόγω σχόλια δεν αποτελούσαν δυσφήμιση, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο (άρθρα 246 και 247 του Ποινικού Κώδικα). Επίσης, μετά από συνολική εξέταση και αξιολόγηση των μέτρων που είχαν εφαρμοστεί για την παρακολούθηση των σχολίων, διαπιστώθηκε ότι το ειδησεογραφικό φόρουμ και ο διαχειριστής του είχαν ενεργήσει κατάλληλα. Απερρίφθη, λοιπόν, η αγωγή. Ασκήθηκε έφεση. Το εφετείο αποφάνθηκε ότι η αξίωση της εφεσείουσας για αποζημίωση θα μπορούσε να γίνει δεκτή μόνο εάν οι κατηγορούμενοι είχαν ενεργήσει με επαρκή υπαιτιότητα. Το εφετείο συμφώνησε με το πρωτόδικο δικαστήριο ως προς τον μη σοβαρό χαρακτήρα των σχολίων, αλλά έκρινε πως ήταν αχρείαστο να εξετάσει τα σχόλια επί της ουσίας. Ως προς τα δικαστικά έξοδα, η απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου επικυρώθηκε.

Το ΕΔΔΑ υπενθύμισε ότι το δικαίωμα του ατόμου

σχετικά με τη προστασία της υπόληψης του εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ. Επισήμανε ότι, τα εν λόγω σχόλια δεν συνιστούσαν δυσφήμιση, σύμφωνα με τα εθνικά δικαστήρια και το ισχύον εθνικό δίκαιο. Έκρινε ότι δεν υποχρεούνταν να εξετάσει σε βάθος τη φύση των σχολίων, καθόσον, εν πάση περιπτώσει, δεν συνιστούσαν ρητορική μίσους ή υποκίνηση σε βία. Όσον αφορά τα μέτρα που υιοθέτησε η Hegnar Online, ένα σύστημα συντονιστών παρακολουθούσε το περιεχόμενο των σχολίων. Οι αναγνώστες είχαν τη δυνατότητα να κάνουν κλικ σε πλήκτρα προειδοποίησης/αντίδρασης και να χρησιμοποιήσουν επιπρόσθετα μέσα, όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι τα εθνικά δικαστήρια ενήργησαν εντός του περιθωρίου εκτίμησής τους στην προσπάθειά τους να ισορροπήσουν μεταξύ των δικαιωμάτων της προσφεύγουσας, βάσει του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, και του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης του ειδησεογραφικού φόρουμ, σύμφωνα με το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Τέλος, το ΕΔΔΑ, αναφέρθηκε στο σημαντικό ποσό των δικαστικών εξόδων που επιβλήθηκαν στην προσφεύγουσα. Εντούτοις, θεώρησε ότι δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει το σκεπτικό των εθνικών δικαστηρίων σχετικά με την αξιολόγηση των δαπανών. Ως εκ των προαναφερθέντων, παρόλο που η προσφυγή κρίθηκε παραδεκτή, το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ δεν είχε παραβιαστεί.

Olewnik-Cierplińska and Olewnik κ. Πολωνίας (Αιτ. Αρ. 20147/15), 5 Σεπτεμβρίου 2019 (δικαίωμα στη ζωή και αποτελεσματική διερεύνηση)**Μέλανη Αβραάμ**, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ο συγγενής των προσφευγόντων, Krzysztof Olewnik, απήχθη το 2001, σε ηλικία 25 ετών. Κρατήθηκε και κακομεταχειρίστηκε από τους απαγωγείς μέχρι το 2003, όταν δολοφονήθηκε. Η σωρός του βρέθηκε το 2006, όταν ένας από τους απαγωγείς ομολόγησε και έδειξε τον τόπο ταφής. Το 2011, ερευνητική επιτροπή κατέληξε στο ότι υποτονικότητα, σφάλματα, απερισκεψία και έλλειψη επαγγελματισμού εκ μέρους των ερευνητών είχαν ως συνέπειες τη μη ανακάλυψη των δραστών της απαγωγής και εν τέλει, το θάνατο του Olewnik. Με βάση τα άρθρα 2, 3 και 13 της ΕΣΔΑ, οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι ο θάνατος του κ. Krzysztof Olewnik οφείλετο στην αδυναμία του κράτους να διερευνήσει αποτελεσματικά την απαγωγή και να προστατεύσει τη ζωή του Olewnik. Επίσης, διαμαρτυρήθηκαν για το ότι οι εγχώριες αρχές δεν κατόρ-

θωσαν να ερευνήσουν αποτελεσματικά τις συνθήκες γύρω από τον θάνατο του θύματος.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι οι πολωνικές αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν ότι υπήρχε πραγματικός και άμεσος κίνδυνος για τη ζωή του Olewnik από τη στιγμή που είχε εξαφανιστεί. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι εγχώριες αρχές θα έπρεπε να πράξουν, στο πλαίσιο του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ, όλα όσα εύλογα μπορούσε να αναμένει κανείς να πράξουν, προκειμένου να εντοπίσουν τον απαχθέντα όσο το δυνατόν γρηγορότερα και ν' αναγνωρίσουν τους απαγωγείς. Το ΕΔΔΑ αναφέρθηκε σε παραδείγματα ενδεικτικά της έλλειψης εμπλοκής και ανικανότητας της αστυνομίας, κατά τα πρώτα χρόνια της έρευνας: μεταξύ άλλων, αποτυχία συγκέντρωσης όλων των αποδεικτικών στοιχείων από το σπίτι του θύματος αμέσως μετά την απαγωγή, απο-

τυχία διερεύνησης ανώνυμης επιστολής με ονομασία των εμπλεκόμενων ατόμων στην απαγωγή, αποτυχία γρήγορης ανάλυσης και εντοπισμού των κλήσεων των απαγωγέων και αποτυχία επίβλεψης της παράδοσης των λύτρων που έδιναν οι συγγενείς του θύματος στους απαγωγείς. Αποδείχτηκε, λοιπόν, ότι οι εγχώριες αρχές δεν ανταποκρίθηκαν στο επίπεδο συμπεριφοράς που απαιτείται σε περίπτωση απαγωγής και παρατεταμένης κράτησης. Ως εκ τούτου, οι κρατικές αρχές παραβίασαν την υποχρέωσή τους να διαφυλάξουν το δικαίωμα του Olewnik στη ζωή, σύμφωνα με το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ (ουσιαστική πτυχή του δικαιώματος).

Επιπλέον, δεδομένου ότι 17 χρόνια μετά την απαγωγή οι διαδικασίες για την δολοφονία του Olewnik εκκρεμούσαν ακόμη και οι συνθήκες των γεγονότων δεν είχαν πλήρως διασαφηνιστεί, αφήνοντας τους προσφεύγοντες σε μία κατάσταση αβεβαιότητας, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι οι κρατικές αρχές δεν είχαν ερευνήσει επαρκώς και αποτελεσματικά τις περιστάσεις που περιέβαλλαν το θάνατο του Olewnik, παραβιάζοντας το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ και ως προς τη διαδικαστική του πτυχή. Η Πολωνία κλήθηκε να καταβάλει συνολικά 100.000 ευρώ στους προσφεύγοντες από κοινού για ηθική βλάβη, σύμφωνα με το άρθρο 41 της ΕΣΔΑ.

Kurt κ. Αυστρίας (Αίτ. Αρ. 62903/15), 4 Ιουλίου 2019 (ανήλικα παιδιά και δικαίωμα στη ζωή)

Μέλανη Αβραάμ, Δικηγόρος, Απόφοιτος Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η προσφεύγουσα, Αυστριακή υπήκοος και ο Χ παντρεύτηκαν το 2003 και απέκτησαν δύο παιδιά, τον Α και τη Β. Στην πορεία των χρόνων, ο Χ άρχισε να προβαίνει σε πράξεις ενδοοικογενειακής βίας. Στις 25 Μαΐου 2012 ο Χ πήγε στο σχολείο των Α και Β. Ζήτησε από τον δάσκαλο του Α να μιλήσει με τον γιό του. Ο δάσκαλος συμφώνησε, επειδή δεν γνώριζε για τη βίαιη συμπεριφορά του Χ στο σπίτι. Όταν ο Α δεν επέστρεψε στην τάξη, ο δάσκαλος τον έψαξε και τον βρήκε στο υπόγειο του σχολείου, πυροβολημένο. Ο Χ βρέθηκε στο αυτοκίνητό του, την ίδια ημέρα, αυτοπυροβολημένος. Το 2014 η προσφεύγουσα κίνησε διαδικασίες για ν' αποδοθούν ευθύνες. Υποστήριξε ότι ο Χ θα έπρεπε να είχε ζητηθεί να τεθεί υπό προσωρινή κράτηση, αφού η ίδια ανέφερε στην αστυνομία ότι υπήρξε πραγματικός και άμεσος κίνδυνος να κινηθεί βία εκ νέου κατά της οικογένειάς του. Η αγωγή της απορρίφθηκε, καθώς, λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που έπρεπε να εξετάσουν οι αρχές κατά τον κρίσιμο χρόνο των γεγονότων, δεν διακρίνονταν άμεσος κίνδυνος για τη ζωή του Α. Το 2015, η έφεσή της απορρίφθηκε.

Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι τα γεγονότα έπρεπε να εξεταστούν αυστηρώς στη βάση των διαθέσιμων και γνωστών μέχρι τότε πληροφοριών στις αρμόδιες αρχές, και όχι με βάση την έκβαση των γεγονότων, και στη βάση του εάν οι αρχές θα έπρεπε να γνωρίζουν ότι ο Χ

αποτελούσε πραγματικό και άμεσο κίνδυνο για τη ζωή του γιου του εκτός του χώρου όπου εφαρμόζονταν τα περιοριστικά μέτρα. Η φερόμενη συμπεριφορά περιοριζόταν πάντα στο οικογενειακό σπίτι. Οι απειλές έδειξαν άμεσο κίνδυνο για τη ζωή των παιδιών μόνο εντός της κατοικίας τους. Δεν υπήρξαν ενδείξεις ότι ο σύζυγος της προσφεύγουσας είχε ποτέ όπλο ή ότι προσπαθούσε να αποκτήσει όπλο. Ο Χ συνεργαζόταν πάντοτε με την αστυνομία. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αρχές μπορούσαν να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι η περιοριστική εντολή επαρκούσε για να προστατεύσει τη ζωή της προσφεύγουσας και των παιδιών της. Ένας πραγματικός και άμεσος κίνδυνος προγραμματισμένης δολοφονίας από τον Χ του γιου του στο σχολείο, μέσω πυροβολισμού, ήταν απρόβλεπτος. Όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι το ρυθμιστικό πλαίσιο ήταν ανεπαρκές για να προστατεύσει τη ζωή του γιου της προσφεύγουσας και ότι η τροποποίηση ενός εθνικού νόμου που εγκρίθηκε μετά τα γεγονότα έπρεπε να ερμηνευθεί ως «αναγνώριση» των νομικών ελλείψεων, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι βελτίωση νομικού πλαισίου μετά από έγκλημα δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως αναγνώριση προηγούμενης ανεπάρκειας. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι αρχές δεν παραβίασαν την υποχρέωσή τους να προστατεύσουν τη ζωή του γιου της προσφεύγουσας. Επομένως, το άρθρο 2 της ΕΣΔΑ δεν είχε παραβιαστεί.

Aρθρογραφία

I. Εργατικό Δίκαιο

Η Σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας και δικαστική προστασία των εργαζομένων

Ελένη Κωνσταντίνου, Δικαστής Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών

Το εργατικό δίκαιο παρέχει προστασία στους εργαζομένους, ανεξαρτήτως φύλου, από πράξεις σεξουαλικής παρενόχλησης εις βάρος τους. Στην κυπριακή έννομη τάξη η εν λόγω προστασία παρέχεται και διέπεται από τις πρόνοιες του Περί Ίσης Μεταχείρισης Ανδρών και Γυναικών στην Απασχόληση και στην Επαγγελματική Εκπαίδευση Νόμου του 2002 (Ν. 205(I)/2002), ως έχει τροποποιηθεί μέχρι σήμερα (εφεξής ως ο «Νόμος»).

Ο Νόμος θεσπίστηκε για σκοπούς εναρμόνισης της κυπριακής νομοθεσίας με το ευρωπαϊκό δίκαιο και, συγκεκριμένα, με τις Οδηγίες 76/207/ΕΟΚ, 97/80/ΕΚ και 2006/54/ΕΚ. Σύμφωνα δε με αυτόν, τόσο η σεξουαλική παρενόχληση όσο και οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση βασιζόμενη στην απόρριψη της σεξουαλικής παρενόχλησης ή στην υποταγή σε αυτήν, θεωρούνται απαγορευμένες διακρίσεις λόγω φύλου, ενώ σε αυτόν προβλέπεται ρητώς τι συνιστά σεξουαλική παρενόχληση, ποια είναι τα δικαιώματα του θύματος και ποιες οι ευθύνες του θύτη και του εργοδότη.

Μια συμπεριφορά για να συνιστά, κατά το Νόμο, σεξουαλική παρενόχληση θα πρέπει να είναι ανεπιθύμητη από τον αποδέκτη της, να είναι σεξουαλικής φύσεως, να εκφράζεται είτε με λόγια είτε με πράξεις και να έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας του προσώπου, ιδίως με τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού εργασιακού περιβάλλοντος. Η πρόθεση του δράστη, όποια και αν είναι αυτή (καλή ή κακή, αθώα ή ένοχη, υποψιασμένη ή ανυποψίαστη), είναι απολύτως αδιάφορη. Σύμφωνα, μάλιστα με το Άρθρο 5(2) του Νόμου, «η έλλειψη υπαιτιότητας δεν αποκλείει τον παράνομο χαρακτήρα της διακρίσεως, ούτε την ευθύνη του παραβιάζοντος οποιαδήποτε διάταξη του παρόντος Νόμου».

Ο όρος «συμπεριφορά» καλύπτει και μια μεμονωμένη πράξη, αν αυτή είναι τέτοιας φύσης και έντασης που έχει ως συνέπεια τη μείωση της αξιοπρέπειας του εργαζομένου και τη δημιουργία δυσμενούς εργασιακού περιβάλλοντος για αυτόν.

Αντιθέτως, οποιαδήποτε συμπεριφορά σεξουαλικής φύσης, εάν δεν είναι ανεπιθύμητη από τον/την αποδέκτη της ή αν δεν είναι τέτοιας μορφής και φύσης που

να θίγει την αξιοπρέπεια αυτού, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σεξουαλική παρενόχληση. Σεξουαλική επαφή ή έτερη ερωτική αλληλεπίδραση, ερωτοτροπίες ή φιλίες, στο πλαίσιο των οποίων ανταλλάσσονται κοινώς αποδεκτές φιλοφρονήσεις¹ οι οποίες είναι αμοιβαίες, συναινετικές, κοινώς αποδεκτές ή καλοδεχούμενες, δεν συνιστούν σεξουαλική παρενόχληση.

Το Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών (εφεξής ως το «Δ.Ε.Δ.»), το οποίο, κατά τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου 15 του Νόμου, είναι αρμόδιο για την εκδίκαση των διαφορών που αφορούν σεξουαλική παρενόχληση στον χώρο εργασίας, ανέλυσε τον ανωτέρω αναφερόμενο νομοθετικό ορισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης, αντλώντας καθοδήγηση τόσο από συστάσεις και κώδικες πρακτικής που εκδόθηκαν από διάφορα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από επιτροπές στην Αυστραλία, στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο με αντικείμενο το ζήτημα της σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας, όσο και από την ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία και την ελληνική, αγγλική και αμερικάνικη νομολογία.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα δε με τις αποφάσεις του Δ.Ε.Δ., οι ως άνω σωρευτικώς συντρέχουσες προϋποθέσεις προκειμένου να θεωρηθεί μια συμπεριφορά ως σεξουαλική παρενόχληση αναλύονται ως εξής:

A. Ανεπιθύμητη συμπεριφορά: Ως ανεπιθύμητη ορίζεται η συμπεριφορά που εκδηλώνεται μονομερώς από τον δράστη και υπάρχει ρητή ή σιωπηρή άρνηση συναίνεσης ή εκμετάλλευση της ανοχής του άλλου μέρους. Πιο συγκεκριμένα, ανεπιθύμητη είναι η συμπεριφορά την οποία ο αποδέκτης δεν ζήτησε, δεν επιδίωξε, δεν προκάλεσε ή δεν συναίνεσε σε αυτήν και η οποία είναι προσβλητική για αυτόν.

1. Φιλοφρονήσεις και κομπλιμέντα μπορεί υπό κάποιες περιστάσεις να θεωρηθούν ως σεξουαλική παρενόχληση. Στην υπόθεση *Urbanska-Kopowska v. McIlroy and McIlroy* (2010) Case 1376/08, Northern Ireland Industrial Tribunal, όπου ένας εργαζόμενος έλεγε σε μια συνάδελφό του ότι είναι ο τύπος του και ότι κάποτε θα την αποκτήσει, ότι είναι όμορφη, ότι δεν του αρέσει η δουλειά του αλλά παραμένει σε αυτή λόγω εκείνης και την αποκαλούσε αγαπημένη και λιακάδα του, το Ιρλανδικό Δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης έκρινε ότι τα πιο πάνω συνιστούσαν σεξουαλική παρενόχληση.

Το κριτήριο για κατά πόσο μία συμπεριφορά είναι ανεπιθύμητη είναι υποκειμενικό και σημασία έχει το πώς η συμπεριφορά έχει εκληφθεί από τον αποδέκτη της. Προς τούτο, εξετάζεται διαδοχικώς κατά πόσο η συμπεριφορά ήταν τόσο προσβλητική που ξεκάθαρα δεν θα ήταν επιθυμητή, οι περιβάλλουσες συνθήκες της συμπεριφοράς την μετατρέπουν σε προσβλητική, ώστε να είναι ξεκάθαρα ανεπιθύμητη και, τέλος εάν ο αποδέκτης έχει με κάποιο τρόπο εκδηλώσει τη δυσαρέσκειά του για την εν λόγω συμπεριφορά. Το πώς την αντιλήφθηκε ο δράστης ή ποια ήταν η πρόθεσή του είναι αδιάφορο. Επίσης δε λαμβάνεται υπόψη το ότι η ίδια συμπεριφορά είναι αποδεκτή και όχι ανεπιθύμητη από άλλους εργαζόμενους ή ότι θεωρήθηκε στο παρελθόν ως αποδεκτό χαρακτηριστικό του εργασιακού περιβάλλοντος.

Η έκφραση της δυσαρέσκειας ή της ενόχλησης του παρενοχλούμενου προσώπου δεν χρειάζεται να είναι ρητή αλλά θα πρέπει να συνάγεται από τη συνολική στάση του απέναντι στις συμπεριφορές για τις οποίες παραπονείται. Πρέπει, δηλαδή, να υπάρχουν ενδείξεις στη συμπεριφορά του αποδέκτη ή από το περιβάλλον του ότι η συμπεριφορά του δράστη ήταν πραγματικά ανεπιθύμητη.

Η ανοχή της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς δεν εμποδίζει τη στοιχειοθέτησή της και ουσιαστικό κριτήριο είναι κατά πόσον ο αποδέκτης της συμπεριφοράς, υπό τις εκάστοτε περιστάσεις, είχε έγκυρη εκλογή όταν εκτίθετο στη συμπεριφορά για την οποία παραπονείται. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιεραρχική σχέση του προσώπου που παρενοχλείται και του παρενοχλούντος (όταν η σεξουαλική παρενόχληση εκδηλώνεται από προϊστάμενο λόγω της υπηρεσιακής εξάρτησης ενέχει και το στοιχείο του εξαναγκασμού του υφιστάμενου σε ανοχή αυτής της συμπεριφοράς) και οι εξηγήσεις του θύματος για ποιο λόγο δεν ενημέρωσε τον δράστη για το ανεπιθύμητο της συμπεριφοράς του (π.χ. για να μην θυματοποιηθεί, για να ενσωματωθεί στο εργασιακό περιβάλλον, για να αποφευχθεί οποιαδήποτε αντιπαράθεση). Συγκατάθεση η οποία εξασφαλίστηκε με απειλές ή υπό καθεστώς φόβου δεν είναι έγκυρη.

Β. Συμπεριφορά Σεξουαλικής Φύσεως: Μία ανεπιθύμητη συμπεριφορά, προκειμένου να θεωρηθεί ότι είναι σεξουαλικής φύσεως πρέπει να έχει ένα σεξουαλικό στοιχείο, τόνο ή υπαινιγμό και να έχει εκδηλωθεί με πράξεις (όπως περιττά αγγίγματα, χάρδια, τσιμπήματα στο σώμα, επίδειξη πορνογραφικών περιοδικών ή άσεμνων εικόνων, αντικειμένων ή γραπτού υλικού, πονηρά βλέμματα, σφύριγμα ή πρόστυχες χειρονομίες) ή με λόγια (ανεπιθύμητες ερωτικές και ανήθικες προτάσεις ή πίεση για σεξουαλικές πράξεις, συνεχείς προτάσεις για κοινωνική δραστηριότητα εκτός του χώρου εργασίας ενώ έχει γίνει σαφές ότι οι προτάσεις αυτές είναι

ανεπιθύμητες, ενοχλητικό φλερτάρισμα, άσεμνες παρατηρήσεις, υπονοούμενα ή πρόστυχα σχόλια).

Δεν είναι, όμως, απαραίτητο το παραπονούμενο πρόσωπο να αποδείξει ότι η εν λόγω συμπεριφορά σχετιζόταν με το φύλο του.

Γ. Συμπεριφορά που έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας του ανθρώπου: Η συμπεριφορά που επιδεικνύεται πρέπει να είναι τέτοιας μορφής και φύσης που να μπορεί λογικά, υπό τις περιστάσεις, να θεωρηθεί από το πρόσωπο του αποδέκτη της ότι προσβάλλει την αξιοπρέπειά του (ηθική μείωσή του) ιδίως με τη δημιουργία ενός δυσμενούς, εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού εργασιακού περιβάλλοντος για το πρόσωπο του.

Κατά την εκτίμηση του εν λόγω παράγοντα θα πρέπει να λάβει υπόψη του όλες τις περιβάλλουσες συνθήκες της επίδικης συμπεριφοράς. Σχετικά στοιχεία είναι η ηλικία του αποδέκτη, η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή του, οποιαδήποτε αναπηρία του, το πλαίσιο εντός του οποίου έλαβε χώρα η παρενόχληση, η θέση του αποδέκτη στην εργασία και η φύση της σχέσης των εμπλεκόμενων.

Η ανεπιθύμητη συμπεριφορά συνιστά σεξουαλική παρενόχληση αν έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της αξιοπρέπειας και τη δημιουργία του εκφοβιστικού και ταπεινωτικού περιβάλλοντος ανεξάρτητα από την πρόθεση του ατόμου που εκδήλωσε την εν λόγω συμπεριφορά. Η διαπίστωση του γεγονότος ότι το θύμα λογικά βίωσε τη συμπεριφορά του θύτη ως προσβλητική, εκφοβιστική και ταπεινωτική είναι αρκετή για να κριθεί αυτή ως ανεπίτρεπτη σεξουαλική παρενόχληση.

Σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη διάταξη του άρθρου το 12 του Νόμου, απαγορεύεται η σεξουαλική παρενόχληση που προέρχεται τόσο από τον εργοδότη ή τον προϊστάμενο όσο και από οποιοδήποτε συνάδελφο του θύματος ή οποιοδήποτε άλλον εργαζόμενο. Πέραν δε της ίδιας της σεξουαλικής παρενόχλησης, απαγορεύεται και η θυματοποίηση του εργαζομένου που καταγγέλλει ότι υπήρξε θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης. Πιο συγκεκριμένα, ο Νόμος απαγορεύει οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη, μεμονωμένη ή επαναλαμβανόμενη, η οποία λόγω απόκρουσης ή καταγγελίας σεξουαλικής παρενόχλησης, αποτελεί άμεση ή έμμεση δυσμενή μεταχείριση του εργαζομένου σε σχέση με τους όρους και συνθήκες απασχόλησης του και δεν επιτρέπει να χρησιμοποιηθεί ως βάση για οποιαδήποτε απόφαση που θα θίγει το πρόσωπο που αποκρούει ή υποκύπτει σε σεξουαλική παρενόχληση το γεγονός ότι αποκρούει ή υποκύπτει σε τέτοια πράξη ή συμπεριφορά².

2. Στον Κώδικα Πρακτικής της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σημειώνεται ότι: «Είναι απαράδεκτο, εφόσον μια τέ-

Η θυματοποίηση, άλλωστε, μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορες μορφές, όπως με διάδοση κακοπροαίρετων φημών, προσβολές με λόγια ή συμπεριφορά, κοινωνικός αποκλεισμός, άδικη μεταχείριση, αδικαιολόγητες απειλές για απόλυση ή μετάθεση, άρνηση ευκαιρίας για προαγωγή ή για εκπαίδευση, ανάθεση εργασίας με λιγότερες ευθύνες, υποβάθμιση, εσκεμμένη ανάθεση υπερβολικής εργασίας, αδικαιολόγητη και συνεχής επίκριση για την απόδοση κατά την εκτέλεση εργασίας και αδικαιολόγητη εξάσκηση των δικαιωμάτων και εξουσιών του προϊσταμένου.

Περαιτέρω, με τη διάταξη του Άρθρου 17(1)³ του Νόμου απαγορεύονται και οι εκδικητικές ενέργειες σε βάρος των εργαζομένων που υπέβαλαν καταγγελία για σεξουαλική παρενόχληση. Το εν λόγω Άρθρο ορίζει ότι είναι άκυρη η απόλυση καθώς και η οποιαδήποτε βλαπτική μεταβολή των συνθηκών απασχόλησης του εργαζομένου που προέβη σε καταγγελία ή διαμαρτυρία για σεξουαλική παρενόχληση ή απέκρουσε σεξουαλική παρενόχληση, εκτός εάν ο εργοδότης αποδείξει ότι η απόλυση ή η βλαπτική μεταβολή οφείλεται σε λόγο άσχετο προς την καταγγελία ή τη διαμαρτυρία ή την απόκρουση της σεξουαλικής παρενόχλησης. Δεδομένου δε του γεγονότος ότι ο Νόμος αναφέρεται σε απόκρουση παρενόχλησης «*με οποιονδήποτε τρόπο*», και η προφορική υποβολή παραπόνου σε κάποιο αρμόδιο πρόσωπο λογίζεται ως απόκρουση και/ή καταγγελία παρενόχλησης. Σε κάθε δε περίπτωση, προστατεύεται μόνο η καλόπιστη καταγγελία και όχι η ψευδής ή εκδικητική καταγγελία.

Πέραν των πιο πάνω απαγορεύσεων, ο Νόμος επιβάλλει στους εργοδότες να λάβουν ενεργητικά μέτρα (τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά) για την αποτελεσματική προστασία των εργαζομένων τους από κάθε πράξη ή παράλειψη που συνιστά σεξουαλική παρενόχληση ή που αποτελεί άμεση ή έμμεση συνέπεια της απόκρουσης ή καταγγελίας παρενόχλησης και η οποία προέρχεται από προϊστάμενό τους και/ή οποιοδήποτε

τοια συμπεριφορά είναι ανεπιθύμητη, παράλογη και προσβλητική γι' αυτόν που την υφίσταται, η απόκρουση ή η υποταγή ενός ατόμου σε μια τέτοια συμπεριφορά εκ μέρους των εργοδοτών ή εργαζομένων (περιλαμβανομένων ιεραρχικά ανώτερων ή ομοιόβαθμων) να χρησιμοποιείται φανερά ή συγκαλυμμένα ως βάση για τη λήψη απόφασης, η οποία επηρεάζει...αποφάσεις που ρυθμίζουν θέματα αμοιβής ή άλλα υπηρεσιακά θέματα ή/και μια τέτοια συμπεριφορά δημιουργεί για το θιγόμενο εργασιακό περιβάλλον χαρακτηριζόμενο από φόβο, εχθρότητα ή ταπείνωση.»

3. Το Άρθρο 24 της Οδηγίας 2006/54/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης προβλέπει ότι: «*Τα κράτη μέλη εισάγουν στην εθνική έννομη τάξη τα μέτρα που απαιτούνται για την προστασία των εργαζομένων...κατά της απόλυσης ή άλλης δυσμενούς μεταχείρισης που θα συνιστούσε αντίδραση του εργοδότη σε καταγγελία εντός της επιχείρησης ή σε κίνηση δικαστικής διαδικασίας με στόχο να επιβάλει τη συμμόρφωση προς την αρχή της ίσης μεταχείρισης.»*

άλλο εργαζόμενο. Συγκεκριμένα, ο εργοδότης οφείλει να λαμβάνει κάθε πρόσφορο και αναγκαίο μέτρο για αποτροπή πράξεων σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας και θεωρείται ότι λαμβάνει τέτοιο μέτρο όταν εισάγει κώδικα συμπεριφοράς για αποτροπή των απαγορευμένων πράξεων ή παραλείψεων και λαμβάνει επαρκή πρακτικά μέτρα για την εφαρμογή των όσων καθορίζονται στον κώδικα. Επίσης, ο εργοδότης έχει υποχρέωση έναντι του προσώπου που υπέστη σεξουαλική παρενόχληση και/ή άμεση ή έμμεση δυσμενή μεταχείριση λόγω της απόκρουσης ή καταγγελίας σεξουαλικής παρενόχλησης αμέσως μόλις περιέλθουν σε γνώση του οι συγκεκριμένες πράξεις να λάβει κάθε πρόσφορο μέτρο για την παύση και μη επανάληψή τους καθώς και για την άρση των συνεπειών τους.

Ο Νόμος προβλέπει ότι σε περίπτωση διάπραξης των απαγορευμένων, δυνάμει του Νόμου, πράξεων ο θύτης είναι υπεύθυνος να αποζημιώσει το θύμα για τις βλάβες που υπέστηκε. Περαιτέρω, προνοείται ότι σε περίπτωση διάπραξης των απαγορευμένων πράξεων είτε από ομοιόβαθμους του θύματος είτε από προϊσταμένους του, ο εργοδότης που δεν τήρησε τις προβλεπόμενες από τον Νόμο υποχρεώσεις του και δεν έλαβε τα αναγκαία προληπτικά μέτρα για αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας και/ή τα πρόσφορα κατασταλτικά μέτρα για παύση και μη επανάληψη των απαγορευμένων πράξεων μόλις περιήλθαν σε γνώση του, καθίσταται εξ ολοκλήρου συνυπεύθυνος με τον δράστη που διέπραξε τις απαγορευμένες πράξεις ανεξάρτητα από την ύπαρξη υπαιτιότητας εκ μέρους του (ο εργοδότης είναι υπεύθυνος να καταβάλει αλληλέγγυα και κεχωρισμένα με τον θύτη τις αποζημιώσεις στο θύμα για τις ζημιές και βλάβες που υπέστηκε το θύμα ακόμα και αν αγνοούσε την ύπαρξη της σεξουαλικής παρενόχλησης ή των πράξεων άμεσης ή έμμεσης δυσμενούς μεταχείρισης λόγω απόκρουσης ή καταγγελίας σεξουαλικής παρενόχλησης και ως αποτέλεσμα δεν έλαβε μέτρα αντιμετώπισής τους⁴.

Οποιοσδήποτε εργαζόμενος θεωρεί ότι είναι θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης ή ότι έχει θυματοποιηθεί λόγω του ότι κατήγγειλε ή απέκρουσε σεξουαλική παρενόχληση εις βάρος του, δικαιούται να καταχωρήσει αίτηση στο Δ.Ε.Δ., τόσο εναντίον των προσώπων που διέπραξαν τις απαγορευμένες πράξεις και παραλείψεις, όσο και εναντίον του εργοδότη του και να αξιώσει τις θεραπείες που προβλέπει ο Νόμος ότι μπορούν να αποδοθούν σε έναν εργαζόμενο του οποίου τα δικαιώματα έχουν παραβιαστεί⁵.

Με βάση τα προβλεπόμενα στο Άρθρο 14 του Νό-

4. Βλ. Άρθρο 5 του Ν. 205(Ι)/2002.

5. Το Άρθρο 15 του Ν. 205(Ι)/2002 προβλέπει τις θεραπείες τις οποίες μπορεί να αποδώσει το Δ.Ε.Δ. σε έναν εργαζόμενο.

μου, στην περίπτωση που ο διάδικος που ισχυρίζεται ότι θίγεται από παράβαση των διατάξεων αυτού, στοιχειοθετεί πραγματικά περιστατικά από τα οποία πιθανολογείται η παράβαση, το νομικό βάρος απόδειξης (legal burden) μετατίθεται στον αντίδικό του, ο οποίος πρέπει να αποδείξει ότι δεν υπήρξε καμία παράβαση. Περαιτέρω, κάθε πρόσωπο που θεωρεί ότι παραβιάζονται τα εκ του Νόμου δικαιώματά του, δύναται να χρησιμοποιεί κάθε πρόσφορο μέσο για τη στοιχειοθέτηση της παράβασης ενώπιον του Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών.

Το Δ.Ε.Δ., καθοδηγούμενο από την νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από αποφάσεις Βρετανικών και Ιρλανδικών Δικαστηρίων σχετικά με την εφαρμογή της νομοθετικής πρόνοιας για μερική αντιστροφή του βάρους απόδειξης, υιοθέτησε την προσέγγιση ότι, αφού ακούσει όλη τη μαρτυρία, θα πρέπει να εξετάσει την υπόθεση σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο εξετάζει κατά πόσον το παραπονούμενο πρόσωπο απέδειξε πρωταρχικά πρωτογενή γεγονότα από τα οποία μπορεί να συμπεράνει και /ή να πιθανολογήσει ότι υπήρξε παραβίαση των προνοιών του Νόμου. Σε αυτό το στάδιο, το Δ.Ε.Δ. δεν καταλήγει σε τελεσίδικα συμπεράσματα αλλά εξετάζει κατά πόσον από τα πρωταρχικά γεγονότα προκύπτουν οποιαδήποτε δευτερογενή γεγονότα ή συμπεράσματα που πιθανολογούν την παραβίαση των προνοιών του Νόμου. Στην περίπτωση δε που κρίνει ότι το παραπονούμενο πρόσωπο έχει αποτύχει να αποδείξει τέτοια γεγονότα, απορρίπτει την αίτηση του παραπονούμενου προσώπου, χωρίς να τίθεται ζήτημα μετάθεσης του βάρους απόδειξης στον αντίδικό του. Αν, όμως, το Δ.Ε.Δ. κρίνει ότι το παραπονούμενο πρόσωπο απέδειξε τα γεγονότα αυτά, εξετάζει κατά πόσον οι καθ' ων η αίτηση κατάφεραν με πειστική και σαφή μαρτυρία να αποδείξουν στη βάση του ισοζυγίου των πιθανοτήτων ότι υπάρχει εξαγωγή για τις πράξεις τους η οποία οδηγεί στο ασφαλές συμπέρασμα ότι δεν διέπραξαν τις απαγορευμένες από το Νόμο πράξεις. Αν οι καθ' ων η αίτηση αποτύχουν να το πράξουν, τότε η αίτηση επιτυγχάνει. Αν οι καθ' ων η αίτηση επιτύχουν, τότε η αίτηση του παραπονούμενου προσώπου αποτυγχάνει.

Το Δ.Ε.Δ. στην περίπτωση που καταλήξει ότι ο εργαζόμενος υπήρξε θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης ή θυματοποιήθηκε λόγω του ότι κατάγγειλε ή απέκρουσε σεξουαλική παρενόχληση εις βάρος του, επιδικάζει σε αυτόν αποζημίωση η οποία είναι δίκαιη και εύλογη υπό τις περιστάσεις και καλύπτει, τουλάχιστον, ολόκληρη τη θετική ζημία που υπέστηκε το θύμα καθώς και χρηματική ικανοποίηση για τυχόν ηθική ή σωματική βλάβη του θύματος. Η θετική ζημία περιλαμβάνει όλες τις υλικές ζημιές που υπέστηκε το θύμα καθώς και τις αποδοχές υπερημερίας. Ως αποδοχές υπερημερίας ορίζονται οποιαδήποτε οφέλη που παρέχονται άμεσα

ή έμμεσα, σε χρήμα ή σε είδος από τον εργοδότη στον εργαζόμενο λόγω της μεταξύ τους σχέσης εργασίας και τα οποία στερήθηκε το θύμα λόγω της απαγορευμένης συμπεριφοράς του δράστη. Η σωματική βλάβη περιλαμβάνει και την ψυχιατρική βλάβη του θύματος. Η ηθική βλάβη (“injured feelings”) καλύπτει αισθήματα αναστάτωσης, ανησυχίας, άγχους, φόβου, λύπης, δυστυχίας, κατάθλιψης, ψυχικής ταλαιπωρίας και οδύνης που βίωσε το θύμα. Στο ποσό που επιδικάζεται προστίθεται και ο νόμιμος τόκος από την ημερομηνία της παράβασης μέχρι την ημερομηνία της πλήρους καταβολής της αποζημίωσης. Μοναδική προϋπόθεση για την επιδίκαση αποζημίωσης είναι η διαπίστωση παράβασης του Νόμου και δεν εφαρμόζονται διατάξεις που, είτε θέτουν ως προϋπόθεση του δικαιώματος για αποζημίωση ένα ελάχιστο διάστημα απασχόλησης ή ένα ελάχιστο αριθμό ωρών εργασίας του εργαζόμενου, είτε ένα ανώτατο όριο αποζημίωσης⁶. Περαιτέρω, το ποσό της αποζημίωσης που επιδικάζεται καταβάλλεται εξ ολοκλήρου από τον εργοδότη (σε περίπτωση που ο εργοδότης δεν τήρησε τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει ο Νόμος) ή οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που ευθύνεται για την παράβαση.

Στην περίπτωση που ο εργαζόμενος απολυθεί κατά παράβαση των διατάξεων του Νόμου και εφόσον ο εργαζόμενος το έχει ζητήσει, το Δ.Ε.Δ., δύναται να διατάξει την επαναπρόσληψή του, χωρίς να εξετάσει την καλή ή κακή πίστη του εργοδότη και υποχρεώνει τον εργοδότη να αποδέχεται τις υπηρεσίες του εργαζόμενου. Σε αυτή την περίπτωση το χρονικό διάστημα της απολύσεως θεωρείται ως υπηρεσία του για όλους τους άλλους σκοπούς. Επίσης, το Δ.Ε.Δ. μπορεί να εκδώσει διατάγματα δεσμευτικής αναγνωρίσεως των δικαιωμάτων του εργαζόμενου σε σχέση με την καταγγελλόμενη παράβαση.

Σημειώνεται ότι, μέχρι σήμερα, έχουν εκδικαστεί από το Δ.Ε.Δ. μόνο πέντε υποθέσεις, στις οποίες εγείρονταν θέματα σεξουαλικής παρενόχλησης και θυματοποίησης λόγω καταγγελίας ή απόκρουσης σεξουαλικής παρενόχλησης. Μάλιστα, άπασες αφορούσαν παράπονα γυναικών εργαζομένων. Στις τέσσερις εξ αυτών, αφού αξιολογήθηκε η ενώπιον του Δ.Ε.Δ. μαρτυρία και εφαρμόστηκαν οι πρόνοιες και οι αρχές σχετικά

6. Στο Άρθρο 8 της Οδηγίας 2006/54/EK προνοούνται τα εξής: «Τα κράτη μέλη εισάγουν στην εθνική έννομη τάξη τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλιστεί πραγματική και αποτελεσματική αποζημίωση ή αντιστάθμιση, όπως καθορίζεται από τα κράτη μέλη, για την απώλεια και τη ζημία που υφίσταται ένα πρόσωπο ως αποτέλεσμα διάκρισης λόγω φύλου, κατά τρόπο αποτρεπτικό και ανάλογο προς την υποσθένει ζημία. Η εν λόγω αποζημίωση ή αντιστάθμιση δεν μπορεί να περιορισθεί εκ των προτέρων από καθορισμένο ανώτατο όριο, εκτός από τις περιπτώσεις όπου ο εργοδότης μπορεί να αποδείξει ότι η μόνη ζημία που υπέστη ο αιτών συνεπεία διάκρισης κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας έγκειται στην άρνηση να ληφθεί υπόψη η αίτηση εργασίας του.»

με το βάρος απόδειξης που προβλέπεται στον Νόμο, κρίθηκε ότι υπήρξαν παραβιάσεις του Νόμου είτε από συναδέλφους ή προϊστάμενους των αιτητριών είτε από τον εργοδότη αυτών και επιδικάστηκαν αποζημιώσεις ανάλογα με τη ζημιά και την βλάβη που απέδειξαν ότι υπέστηκαν. Σε μια από αυτές εκδόθηκε και διάταγμα

επαναπρόσληψης της αιτήτριας. Μόνο μία υπόθεση απορρίφθηκε, καθότι κρίθηκε ότι από το σύνολο του μαρτυρικού υλικού η αιτήτρια απέτυχε να αποδείξει πραγματικά γεγονότα από τα οποία μπορούσε να συναχθεί σεξουαλική παρενόχληση και θυματοποίησή της λόγω της καταγγελίας στην οποία προέβη.

II. Εταιρικό Δίκαιο

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (SE), της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (SCE) και της αποσυρθείσας προτεινόμενης Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (SUP)*

Ιωάννα Λύτρα, Δικηγόρος, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παρόν άρθρο αντικατοπτρίζει τα θετικά, αλλά και τα τρωτά σημεία των ευρωπαϊκών εταιρικών οντοτήτων, συγκεκριμένα της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (εφεξής ως «SE») και της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (εφεξής ως «SCE»), υπό το πρίσμα των εμπειρικών εκθέσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της αποσυρθείσας προτεινόμενης Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (εφεξής ως «SUP»). Πραγματοποιείται αναφορά στον Ευρωπαϊκό Όμιλο Οικονομικού Σκοπού (εφεξής ως «ΕΟΟΣ»), στην αποσυρθείσα πρόταση Κανονισμού για Ευρωπαϊκή Ιδιωτική Εταιρεία (εφεξής ως «SPE»), καθώς και στις συμπληρωματικές Οδηγίες αναφορικά με το ρόλο των εργαζομένων στη διοίκηση της SE και της SCE. Επίσης, πραγματοποιείται κριτική επισκόπηση των εταιρικών αυτών οντοτήτων και υποβάλλονται εισηγήσεις για τον περιορισμό των υφιστάμενων αδυναμιών τους, προκειμένου να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του νομοθετικού τους πλαισίου και να υλοποιηθεί ο στόχος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

This article reflects both the advantages and the weaknesses of the European corporate entities, especially the European Company (SE), the European Cooperative Company (SCE), in the light of the European Commission's empirical reports and the withdrawal of the proposed

Directive for Single-member Private Limited Liability Company (SUP). Reference is made to the European Economic Interest Grouping (EEIG), the withdrawn proposed Regulation for European Private Company (SPE) and the supplementing Directives on the role of employees in the management of the SE and the SCE. A comparative overview of these company entities is also critically reviewed and suggestions are made to reduce existing weaknesses in order to improve the effectiveness of their framework and to achieve the objective of European integration.

Λέξεις-Κλειδιά:

Ελευθερία εγκατάστασης εταιρειών - Διασυνοριακότητα - Ευρωπαϊκή Εταιρεία (*Societas Europaea*, SE) - Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρεία (*Societas Cooperativa Europaea*, SCE) - Αποσυρθείσα προτεινόμενη Οδηγία της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (*Societas Unius Personae*, SUP)

I. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Storm, «Ο Κανονισμός της SE¹ αποτελεί την κορυφή ενός παγόβουνου, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου βρίσκεται κρυμμένο κάτω από τη θά-

*Το παρόν άρθρο εκπονήθηκε υπό την ακαδημαϊκή εποπτεία του Επίκουρου Καθηγητή Εμπορικού Δικαίου Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ. Θωμά Παπαδόπουλου.

1. Κανονισμός 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (SE) (2001) EE L 294/1-21.

λασσα του εθνικού εταιρικού δικαίου»². Το ίδιο αποδείχθηκε ότι ισχύει και με τον Κανονισμό της SCE³. Μήπως η πρόταση Κανονισμού της SPE⁴, η οποία τελικά αποσύρθηκε, να δημιουργούσε την έκπληξη, θέτοντας ένα διαφορετικό και πιο λειτουργικό πλαίσιο που θα αφορούσε μια αυτοτελή ευρωπαϊκή νομική οντότητα ανεξάρτητη από το εθνικό εταιρικό δίκαιο; Συνεπεία της εν λόγω απόσυρσης, οι ελπίδες για προοδευτικές αλλαγές, είχαν στηριχθεί στην προτεινόμενη Οδηγία της SUP⁵, για την διαμόρφωση της οποίας είχαν ληφθεί υπόψη διδακτικές πληροφορίες του πλαισίου της SPE⁶. Οι ελπίδες όμως αυτές δεν ευδοκίμησαν, αφού ακολούθησε εν τέλει η απόσυρση και της προτεινόμενης Οδηγίας της SUP.

Τα νέα αυτά ευρωπαϊκά εταιρικά οχήματα⁷ έχουν επικροτηθεί, καθώς και αποδοκιμαστεί, ως θα αναλυθεί κατωτέρω. Παρόλα αυτά, κατόπιν περαιτέρω ενδελεχούς έρευνας, συζητήσεων καθώς και πολιτικών συμβιβασμών, που αντικατοπτρίζουν μεταξύ άλλων και το βαθμό που τα κράτη μέλη (εφεξής ως τα «ΚΜ») είναι διατεθειμένα να προβούν σε εθνικές υποχωρήσεις, για άμβλυνση των σημείων δυσλειτουργίας τους, οι ευρωπαϊκές εταιρικές οντότητες δύναται να αξιοποιηθούν ως «εταιρικά διαμάντια» στον ευρωπαϊκό χώρο.

II. Η Ευρωπαϊκή Εταιρεία (SE)

A.1 Η ιδέα της SE

Το 1897 διατυπώθηκε από τον Ιταλό καθηγητή *Fedozzi*, η θεωρητική ιδέα ενός διακρατικού εταιρικού οχήματος, με διεθνή νομική προσωπικότητα, που θα διέπετο από ένα ενιαίο καταστατικό⁸. Ακολούθως, το

1959, διατυπώθηκε η ιδέα της SE από τον *Sanders*⁹, ο οποίος χαρακτηρίζεται ως ο πνευματικός πατέρας της SE¹⁰. Το 1970 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε μια πρώτη πρόταση με τη μορφή κανονισμού σχετικά με το καταστατικό της Ευρωπαϊκής Εταιρείας, όμως, μόλις το 2001 δημοσιεύτηκε ο Κανονισμός 2157/2001, της 8ης Οκτωβρίου 2001, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (εφεξής ως ο «Κανονισμός της SE»), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 2004¹¹.

Προ παντός άλλου, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η SE δεν αποτελεί πανάκεια και ούτε επιδιώκει να γίνει, ενώ δεν δύναται να αντιμετωπιστεί ως υποκατάστατο των εθνικών εταιρειών¹² και δεν απευθύνεται σε εταιρείες που παρέχουν τις υπηρεσίες τους ημεδαπώς.

Πέντε έτη μετά την έναρξη ισχύος του Κανονισμού της SE και σε συμμόρφωση με το Άρθρο 69 αυτού¹³, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξήγαγε εμπεριστατωμένα πορίσματα σχετικά με την εφαρμογή του Κανονισμού της SE, στηριζόμενη σε μελέτη ανεξάρτητου ελεγκτικού οίκου (*Εκθεση Ernst & Young*)¹⁴ και σε δημόσια διαβούλευση και διάσκεψη ζήτησε τη θέση των επηρεαζόμενων, εξετάζοντας το πρακτικό αντίκτυπο του Κανονισμού της SE¹⁵. Τα βασικά πορίσματα της ως άνω μελέτης και της διαβούλευσης που ακολούθησε, συνοψίζονται ως ακολούθως:

A.2 Τα πλεονεκτήματα της SE

Ο Κανονισμός της SE έχει επικροτηθεί για πληθώρα προτερημάτων που χαρακτηρίζουν την SE, εκ των οποίων τα κυριότερα είναι η δυνατότητα υπερφαλάγγισης των εθνικών εμποδίων για μεταφορά έδρας των εταιρειών¹⁶, η καθιέρωση νομικής βεβαιότητας¹⁷ μέσω της ταύτισης καταστατικής έδρας και κεντρικής διοίκησης¹⁸ και η τεχνική της παραπομπής στο εθني-

2. Holger Fleischer, 'Supranational corporate forms in the European Union: Prolegomena to a theory on supranational forms of association' (2010) 47 (6) *Common Market Law Review* 1671, 1695.

3. Κανονισμός 1435/2003 του Συμβουλίου, της 22ης Ιουλίου 2003, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (SCE) (2003) EE L 207.

4. Αποσυρθείσα πρόταση Κανονισμού του Συμβουλίου περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Ιδιωτικής Εταιρείας (SPE) (2008) COM/2008/0130.

5. Απόσυρση προτάσεων της Επιτροπής (2018) EE C 233/6 εκ των οποίων και η πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τις μονοπρόσωπες εταιρείες περιορισμένης ευθύνης (SUP) (2014) COM/2014/0212.

6. Riccardo Ghetti, 'Unification, Harmonisation and Competition in European Company Forms' (2018) 29 (5) *European Business Law Review* 813, 827.

7. Michel Tison and Eddy Wymeersch (eds.), *Perspectives in Company Law and Financial Regulation* (International Corporate Law and Financial Market Regulation, Cambridge University Press 2009) 12.

8. Karol Linmondin, 'The European Company (Societas Europaea)-A Successful Harmonization of Corporate Governance in the European Union' (2003) 15 (1) *Bond Law Review* 147, 149-150.

9. Καθηγητής Πανεπιστημίου Rotterdam.

10. Paul Davies, *Gower's principles of modern company law* (6th edition, Sweet & Maxwell 2003) 59.

11. Werner Ebke, 'Company Law and the European Union: Centralized versus Decentralized Lawmaking' (1997) 31 *Journal of International Law* 961, 975; Άρθρο 70 Κανονισμού SE.

12. Pieter Sanders, 'The European Company' (1976) 6 (2) *Georgia Journal of International and Comparative Law* 367, 370.

13. Άρθρο 69 Κανονισμού SE.

14. Ernst & Young, Study on the operation and the impacts of the Statute for a European Company (SE)-2008/S 144 192482-Final Report, 9 December 2009.

15. Έκθεση Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο - Η εφαρμογή Κανονισμού 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Εταιρείας (SE) COM (2010).

16. Michael Gold and Sandra Schwimbershy, 'The European Company Statute: Implications for Industrial Relations in the European Union' (2008) 14 (1) *European Journal of Industrial Relations* 46, 53.

17. Άρθρο 7 Καταστατικού SE.

18. Wolf-Georg Ringe, 'The European Company Statute in the Context of Freedom of Establishment' (2007) 7 (2) *Journal of Corporate Law Studies* 185, 196-197.

κό δίκαιο (*renvoir*)¹⁹, η οποία συμβάλλει στον ρυθμιστικό ανταγωνισμό (*legal arbitrage*)²⁰. Ο ρυθμιστικός ανταγωνισμός δημιουργεί ένα «αγώνα δρόμου προς την κορυφή» λόγω της ύπαρξης διαφορετικών νομικών κανόνων σε διαφορετικές δικαιοδοσίες των ΚΜ, με αποτέλεσμα το ΚΜ που παρέχει περισσότερη ευημερία στους μετόχους να «προκηρύσσεται νικητής»²¹. Επιπρόσθετα, πλεονεκτήματα αποτελούν η ευρωπαϊκή εικόνα που προσφέρει η SE²², η δυνατότητα διασυννοριακής συγχώνευσης και η δυνατότητα απλοποίησης και αναδιοργάνωσης της δομής του ομίλου με θυγατρικές ή/και υποκαταστήματα σε διάφορα ΚΜ²³. Με γνώμονα τα ανωτέρω, συμπεραίνουμε ότι ο Κανονισμός της SE μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα θετικό βήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ως η «ΕΕ») προς ενίσχυση της εσωτερικής αγοράς.

A.3 Τα μειονεκτήματα της SE

Παρά τα ανωτέρω, ο Κανονισμός της SE έχει επικριθεί για πλειάδα μειονεκτημάτων, με κυριότερα την επιρροή από την εθνική νομοθεσία και την απουσία κεντρικής ρύθμισης για διοικητικές και δικαστικές αρχές²⁴. Ως εκ τούτου, υπονομεύεται ο ευρωπαϊκός χαρακτήρας της SE και δημιουργείται ένας «αγώνας δρόμου προς τα κάτω» στις νομοθεσίες των ΚΜ, γνωστό και ως «*Delaware effect*»²⁵. Στον εν λόγω αγώνα το ΚΜ το οποίο κερδίζει είναι αυτό που παρέχει νομοθετικά τα λιγότερα δικαιώματα στα πρόσωπα που δεν καθορίζουν τις αποφάσεις της εταιρείας²⁶. Το εταιρικό καθεστώς του *Delaware* οφείλει την επιτυχία του στο ρυθμιστικό του πλαίσιο προσφέροντας ευρεία ελευθερία στους διευθυντές των εταιρειών και θέτοντας ως δευτερεύουσα την προστασία των μετόχων, καθώς και

στην παροχή διοικητικών υπηρεσιών²⁷.

Περαιτέρω, τρωτά σημεία του Κανονισμού της SE κρίνονται οι περιοριστικοί τρόποι σύστασης SE με απαιτούμενα στοιχεία διασυννοριακότητας²⁸, τα έξοδα σύστασης²⁹, το ύψος των κεφαλαιακών απαιτήσεων³⁰, οι διοικητικές επιβαρύνσεις³¹, η διάρκεια και η πολυπλοκότητα όλων των απαιτούμενων διαδικασιών³² και η μη ύπαρξη ασφάλειας δικαίου κατά τη σύσταση μιας SE³³. Αυτά αποτελούν αποθαρρυντικά έως και αποτρεπτικά στοιχεία σύστασης της SE, με αποτέλεσμα να καθίσταται ως απομακρυσμένη επιλογή από εκείνους στους οποίους απευθυνόταν (μικρομεσαίες επιχειρήσεις), αποτελώντας πιο πιθανή επιλογή μόνο για μεγάλες επιχειρήσεις³⁴.

III. Ο Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού (ΕΟΟΣ)

Σύμφωνα με τον Κανονισμό 2137/85, της 25ης Ιουλίου 1985, σχετικά με την ίδρυση του ΕΟΟΣ (εφεξής ως ο «Κανονισμός της ΕΟΟΣ»)³⁵, ο οποίος έχει στόχο τη διευκόλυνση της οικονομικής δραστηριότητας των μελών του, καθώς και την αύξηση των κερδών από τη δραστηριότητα αυτή και όχι την επίτευξη δικών του κερδών³⁶. Ο ΕΟΟΣ απαρτίζεται από δύο νομικά ή/και φυσικά πρόσωπα³⁷ και αποτελεί ευέλικτη νομική μορφή που προσαρμόζεται στις διαφορετικές ανάγκες των μελών της³⁸.

Τα προτερήματα του ΕΟΟΣ που έχουν διαφανεί είναι πρώτον, το ευέλικτο και μη γραφειοκρατικό νομικό πλαίσιο του που καθορίζεται συνδυαστικά από τον Κανονισμό της ΕΟΟΣ και από τα μέλη του, δεύτερον, το γεγονός ότι μπορεί να καθοριστεί από διαφορετικά πρόσωπα όπως αυτοεργοδοτούμενους, εταιρίες, εμπο-

19. Θωμάς Παπαδόπουλος, 'Απολογισμός της εφαρμογής του Κανονισμού 2157/2001 για την Ευρωπαϊκή Εταιρεία (Societas Europaea - SE)' (2017) Εκδόσεις Αθήνα-Θεσσαλονίκη Σάκκουλα 17, 26-27.

20. Horst Eidenmüller, Andreas Engert and Lars Hornuf, 'Incorporating under European Law: The Societas Europaea as a Vehicle for Legal Arbitrage' (2009)10 (1) European Business Organization Law Review 1, 1-3.

21. Reinier Kraakman and others, *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach* (3rd edition, Oxford University Press 2017) 21-22.

22. Ghetti (n 6) 825; Noelle Lenoir, 'The Societas Europaea (SE) in Europe-A Promising Start and an Option with Good Prospects' (2008) 4 (13) Utrecht Law Review 13, 15.

23. Έκθεση της Επιτροπής για SE (n 15) 4.

24. Judith Marychurch, 'Societas Europea-Harmonisation or Proliferation of Corporations Law in the European Union' (2002) Australian International Law Journal 80, 90.

25. Reiner Schulze and Hans Schulte-Nölke (eds.), *European Private Law - Current Status and Perspectives* (Munich: Sellier European Law Publishers 2011) 169; Johan Meeusen, 'Freedom of establishment, conflict of laws and the transfer of a company's registered office: towards full cross-border corporate mobility in the internal market?' (2017) 13 (2) Journal of Private International Law 294, 308.

26. Kraakman (n 21) 21-22.

27. Schulze (n 25) 169.

28. Άρθρο 2 Κανονισμού SE, το οποίο προβλέπει για υποχρεωτική ύπαρξη θυγατρικής εταιρείας ή υποκαταστήματος σε άλλο ΚΜ για το λιγότερο 2 χρόνια πριν τη σύσταση SE.

29. Luca Enriques, 'A Harmonized European Company Law: Are we there already' (2017) 66 (3) International and Comparative Law Quarterly 763, 775-776; Έκθεση Επιτροπής για SE (n 14) 5.

30. Το κόστος σύστασης SE κυμαίνεται μεταξύ €100.000 - 2 ή 4 εκατομμύρια ευρώ, ενώ μέσο κόστος υπολογίζεται περί τις €784.000.

31. Άρθρο 4 Κανονισμού SE, το οποίο προβλέπει ελάχιστο κεφάλαιο €120.000, εκτός αν το ΚΜ στο οποίο έχει την καταστατική έδρα η SE προβλέπει υψηλότερο κεφάλαιο για εταιρείες που ασκούν ορισμένα είδη δραστηριοτήτων.

32. Έκθεση Επιτροπής για SE (n 15) 10.

33. Marychurch (n 24) 90; Enriques (n 29) 775-776.

34. Έκθεση Επιτροπής για SE (n 14) 5, 7.

35. Ibid.

36. Κανονισμός 2137/85 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, σχετικά με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού (ΕΟΟΣ) ΕΕ L 199/1.

37. Άρθρο 3(1) Κανονισμού ΕΟΟΣ.

38. Άρθρο 4(2) Κανονισμού ΕΟΟΣ.

39. Oana Carmen Ravas, 'Economic Interest Group, Modern Forms of Commercial Activity Development' (2014) 4 (2) Academic Journal 233, 243-244.

ρικά επιμελητήρια κ.ά., τρίτον, τα μέλη εξακολουθούν να ανταποκρίνονται στις δικές τους δραστηριότητες και αποκτούν νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες δραστηριοτήτων, τέταρτον, η επίσημη διεύθυνση του ΕΟΟΣ μπορεί εύκολα να αλλάξει σε άλλο ΚΜ κ.ά.³⁹. Ωστόσο, εξαιτίας της περιορισμένης δυνατότητας εφαρμογής του ΕΟΟΣ, αυτός έχει μικρή πρακτική σημασία και χρησιμοποιείται κυρίως για εργασίες αυτοτελώς εργαζομένων, καθώς και για ερευνητικούς σκοπούς, για ομάδες εργασίας και για οργανισμούς διανομής και διαφήμισης⁴⁰.

IV. Η Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρεία (SCE)

A.1 Η εμφάνιση της SCE

Ο Κανονισμός 1435/2003, της 22ης Ιουλίου 2003, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας της SCE (εφεξής ως ο «Κανονισμός της SCE») θεσπίστηκε το 2003, τέθηκε σε ισχύ το 2006 και στόχος του είναι να παρέχει ένα κατάλληλο μέσο που διευκολύνει τις διασυνοριακές και διακρατικές δραστηριότητες, τόσο σε συνεταιρισμούς, όσο και σε εταιρικούς τύπους που επιθυμούν να ομαδοποιηθούν για το κοινό όφελός τους⁴¹. Το κοινό αυτό όφελος μπορεί να αφορά βελτίωση της πρόσβασης στις αγορές, επίτευξη οικονομιών κλίμακας, ανάληψη δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης⁴². Ως κύριος σκοπός της SCE έχει καθοριστεί η ικανοποίηση των αναγκών των μελών της ή/και η ανάπτυξη των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων τους⁴³.

Σύμφωνα με το Άρθρο 79 του Κανονισμού SCE⁴⁴, και κατ' αντιστοιχία με την SE, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε την απαιτούμενη Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή αυτού, η οποία μπορεί να κριθεί καθοριστικής σημασίας προς το σκοπό της περαιτέρω λήψης μέτρων για την υπόδωση των στόχων του Κανονισμού⁴⁵. Τα βασικά πορίσματα της ως άνω έκθεσης, συνοψίζονται ως ακολούθως:

A.2 Τα πλεονεκτήματα της SCE

Ο Κανονισμός της SCE ακολουθεί το ίδιο ρυθμιστικό μοντέλο με τον Κανονισμό της SE, βασιζόμενο σε μεγάλο βαθμό στο εθνικό δίκαιο⁴⁶, με αποτέλεσμα να

διαπιστώνονται για την SCE αντίστοιχα πλεονεκτήματα, ως αυτά που αναφέρονται ανωτέρω για την SE. Σημειώνεται ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά της SCE, εάν θεαθούν από διαφορετικές οπτικές γωνίες, δύναται να αποτελέσουν τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα.

A.3 Τα μειονεκτήματα της SCE

Ο Κανονισμός της SCE αποτελεί μια «κοινωνικοπολιτική ετικέτα» της SE⁴⁷, με γνώμονα ότι η SCE είναι εμπνευσμένη από τη γαλλική έννοια «*économie sociale*» το σήμα κατατεθέν της οποίας είναι η προώθηση των συμφερόντων των μελών της και οι δραστηριότητες της διεξάγονται προς το ίδιο όφελος των μελών της⁴⁸. Ως εκ τούτου, πολλές από τις πρακτικές αδυναμίες που αφορούν τη σύσταση και την λειτουργία⁴⁹ της SE, ως αναφέρθηκαν ανωτέρω, εντοπίζονται και στην SCE. Οι διαφορετικές ανάγκες που καλύπτουν οι δύο εταιρικές μορφές φανερώνουν και τις διαφορές τους⁵⁰.

V. Η αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (SUP)

A.1 Η εξάλειψη από το προσκήνιο της πρότασης Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Ιδιωτικής Εταιρείας (SPE) και της πρότασης Οδηγίας της Μονοπρόσωπης Εταιρείας Περιορισμένης Ευθύνης (SUP)

Προτού αναλύσουμε την SUP, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε στην προηγηθείσα πρόταση Κανονισμού της SPE⁵¹, η οποία αποσύρθηκε το 2004, παρείχε όμως, διδακτικές πληροφορίες για τη νέα SUP⁵². Σκοπός της SPE ήταν να διευκολύνει την ανάπτυξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ώστε να πληρωθούν τα κενά που άφησε η SE στο σύστημα των ευρωπαϊκών εταιρειών⁵³. Η ανάπτυξη της SPE παρακωλύθηκε αισθητά από την ευρέως διαδεδομένη έλλειψη εναρμονισμένων κανόνων, αφού κάθε ΚΜ δύναται να διατηρεί τους δικούς του εθνικούς κανόνες ως πρότυπο που πρέπει να υιοθετήσει για την SPE⁵⁴. Υπό το εν λόγω πρίσμα, διαπιστώνεται κρίση στην εναρμόνιση του εταιρικού δικαίου⁵⁵. Συνεπώς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναθεωρήσει ριζικά τη ρυθμιστική της στρατηγική, με εξαίρεση τις δημόσιες εταιρίες και δεν δίδει πλέον έμφαση στην πλήρη εναρμόνιση, αλλά στην εναρμόνιση βασικών τομέων, καθώς και στην προσεκτική

39. Ibid.

40. Ingo Saenger, 'Recent Developments in European Company and Business Law' (2005) 10 (1) Deakin Law Review 297, 303.

41. Apostolos Ioakimidis, 'The Statute of the European Cooperative Society' (2007) 14 Columbia Journal of European Law 189, 190.

42. Ibid.

43. Άρθρο 1(3) Κανονισμού SCE.

44. Άρθρο 79 Κανονισμού SCE.

45. Έκθεση Επιτροπής προς Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και Επιτροπή των Περιφερειών-Η εφαρμογή Κανονισμού αρ. 1435/2003 του Συμβουλίου, της 22ης Ιουλίου 2003, περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (SCE) COM (2012).

46. Fleischer (n 2) 1678.

47. Ghetti (n 6) 826.

48. Fleischer (n 2) 1677; Ioakimidis (n 41) 193.

49. Έκθεση Επιτροπής για SCE (n 37) 7.

50. Ghetti (n 6) 826.

51. Fleischer (n 2) 1678.

52. Ghetti (n 6) 827.

53. Ibid.

54. Fleischer (n 2) 1691-1692.

55. Ibid.

ανάπτυξη υπερεθνικών εταιρικών οντοτήτων⁵⁶.

Ακολούθησε η πρόταση Οδηγίας της SUP, η οποία αν και σχεδιάστηκε για να λύσει πολλά από τα προβλήματα των προηγούμενων ευρωπαϊκών εταιρικών μορφών⁵⁷, εν τέλει αποσύρθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2018, για λόγους που αφορούσαν διερεύνηση περιπτώσεων νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, φοροαποφυγή και φοροδιαφυγή⁵⁸.

A.2 Τα πλεονεκτήματα της SUP

Η αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας της SUP, προέβλεπε ότι η SUP θα αποτελούσε εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με ελάχιστο κεφάλαιο €1⁵⁹ και με δυνατότητα διασυννοριακής ηλεκτρονικής εγγραφής⁶⁰ (*ταχεία και πιο οικονομική διαδικασία σύστασης*)⁶¹. *Θετικά στοιχεία της SUP θα θεωρούνταν η μη απαίτηση πλήρωσης του στοιχείου της διασυννοριακότητας⁶², η δυνατότητα σύστασης της είτε εκ του μηδενός (ex nihilo) είτε με μετατροπή ήδη υφιστάμενης εταιρείας και ο περιορισμός με ομοιόμορφο τρόπο των απαιτούμενων εγγράφων για σκοπούς καταχώρησης της.* Συνεπώς, η πρόταση Οδηγίας της SUP ήταν σαφώς διαμορφωμένη για να αποτελέσει ευρωπαϊκή εταιρική οντότητα που να είναι πιο λειτουργική από τις προηγούμενες⁶³.

A.3 Τα μειονεκτήματα της SUP

Σημαντικά μειονεκτήματα της SUP έχουν κριθεί πρώτον, η απαίτηση για τόσο χαμηλό κεφάλαιο, γεγονός που θα προσέλκυε μεγάλο αριθμό εταιρειών με χαμηλό προϋπολογισμό, όπως start-up εταιρείες που δεν έχουν εύκολη πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις και ως συνήθως δεν θέτουν ως προτεραιότητα τους τη δημιουργία διασυννοριακής θυγατρικής εταιρείας⁶⁴, δεύτερον, η ύπαρξη πρόνοιας για τη δυνατότητα του μοναδικού εταίρου να δίδει δεσμευτικές οδηγίες στο διοικητικό όργανο χωρίς να επισημαίνεται η ευθύνη του⁶⁵. Ακόμη, η πρόταση Οδηγίας της SUP θα υιοθετούσε από το αγγλικό δίκαιο την έννοια του σκιώδους

συμβούλου⁶⁶, αλλά δεν θα έθετε τον αντίστοιχο περιορισμό του Άρθρου 251(3) του Companies Act 2006⁶⁷, όπου γίνεται σαφές ότι μια εταιρεία δεν θα θεωρείται ως σκιώδης σύμβουλος της θυγατρικής της⁶⁸. Επομένως, με τις ευχέρειες που διαθέτουν τα ΚΜ, η πρόταση Οδηγίας της SUP δεν θα προέβλεπε ένα πλήρες νομικό και επιχειρηματικό πλαίσιο⁶⁹. Παρόλο που θα ήταν ουσιαστικής αξίας να υπάρχει δυνατότητα σύστασης SUP με πιο απλοποιημένο τρόπο, κρίνεται σημαντικότερο να υπάρχει πρώτα η αναγκαία υποδομή και αξιοπιστία από πλευράς των ΚΜ⁷⁰.

VI. Κριτική Ανασκόπηση

Ακολούθως, θα πρέπει να εξετάσουμε τις ευρωπαϊκές εταιρικές νομικές οντότητες υπό το φως μιας ανάλυσης κόστους - οφέλους⁷¹. Κρίνεται απαραίτητο ο ευρωπαίος νομοθέτης να αξιολογεί ανά χρονικά διαστήματα κατά πόσο οι προσφερόμενες εταιρικές οντότητες ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς⁷². Σε περίπτωση που δεν ανταποκρίνονται, τότε απαιτείται να προχωρεί σε δημιουργία νέων εταιρικών μορφών και απόσυρση των παρωχημένων⁷³.

Η Τσεχική Δημοκρατία κρίνεται ο ηγέτης της αγοράς για τις SE, με την πλειονότητα αυτών να είναι «εταιρείες ραφιού» (*shelf companies*), δηλ. ανενεργές εταιρείες που δεν έχουν ούτε επιχειρηματικές δραστηριότητες ούτε εργαζομένους⁷⁴. Διαφάνηκε, από εμπειρική μελέτη, ότι τα δύο κίνητρα που ξεχώριζαν ήταν η απλοποιημένη δομή εσωτερικής διακυβέρνησης και η θετική ευρωπαϊκή εικόνα της SE⁷⁵. Μια πιθανή εξήγηση για τον τεράστιο αριθμό των Τσεχικών «εταιρειών ραφιού» SE (*shelf companies*) φαίνεται να είναι ότι ο Έφορος Εταιρειών της Τσεχίας ακολουθεί μια πιο φιλελεύθερη στάση, όσον αφορά την αρχική καταχώρηση των SE και το ζήτημα ενεργοποίησής τους⁷⁶. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι υπάρχει η δυνατότητα για νόμιμο ανταγωνισμό από επιχειρήσεις που επιδιώκουν να εκμεταλλευτούν τη φιλελεύθερη αυτή στάση⁷⁷.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Κανονισμός της SE, αν και θα έπρεπε να αποτελέσει τη «ναυαρχίδα» του ευρωπαϊκού εταιρικού δικαίου⁷⁸, μετά από μια μακρά (30

56. Ibid.

57. Ghetti (n 6) 829.

58. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2018, Ένα θεματολόγιο για μια πιο ενωμένη, ισχυρότερη και πιο δημοκρατική Ευρώπη (2017) COM/2017/0650.

59. Άρθρο 16(1) αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας SUP.

60. Άρθρο 14(3) αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας SUP.

61. Iris Wuisman, 'The Societas Unius Personae (SUP)' (2015) 12 (1) European Company Law 34, 44.

62. Ibid 36.

63. Ghetti (n 6) 829.

64. Christoph Teichmann and Andrea Frohlich, 'Legal Development: Societas Unius Personae (Sup): Facilitating Cross-Border Establishment' (2014) 21 (3) Maastricht Journal European and Comparative Law 536, 539-540.

65. Άρθρο 23 αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας SUP.

66. Άρθρο 22 αποσυρθείσα πρόταση Οδηγίας SUP.

67. Άρθρο 251(3) Companies Act 2006.

68. Teichmann (n 64), 540-541.

69. Wuisman (n 61) 44; Ghetti (n 6) 830.

70. Ibid.

71. Ghetti (n 6) 816.

72. Fleischer (n 2) 1692-1693.

73. Ibid.

74. Horst Eidenmüller and Jan Lasak, 'The Czech Societas Europaea Puzzle' (2011) ECGI Law Working Paper N°183/2011, 3, 7-14.

75. Ibid.

76. Ibid.

77. Ibid.

78. Klaus Hopt, 'Corporate Governance in Europe: A Critical

ετών) νομοθετική διαδικασία, κατέληξε να καθορίζει την «αποσπασματική» δομή της SE⁷⁹. Περαιτέρω, το καθεστώς της SE⁸⁰, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι έρχεται σε σύγκρουση με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ως το «ΔΕΕ») αναφορικά με την ελευθερία εγκατάστασης⁸¹. Παρόλα αυτά, η εναρμόνιση του εταιρικού δικαίου σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει ως στόχο την προώθηση της άσκησης ελευθερίας εγκατάστασης των εταιρειών, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο την αύξηση της δραστηριότητας των επενδύσεων εντός ΕΕ⁸². Ως εκ τούτου, έχει κριθεί ότι η SE καθώς και η μεταγενέστερα επηρεαζόμενη από αυτήν SCE, που καλύπτει όμως διαφορετικές ανάγκες, αποτελούν οχήματα προς αύξηση των επενδύσεων αυτών⁸³.

Συγκρίνοντας τους ευρωπαϊκούς εταιρικούς τύπους, συμπεραίνουμε ότι η επίτευξη του εταιρικού σκοπού είναι η θεμελιώδης αρχή που ενώνει τα μέλη τους⁸⁴. Ο ΕΟΟΣ καθορίζει αυστηρό χαρακτήρα του σκοπού του⁸⁵. Αντίθετα, η SE προσφέρει ελευθερία άσκησης οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας, ακόμη και μη κερδοσκοπικής, με βάση το δικαίο του ΚΜ του εγγεγραμμένου γραφείου της⁸⁶. Η SCE θέτει ως κύριο σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών των μελών της ή/και την προώθηση οικονομικών ή/και φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων⁸⁷. Η αποσυρθείσα πρόταση Κανονισμού της SPE σχεδιαζόταν για να αποτελέσει ένα «όχημα παντός είδους» και κρίθηκε ότι δεν είχε καθοριστεί κατά πόσο θα επιτρεπόταν να ασκεί μη κερδοσκοπικές δραστηριότητες, έστω και εάν υπήρχε το επιχείρημα ότι συναγόταν από το λεκτικό της μόνο εμπορικός σκοπός⁸⁸.

Επιπλέον, αναφέρουμε ότι παραδοσιακά οι Κανονισμοί που διέπουν τις υπερεθνικές εταιρείες απαιτούσαν την ύπαρξη διασυνοριακού στοιχείου, σε αντίθεση με την αποσυρθείσα πρόταση Κανονισμού SPE και την αποσυρθείσα προτεινόμενη Οδηγία SUP⁸⁹. Σημειώνεται ότι υπήρξαν αρκετές πολιτικές συζητήσεις και κατάκριση σε σχέση με το υποχρεωτικό αυτό στοι-

χείο⁹⁰. Παρόλα αυτά, υπάρχουν διαφορετικές «όψεις» του στοιχείου αυτού⁹¹. Μια πραγματική διασυνοριακή υποχρέωση ισχύει μόνο για τον ΕΟΟΣ⁹², ενώ, πρέπει να υπάρχει διασυνοριακότητα από τη σύσταση της SCE⁹³, καθώς και της SE⁹⁴. Βέβαια, τα όποια επιχειρήματα κατά της διασυνοριακότητας αντικρούονται στη βάση της γενικής αρχής του ευρωπαϊκού δικαίου για μη κατάχρηση του δικαίου⁹⁵.

Ακολούθως, σε σχέση με τις ανησυχίες των ΚΜ για κατάργηση των εθνικών εταιρειών, δίδονται οι ακόλουθες απαντήσεις: η νομολογία του ΔΕΕ περί ελευθερίας εγκατάστασης⁹⁶ των εταιρειών στα ΚΜ βρίσκεται σε εξέλιξη και οι εθνικές εταιρείες έχουν το πλεονέκτημα του προϋπάρχοντος μοντέλου συμβάσεων και νομολογίας που δημιουργεί θετικές εξωτερικές επιδράσεις⁹⁷. Συνεπώς, οι προφητείες για επικείμενη κατάργηση των εθνικών οντοτήτων από τις υπερεθνικές κρίνονται αρκετά πρόωρες⁹⁸.

Η ρίζα του μεγαλύτερου ελαττώματος των ευρωπαϊκών εταιρικών οντοτήτων είναι η εξάρτησή τους από το εθνικό δικαίο των ΚΜ⁹⁹. Ως εκ τούτου, καμία υφιστάμενη εταιρική μορφή δεν θεωρείται αμιγώς ευρωπαϊκή¹⁰⁰. Ακόμη και εάν υπήρχαν ενιαίες, συστηματικές, συνεπείς, πανευρωπαϊκές ρυθμίσεις για τους ευρωπαϊκούς εταιρικούς τύπους, αυτοί θα εξακολουθούσαν να βρίσκονται απομονωμένοι στο ευρύτερο σύνολο των κανόνων που διέπουν τις καθημερινές δραστηριότητες των εταιρειών¹⁰¹. Το πλαίσιο τους δεν είναι δυνατό να κριθεί ως το 28ο ανταγωνιστικό εταιρικό δικαίο (27 διαφορετικά εταιρικά δίκαια των ΚΜ κατόπιν Brexit), εφόσον δεν ρυθμίζει φορολογικό δικαίο, εργατικό δικαίο, διοικητικό δικαίο και πτωχευτικό δικαίο¹⁰². Με άλλα λόγια, με αυτή την ουσιώδη αδυναμία κρίνεται δυσχερές να ευδοκιμήσουν αυτές οι εταιρικές οντότητες¹⁰³. Παρά τα αρκετά μειονεκτήματα του πλαισίου των ευρωπαϊκών εταιρικών οντοτήτων, το εγχείρημα μπορεί να κριθεί επιτυχημένο, εάν θεωρηθεί ως μέρος μιας δυναμικής διαδικασίας εναρμόνισης¹⁰⁴.

Review of the European Commission's Initiatives on Corporate Law and Corporate Governance' (2015) 12 New York University Journal of Law and Business 139, 212.

79. Ghetti (n 6) 822.

80. Άρθρο 7 Καταστατικού SE.

81. Ringe (n 18) 193-195.

82. Thomas Papadopoulos, 'The Importance of European Company Law for Intra-EU Investments after Achmea' (2019) 40 (1) Business Law Review 7, 8.

83. Ibid.

84. Fleischer (n 2) 1705.

85. Άρθρο 3(1) Κανονισμού ΕΟΟΣ.

86. Άρθρο 1(1) Κανονισμού SE.

87. Άρθρο 1(3) Καταστατικού SCE.

88. Fleischer (n 2) 1705; Άρθρο 3(3) αποσυρθείσας πρότασης Κανονισμού SPE.

89. Fleischer (n 2) 1707-1710.

90. Ibid.

91. Ibid.

92. Άρθρο 4(2) Κανονισμού ΕΟΟΣ.

93. Άρθρο 2(1) σε συνδυασμό με Άρθρο 73(1) Κανονισμού SCE.

94. Άρθρο 2 Καταστατικού SE.

95. Fleischer (n 2) 1707-1710.

96. Άρθρα 49-55 Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ σε σχέση με την ελευθερία εγκατάστασης.

97. Fleischer (n 2) 1709.

98. Ibid. Μετά την Centros και Inspire Act είχε ακουστεί ότι επρόκειτο να καταργηθεί η Γερμανική οντότητα GmbH, πράγμα που αποδεικνύεται πρόωρο.

99. Ghetti (n 6) 831-840.

100. Ibid.

101. Ghetti (n 6) 835.

102. Ibid.

103. Ibid.

104. Linmondin (n 8) 171.

Υπάρχει εισήγηση όπως, προς βελτίωση του υφιστάμενου πλαισίου των υπερεθνικών αυτών εταιρικών μορφών, να δοθεί ευχέρεια για επιλογή καταστατικής έδρας και κεντρικής διοίκησης σε διαφορετικά ΚΜ και όχι υποχρεωτική ταύτιση τους¹⁰⁵. Με γνώμονα ότι το πλαίσιο των Κανονισμών των υπερεθνικών εταιρειών έγκειται σε μεγάλο βαθμό από το εθνικό δίκαιο, υπάρχει κίνδυνος διακύβευσης της ασφάλειας δικαίου και ενδεχόμενο να καταστρατηγηθεί η συμμετοχή των εργαζομένων¹⁰⁶. Γι' αυτό, απαιτείται λήψη πολύ προσεκτικών αποφάσεων, εφόσον εξισορροπηθούν όλοι οι επηρεαζόμενοι παράγοντες¹⁰⁷.

Επιπρόσθετα, υπάρχει εισήγηση περί χαλάρωσης του πλαισίου των υπερεθνικών αυτών εταιρικών οντοτήτων με δυνατότητα συμμετοχής ιδρυτικών μελών εταιρειών από τρίτες χώρες, γεγονός που ενστερνίζεται εν μέρει το πλαίσιο της SE και της SCE που παρέχουν στα ΚΜ τη δυνατότητα ύπαρξης «εκτεταμένων κοινοτικών δεσμών»¹⁰⁸. Όμως, διαπιστώνουμε ότι το στοιχείο αυτό δεν υφίσταται στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού του ΕΟΟΣ¹⁰⁹.

Επιπλέον, δεν θα μπορούσε να μην πραγματοποιηθεί αναφορά στο γεγονός ότι το πλαίσιο της αποσυρθείσας πρότασης της SUP θα διέπετο από Οδηγία και όχι Κανονισμό, γεγονός που αποδείκνυε ότι θα προσανατολιζόταν περισσότερο στην εναρμόνιση παρά στην ενοποίηση¹¹⁰.

Άξιο επαινίου θεωρείται το γεγονός ότι έχουν εκδοθεί Οδηγίες για την SE¹¹¹ και την SCE¹¹², που ρυθμίζουν το ρόλο των εργαζομένων στην εταιρεία έχοντας υπόψη τα πιο πάνω σχετικά προτερήματα που έχουν αναλυθεί. Αδυναμία θεωρείται το γεγονός ότι δεν υπήρχε σχετικό ευρωπαϊκό πλαίσιο ρύθμισης του ρόλου των εργαζομένων για την πρόταση Οδηγίας της SUP, η

οποία προέβλεπε μόνο για την εφαρμογή του αντίστοιχου εθνικού πλαισίου, στοιχείο το οποίο ενίσχυε τις ανησυχίες των σκεπτικιστών περί μη διασφάλισης των δικαιωμάτων των εργαζομένων¹¹³. Έχοντας υπόψη ότι το Ηνωμένο Βασίλειο αποτέλεσε ένα από τους πιο ένθερμους αντιπάλους της ρύθμισης της συμμετοχής των εργαζομένων στη διοίκηση των εταιρειών, κρίνεται ότι, κατόπιν του *Brexit*, ενδεχομένως να υπάρξουν τροποποιήσεις στο υφιστάμενο σκηνικό αναφορικά με τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση των εταιρικών αυτών οντοτήτων¹¹⁴.

VII. Συμπερασματικά Σχόλια

Από την ανωτέρω ανάλυση εξάγεται το συμπέρασμα ότι για να παρέχεται μεγαλύτερη ευελιξία στο εταιρικό δίκαιο, έχοντας υπόψη τη «σύγκρουση πολιτισμών», δημιουργήθηκε το πλαίσιο της SE με περιορισμένη δράση που υποστηρίζεται, δικαίως, ότι υπονομεί τον ευρωπαϊκό της χαρακτήρα. Εύλογα κρίνεται ότι το *Brexit*, λόγω της εξάλειψης μερικών σημαντικών πολιτιστικών και παραδοσιακών φραγμών, ενδεχομένως να επιφέρει αλλαγές και αναμόρφωση της δομής των ευρωπαϊκών εταιρικών οντοτήτων αναφορικά με το κεφάλαιο, τη μεταφορά έδρας, την ευθύνη διευθυντών, τη φορολογία κ.ά.¹¹⁵.

Καταληκτικά, με γνώμονα τα σημερινά δεδομένα, ο *Ghetti* ισχυρίζεται ότι θα ήταν προτιμότερη η αποχή της ΕΕ από περαιτέρω νομοθετικές πράξεις στον εν λόγω τομέα, εστιάζοντας σε περισσότερες συγκριτικές μελέτες, όπως συνέβαινε στο παρελθόν¹¹⁶. Συμφωνούμε με την τοποθέτηση του *Ghetti*, περί αναγκαιότητας περισσότερων συγκριτικών μελετών, όμως θεωρούμε ότι η ΕΕ μετά τις εξελίξεις για το *Brexit* και την εις βάθος έρευνα αντικτύπου, θα πρέπει όχι μόνο να συνεχίσει, αλλά να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες για διαμόρφωση πιο ελκυστικού πλαισίου για τις ευρωπαϊκές οντότητες περιορίζοντας τα τρωτά τους σημεία. Με αυτόν τον τρόπο, θα πραγματοποιηθεί περαιτέρω εναρμόνιση του ευρωπαϊκού εταιρικού δικαίου, το οποίο αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της εσωτερικής αγοράς¹¹⁷, προς όφελος του συνόλου της ΕΕ.

105. Άρθρο 12 παρ. 2 Κανονισμού ΕΟΟΣ.

106. Fleischer (n 2) 1714-1715.

107. Ibid.

108. Άρθρο 2(5) Κανονισμού SE και Άρθρο 2(2) Κανονισμού SCE.

109. Άρθρο 4(1) Κανονισμού ΕΟΟΣ δεν υιοθετεί αυτή τη θέση με βάση ανησυχίες περί απομάκρυνσης των κερδών από την ΕΕ.

110. Ghetti (n 6) 829.

111. Οδηγία 2001/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για τη συμπλήρωση του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Εταιρείας όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων, (2001) ΕΕ L 294/22-32.

112. Οδηγία 2003/72/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ης Ιουλίου 2003, για τη συμπλήρωση του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων, (2003) ΕΕ L 207.

113. Teichmann (n 64) 544.

114. Martin Gelter and Alexandra Reif, 'What Is Dead May Never Die: The UK's Influence on EU Company Law' (2017) 40 (5) Fordham International Law Journal 1413, 1423-1424.

115. Ovidiu-Ioan Dumitru, 'The European Company, Perspectives after Brexit' (2017) 7 (2) Juridical Tribune 134, 144.

116. Ghetti (n 6) 842.

117. Hopt (n 78) 152.

III. Δίκαιο Περιβάλλοντος

The Appropriateness of EU Unilateral Regulation to address Global Environmental Problems

Αλέξανδρος Βρυωνίδης, Τεταρτοετής Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παρακάτω άρθρο πραγματεύεται την παγκόσμια εμπέλεια του περιβαλλοντικού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Αρχικά, θα επεξηγηθεί η φύση των μονομερών ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών κανονισμών και οδηγιών και πώς αυτή διαφέρει από άλλες συμφωνίες που βασίζονται στη διαπραγμάτευση και τη συνεργασία. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά σε παραδείγματα τέτοιας δράσης της ΕΕ και συγκεκριμένα τις εκπομπές ρύπων στον αεροπορικό και τον θαλάσσιο τομέα. Τα επόμενα μέρη του άρθρου θα αφιερωθούν σε κριτική ανάλυση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας της ΕΕ προσπαθώντας να παρουσιάσουν τα θετικά αλλά και τα αρνητικά στοιχεία. Τέλος, θα εξαχθούν μερικά συμπεράσματα με βάση όλη την προηγούμενη ανάλυση που θα έχει παρατεθεί.

This article critically examines the global reach of European Union (EU) environmental law. It will begin by explaining the nature EU unilateral environmental legislation and how it differs from other cooperation or negotiation mechanisms. The next part will be dedicated to examples of such unilateral regulatory acts of EU with reference to the aviation and shipping emissions. The third and fourth part are dedicated to a critical analysis of the unilateralism of the EU where the pitfalls and the benefits of such conduct of the EU will be addressed. In the final part, some conclusions and considerations resulting from the previous discussion will be made.

I. Introduction

One of the most interesting and maybe most controversial characteristics of EU legislation is the extraterritorial effects it has in many situations. The global reach of EU legislation is better demonstrated in the area of environmental law. The EU is said to be the

‘green leader’¹ since it aims at a high level of protection, as article 191(2) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) states. Most importantly, it is argued that EU has become the leading example of an environmental regulator through the extraterritorial effects of its environmental legislation. Particularly, EU through the so-called Internal Measures with Extraterritorial Implications (IEMEIs)² has been affecting non-EU countries.

EU internal unilateral measures have been the subject of academic work, many times in the form of criticism. EU has also been alleged on violating international law and particularly customary law or other provisions including TFEU and TEU. It is thus necessary to examine this extremely interesting area of EU environmental law considering the urgent need to adopt more stringent measures regulating transnational environmental law but also having in mind that cooperation is key to achieve sufficient environmental protection.

II. Multilateral Environmental Agreements (MEAs) and IEMEIs

Multilateral Environmental Agreements (MEA) have been the most usual approach for states to agree on environmental binding texts on the international level. Since the adoption of the Stockholm Declaration in 1972, environmental treaty-making activity expanded exponentially in the numbers of agreements adopted³. MEAs are based on the consensus of the parties involved. In contrast, IEMEIs are understood as unilateral trade-related measures, which address global or transboundary environmental problems, including climate change⁴.

Firstly, IEMEIs consist of unilateral internal

1. Zito R. Anthony ‘The European Union as an Environmental Leader in a Global Environment’ (2005) 2 *Globalisations* 363.

2. The terminology is taken by Hadjiyianni, see I Hadjiyianni, *The EU as a Global Regulator for Environmental Protection: A Legitimacy Perspective* (Hart Publishing), 2019.

3. Jutta Bruneel, ‘Environment, Multilateral Agreements’ (2011) MPEPIL, para. 16.

4. Hadjiyianni, (n 2) 1.

measures by the EU. Consequently, they lack the elements of consensus and negotiation. This raises issues of controversy in the sense that IEMEs have effects outside the territory of EU. Unlike MEAs, IEMEs can create certain obligations to non-EU states, without their consent or consensus and thus questioning their legitimacy.

Secondly, the essence of IEMEs comprises the extraterritorial application of EU's legislation. As Hadjiyianni explains, IEMEs are legally designed to unilaterally extend the territorial remit of EU legislation, by making access to the EU market conditional upon the basis of conduct or processes that take place abroad and explicitly linking their application to developments in third countries (non-EU countries) or at the international level⁵.

A. Aviation Directive

It is often said that EU has shown its highest ambition in its legislation relating with climate change⁶. The greatest example is the unilateral decision of EU to include in the Emissions Trading Schemes (ETS) the domestic and international flights departing from or arriving at EU airports, through Directive 2008/101/EC⁷. According to Annex I of the Directive, "Flights which depart from or arrive in an aerodrome situated in the territory of a MS to which the Treaty applies" are covered by the Directive. This means that the only requirement for the provisions of the Directive to apply is the involvement of an EU airport.

The Aviation Directive is a perfect example of the extraterritorial effects of EU norms since the EU regulates conduct abroad by making access to the EU market conditional on fulfilling economic obligations⁸. As Van Asselt explains, the system was innovative and novel, since no one had ever tried to apply emissions trading at a supranational level⁹. In other words, the scheme was the first to set a price for greenhouse gas emissions. In that sense, art. 16 of the Directive

imposes explicit obligations to airlines outside the EU which may result in penalties if they fail to surrender the appropriate allowances. By the term 'appropriate allowances' it should be reiterated that the airline must surrender allowances for the whole flight. This is one of the main criticisms of the Aviation Directive. Non-EU states refer to sovereignty and consent issues, given that EU basically regulates conduct that takes place in their airspace without any prior consent or negotiations.

On the contrary, it is to be noted that Art. 25(a)(2) of the Aviation Directive affirms that the pursuit of an international agreement regulating the emissions flown from aviation shall be continued. It provides that the EU will make the appropriate amendments in the existing Directive in such a case. As Rajamani and Scott put it perfectly, the EU is engaged in a strategy of contingent unilateralism consisted of two key elements. First, EU climate change law applies to greenhouse gas emissions that are generated abroad and second it renders this application contingent in the sense that EU may waive this external application of its law in case of an adequate climate change regulation is adopted¹⁰.

Not surprisingly, the Aviation Directive ignited conflict between EU and many of the world's most powerful nations and trade groups¹¹. Nearly thirty states adopted a joint declaration describing the Directive discriminatory and violation of international law in September 2011¹². Moreover, in an extreme manner, China blocked orders by Hong Kong Airlines for new Airbus 380 aircrafts in protest against the EU ETS¹³.

However, US reaction has been the most important in terms of legal analysis. Several major American carriers brought a lawsuit challenging the Aviation Directive in the High Court of UK, which sent a preliminary reference to the CJEU¹⁴. The question before the CJEU was whether the broad territorial scope of the Aviation Directive was compatible with international law. The CJEU upheld the EU's decision to unilaterally include international aviation emission in the ETS. The same

5. Hadjiyianni, (n 2) 14, 20, see also Joanne Scott 'Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law' (2014) *American Journal of Comparative Law* 87, 88.

6. Kulovesi K, 'Climate change in EU external relations: Please follow my example (or I might force you to) in Morgera E. (ed), *The External environmental Policy of the European Union: EU and International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2012), 115, Durán GM and Morgera E, *Environmental Integration in the EUs External Relations: beyond Multilateral Dimensions* (Hart 2012) 258.

7. Directive 2008/101/EC amending Directive 2003/87/EC so as to include aviation activities in the scheme of greenhouse gas emission allowance trading within the Community [2009] OJ L8/3.

8. Hadjiyianni (n 2), 33.

9. Van Asselt H, 'Emission trading: the enthusiastic adoption of an 'alien' instrument? In A. Jordan and others (eds), *Climate Change Policy in the European Union: Confronting Dilemmas of Mitigation and Adaptation?* (Cambridge University Press) 123, 126.

10. Joanne Scott and Lavanya Rajamani 'EU Climate Change Unilateralism' (2012) 23(2) *European Journal of International Law* 469, 469.

11. Rachel F Rosenfield, 'The European Union Aviation Directive and U.S. Resistance: A Deadlock on Aviation Emissions Control' (2013) 25 *Geo Int'l Envtl L Rev* 589, 590.

12. *EU Aviation Emission Levy Critics Join Forces at New-Delhi Meeting*, Bridges Trade Bio. Res. 3 October 2011.

13. See Kati Kulovesi, 'Make your own special song, even if nobody else sings along: International aviation emissions and the EU Emissions Trading Scheme' (2011) 2(4) *Climate Law* 535, 536.

14. C-366/10 *Air Transport Association of America and Others v Secretary of State for Energy and Climate Change (ATAA)* [2011] ECR I-13755.

line of reasoning was followed also by the Advocate General Kokott who argued that EU institutions ‘could not be required to give the International Civil Aviation Organisation (ICAO) bodies unlimited time in which to develop a multilateral solution’¹⁵ and that the Aviation Directive does not have any adverse effects on the sovereignty of third countries¹⁶. The CJEU focused on the importance of environmental protection in EU legal order¹⁷ and also justified the territorial extension of EU’s legislation by referring to the territorial link between the EU and the regulated activity. Thus, CJEU found that the extension of the territorial scope of the EU to situations where third-country operators choose to deal with EU is not in violation of international law.

The CJEU’s ruling failed to resolve the political tension or to clarify the situation and resulted in criticism¹⁸. Also, the US responded by adopting the Trading Scheme Prohibition Act of 2011 prohibiting U.S. aircraft operators from participating in the EU carbon tax plan. Consequently, US-based airlines faced a dilemma. They could either violate Aviation Directive or in the alternative violate US legislation.

Following the immense political pressure, the EU was forced to suspend, at least conditionally, the full scope of the Aviation Directive to cover international flights, provided that the international community will negotiate and adopt an international agreement which will satisfy EU until 2016. This led to the negotiation and adoption of the Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA) under ICAO in September 2016. However, unlike the EU’s Aviation Directive initial scope, CORSIA’s main objective is to prevent the increase of emissions from aviation rather than reduce them. In any case, by Regulation 2017/2392, the EU decided to extend the suspension of international flights until 2023, while maintaining the right to return to the pre-existing situation¹⁹.

B. Shipping and Maritime Emissions

In relation with the shipping emissions, the situation

was the same with aviation emissions. Shipping emissions were excluded from the Paris Agreement and international developments had been minimal. Due to the overwhelming international resistance to the aviation regime, the EU has reconsidered including shipping emissions in the EU ETS²⁰. Alternatively, it adopted Regulation 2015/757 on the monitoring, reporting and verification (MRV) of carbon dioxide emissions from maritime transport²¹. This regulation requires companies operating large ships to report annually to the EU on the volume of CO₂ that is emitted on voyages to and from ports within the jurisdiction of EU Member States and whilst within those ports²².

The unilateral adoption of the Regulation by the EU was again a response to the international community’s and especially to the International Maritime Organisation (IMO) inability to adopt an international agreement relating with the emissions from maritime transports. In 2009, frustrated by the slow pace of international negotiations, the EU notified the international community that should the IMO fail to reach an international agreement by 2011, it would proceed to include maritime emissions in its own community target²³. At the same time, the MRV system of the EU is expected to lead emissions reductions up to 2% and thus it is considered as the ‘first step’ providing the data necessary for the operation of a market-based-measure (MBM) for maritime emissions²⁴.

Such MBM measure would be the inclusion of maritime emissions into the ETS scheme. It is also important to note that this unilateral measure by the EU or more importantly any future decision to include the maritime emissions in the ETS scheme, will probably be justified under the ‘territorial extension’ notion expressed by Scott²⁵. In particular, the MRV system operates in similar terms with the Aviation Directive since the starting point of reporting emissions is the involvement of an EU port in the route of the ship. Thus, it appears that the wording of the CJEU in the *ATAA* case could potentially applied in relation with the shipping emissions²⁶.

15. Art. 2(2) of the Kyoto Protocol attached to the UNFCCC, states that “The Parties included in Annex I shall pursue limitation or reduction of emissions of greenhouse gases from aviation and marine bunker fuels, working through the ICAO and the IMO, respectively”.

16. *ATAA* (n 14), AG Kokott Opinion, paras 186, 156-159.

17. *ATAA* (n 14) para. 128.

18. Ioanna Hadjiyianni ‘The Court of Justice of the European Union as a Transnational Actor through Judicial Review of the Territorial Scope of EU Environmental Law’ (2019) 21 Cambridge Yearbook of European Legal Studies, 23.

19. Regulation 2017/2392 of 13 December 2017, amending Directive 2003/87/EC to continue current limitations of scope for aviation activities and to prepare to implement a global market-based measure from 2021.

20. Hadjiyianni (n 2), 36.

21. Regulation (EU) 2015/757 of 29 April 2015 on the monitoring, reporting and verification of carbon dioxide emissions from maritime transport, and amending Directive 2009/16/EC [2015] OJ L123/55.

22. *Ibid* art. 2.

23. Directive 2009/29/EEC of 23 April 2009 amending Directive 2003/87/EC so as to improve and extend the greenhouse gas emission allowance trading scheme of the Community [2009] OJ L 140/63, recital 3.

24. Natalie L Dobson and Cedric Ryngaert, ‘Provocative Climate Protection: EU Extraterritorial Regulation of Maritime Emissions’ (2017) 66 *Int’l & Comp LQ* 295, 309.

25. Scott (n 7) see below about ‘territorial extension’.

26. *ATAA* case (n 14), paras 124-125 where it is stated that

C. Appropriateness of IEMEI

The main question which needs to be answered is, of course, the legitimacy or the justifying reasons behind these unilateral measures by the EU. The next sections will deal with the benefits and the pitfalls of EU engaging in such regulatory activity by examining the legitimacy of the IEMEIs on the one hand and the necessity on the other hand.

C.1 Participation and representation gap

First, the legitimacy of the IEMEIs should be examined given the lack of formal consent of the third countries affected²⁷. Also, an inter-related issue of controversy is the extension of EU regulatory activities without the third countries being able to express their views²⁸. In that sense, it is necessary to recall the provisions of EU treaties relating to the obligation of cooperation of EU with non-EU states and international organisations. The field of environmental law has emerged into a transnational concept where environmental protection is achieved in multilevel governance²⁹. Moreover, principle 12 of the Rio Declaration states that unilateral actions relating to regulating environmental problems outside of their territory should be avoided on behalf of the states, given that environmental challenges affect all the states globally.

Essentially, if a different approach is to be applied, it can be argued that third countries not only do not express their opinions and give their consent relating with any of the internal measures EU decided to adopt, but they are bound to follow the EU standards, fulfil any obligation arising from EU legislation and most importantly be subject to sanctions according to the particular legislation in question.

Furthermore, the EU's market power is an additional factor that enhances EU ability to act unilaterally without the prior consent or any negotiations with the third countries. The EU is possibly one of the biggest importers of products and in many situations the biggest importer. Consequently, exporters from third countries rely -in many situations- on their transactions with the EU. Therefore, they are essentially forced to comply with any obligation or requirement imposed by EU, even if this results in an increase of their cost. In other words, EU is in some way building upon its market power to adopt unilateral measures. This has

aircrafts landing and departing from EU aerodromes are 'physically in the territory' of one of the Member States, they are subject to the 'unlimited jurisdiction' of that Member State and the Union.

27. The terminology is taken from Hadjiyianni (n 2), 92.

28. Ibid, 50, 53 "(a)ctors that usually have no voice".

29. See Veerle Heyvaert and Thijs Etty, 'Introducing Transnational Environmental Law' (2012) 1 TEL 1.

been described as the 'Brussels Effect'³⁰.

C.2 Territorial Extension or Extraterritorial Application?

Scott argues that 'while the EU only very rarely enacts extraterritorial legislation, it makes frequent recourse to a mechanism that may be labelled "territorial extension"³¹. Indeed, it could be easily said that EU does not seek to implement an explicit regulatory act that intends to regulate third countries' conduct. It rather prefers to internally set some standards that third countries must fulfil or equalise before accessing the Union.

However, as the ATAA case indicated, the justification of this territorial extension of the EU is highly problematic³². The CJEU expressed the opinion that the territorial extension of EU is triggered through the physical presence of foreign airlines in EU airports, which exposes the airlines under the unlimited jurisdiction of the EU³³. It has been argued that third countries' airlines may choose to reroute their flights just outside EU airports³⁴. This argument firstly undermines the main objective of the EU which is the reduction of emissions and secondly such avoidance manoeuvres are not likely to prove commercially sensible³⁵.

Furthermore, in holding that the Aviation Directive did not infringe international principles and the sovereignty of third countries, the CJEU did not use its 'contingent' features in upholding the legality of the EU's action³⁶. The international inaction on behalf of other states or the ICAO, it was one of the reasons for the unilateral inclusion of aviation emissions into the ETS scheme. Thus, the CJEU could have relied more on this line of justifications rather than introducing a criterion where the physical presence of an airline triggers the unlimited jurisdiction of EU. Consequently, it could be argued that EU will use the same reasoning in any other future case that may arise before the Court, in relation with the shipping emissions for example. It seems that territoriality is no longer used as a shield to prevent foreign States' interference in a State's internal

30. Anu Bradford 'The Brussels Effect' 107 Northwestern University Law Review 1.

31. Scott (n 7) 89.

32. See Tomasz Koziel, 'Extraterritorial Application of EU Environmental Law - Implications of the ECJ's Judgment in Air Transport Association of America' (2013) 19 Colum J Eur L Online Supplement 1, 8.

33. ATAA (n 14) para. 125.

34. Gudo Berger, 'All Things not Being Equal: Aviation in the EU ETS' (2012) 3 Climate L 265, 279.

35. Brian Havel and John Mulligan 'The Triumph of Politics: Reflections on the Judgement of the Court of Justice of the European Union Validating the Inclusion of Non-EU Airlines in the Emissions Trading Scheme' (2012) 37 Air and Space Law 3, 19.

36. Hadjiyianni (n 2), 166.

affairs, but rather as a sword to spread domestic or regional law at the global level³⁷.

C.3 Common but Differentiated Responsibilities (CBDR)

The Common But Differentiated Responsibilities (CBDR) principle is the most widely cited and discussed principle of the climate regime³⁸. Basically, the principle contains two fundamental elements: the notion of common responsibilities of States and the need to take heed of different circumstances³⁹. The main criticism comes from Scott and Rajamani⁴⁰ who argue that although the CBDR principle is still an ambiguous and underdeveloped principle, one of its main elements is the different treatment of developed and developing countries, especially when it comes to implementation of legislation.

It is thus regrettable that the Aviation Directive requires all foreign airlines which arrive or depart from European airports to comply with the Aviation Directive, which means not only that they need to surrender allowances but also to use more fuel-efficient products and thereby increasing their cost. Consequently, the Aviation Directive basically requires airlines coming from non-EU developing countries to comply the same way an airline from a non-EU developed country does. Possible inclusion of shipping emissions in the EU ETS scheme will give rise to the same kind of questioning relating with the CBDR principle.

C.4 Need for More Stringent Measures

In the previous sections, some of the pitfalls of the unilateral regulatory act of EU were discussed. The following sections will examine the benefits of EU engaging with IEMEs. As was discussed earlier, AG Kokkot argued that one of the reasons for the unilateral inclusion of aviation in the ETS scheme was the inability of ICAO and generally the whole international community to successfully negotiate an international agreement on aviation emissions. Also, it was also showed that progress under the IMO was also very slow in relation with the shipping emissions.

37. Cedric Ryngaert 'Whither territoriality? The European Union's use of territoriality to set norms with universal effects in C. Ryngaert, EJ Molenaar and S. Nouwen (eds), *What's Wrong with International Law?* (Brill 2015), 435.

38. Bodansky D, Brunnée J and Rajamani L, *International Climate Change Law* (2017), 127.

39. Rachel Boyte, 'Common but Differentiated Responsibilities: Adjusting the Developing/Developed Dichotomy in International Environmental Law' (2010) 14 N.Z. J. Envtl. L. 63, 66.

40. Scott and Rajamani (n 12), Joanne Scott and Lavanya Rajamani 'Contingent Unilateralism: International Aviation in the European Emissions Trading Scheme' in Bart Van Vooren, Steven Blockmans, and Jan Wouters (eds.), *The EU's Role in Global Governance The Legal Dimension* (Oxford University Press 2013).

First, it is extremely difficult for the international community to agree on concrete environmental measures. It is enough to recall the CORSIA agreement in relation to the EU Aviation Directive or other international environmental agreements and/or declarations. The second and interconnected problem is the political willingness of nations to adopt or to negotiate for the adoption of an international legally binding text as not all nations have as their priority the protection of the environment or simply the protection of the environment undermines their interests. Again, it is enough to recall the US decision to withdraw from Kyoto Protocol attached to the UNFCCC.

Admittedly, the above considerations lead to the conclusion that international progress in relation with environmental protection is dangerously slow. At the same time, it is also evident that the need for international concrete and legally binding texts is urgent. In this sense, the adoption of unilateral concrete measures on behalf of EU could be justified under the inactivity or the inability of the international community to cooperate for the protection of the global commons.

C.5 Extraterritoriality as a mechanism to put pressure internationally

Arguably the most important aspect of the external environmental policy of EU is the pressure towards the international community to 'wake up' and address the emerging environmental problems and eventually fill in the gaps⁴¹. A perfect manifestation of such an influence is the CORSIA agreement under ICAO. As Bradford explains, 'it is plausible that the EU's unilateralism will prompt countries to either adopt tougher domestic climate change regulations or consider adopting international measures⁴². Moreover, the IMO has recently reached an 'initial strategy' to reduce maritime emissions⁴³.

It is true that EU has the ability to influence and affect the rest of the world through its internal legislation by regulating for example competition amongst transnational businesses. It is also true that EU is leading by example in many ways, usually through its market power. Based on these observations, one could argue that EU environmental policy could equally be applied externally. However, as it has been already indicated, environmental law is of multi-level nature with many political aspects which are based on the

41. Hadjiyianni (no 2).

42. Bradford (no 34), 31.

43. Initial IMO Strategy on Reduction of GHG Emissions from ships, <http://www.imo.org/en/OurWork/Documents/Resolution%20MEPC.304%2872%29%20on%20Initial%20IMO%20Strategy%20on%20reduction%20of%20GHG%20emissions%20from%20ships.pdf>.

willingness of states' leaders. In this context, EU can be understood as the perfect mechanism to put pressure on the international level.

III. Conclusion - Is the EU an environmental hero?

Rajamani has characterised EU as the 'hero' of climate change⁴⁴. It did so in rather ironic terms since she has explicitly expressed her objections in relation with the CBDR principle, as indicated earlier, and also argued that unilateral action, 'can only lead to retaliatory trade and climate policy battles - an eventuality that will benefit few, least of all the climate'⁴⁵.

The global reach of EU environmental law is, on the one hand, a highly controversial issue. On the other hand, as this work intended to show, effective protection of the environment at the international level is equally controversial. It is thus necessary to choose between unilateralism or inactivity rather than

44. Lavanya Rajamani, European Union, climate action hero? IndianExpress.com, 3 August 2011, available at <http://archive.indianexpress.com/news/european-union-climate-action-hero-/826290/>.

45. Ibid.

unilateralism or multilateralism⁴⁶. It is in this concept that EU has chosen unilateralism over inactivity.

In particular, the IEMEs adopted by the EU constitute an attempt to impose for the first time legally binding obligations in environmental problems that were unregulated internationally. In doing so, EU has set in most of the cases minimum standards which third countries need to satisfy to be able to access the internal market. Therefore, inevitably EU has extended its territorial scope beyond the limits of its jurisdiction.

Admittedly, as it has been clearly showed, the unilateralism of the EU raises a series of legitimacy questions. However, the legitimacy controversies are of secondary importance if are to be correlated with the inability of the international community to cooperate pursuant with the existing environmental texts. Consequently, the EU was forced to proceed unilaterally in an alleged violation of its own treaties and international law due to this lack of cooperation.

46. Daniel Bodansky 'What's so Bad About Unilateral Action to Protect the Environment?' (2000) 11(2) European Journal of International Law 339, 339.

Η πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε περιβαλλοντικά θέματα στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό το φως της Σύμβασης Άαρχους

Ιουλία Κοϊνά, Τεταρτοετής Φοιτήτρια Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η Σύμβαση Άαρχους διακρίνεται για την μοναδικότητάς της, αφενός μεν, διότι αποτελεί το σημαντικότερο διεθνές νομικό εργαλείο/νομικό μηχανισμό παροχής διαδικαστικών δικαιωμάτων σε περιβαλλοντικά θέματα και αφετέρου δε, για την παροχή αποτελεσματικής πρόσβασης στην δικαιοσύνη τόσο σε άτομα, όσο και σε Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (ΜΚΟ). Ο τρίτος πυλώνας της Σύμβασης υποδεικνύει στα Συμβαλλόμενα Μέρη την υποχρέωση παροχής αποτελεσματικής πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Παρόλο που η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) είναι Συμβαλλόμενο Μέρος στη Σύμβαση, εντούτοις δεν συμμορφώνεται με τις πρόνοιες της, αναφορικά με την πρόσβαση στην δικαιοσύνη σε ενωσιακό επίπεδο. Η αυστηρή και συστατική ερμηνεία που υιοθέτησε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) για τις προϋποθέσεις της άμεσης και ατομικής προσβολής, θέτει φραγμούς στα φυσικά και νομικά πρόσωπα να επιδιώκουν

την ακύρωση του ενωσιακού δικαίου, όταν αυτά έχουν έννομο συμφέρον και κατ' επέκταση δικαίωμα στην αποτελεσματική δικαστική προστασία.

The Aarhus Convention is distinguished for its uniqueness, on the one hand as it is the most important international legal instrument for the provision of procedural rights in environmental matters and on the other hand for providing effective access to justice for both individuals and non-governmental organizations (NGOs). The third pillar of the Convention indicates to the Contracting Parties the obligation to provide effective access to justice. The European Union as a Contracting Party to the Convention does not comply with its provisions on access to justice at EU level. The rigorous and restrictive interpretation adopted by the Court of Justice of the European Union (CJEU) on the conditions

of direct and individual concern, places barriers on natural and legal persons to seek the annulment of Union law where they have a legitimate interest and thus the right to effective judicial protection.

Λέξεις-Κλειδιά:

Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ), προσφυγή ακύρωσης, *locus standi* (έννομο συμφέρον), άμεση προσβολή, ατομική προσβολή, Αρχή της Αποτελεσματικότητας.

I. Εισαγωγή

Αναμφίβολα, η ολοένα και αυξανόμενη παγκοσμιοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που μαστιάζουν τόσο τις παροντικές όσο και μελλοντικές γενεές, ισχυροποιούν το κάλεσμα για την ενίσχυση του ρόλου και του λόγου τόσο των πολιτών όσο και των ΜΚΟ. Ένα κάλεσμα που έχει απώτερο σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και την εξασφάλιση μιας βιωσιμότερης και αειφόρου περιβαλλοντικής ανάπτυξης στις κοινωνίες των κρατών μακριά από αυθαίρετες πράξεις των δημοσίων αρχών.

Η ενεργής συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, στην λήψη αποφάσεων και στην δικαιοσύνη, ενισχύει πρωτίστως την συμμετοχική δημοκρατία και προστασία των ουσιαστικών περιβαλλοντικών δικαιωμάτων, πτυχές που χαρακτηρίζουν ένα κράτος δικαίου¹.

Η άμεση παροχή διαδικαστικών περιβαλλοντικών δικαιωμάτων τόσο στους πολίτες, όσο και σε ΜΚΟ, κατέστη δυνατή με την υιοθέτηση ενός πολυσήμαντου διεθνούς νομικού εργαλείου, την Σύμβαση του Άρχου (Εφεξής η Σύμβαση). Τα εν λόγω δικαιώματα συνιστούν τους τρεις πυλώνες στους οποίους δομείται η Σύμβαση. Ο πρώτος πυλώνας παρέχει το δικαίωμα πρόσβασης στις πληροφορίες, ο δεύτερος πυλώνας το δικαίωμα συμμετοχής στην λήψη αποφάσεων και ο τρίτος πυλώνας το δικαίωμα πρόσβασης στην δικαιοσύνη².

Η Σύμβαση αποτελεί μια πολυμερή, περιβαλλοντική και μικτή διεθνή συμφωνία. Ο μικτός χαρακτήρας της Σύμβασης, υποδηλώνει ότι συμβαλλόμενα μέρη της είναι τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως περιφερειακή ένωση όσο και κάθε κράτος μέλος της³. Η επικύρωση της Σύμβασης από την ΕΕ συνεπάγεται την υποχρέωση της να συμμορφωθεί με τις πρόνοιες της και να ενσωματώσει στο Ενωσιακό Δίκαιο με τη θέσπιση δευτερογενούς νομοθεσίας τόσο για πράξεις των οργάνων και οργανισμών της ΕΕ, όσο και για πράξεις των

δημοσίων αρχών των κρατών μελών της⁴. Ωστόσο η συμμόρφωση της ΕΕ είναι μερική καθότι η πλήρης και ολική συμμόρφωση με τις πρόνοιες της Σύμβασης φαντάζει διακήρυξη παρά πραγματικότητα. Ειδικότερα, η ΕΕ δεν συμμορφώνεται με τις πρόνοιες της Σύμβασης αναφορικά με το τρίτο πυλώνα, ο οποίος συνίσταται στην παροχή αποτελεσματικής πρόσβασης στην δικαιοσύνη τόσο στα άτομα όσο και σε ΜΚΟ. Η αυστηρή και συσταλτική ερμηνεία των προϋποθέσεων της ατομικής και άμεσης προσβολής (άρθρο 263 (4) Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης-ΣΛΕΕ) που υιοθέτησε το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση *Plaumann*⁵, - που αφορούσε το *locus standi* (έννομο συμφέρον) των ΜΚΟ στα πλαίσια της προσφυγής ακύρωσης στο ΔΕΕ, που αποτέλεσε υπόθεση ορόσημο στη σχετική νομολογία μιας και κατέστησε αδύνατη την πρόσβαση των ΜΚΟ στην δικαιοσύνη για προσβολή πράξεων των ενωσιακών οργάνων που παραβιάζουν το ενωσιακό περιβαλλοντικό δίκαιο⁶.

Επιπρόσθετα, η ΕΕ δεν έχει εναρμονίσει ούτε και ενσωματώσει στο ενωσιακό δίκαιο την παράγραφο 3 του άρθρου 9 της Σύμβασης, προσφέροντας έτσι ευχέρεια στα εθνικά δικαστήρια να καθορίσουν αυτά τις προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης του εννόμου συμφέροντος των πολιτών και ΜΚΟ να προσβάλουν τις πράξεις ή παραλείψεις των δημοσίων αρχών ή των ιδιωτικών προσώπων που παραβιάζουν διατάξεις εθνικού περιβαλλοντικού δικαίου⁷. Άξιον μνείας αποτελεί το γεγονός ότι το άρθρο 9 (3) έτυχε ερμηνείας από το ΔΕΕ σε σειρά προδικαστικών ερωτημάτων που απέστειλαν τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών αναφορικά με τον χαρακτήρα του και το έννομο συμφέρον των ΜΚΟ προκειμένου να έχουν πρόσβαση στα εθνικά δικαστήρια.

II. Απουσία εναρμονιστικής ενωσιακής νομοθεσίας με το άρθρο 9 (3) της Σύμβασης

Η ΕΕ δεν έχει εναρμονιστεί με την παράγραφο 3 του άρθρου 9 της Σύμβασης. Το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι «κάθε μέρος θα πρέπει να διασφαλίζει ότι όπου πληρούνται τα κριτήρια/ προϋποθέσεις που τίθενται από το εθνικό δίκαιο, φυσικά και νομικά πρόσωπα θα έχουν πρόσβαση στις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες για να προσβάλουν πράξεις ή παραλείψεις διοικητικών αρχών ή ιδιωτικών προσώπων που αντιβαίνουν στις διατάξεις του εθνικού δικαίου που σχετίζονται με το περιβάλλον.»⁸. Η Σύμβαση αναγνωρίζει διακριτική ευχέρεια στα Συμβαλλόμενα Μέρη της να καθορίσουν

1. Λιάσκα, Α., *Η Επιτροπή Συμμόρφωση στα πλαίσια της Σύμβασης*, (2011), σελ. 2.

2. Lee., M., *EU Environmental Law, Governance and Decision Making*, (2nd ed., 2014), pp. 160-162.

3. Χατζηκωνσταντίνου., Χ., ΣΥΜΒΑΣΗ ΑΑΡΧΟΥΣ - 20 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ, (Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2019), σελ. 10.

4. Dross., M., *Access to Justice in Environmental Matters*, 11 *Tilburg Foreign L. Rev.* 720-737, p. 721.

5. ΔΕΚ, απόφ. 15.7.63, υπόθ. C-25-62, *Συλλ.* 1963, 00095.

6. Geert Van Calster and Reins Leonie, *Public participatory rights*, pp. 101-104.

7. Dross, M., *Access to Justice in Environmental Matters*, (n 4), pp. 721-722.

8. *Ibid.*, (n. 4), pp. 1442-1443.

τα ίδια τις προϋποθέσεις παραδεκτού των προσφυγών τόσο φυσικών όσο και νομικών προσώπων στην διοικητική και δικαστική δικαιοσύνη.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2003 υπέβαλε ένα σχέδιο Οδηγίας προς έγκριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο για την θέσπιση των ελάχιστων δικονομικών ρυθμίσεων που θα έπρεπε να υιοθετήσουν τα ΚΜ, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας⁹.

III. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε εθνικό επίπεδο

Παρόλο που η ΕΕ δεν θέσπισε εναρμονιστική Οδηγία για τα ΚΜ αναφορικά με την παράγραφο 3 του άρθρου 9 της Σύμβασης, που κατοχυρώνει γενικά το δικαίωμα πρόσβασης στα εθνικά δικαστήρια, εντούτοις, η νομολογία του ΔΕΕ προσπαθεί να περιορίσει την διακριτική ευχέρεια των εθνικών νομοθετών κατά την θέσπιση των σχετικών δικονομικών ρυθμίσεων που σχετίζονται με την προσφυγή τόσο των πολιτών, όσο και των ΜΚΟ στην εθνική δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά ζητήματα.

Το ΔΕΕ στο πλαίσιο αποστολής προδικαστικού ερωτήματος από το Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβακίας ερμήνευσε και προσδιόρισε τον χαρακτήρα που υπέχει το άρθρο 9 παράγραφος 3 της Σύμβασης στα εθνικά δικαστήρια των ΚΜ, αλλά και στην ίδια την ΕΕ ως Συμβαλλόμενα Μέρη της. Το ΔΕΕ στην υπόθεση *Slovak Brown Bear (C-240/09)*¹⁰ κλήθηκε να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα που απέστειλε το Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβακίας, αναφορικά με το κατά πόσο παρέχεται η δυνατότητα αναγνώρισης ή όχι άμεσου αποτελέσματος στη διάταξη του άρθρου 9 παράγραφος 3 της Σύμβασης ως μέρος της ενωσιακής έννομης τάξης, ώστε να μπορούν οι ΜΚΟ να κάνουν επίκληση της σχετικής διάταξης στα εθνικά δικαστήρια¹¹. Το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε μετά από προσφυγή της περιβαλλοντικής μη κυβερνητικής οργάνωσης *Lesoochransarske zoskupenie VLK* για την προστασία των δασών, η οποία στόχευε μέσω της προσφυγής της να προσβάλει την απόφαση για την έγκριση παρεκκλίσεων από το αυστηρό καθεστώς προστασίας της φαιάς αρκούδας.

Το ΔΕΕ αρχικά έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα να εξετάσει κατά πόσο η συγκεκριμένη διάταξη έχει άμε-

σο αποτέλεσμα, παρά το γεγονός ότι δεν έχει λάβει εναρμονιστικά νομοθετικά μέτρα η ΕΕ με το άρθρο 9 παράγραφος 3 της Σύμβασης, διότι η προστασία συγκεκριμένων ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας (φαιά αρκούδα) ρυθμίζεται από το ενωσιακό δίκαιο. Στην συνέχεια, και κατόπιν συζητήσεων κατέληξε πως δεν αναγνωρίζεται άμεσο αποτέλεσμα στο άρθρο 9 παράγραφος 3 της Σύμβασης και ως εκ τούτου δεν μπορούν να το επικαλούνται άμεσα στα εθνικά τους δικαστήρια οι ΜΚΟ, διότι απουσιάζει από αυτή την διάταξη σαφής και συγκεκριμένη υποχρέωση στα κράτη να ρυθμίσουν την νομική θέση των ιδιωτών¹². Ταυτόχρονα, και παρόλο που δεν αναγνωρίζει άμεσο αποτέλεσμα στην εν λόγω διάταξη, το ΔΕΕ παρέχει κατευθύνσεις στο Ανώτατο Δικαστήριο σε σχέση με την εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 9 παράγραφος 3 της Σύμβασης για τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες που πρέπει να εφαρμόζουν τα εθνικά δικαστήρια. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να ερμηνεύουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες για την παροχή έννομης προστασίας σε περιπτώσεις που αφορούν την παραβίαση ενωσιακών περιβαλλοντικών κανόνων, κατά τρόπο που να συνάδει με το πνεύμα και τον σκοπό του άρθρου 9 (3) της Σύμβασης και λαμβάνοντας υπόψη τη θεμελιώδη γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου, για παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας¹³. Η σύμφωνη αυτή ερμηνεία θα έχει ως αποτέλεσμα, κατά το ΔΕΕ, την ενίσχυση της δυνατότητας των ΜΚΟ να προσφεύγουν στα εθνικά δικαστήρια για να προσβάλουν πράξεις των δημοσίων αρχών που παραβιάζουν περιβαλλοντικούς κανόνες ενωσιακής προέλευσης.

IV. Πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε ενωσιακό επίπεδο

A. Υπόθεση Plaumann

Αποτελεί ειρωνεία το γεγονός ότι το ΔΕΕ επιβάλλει και κατευθύνει μεν σε ένα βαθμό τα ΚΜ, αναφορικά με την θέσπιση δικονομικών ρυθμίσεων για την πρόσβαση στην εθνική δικαιοσύνη των ΜΚΟ, αφ' ης στιγμής το ίδιο ερμηνεύει αυστηρά τις προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης του εννόμου συμφέροντος για την άμεση πρόσβαση στα Ενωσιακά Δικαστήρια, αποσκοπώντας στην προσβολή πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων της ΕΕ που παραβιάζουν των Ενωσιακό Περιβαλλοντικό Δίκαιο. Στο άρθρο 263 ΣΛΕΕ ενσωματώνεται η διαδικασία άμεσης προσφυγής ακύρωσης στο Γενικό Δικαι-

9. Hedemann., Martin - Robinson, EU Implementation of the Aarhus Convention's Third Pillar: Back to the Future over Access to Environmental Justice? - Part -2, European Energy and Environmental Law Review August 2014, pp. 163-164.

10. ΔΕΕ, απόφ. 3.7.2009, υπόθ. C-240/09.

11. Καραγεωργίου, Β., Η δικαστική προστασία στις περιβαλλοντικές διαφορές υπό το πρίσμα της Σύμβασης Άαρχους και του Άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σκέψεις με αφορμή τις Αποφάσεις του ΔΕΕ στις Υποθέσεις LZI (C-240/09) και LZ II (C-243-15), (2017), σελ. 5-6.

12. Iwanska., B., and Baran, M., Access to Environmental Organisation to Court in Light of the EU Standard Set by the Principle of Effective Legal (Judicial) Protection, European Energy and Environmental Law Review, April 2019, p. 55.

13. Hedemann., Martin - Robinson, EU Implementation of the Aarhus Convention's Third Pillar: Back to the Future over Access to Environmental Justice - Part 1, European Energy and Environmental Law Review, June 2014, p. 113.

στήριο και ΔΕΕ για την προσβολή πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων της ΕΕ όταν παραβιάζουν κανόνες του Ενωσιακού Δίκαιου. Η παράγραφος 4 του εν λόγω άρθρου ορίζει ότι, «ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να προσφύγει στο δικαστήριο κατά μιας πράξης που απευθύνεται σε αυτό το πρόσωπο ή δεν απευθύνεται σε αυτόν αλλά τον επηρεάζει ΑΜΕΣΑ και ΑΤΟΜΙΚΑ ή κατά μιας κανονιστικής πράξης που τον επηρεάζει άμεσα και δεν περιλαμβάνει εκτελεστικά μέτρα».

Το ΔΕΕ ερμήνευσε αυστηρά την προϋπόθεση της «ατομικής προσβολής» (*individual concern*) στην υπόθεση *Plaumman*. Έκρινε ότι τα πρόσωπα επηρεάζονται ατομικά, μόνον όταν η πράξη τους επηρεάζει «λόγω ορισμένων ιδιοτήτων που τους είναι ιδιαίτερος χαρακτηριστικές ή λόγω περιστάσεων υπό τις οποίες διαφοροποιούνται από όλα τα άλλα πρόσωπα». Η αυστηρή ερμηνεία που υιοθέτησε το ΔΕΕ θέτει φραγμούς στα φυσικά και νομικά πρόσωπα να επιδιώκουν την ακύρωση του ενωσιακού δικαίου όταν έχουν έννομο συμφέρον και κατ' επέκταση το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Επίσης, στην υπόθεση *Piraki - Patraiki*¹⁴ ερμήνευσε την προϋπόθεση της «άμεσης προσβολής», κρίνοντας ότι ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο επηρεάζεται άμεσα από μία πράξη του ενωσιακού δικαίου όταν, «η εφαρμογή του μέτρου δεν αφήνει κανένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας».

B. Υπόθεση *Stichting Greenpeace Council and Others v. Commission* (1995)

Χαρακτηριστικό νομολογιακό παράδειγμα στο οποίο εφαρμόστηκαν οι αυστηρές προϋποθέσεις της απόφασης *Plaumman* πριν την τροποποίηση του Άρθρου 263 (4) ΣΛΕΕ, αποτέλεσε η υπόθεση *Stichting Greenpeace Council and Others v. Commission* (1995)¹⁵. Στην εν λόγω υπόθεση ο ΜΚΟ Greenpeace καθώς και 16 αιτητές άσκησαν προσφυγή στο τότε Πρωτόδικο Δικαστήριο, με σκοπό την ακύρωση της πράξης της Επιτροπής, η οποία χρηματοδοτούσε το Βασίλειο της Ισπανίας να χτίσει δύο σταθμούς ενέργειας στα Κανάρια Νησιά κατά παραβίαση της Οδηγίας 85/337. Το Πρωτόδικο Δικαστήριο έκρινε ότι θα έπρεπε να εφαρμόσει την νομολογία του ΔΕΕ, ερμηνευτική των προϋποθέσεων της «ατομικής» και «άμεσης προσβολής» για την στοιχειοθέτηση του εννόμου συμφέροντος του ΜΚΟ και των λοιπών αιτητών¹⁶.

Αναφορικά με το έννομο συμφέρον του ΜΚΟ, το Πρωτόδικο Δικαστήριο επιβεβαίωσε την πάγια θέση του, ότι ένας ΜΚΟ έχει την μορφή να προστατεύει

συλλογικά συμφέροντα μιας κατηγορίας προσώπων τα οποία δεν επηρεάζονται άμεσα και ατομικά ώστε να μπορούν να προσβάλουν την πράξη. Τα μέλη του ΜΚΟ Greenpeace ως τοπικοί κάτοικοι δεν επηρεάζονται ούτε άμεσα, ούτε ατομικά από την πράξη¹⁷.

Επιπρόσθετα, το Πρωτόδικο Δικαστήριο εφάρμοσε τα κριτήρια της *Plaumman* και στην περίπτωση των 16 αιτητών. Συγκεκριμένα, αποφάσισε ότι οι αιτητές δεν επηρεάζονταν διαφορετικά από την απόφαση της Επιτροπής, αλλά με τον ίδιο τρόπο ως οι υπόλοιποι τοπικοί κάτοικοι, ψαράδες και κτηνοτρόφοι. Συνεπώς, εύρημα του Πρωτόδικου Δικαστηρίου ήταν ότι οι αιτητές δεν επηρεάζονταν άμεσα και ατομικά από την πράξη¹⁸.

Οι αιτητές και ο ΜΚΟ άσκησαν έφεση στο ΔΕΕ, το οποίο έκρινε σύμφωνη την απόφαση του Πρωτόδικου Δικαστηρίου με την απόφαση *Plaumman*. Υποστήριξε ότι τα περιβαλλοντικά συμφέροντα με συλλογικό χαρακτήρα δεν διακρίνουν τους αιτητές και τον ΜΚΟ Greenpeace από άλλα πρόσωπα τα οποία επηρεάζονται ομοίως από την απόφαση της Επιτροπής. Περαιτέρω, θέτει το βάρος στους ώμους των εθνικών δικαστηρίων των ΚΜ υποστηρίζοντας ότι η δευτερογενής νομοθεσία (Οδηγία 85/337) δεν παρέχει δικαστική προστασία, αλλά τα εθνικά δικαστήρια είναι αυτά τα οποία δύνανται να αποστείλουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ¹⁹.

Συνάγεται από την πιο πάνω νομολογία και την αυστηρή ερμηνεία των προϋποθέσεων του άρθρου 263 (4) ΣΛΕΕ στην υπόθεση *Plaumman* ότι η ΕΕ δεν συμμορφώνεται με το άρθρο 9 (3) της Σύμβασης Άρχους, αφού σε καμία περίπτωση δεν θα έχουν έννομο συμφέρον ΜΚΟ που προωθούν συλλογικά περιβαλλοντικά συμφέροντα να έχουν άμεση πρόσβαση στην ενωσιακή δικαιοσύνη. Η ερμηνεία που υιοθετεί το ΔΕΕ αναφορικά με τις προϋποθέσεις παραδεκτού πρόσβασης των ΜΚΟ στην ενωσιακή δικαιοσύνη είναι τόσο αυστηρή, με αποτέλεσμα να μην συνάδει με το πνεύμα και τα κριτήρια που θέτει η ίδια η Σύμβαση²⁰.

Γ. Διαδικασία εσωτερικής εξέτασης των διοικητικών πράξεων

Επιπρόσθετα, οι ΜΚΟ δύνανται να επικαλεστούν, πέραν από το άρθρο 263 (4) ΣΛΕΕ για να έχουν άμεση πρόσβαση στο ΔΕΕ κατά των πράξεων των ενωσιακών οργάνων, την διαδικασία εσωτερικής εξέτασης των «διοικητικών πράξεων» που εκδίδουν τα όργανα της ΕΕ κάτω από το άρθρο 10 του Κανονισμού Άρχους 1367/2006 (Εφεξής ο Κανονισμός) που ενσωματώνει τους τρεις πυλώνες για τις πράξεις των οργάνων και

14. ΠΕΚ, απόφ. 17.1.85, υπόθ. C-11/82, Συλλ. 1985, 00207.

15. ΠΕΚ, απόφ. 9.8.95, υπόθ. C-585/93, Συλλ. 1995, II-02205.

16. CASE LAW ANALYSIS, Access to the European Court of Justice: A Lost Opportunity, (OUP 1998), Journal of Environmental Law Vol 10 No 2, pp. 331-333., Case C-321/95 P, Stichting Greenpeace Council (Greenpeace International and others v. Commission, Judgment of 2 April 1998, ECR (1998) I-1651.

17. Ibid., pp. 339-340.

18. Ibid., p. 334.

19. Ibid., p. 342-343.

20. Ibid.

οργανισμών της ΕΕ²¹. Οι ΜΚΟ μπορούν να υποβάλουν αίτημα για εσωτερική εξέταση της διοικητικής πράξης που εξέδωσαν ή παρέλειψαν να εκδώσουν τα όργανα ή οργανισμοί της ΕΕ, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 11 του εν λόγω Κανονισμού²².

Οι υποθέσεις *C-401/12 Vereniging Milieudefensie* και *C-403/12 Stichting Stop Luchtvetontreiniging*²³ αφορούν αιτήματα δύο ΜΚΟ για την εφαρμογή της διαδικασίας εσωτερικής εξέτασης της διοικητικής πράξης των οργάνων ή οργανισμών της ΕΕ. Οι ΜΚΟ υπέβαλαν αίτημα για εσωτερική εξέταση της απόφασης της Επιτροπής με την οποία χορήγησε στο Βασίλειο της Ολλανδίας μια προσωρινή απαλλαγή από τις υποχρεώσεις για την ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα. Η Επιτροπή έκρινε την απόφασή της ως μέτρο γενικής εφαρμογής που δεν συνιστά διοικητική πράξη, δηλαδή μέτρο ατομικής φύσης, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 (1) (g) του Κανονισμού²⁴. Ως εκ τούτου η απόφαση της Επιτροπής δεν μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο εσωτερικής εξέτασης κάτω από το άρθρο 10 του Κανονισμού. Έτσι, οι δύο ΜΚΟ προσέφυγαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου προσβάλλοντας ως άκυρη την απόφαση της Επιτροπής και επικαλούμενοι την εξέταση της εγκυρότητας του άρθρου 10 του Κανονισμού Άρχους με το άρθρο 9 (3) της Σύμβασης Άρχους. Επίσης, τους ίδιους λόγους ακύρωσης επικαλέστηκαν δύο ΜΚΟ στις υποθέσεις *C-404/12 Stichting Natuur en Milieu* και *C-405/12²⁵ Pan Europe* κατά του Κανονισμού της Επιτροπής, ο οποίος επέβαλλε ανώτατα όρια υπολειμμάτων φυτοφαρμάκων μέσα ή πάνω στα τρόφιμα και στις ζωοτροφές φυτικής και ζωικής προέλευσης.

Στις πιο πάνω υποθέσεις οι τέσσερις ΜΚΟ προσέφυγαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, προσβάλλοντας ως άκυρες τις αποφάσεις της Επιτροπής, η οποία αρνήθηκε το παραδεκτό των αιτημάτων τους για εσωτερική εξέταση των μέτρων, παραβιάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο το άρθρο 10 (1) του Κανονισμού. Επίσης, ισχυρίστηκαν ότι το Γενικό Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει κατά πόσο το άρθρο 10 (1) του Κανονισμού Άρχους το οποίο περιορίζεται σε διοικητικές πράξεις αντιβαίνει στο άρθρο 9 (3) της Σύμβασης το οποίο αναφέρεται σε «πράξεις».

Το Γενικό Δικαστήριο αναφορικά με τον πρώτο λόγο ακύρωσης που προέβαλαν οι ΜΚΟ έκρινε σε κάθε περίπτωση ότι οι δύο αποφάσεις της Επιτρο-

πής δεν καλύπτονταν από το ορισμό της διοικητικής πράξης, δηλαδή δεν συνιστούσαν μέτρα ατομικής φύσης, αλλά μέτρα γενικής εφαρμογής. Όσον αφορά το δεύτερο λόγο ακύρωσης, το Γενικό Δικαστήριο αναφερόμενο στον σκοπό και στο πνεύμα της Σύμβασης, έκρινε ότι ο περιορισμός του άρθρου 10 (1) του Κανονισμού μόνο σε διοικητικές πράξεις περιορίζει και αντιβαίνει σε μεγάλο βαθμό στο άρθρο 9 (3) της Σύμβασης το οποίο αναφέρεται σε «πράξεις», αποσκοπώντας με αυτό τον τρόπο στην παροχή όσο το δυνατό αποτελεσματικότερης δικαστικής προστασίας²⁶. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε τις αποφάσεις της Επιτροπής καθότι δεν πρέπει να περιορίζεται ο Κανονισμός μόνο σε «διοικητικές πράξεις». Επίσης, στην απόφασή του το Γενικό Δικαστήριο επιβεβαίωσε το τεστ που εφάρμοσε το ΔΕΕ στην υπόθεση *Intertanko*²⁷ αναφορικά με την εγκυρότητα του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου υπό το φως μιας Διεθνούς Συνθήκης (Σύμβαση Άρχους) από τα ενωσιακά δικαστήρια. Το τεστ απαιτεί όπως η φύση και η λογική της Διεθνούς Συμφωνίας να το επιτρέπουν και οι διατάξεις της να είναι χωρίς όρους και επαρκώς σαφείς²⁸.

Ωστόσο, τα όργανα της ΕΕ άσκησαν έφεση κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου στο ΔΕΕ. Ο Γενικός Εισαγγελέας Jaaskien στην γνώμη του έκρινε σχετικά με την εξέταση της εγκυρότητας του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, υπό το φως της Σύμβασης Άρχους, ότι θα πρέπει να εφαρμοστεί το σκεπτικό των εξαιρέσεων στις υποθέσεις *Nakajima*²⁹ και *Fediol*³⁰, όπου το ΔΕΕ εξέτασε την εγκυρότητα του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου υπό το φως των Διεθνών Συμφωνιών GATT και WTO³¹. Επίσης, πρότεινε ότι θα πρέπει να εφαρμοστεί η υπόθεση *Biotech Netherlands*³² στην οποία το ΔΕΕ έκρινε ότι η Ολλανδία μπορούσε να βασιστεί στην Διεθνή Συμφωνία για την βιοποικιλότητα προκειμένου να εξετάσει την εγκυρότητα του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, παρά το γεγονός ότι η εν λόγω Συμφωνία δεν είχε άμεσο αποτέλεσμα³³.

26. Garcon., G., The Rights of Access to Justice in Environmental Matters in the EU - The Third Pillar of the Aarhus Convention, (n 21), pp. 82-83.

27. CJEU, C-308/06 - Intertanko and Others, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 3 June 2008, ECLI:EU:C:2008:312.

28. The relationship between EU law and in international agreements: Restricting the application of the Fediol and Nakajima exceptions in Vereniging Milieudefensie, Common Market Law Review 52: 1059-1078, 2015, pp. 1065-1066.

29. CJEU, C-69/89, Nakajima v Council of the European Communities, Judgment of the Court of 7 May 1991, ECLI:EU:C:1991:186.

30. CJEU, C-70/87, Fediol v Commission, Judgment of the Court of 22 June 1989, ECLI:EU:C:1989:254.

31. Ibid., p. 1067.

32. CJEU, C-377/98, Kingdom of the Netherlands v European Parliament and Council of the European Union, Judgment of the Court of 9 October 2001, ECLI:EU:C:2001:523.

33. Ibid., p. 1068.

21. Κανονισμός Άρχους 1367/2006 διαθέσιμος στην <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R1367>.

22. Poncelet., C., Access to Justice in Environmental Matters - Does the European Union Comply with its Obligations, Journal of Environmental Law 24:, (OUP 2012), p. 302-303.

23. ΔΕΕ απόφ. 13.1.2015, Συνεκ. υπόθ. C-401/12, C-403/12.

24. Garcon., G., The Rights of Access to Justice in Environmental Matters in the EU - The Third Pillar of the Aarhus Convention 8 Eur. Food & Feed L. Rev. 78 (2013), pp. 80-81.

25. ΔΕΕ, απόφ. 13.1.2015, Συνεκ. υποθ., C-404/12, C-405/12.

Το ΔΕΕ παραμέρισε την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου και δεν έλαβε υπόψη του τις εισηγήσεις του Γενικού Εισαγγελέα. Έκρινε ότι οι εξαιρέσεις των υποθέσεων *Nakajima* και *Fediol* δεν εφαρμόζονται στις παρούσες υποθέσεις και θα πρέπει να εφαρμόζονται με φειδώ ανάλογα με τα περιστατικά της υπό εξέταση υπόθεσης. Επίσης, επικαλέστηκε την απόφαση του στην υπόθεση *Slovak Brown Bear*³⁴ στην οποία έκρινε ότι το άρθρο 9(3) της Σύμβασης δεν περιλαμβάνει μία επαρκή και ακριβή υποχρέωση ικανή να ρυθμίσει άμεσα την νομική θέση των ατόμων, κρίνοντας κατ' αυτό τον τρόπο ότι δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα. Συνεπώς, έκρινε ότι δεν μπορεί να γίνει επίκληση του άρθρου 9 (3) της Σύμβασης για την προσβολή της νομιμότητας του άρθρου 10 (1) του Κανονισμού³⁵.

V. Συμπέρασμα

Καταληκτικά, η προστασία του περιβάλλοντος και η επίλυση γενικότερα των περιβαλλοντικών προβλημάτων ενδεχομένως, να επιτευχθούν με την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη των ΜΚΟ που έχουν τον πρωτεύοντα λόγο και ρόλο στην επίτευξη του πιο πάνω σκοπού. Το ΔΕΕ με τον τρόπο που ερμήνευσε το άρθρο 263 ΣΛΕΕ θέτει προσκόμματα στους ΜΚΟ για

πρόσβαση στην δικαιοσύνη. Ποτέ δεν θα καταφέρουν να αποδείξουν ότι επηρεάζονται ατομικά και άμεσα από την πράξη, λόγω των συλλογικών περιβαλλοντικών συμφερόντων που εκπροσωπούν. Η προσέγγιση του ΔΕΕ ότι παρέχεται εναλλακτική αποτελεσματική δικαστική προστασία στα άτομα και στους ΜΚΟ διαμέσου του μηχανισμού της αποστολής προδικαστικών παραπομπών από τα εθνικά δικαστήρια στο ΔΕΕ, καθίσταται ουτοπική και άνευ αντικειμένου, καθότι οι αιτητές και οι ΜΚΟ δεν μπορούν να εξαναγκάσουν τα εθνικά δικαστήρια τους να αποστείλουν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ και ούτε έχουν την δυνατότητα οι εθνικοί δικαστές να κηρύξουν άκυρες τις πράξεις που λαμβάνουν τα όργανα της ΕΕ³⁶. Πέραν τούτων, τις πόρτες στους εν λόγω ΜΚΟ κλείνουν και τα εθνικά δικαστήρια των ΚΜ, αφού οι προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης του εννόμου συμφέροντος στα πλείστα συστήματα ερμηνεύονται αυστηρά. Αυτό το οποίο επιβάλλεται άμεσα σε ενωσιακό επίπεδο είναι η ριζική αλλαγή της προσέγγισης και νομολογίας του ΔΕΕ. Καθίσταται επιτακτική η ανάγκη υιοθέτησης μιας πιο διασταλτικής ερμηνείας των προϋποθέσεων πρόσβασης στην ενωσιακή δικαιοσύνη και ο επαναπροσδιορισμός των κριτηρίων της «άμεσης» και «ατομικής» προσβολής από το ΔΕΕ.

34. CJEU, C-240/09, *Lesoochránárske zoskupenie VLK v Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky*, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 8 March 2011, ECLI:EU:C:2011:125.

35. *Ibid.*, pp. 1069-1070.

36. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Report of European Union implementation of the Aarhus Convention in the area of access to justice in environmental matters (Brussels, 10.10.2019), pp. 14-15.

IV. Ποινικό Δίκαιο

Η συμβολή της φεμινιστικής θεωρίας στο ποινικό δίκαιο*

Ιωάννα Σωτηρίου, Τεταρτοετής Φοιτήτρια Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Στην εργασία γίνεται μια μικρή αναφορά στις διάφορες σχολές φεμινισμού και στις κυριότερες απόψεις και αιτήματα των φεμινιστριών. Ακολούθως εκτίθενται μερικά πρόδηλα δείγματα της έμφυλης διάστασης που ανακύπτουν από τη νομοθεσία¹-βάσει και των φεμινιστριών-όπως ο βιασμός, η ενδοοικογενειακή βία και το παράδειγμα των κακοποιημένων γυναικών. Στη

συνέχεια, επεξηγείται πως ο φεμινισμός διανοίγει το δρόμο για μια «νέα προστασία» δικαιωμάτων των θυμάτων, στα ανωτέρω αναφερθέντα παραδείγματα. Προς επίρρωση των θέσεών μου, παραθέτω νομολογία από κυπριακά δικαστήρια καθώς και από δικαστήρια του κοινοδικαίου. Εν τέλει, παραθέτω τα συμπεράσματά μου σχετικά με το ποια σχολή είναι πιο συνεπής και εξ αυτού αντιστοιχεί καλύτερα στο ποινικό δίκαιο.

* Το παρόν άρθρο εκπονήθηκε υπό την ακαδημαϊκή εποπτεία του Αναπληρωτή Καθηγητή Ποινικού Δικαίου, κ. Χαράλαμπου Παπαχαραλάμπου.

In the thesis work, a reference is made to the various feminist movements and to main

views and requests. Then, there are some obvious examples of gender gaps arising from legislation; such as rape, domestic violence and the example of battered women. These examples are indicated by feminists. Subsequently, it is analyzed how feminism contributes to creating a «new protection» of victims' rights in the above-mentioned examples. To support my positions I quote case-law of the Cypriot courts and of the courts of common law. Finally, I conclude on which movement is more consistent and is best suited to criminal law.

Λέξεις-Κλειδιά:

Φεμινισμός - Έμφυλη Αντιμετώπιση - Νομοθετικά Παραδείγματα - Επιρροή - Αλλαγές στο Δίκαιο

<https://pixabay.com/vectors/feminist-feminism-woman-s-rights-2923720/>

σε ξεκάθαρη διάκριση «θεωρίας» - «πράξης» ιδίως σε νομικά ζητήματα όπως η αντιμετώπιση των θυμάτων του βιασμού².

Παρά τον συνεχή αγώνα για ισότητα των φύλων, είναι ακόμα εμφανής δομικά η ανδρική κυριαρχία (masculinism) στο αντικειμενικό δίκαιο³. Ο φεμινιστικός λόγος προσπαθεί να καταπολεμήσει καταστάσεις ανισότητας, όπως είναι η ανισότητα στην οικογένεια, οι διακρίσεις στον χώρο εργασίας, η παρενόχληση και ο βιασμός⁴.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται απαραίτητη μια σύντομη αναφορά σχετικά με τις κυριότερες σχολές του φεμινιστικού λόγου: Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες μπορούν να θεωρηθούν ως η αρχική σχολή φεμινισμού, η οποία αγκαλιάζει τις ουμανιστικές ιδέες του διαφωτισμού

περί ισότητας και καθολικότητας. Υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες –όπως και οι άνδρες– αξίζουν ίσης φροντίδας και σεβασμού⁵. Συνεπώς πρέπει να δίδεται στις γυναίκες η ευκαιρία να είναι αυτόνομοι «συγγραφείς της δικής τους ζωής» και να μη γίνονται διακρίσεις που να τις περιορίζουν. Ο φιλελεύθερος φεμινισμός, πιστεύει στο άτομο (individual) και στ' ότι οι γυναίκες είναι ίσες με τους άνδρες και συναφώς προς επίτευξη αυτού αρκεί να θεωρούνται «φορείς δικαιωμάτων»⁶.

Όμως, καθώς τα διανοητικά εργαλεία του διαφωτισμού εφαρμόστηκαν ανίσως, αν δεν κρινόσουν ως πλήρης άνθρωπος δεν χρειαζόταν να σου δοθούν όλα αυτά τα δικαιώματα: έτσι ικανοί «φορείς δικαιωμάτων» θεωρήθηκαν οι λευκοί άνδρες ενώ οι γυναίκες στις δυτικές δημοκρατίες απέκτησαν αυτά μετά από κόπους και αγώνες⁷.

Μια σημαντική σχολή φεμινισμού είναι η ριζοσπαστική. Γενικότερα οι ριζοσπάστριες βλέπουν την καταπίεση των γυναικών να εδράζεται στην κυριαρχία των ανδρών έναντι των γυναικών από άποψη σεξ και αναπαραγωγικών δικαιωμάτων: κατά συνέπεια, οι προσπάθειές τους επικεντρώνονται σε ρύθμιση ζητημάτων όπως η πορνογραφία, το δίκαιο του βιασμού και του γάμου⁸.

Αναλυτικότερα, οι θέσεις τους είναι οι ακόλουθες. Αρχικά η σημασία της ανδρικής κυριαρχίας που είναι ουσιαστική ιδίως στον σεξουαλικό τομέα και η οποία αποδυναμώνει τις γυναίκες. Η κυριαρχία αυτή εντοπίστηκε σε διάφορες έρευνες⁹, ιδιαίτερα στα σεξουαλικά αδικήματα και στα αδικήματα βίας¹⁰. Εξ 'ου και η McKinnon επικεντρώνεται στην σεξουαλικότητα και σε περισσότερο βιολογικά θέματα παρά σε κοινωνικά/πολιτιστικά^{11,12}. Όμως, δε μένει εκεί αλλά, ταυτίζει την ανδρική κυριαρχία με το ίδιο το κράτος, κάτι που δικαιολογεί την έλλειψη προστασίας των γυναικών από το κράτος σε ζητήματα όπως η ενδοοικογενειακή βία και ο βιασμός¹³.

Επίσης, σύμφωνα με τις ριζοσπάστριες επιβάλλεται σιγή στη γυναικεία σεξουαλικότητα κάτι που αποδεικνύεται και από την ηθική τους υποτίμηση ως εύκολα ερωτικά διαθέσιμες¹⁴. Εν τέλει, θεωρούν ότι δεν υπάρχει γενετήσια επαφή που είναι δικαίως αδιάφορη¹⁵.

5. *Supra* n. 2, σελ. 228.

6. *Supra* n. 1, σελ. 122.

7. *Supra* n. 2, σελ. 228-229.

8. *Ibid*, σελ. 229.

9. James Stephen, *Criminology* (6th ed, Oxford UP, 2013) σελ. 253.

10. Για ζητήματα όπως η πορνογραφία, ο βιασμός, η ενδοοικογενειακή βία.

11. Δηλ. που σχετίζονται με το κοινωνικό φύλο.

12. *Supra* n. 2, σελ. 230.

13. *Supra* n. 1, σελ. 123.

14. *Ibid*, σελ. 123.

15. *Ibid*.

1. Χαράλαμπος Παπαχαράλαμπος, «Φεμινιστική θεωρία του δικαίου & Ποινικό Δίκαιο» (2018) Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 2, σελ. 121.

2. James E. Penner and Emmanuel Melissaris, *McCoubrey & White's Textbook on Jurisprudence* (5th ed, Oxford UP, 2012), σελ. 226-227.

3. *Supra* n. 1, σελ. 121.

4. *Ibid*, σελ. 122.

Άλλη μία σχολή είναι ο φεμινισμός της διαφοράς. Οι φεμινίστριες της διαφοράς αντιτίθεται στις απόψεις των προηγούμενων σχολών σχετικά με την αυτονομία του ατόμου και τη σεξιστική καταπίεση λόγω της διαφορετικότητας μεταξύ των φύλων. Αντιθέτως υποστηρίζουν ότι πρέπει να μάθουμε να ζούμε με τη διαφορετικότητα και ο πρωταρχικός τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι να μην αγνοούνται και περιθωριοποιούνται ή και υπονομεύονται απόψεις μη-κυρίαρχων ατόμων και ομάδων¹⁶. Πιο συγκεκριμένα ισχυρίζονται ότι το δίκαιο απέτυχε να λάβει υπόψη του τη γυναικεία άποψη.

Οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της σχολής είναι οι Carol Gilligan & Robin West. Η Gilligan στο *In a Different Voice* κάνει αναφορά στο διαφορετικό τρόπο επίλυσης ηθικών διλημάτων από αγόρια και κορίτσια: τα μεν υιοθετώντας ένα κώδικα δικαιωμάτων (ethic of rights) και τα δε βάσει της ηθικής της διαπροσωπικής φροντίδας (ethic of care)¹⁷. Γι' αυτό, οι φεμινίστριες ασκούν σιωπηρώς κριτική στο νομικό σύστημα, που υιοθετεί την προσέγγιση των ανδρών.

Η West διατύπωσε την «αρχή της σύνδεσης» (connection thesis), δηλαδή, την εξ ύπαρξης υλική σύναψη των γυναικών με τα λοιπά ανθρώπινα όντα. Στην αρχή αυτή ανάγει την ηθική φροντίδα που επιδεικνύουν οι γυναίκες¹⁸. Επικεντρώθηκε κυρίως στον δεσμό μητέρας - παιδιού και στο ότι αποτελεί πηγή της ιδιαίτερης κατανόησης που έχουν οι γυναίκες για τον εαυτό τους¹⁹. Σύμφωνα με την West, οι φεμινίστριες θέλουν να γίνει ξεκάθαρο στη νομική κουλτούρα ότι η ανδρική άποψη για τα άτομα πως είναι χωριστά και ασύνδετα δεν ισχύει για τον κόσμο όπως τον βλέπουν οι γυναίκες²⁰. Αναλυτικότερα, οι γυναίκες, λόγω του κοινωνικού τους αποκλεισμού, διαβλέπουν ξεκάθαρα την πραγματική φύση της πατριαρχίας που τελικά ανάγεται στην ενόρμηση του «κυριαρχείν» των ανδρών επί των γυναικών²¹.

Ο φεμινισμός της διαφοράς κορυφώνεται με το μεταμοντέρνο φεμινισμό. Οι μεταμοντέρνες φεμινίστριες υποστηρίζουν ότι γλώσσα και θεωρία δεν εκφράζουν πάντα την αλήθεια. Αλλά συχνά είναι τρόποι επιβολής πάνω σε άλλες σκοπιές για να δεις τα πράγματα. Γι' αυτό θεωρούν ότι πρέπει να ακουστούν όλες οι διαφορετικές φωνές φωνές που είναι απίθανο να εκφράσουν ταυτόσημη εμπειρία²².

Η μεταμοντέρνα θεωρία, όντας καχύποπτη στις με-

γάλες αφηγήσεις, επικεντρώνεται στον κατακερματισμό της αλήθειας και του νοήματος και στη ζημία και στο κακό που συμβαίνει όταν προσπαθήσουμε να αιχμαλωτίσουμε τα προαναφερθέντα σε αντιπροσωπευτικά συστήματα όπως η γλώσσα²³.

Ο μετανεωτερικός φεμινισμός συλλαμβάνει το υποκείμενο ως εκ-κέντρο, πολύμορφο και ενδεχομενικό. Την δε έμφυλη διαφορά, την αντιλαμβάνεται ως «εντελώς σημειωτική», χωρίς αναφορά στην οντολογία, την ανατομία ή άλλα προϋπάρχοντα στοιχεία και ως εκ τούτου δεν μπορεί να ταυτοποιήσει τη διαφορά αυτή, αφού δεν έχει κριτήριο. Συνεπώς η διαφορά αυτή είναι ανεπίκριτη - «μη αποφασισίμη»²⁴.

Εν τέλει, η πιο πρόσφατη σχολή, είναι αυτή του συνδυαστικού φεμινισμού. Η σχολή αυτή συνδυάζει τη φεμινιστική κριτική με τον αντιρατσισμό και το ταξικό ζήτημα. Η Kimberlé Crenshaw εξέφρασε τις θέσεις αυτές, λέγοντας ότι «η έγχρωμη γυναίκα καταπιέζεται όχι μόνο από την ανδροκρατική δομή της κοινωνίας αλλά και από διάφορους παράγοντες: όπως η φυλή»²⁵.

Σημαντική είναι η συμβολή της Judith Butler, με τη διατύπωση της θεωρίας της για την επιτελεσματικότητα (performativity), βάσει της οποίας το δικαίωμα υπάρχει όταν και εφ' όσον ασκείται²⁶. Συν τοις άλλοις, η Butler προτείνει ριζική από-ουσιοποίηση του έμφυλου ζητήματος καθώς θεωρεί ότι τόσο το βιολογικό (sex) όσο και το κοινωνικό φύλο (gender) είναι κοινωνικά κατασκευάσματα²⁷.

Ακόμη πρέπει να αναφερθεί, η θέση της Luce Irigaray που θεωρεί ότι οι γυναίκες έχουν μια ιδιαίτερη επαφή με τις άλλες κοσμικές δυνάμεις και όντα λόγω της ικανότητάς τους να φέρουν ζωή· κάτι που αποτελεί δείγμα της ιδιότυπης «θεϊκότητας» των γυναικών²⁸ - και το λόγο που οι άνδρες τις φοβούνται.

II. Έμφυλη διάσταση

A. Βιασμός

Οι φεμινίστριες ανησυχώντας για το ότι σεξουαλικό διπλό πρότυπο αντανακλάται στο ποινικό δίκαιο, με παρεπόμενες συνέπειες την αλλοίωση του νόμου, των θεσμών και των κοινωνικών εθίμων διεξήγαγαν διάφορες καμπάνιες σχετικά με το νόμο στα σεξουαλικά αδικήματα από τον 19ο αιώνα²⁹. Πιο αναλυτικά, βάση της επιρροής του προτύπου αυτού στο νόμο η λειτουργία του δεύτερου είναι διπλή, σχετικά με το βιασμό: αφενός να επέμβει στις περιπτώσεις όπου οι άνδρες

16. *Supra* n. 2, σελ. 232.

17. Carol Gilligan, *In a different voice* (Harvard University Press, 1982) - Όπως παραπέμπεται από Παπαχαλαράμπος, *supra* n. 1, σελ. 123.

18. *Supra* n. 1, σελ. 123.

19. *Supra* n. 2, σελ. 232.

20. *Ibid.*

21. *libido dominandi*.

22. *Supra* n. 2, σελ. 234.

23. *Ibid.*

24. *Supra* n. 1, σελ. 124.

25. *Ibid.*, σελ. 125.

26. *Ibid.*

27. *Ibid.*, σελ. 126.

28. *Ibid.*

29. Judith Bourne and Caroline Derry, *Gender and the Law* (Routledge, London and New York, 2018) σελ. 170.

χρησιμοποιούν πέρα από τον επιτρεπόμενο βαθμό αποπλάνησης και αφετέρου να προστατεύσει τους άνδρες από γυναίκες που θα τους δελεάσουν σεξουαλικά ή θα τους κατηγορήσουν ψευδώς³⁰. Επιπλέον, απόρροια της ανωτέρω απήχησης είναι και η έντονη καχυποψία έναντι των γυναικών και ιδιαίτερα αυτών που δεν φαίνονται τόσο «αθώες» αλλά θεωρούνται δόλιες. Όλα αυτά, είχαν ως επακόλουθο οι καμπάνιες των φεμινιστριών να επικεντρώνονται στο πως το ποινικό σύστημα δικαιοσύνης μεταχειρίζεται τα παράπονα του βιασμού³¹. Γι' αυτό άλλωστε το λόγο, οι ριζοσπάστριες επικρίνουν το παραδοσιακό ποινικό δίκαιο που θεωρεί ότι προστασία από τέτοιες εγκληματικές πράξεις προορίζεται μόνο για τα αθώα και ενάρετα κορίτσια³².

B. Ενδοοικογενειακή βία

Υπάρχουν αρκετοί μύθοι και στερεότυπα που αφορούν το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας· όπως ότι τις κακοποιημένες γυναίκες δεν τις χτυπάνε τόσο άσχημα όσο ισχυρίζονται ή ότι απολαμβάνουν να τις χτυπάνε λόγω μαζοχιστικής τάσης³³.

Για αρκετά χρόνια δεν υπήρχαν δομές υποστήριξης για κακοποιημένα άτομα, παρά μόνο μέχρι την υιοθέτηση συνθηκών όπως η Σύμβαση της Κων/πολης. Συντοίς άλλους, οι καταγγελίες σκοντάφτουν στην πράξη από την στερεοτυπική αντιμετώπιση των θυμάτων από τις αρχές³⁴. Στην Ουζ³⁵ οι κρατικές αρχές παρέλειψαν να προστατεύσουν την προσφεύγουσα και τη μητέρα της από την ενδοοικογενειακή βία, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα την κακομεταχείριση της προσφεύγουσας και το θάνατο της μητέρας της.

Τα στερεότυπα και οι μύθοι, μπορεί να επηρεάσουν δυσμενώς την εξέταση του ισχυρισμού μιας κακοποιημένης γυναίκας ότι έχει ενεργήσει στα πλαίσια αυτοάμυνας κατά τη θανάτωση του συντρόφου της.

Εκτός από τον ισχυρισμό αυτοάμυνας, κωλύματα ανακύπτουν και στην περίπτωση που μια κακοποιημένη γυναίκα σκότωσε τον σύντροφό της, εν ώρα αδράνειας-ηρεμίας. Στη δεδομένη περίπτωση, ο ισχυρισμός που θα μπορούσε να προβληθεί είναι η εν βρασμώ δολοφονία³⁶.

Το ζήτημα που προκύπτει, από την προβολή του εν

λόγω ισχυρισμού, όπως το εντοπίζουν οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες είναι ότι το κριτήριο είναι φυσιοκρατικό και όχι κανονιστικό και για να μπορεί να επικληθεί επιτυχώς ο σχετικός ισχυρισμός, πρέπει ν' αποδειχθεί ξαφνική απώλεια ελέγχου από την πλευρά της γυναίκας-θύματος. Έτσι, αν παρεμβλήθηκε οποιοδήποτε διάστημα κατευνασμού, τότε χάνεται το στοιχείο της ξαφνικής απώλειας ελέγχου και ως συνακόλουθο εξαλείφεται και ο βρασμός.

Όμως, η διάταξη του βρασμού δεν αποτελεί παρά άλλο ένα έμφυλο παράδειγμα διάταξης του νομοθέτη. Το άτομο που σκοτώνει εν βρασμώ, χάνει τον αυτοέλεγχό του, δεν μπορεί να ελέγξει τη μηχανική του σώματός του –στην προσβολή του προκαλέσαντος– και σε μια στιγμή εξάψεως πάθους, θολώνει και σκοτώνει αυτό που τον προκάλεσε³⁷. Οι φεμινίστριες έχουν αποδείξει ότι ο νομοθέτης, είχε στο μυαλό του τον αντρικό τραμπουκισμό, μιας και οι γυναίκες δεν έχουν προνομιακή σχέση με τη βία. Αυτό γίνεται αντιληπτό και στην αυτοάμυνα· απαιτείται παρούσα νόμιμη επίθεση και χρειάζεται ν' αμυνθείς για να αντιπροσβάλλεις τον επιτιθέμενο. Όλο αυτό, είναι δομημένο, στη βάση του ανδροκρατικού μοντέλου³⁸, αφού πως αλλιώς θα μπορούσε μια γυναίκα –στη βάση της λογικότητας-ευλόγου– να αντιπροσβάλλει τον επιτιθέμενό της και ειδικότερα όταν αυτός που επιτίθεται είναι άντρας.

III. Επιρροή

A. Βιασμός

Οι μύθοι σχετικά με το βιασμό ουδεμία σχέση έχουν με την πραγματικότητα. Αναφορικά με τη βία, η MacKinnon, βάσει της «δεσπόζουσας θέσης» (dominance approach) τόνισε την σημασία της υποταγής στο βιασμό καθιστώντας την άσκηση βίας περιττή³⁹. Με άλλα λόγια ο βιασμός δεν είναι πράξη λανθασμένης σεξουαλικής επιθυμίας, αλλά αποτυπώνει την επιθυμία του βιαστή να κυριαρχεί, να ελέγχει και να ασκεί εξουσία επί του θύματός του⁴⁰. Η προβληματική αυτή διαφαίνεται στην περίπτωση ενός σωματικά μη βίαιου, αλλά όμως απειλητικού ή παραπλανητικού δράστη· κατά πόσο μπορεί να θεωρηθεί ως «βιαστής» ή όχι.

Μάλλον η πιο ορθή λύση είναι αυτή που θεωρεί ότι το έννομο αγαθό είναι η σωματικότητα του προσώπου και συνεπώς ο βιασμός αποτελεί εισβολή σ' αυτή⁴¹. Οι Dempsey και Herring υποστηρίζουν ότι η διείσδυση

30. *Ibid*, σελ. 171.

31. *Ibid*.

32. Daly Roberts, "Symposium: Gender Issues and the Criminal Law. Foreword: The Meaning of gender Equality in Criminal Law" (1994) *The Journal of Criminal Law & Criminality*, σελ. 8-11.

33. *R v. Lavallee*, [1990] 1 S.C.R. 852.

34. Αθανασία Συκιώτου, «Ενδοοικογενειακή βία: Η πιο αποτρόπαιη μορφή βίας» (2014), *Εγκληματολογία*, Τεύχος 1-2/2014, <<http://www.nbonline.gr/journals/63/volumes/299/issues/1324/lemmas/4882634?searchid=313193>> τελευταία πρόσβαση 15 Φεβρουαρίου 2019.

35. *Case of Opuz v. Turkey*, Application no. 33401/02, *Judgement*, ECtHR, 9 June 2009.

36. Ο φόνος εν βρασμώ ψυχικής οδύνης αναφέρεται στο άρθρο 208 του ΠΚ.

37. Charalambos Papacharalambous, "Feminist Theory and Criminal Law Discourse: Countering Violence against Women through - Widening Punitiveness on the Premises of Radical Democracy" (2014), University of Nicosia Press, *Critical Views on Crime, Policy and Social Crime: Issue 10*, σελ. 149.

38. *Ibid*, σελ. 149-150.

39. *Ibid*, σελ. 146.

40. Judith Bourne and Caroline Derry, *Gender and the Law* (Routledge, London and New York, 2018), σελ. 175.

41. *Supra* n. 1, σελ. 127.

σε κάθε ετεροφυλόφιλη συνεύρεση ως καθ' αυτή βία ενέρεια ευνοεί το ενεργητικό στοιχείο (τον άντρα) έναντι του παθητικού στοιχείου (τη γυναίκα)⁴². Με άλλα λόγια η διείσδυση, ως άσκηση μυϊκής δύναμης, υποδηλώνει το ενεργητικό στοιχείο που δεσπόζει έναντι του παθητικού στοιχείου, λόγω της κοινωνικά ασύμμετρης σχέσης στην οποία βασίζεται η φαλλοκρατική λογική για τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων.

Η πραγματική συνεισφορά των φεμινιστριών για το βιασμό εναπόκειται στην αντίληψη τους επί του θέματος σφαιρικά. Πιο συγκεκριμένα, οι φεμινίστριες αντιμετωπίζουν το βιασμό ως πράξη μίσους προς το γυναικείο φύλο. Στο συγκεκριμένο έγκλημα, η προσοχή επικεντρώνεται στο φύλο καθώς οι δράστες επιζητούν να συμμορφώσουν τα θύματα διαμέσου της καταναγκαστικής ετεροφυλόφιλης συμπεριφοράς⁴³. πρόκειται για περιπτώσεις του λεγόμενου «σωφρονίζοντος βιασμού» («corrective rape»)⁴³.

B. Ενδοοικογενειακή βία

A.1 Υπόθεση *Lavallee*

Το BWS (Battered Woman Syndrome) έτυχε περαιτέρω ανάλυσης στην απόφαση *R v Lavallee*⁴⁴, στην οποία το Supreme Court του Καναδά τάχθηκε υπέρ του να επιτρέψει να εξηγηθεί από πραγματογνώμονα ψυχολόγο πως το σύνδρομο μπορεί να δικαιολογήσει την ύπαρξη πνευματικών συνθηκών για αυτοάμυνα και εν προκειμένω σε αυτήν την περίπτωση στην αθώωση της *Lavallee*.

Η μαρτυρία εμπειρογνομόνων σχετικά με το γιατί η κατηγορούμενη παρέμεινε στη σχέση-θανάτου μπορεί να έχει σημασία για την εκτίμηση της φύσης και της έκτασης της φερόμενης κατάχρησης. Παρέχοντας μια εξήγηση αναφορικά με το λόγο που η κατηγορούμενη δεν έφυγε όταν είδε τη ζωή της να κινδυνεύει, η μαρτυρία του πραγματογνώμονα μπορεί επίσης να βοηθήσει τους ενόρκους να εκτιμήσει το εύλογο της πεποιθήσής της ότι η δολοφονία του θύματός της ήταν ο μόνος τρόπος για να σώσει τη ζωή της.

A.2 BWS και ψυχικός βρασμός

Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός πως, ορισμένοι παρατηρητές επισημαίνουν ότι οι αποδείξεις του BWS που απεικονίζουν την «λογικότητα» των ενεργειών μιας γυναίκας, δεν πρέπει να παρουσιάζονται ως μορφή ψυχολογικής διαταραχής ή διάγνωσης⁴⁵. Αυτή η παρερμηνεία, θα διακινδύνευε όχι μόνο την αντίδραση των γυναικών στην ενδοοικογενειακή βία να γίνει αντιληπτή ως αφύσικη ή ανώμαλη αλλά και ότι ο ισχυρισμός της

αυτοάμυνας μπορεί να μην είναι «διαθέσιμος» σε όσους δεν συμμορφώνονται με αυτό το νέο στερεότυπο⁴⁶.

Συνεπεία των προαναφερθέντων, αρκετοί ερευνητές ανάχθηκαν στην ίδια τη δικαιολόγηση αφήνοντας πίσω το τομέα του υποκειμενικού καταλογισμού⁴⁷. Λόγου χάρη υποστηρίχθηκε το δικαίωμα «νόμιμης άμυνας». Όμως, στις περιπτώσεις όπου η επίθεση δεν είναι ενεστώσα δεν θα δύναται να τύχει επίκλησης η άμυνα.

Συνακολούθως, η ιδανικότερη λύση φαίνεται πως είναι η ερμηνεία του βρασμού στη βάση της δικαιολογημένης παροχής συγγνώμης («reasonable excuse view»)⁴⁸. Πρόκειται για μεικτή θεωρία, που αναγνωρίζει τον βρασμό θεωρώντας τον συγγνωστό, δηλαδή δεν το θεωρεί άδικο και του παρέχει συγγνώμη, αλλά θεωρεί ότι επιβάλλεται να του παρέχουμε συγγνώμη και συνεπώς η συγγνώμη είναι δικαιολογημένη. Θα μπορούσε να λεχθεί, πως πρόκειται για περιπτώσεις όπου η συμμόρφωση προς το δίκαιο αποτελεί ανθρωπινή αδυναμία⁴⁹.

IV. Κριτική

Αδιαμφισβήτητα, αν και οι φεμινιστικές σχολές έχουν επιδείξει μια αξιόλογη επιρροή αναφορικά με το ποινικό δίκαιο και η συμβολή τους, αν μη τι άλλο, είναι αξιοσημάντη, αυτό δεν συνεπάγεται ότι δεν υφίστανται και οι ίδιες οι σχολές κριτική.

Θεωρώ, πως η πιο συνεπής σχολή και ορθή δογματικά είναι η ριζοσπαστική, η οποία, ωστόσο, έχει χαρακτηριστεί από ορισμένους ως ουσιοκρατική και ουτοπική καθώς αποτρέπει συμμαχίες που θα καθιστούσαν εφικτές νομοθετικές αλλαγές⁵⁰. Παρόλ' αυτά, αυτή η κριτική, αφίσταται της πραγματικότητας. Το γεγονός ότι η καταπίεση δεν απαντάται σ' όλες τις γυναίκες δεν ακυρώνει την παρουσία μιας βαθιά ανδρικής «δομικής» καταπίεσης γενικότερα⁵¹. Επιπλέον, αν και δεν συνοδεύεται από καλή πολιτική τακτική, δεν αναιρείται η αλήθεια της. Ακόμη, αναφορικά με τον χαρακτηρισμό της ως ουτοπική πρέπει ν' απορριφθεί ως «ουτοπικός», αν όχι γελοίος, καθώς οι MacKinnon & Dworkin πρότειναν σχέδιο νόμου που ποινικοποιούσε την πορνογραφία⁵². Ανεξαρτήτως της κατάληξης που είχε, αυτό ήταν νομικώς ορθό –από πλευράς mens rea & actus reus– αλλά και ολοκληρωμένο, καθώς στις ποινές προνοούσαν και αποζημίωση των θυμάτων⁵³.

46. *Ibid.*

47. *Supra* n. 1, σελ. 129.

48. *Ibid.*

49. *Ibid.*

50. *Ibid.*, σελ. 123.

51. *Ibid.*

52. *Ibid.*

53. Απορρίφθηκε εν τέλει το νομοσχέδιο ως αντισυνταγματικό καθώς κρίθηκε ότι συγκρούταν με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.

42. *Ibid.*, σελ. 128.

43. *Ibid.*

44. *Supra* n. 33.

45. See Christopher Morris and Marilyn Pilon, "The Battered Wife Defence: The *Lavallee* Case" (1992), Parliamentary Research Branch - Law and Government Division.

Κριτική νομολογιακή προσέγγιση του βιασμού στην Κύπρο

Νάγια Χριστοδούλου, Ασκούμενη Δικηγόρος, Απόφοιτη Τμήματος Νομικής και Φιλοσοφικής Σχολής (minor), Πανεπιστήμιο Κύπρου

«Η κόλαση είναι οι άλλοι»¹. Η σαρτρική εκδοχή της πραγματικότητας δύναται να χρησιμοποιηθεί για την περιγραφή του συναισθηματικού κόσμου των γυναικών- θυμάτων βίας, έπειτα της κακοποίησης και εκμετάλλευσής τους. Το παιχνίδι εξουσίας με το οποίο αρέσκονται να διασκεδάζουν οι δράστες της βίας κατά των γυναικών δεν αποτελεί παρά μία ανακυκλώσιμη φαυλότητα στερεοτυπικών αντιλήψεων βαθιά ριζωμένων στα βιώματα και στην προσωπικότητά τους. Το θετικό δίκαιο υπό την αρμάτωση συνθηκών, νόμων και κανονισμών καταφάσκει στη θεωρία της αναγκαιότητας ύπαρξής του για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων, αποδεχόμενο την αποτυχία του φυσικού δικαίου λόγω της εκτεταμένης, εν τη στενή αλλά και ευρύτερη εννοία, ύπαρξης της αδικίας. Η παρούσα έρευνα προτίθεται να καταδείξει τον δικαστικό τρόπο προσέγγισης του βιασμού στην Κύπρο, ενός εγκλήματος που συγκαταλέγεται –τελικά μόνο θεωρητικά– στα χειρότερα εγκλήματα που δύνανται να διαπραχθούν ενάντια ενός ατόμου.

“Hell is other people”. The sartrian version of reality can be used in order to describe the emotional world of women who become victims of violence by being abused and exploited. The power game that the perpetrations of violence against women enjoy playing is nothing but a recyclable viciousness of the stereotypical perceptions which are deeply rooted in their previous experiences or in their personality. Positive law, under the garment of treaties, laws and regulations belies the theory of its necessity for the safeguarding of the human rights, as well as the acceptance of the failure of the natural law due to the existence of injustice. This research intends to demonstrate the judicial approach of rape in Cyprus, a crime that is –only theoretically– one of the worst crimes that can be committed against a person.

Λέξεις-Κλειδιά:

Βιασμός, Κύπρος, νομολογία, έγκλημα, δικαιοσύνη

I. Εισαγωγή

Η συνειδητοποίηση της ύπαρξης του φάσματος

ανάμεσα στην δικαιοσύνη και στην απονομή της αποτελεί ίσως τον πρώτο διασκελισμό στην κατανόηση της πραγματικότητας. Η διαχρονικότητα της διαφυλικής ανισότητας καταφάσκει στη νόρμα των διακρίσεων και συνιστά αίτιο της υιοθέτησης μέσων προς εξάλειψή της. Ωστόσο, η καθαυτή προστασία συγκεκριμένων δικαιωμάτων μέσω υιοθέτησης συμβατικών κειμένων και θέσπισης νομοθετικών κανόνων, καταδεικνύει την ανυπαρξία απόλαυσής τους από τους/ις αποδέκτες/ριες αυτών. Εντούτοις, φαίνεται αδύνατη η διασφάλισή τους άνευ ρυθμίσεώς τους, δεδομένης της μη ευρείας εφαρμογής της φιλοσοφίας του φυσικού δικαίου.

Η ιστορία των δικαιωμάτων των γυναικών και η επιταγή συγκεκριμενοποίησης των εν λόγω δικαιωμάτων ως απευθυνόμενα αποκλειστικά στο γυναικείο φύλο αποδεικνύει το προφανές· δεν είναι αυτονόητο οι γυναίκες να έχουν δικαιώματα. Στερεοτυπικές και σεξιστικές απόψεις και πεποιθήσεις εξακολουθούν να εκφράζονται, είτε λόγω έλλειψης επαρκούς εκπαίδευσης, είτε λόγω έλλειψης κοινής λογικής. Τα νομικά κείμενα που απαιτούν την εξάλειψη αυτών των παραδοξότητων και απαιτούν εμφαντικά την απόδοση δικαιοσύνης μέσω μιας οιοσεί «παροχής» δικαιωμάτων επί τη οδώ των θετικών διακρίσεων, αποτελούν την εναπομείνασα λύση για την εξασφάλιση της ίδιας της λογικής.

II. Η κυπριακή πραγματικότητα

Η κυπριακή πραγματικότητα αναφορικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος του βιασμού από τα δικαστήρια είναι επιεικώς απογοητευτική. Η ύπαρξη και μόνον της καθιερωμένης πρακτικής αναζήτησης ενισχυτικής μαρτυρίας για υποστήριξη καταγγελίας σχετικής με σεξουαλικό αδίκημα αποτελεί ένδειξη του πατριαρχικού μοντέλου στο οποίο στηρίζεται η νοοτροπία του συστήματος. Αρκεί να σημειωθεί ότι η εν λόγω αναζήτηση έγκειται στην πεποίθηση ότι «η γυναίκα ψεύδεται ευκόλως για τέτοιου είδους εγκλήματα, προκειμένου να διαφυλάξει την «κοινωνική σημασία της αγνότητάς της»².

III. Η νομολογιακή προσέγγιση του βιασμού στην Κύπρο

Η *Κύπρος ν. Δημοκρατίας (2012)*³ αποτελεί ενδεικτική απόφαση της αντιμετώπισης του βιασμού από

1. Sartre-JP, *Κεκλεισμένων-των-θυρών-1905-1980-* (Θεσσαλονίκη: -University-Studio-Press-2011).

2. Makris alias Petinos v. the Police (1961) CLR 330.

3. 2 Α.Α.Δ. 53.

το κυπριακό Δικαστήριο. Ο κατηγορούμενος κρίθηκε ένοχος για 2 βιασμούς και μία άσεμνη επίθεση εναντίον τριών διαφορετικών προσώπων, τα οποία προσελάμβανε ως οικιακές βοηθούς και αφού νάρκωνε τα θύματά του, έπειτα τα βίαζε. Το σκεπτικό του Δικαστηρίου αξίζει να αναλυθεί. Το Κακουργιοδικείο, αφού τόνισε τη σοβαρότητα του αδικήματος του βιασμού, αναγνώρισε τη μη χρήση βίας, αλλά έλαβε υπόψη ότι οι πράξεις του κατηγορουμένου είχαν ως αποτέλεσμα την αδυναμία αντίστασης. Επεσήμανε ότι βασική προϋπόθεση του Άρθρου 144 του Ποινικού Κώδικα (εφεξής ΠΚ) είναι ότι η συνουσία γίνεται χωρίς τη συναίνεση του θύματος και η χορήγηση των φαρμάκων στην προκειμένη επέφερε ακριβώς την εξουδετέρωση της συναίνεσης. Του επέβαλε δετή ποινή φυλάκισης. Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο τόνισε ότι «πρέπει να διαφοροποιηθεί η περίπτωση από εκείνη της χρήσης βίας, έστω και αν ο τρόπος λειτουργίας του είχε το ίδιο αποτέλεσμα «εξουδετέρωσης αντίστασης». Ακόμη, θεώρησε αρκετά σημαντικό το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος συνεργάστηκε με τις Αρχές, και ότι η άρνηση της ενοχής του έγινε λόγω δικηγορικών συμβουλών, επισημαίνοντας ότι «αν εδέχτο ενοχή επί Δικαστηρίου, θα εδικαιούτο ακόμα ευνοϊκότερη μεταχείριση».

Παρόλο που έγινε δεκτό στην υπόθεση ότι η ψυχολογική του κατάσταση δεν επηρέασε την διάνοιά του στις πράξεις του, το Ανώτατο Δικαστήριο θεώρησε παράλειψη να μην δεχθεί ως μετριαστικό παράγοντα την ψυχική του κατάσταση, παραδεχόμενο, δε, ότι «μπορεί να μην υπάρχει άμεση σχέση της ψυχικής του κατάστασης με τις εδώ πράξεις του, όμως η περίπτωση παραμένει ως περίπτωση ψυχικά ασθενούς ανθρώπου που εξ αρχής ανεγνώρισε το λάθος του και ζήτησε να βοηθηθεί». Συνεκτιμώντας αυτά, μείωσε την ποινή του σε 6 χρόνια φυλάκισης.

Η συγκεκριμένη απόφαση καταδεικνύει όχι μόνο την προβληματική αντιμετώπιση του εγκλήματος από το Δικαστήριο, αλλά και ένα αρκετά σημαντικό ζήτημα δογματικής του ποινικού δικαίου. Υποστηρίχθηκε πολλάκις ότι προκειμένου να υπάρξει βιασμός, οφείλουν να πληρούνται σωρευτικά τρία στοιχεία: ήτοι διείσδυση, χρήση βίας και απουσία συναίνεσης του θύματος⁴. Ωστόσο, ο βιασμός στον κυπριακό Ποινικό Κώδικα ορίζεται ως εξής: «Όποιος έρχεται σε παράνομη συνουσία με γυναίκα, χωρίς τη συναίνεση της παθούσας ή με τη συναίνεση της εφόσον η συναίνεση για αυτό δόθηκε υπό το κράτος βίας ή φόβου σωματικής βλάβης ή προκειμένου για παντρεμένη γυναίκα, με την πλαστοπροσωπία του συζύγου της, είναι ένοχος κακούργημα-

τος το οποίο καλείται βιασμός»⁵.

Διαφαίνεται από τον ορισμό του βιασμού στον Κυπριακό Ποινικό Κώδικα ότι δύναται να θεωρηθεί πως υπήρξε βιασμός σε δύο περιπτώσεις, ήτοι όταν δεν υπάρχει συναίνεση ή όταν υπάρχει συναίνεση, αλλά αυτή δόθηκε λόγω φόβου ή βίας ή ψευδών παραστάσεων. Πουθενά δεν ορίζεται ότι η μία περίπτωση είναι ιεραρχικά ανώτερη της άλλης και ως εκ τούτου, πιο σοβαρή. Συνηγορία προς τούτο συνιστά ο μη διαχωρισμός των περιπτώσεων αυτών στο άρθρο 145 ΠΚ αναφορικά με την ποινή. Εντούτοις, η προαναφερθείσα υπόθεση φαίνεται να υποπίπτει σε ερμηνευτική πλάνη, δεδομένου ότι θέτει σαν συστατικό στοιχείο του βιασμού την άσκηση βίας, παραβλέποντας ότι ο βιασμός –ως ορίζεται στον Ποινικό Κώδικα– δεν την προϋποθέτει για να χαρακτηρίσει την πράξη ως «βιασμό».

Είναι ενδιαφέρουσα η προσέγγιση του Δικαστηρίου στη συγκεκριμένη υπόθεση, αναφορικά με τη μείωση της ποινής του δράστη. Είναι όντως τόσο σημαντικό για το Δικαστήριο να προστατεύσει τον κατηγορούμενο από τις επιπτώσεις των πράξεών του, ώστε να ψάχνει παντού και πουθενά ελαφρυντικούς παράγοντες για να αιτιολογήσει την εξευτελιστική ποινή που επιβάλλει; Μήπως το υφιστάμενο κυπριακό σύστημα απονομής «δικαιοσύνης» έχει ως πρώτιστο στόχο την προστασία του κατηγορουμένου, αντί του θύματος;

Τα ανωτέρω ερωτήματα παραπέμπουν σε ένα άλλο –άλτο– ζήτημα. Ποιος είναι ο λόγος αναζήτησης ελαφρυντικών στοιχείων για την επιμέτρηση ποινής των βιαστών; Η απάντηση της Ποινικής Δικαιοσύνης θα περιοριζόταν στο ότι, απώτερος σκοπός της επιμέτρησης τέτοιων στοιχείων είναι η εξατομίκευση της ποινής. Η τιμωρία, όμως, δεν έχει σκοπό την αναμόρφωση του δράστη και ειδικά την αποτροπή τέτοιων ειδεχθών εγκλημάτων, ως αναφέρουν και τα ίδια τα Δικαστήρια σε πληθώρα αποφάσεων; Δεν είναι, μήπως, παράλογο να λαμβάνονται υπόψη κυρίως οι περιστάσεις του θύτη και ποτέ του θύματος;

Η εφαρμογή του eggshell skull rule στην επίκληση των περιστάσεων του θύματος ως επιβαρυντικές για την ποινή του βιαστή, ενδεχομένως να αποτελούσε μία –πιο δίκαιη προσέγγιση κατά την επιμέτρηση της ποινής του βιαστή. Θα ήταν δικαιότερο για το θύμα να λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη το τι υπέστη στην υγεία του, ψυχολογική και σωματική ως συνέπεια του βιασμού, κατά το καταληκτικό πόρισμα του Δικαστηρίου, και όχι το θέμα αυτό να τυγχάνει απλής αναφοράς στο σώμα του κειμένου της δικαστικής απόφασης.

Στην υπόθεση *Trussler v. Δημοκρατίας (2013)*⁶ ο κα-

4. Α Τσιγκρής, *Βιασμός: το αθέατο έγκλημα* (Αντ. Ν. Σάκκουλα 1996) 99.

5. Άρθρο 144 Ποινικού Κώδικα.
6. 2 ΑΑΔ 38.

τηγορούμενος καταδικάστηκε για βιασμό. Στην αυλή της οικίας όπου διέμενε η παραπονούμενη, ο κατηγορούμενος προσπάθησε να την φιλήσει και η παραπονούμενη αρνήθηκε, με αποτέλεσμα να την αρπάξει από τον λαιμό και να την κτυπήσει και δαγκώσει για να μην φωνάξει. Έπεσε πάνω της και τράβηξε το εσώρουχό της για να την βιάσει. Η παραπονούμενη, φοβούμενη ότι θα την στραγγάλιζε και δεδομένου ότι την χτύπησε και την δάγκωσε ξανά, παρέμεινε σιωπηλή και αυτός την βίασε. Το Κακουργιοδικείο του επέβαλε 4ετή ποινή φυλάκισης.

Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι, «αν και η επιβληθείσα ποινή κρίνεται επιεικής δεν κρίνουμε ότι είναι έκδηλα ανεπαρκής και συνεπώς δεν δικαιολογείται επέμβαση μας.» Θα αποτελούσε, άλλωστε, εκτροπή από το νομολογιακό προηγούμενο μια τέτοια παράδοξη παρέμβαση στην «δικαίως» επιβληθείσα ποινή των τεσσάρων ετών για το αδίκημα του βιασμού!

Στη *Δημοκρατία v. Duna* (2013)⁷ οι δύο κατηγορούμενοι χτυπούσαν με γροθιές και κλοτσούσαν σε διάφορα μέρη του σώματος την παραπονούμενη, μέχρι που αυτή εξαντλήθηκε. Έπειτα, της αφαίρεσαν το εσώρουχό της και ο ένας εκ των δύο την βίαζε κατ' επανάληψη κολπικά και πρωκτικά, ενώ παράλληλα ο άλλος την κτυπούσε μέχρι που έχασε τις αισθήσεις της. Ο κατηγορούμενος συνέχιζε να την βιάζει και έπειτα εισχώρησε το πέος του στο στόμα της, ενώ την ίδια ώρα την κτυπούσε. Τελικά, την εγκατέλειψαν αβοήθητη και αναίσθητη σε ερημική περιοχή. Το Κακουργιοδικείο επεσήμανε ότι οι κατηγορούμενοι, παρόλο που είχαν καταναλώσει αλκοόλ, «ήλεγχαν τη συμπεριφορά τους, είχαν αντίληψη των ενεργειών τους». Ωστόσο, σημείωσε ότι έλαβε υπόψη την παραδοχή τους ενώπιον του Δικαστηρίου, το λευκό ποινικό τους μητρώο, τις ηλικίες τους, τις προσωπικές - οικογενειακές τους περιστάσεις και την μέθη ως μετριαστικούς παράγοντες. Επέβαλε 12ετή ποινή φυλάκισης στον καθένα.

Η αιτιολόγηση της απόφασης δεν είναι ξεκάθαρη. Παρόλο που το Δικαστήριο έκρινε ότι το αλκοόλ δεν επηρέασε την κρίση των δραστών, εντούτοις επιμέτρησαν την κατανάλωση του αλκοόλ ως ελαφρυντικό παράγοντα. Ερωτάται, λοιπόν, κατά πόσο η συγκεκριμένη αιτιολόγηση συνιστά απλώς εκκάλυψη της στερεοτυπικά ληφθείσας απόφασης περί των γεγονότων.

Στη *Fowokan v. Δημοκρατίας* (2014)⁸ ο κατηγορούμενος κρίθηκε ένοχος στην κατηγορία βιασμού. Ο κατηγορούμενος και η παραπονούμενη είχαν γνωριστεί και συμφωνήσει να συναντηθούν. Προφασιζόμενος ότι ξέχασε κάτι σπίτι του, οδήγησε την παραπονούμενη στην οικία του και αφού προσπάθησε να

την φιλήσει, η παραπονούμενη απέστρεψε το πρόσωπό της, ζητώντας να φύγει. Ο κατηγορούμενος, ωστόσο, έγινε βίαιος και ανέβηκε πάνω της και ενώ η παραπονούμενη ούρλιαζε για να σταματήσει, της εξασκούσε περισσότερη βία. Παρόλο που η παραπονούμενη τον εκλιπαρούσε να σταματήσει και καθώς αντιστεκόταν ένωσε να την εγκαταλείπουν οι δυνάμεις της και του είπε ότι θα τον άφηνε να κάνει ό,τι ήθελε. Το Κακουργιοδικείο έλαβε υπόψη τις προσωπικές συνθήκες του κατηγορουμένου και το γεγονός ότι η ποινή φυλάκισης θα είχε ως αποτέλεσμα την διακοπή των μεταπτυχιακών του σπουδών.

Το Ανώτατο Δικαστήριο συμφώνησε ότι η συγκεκριμένη υπόθεση «δεν είναι από τις χειρότερες υποθέσεις του είδους». Παρόλο που ανέφερε ότι «αδικήματα σεξουαλικής φύσης τιμωρούνται από τα Δικαστήρια με αποτρεπτικές ποινές σε μία προσπάθεια καταστολής τους εφόσον πρόκειται για εγκλήματα ιδιαίτερης σοβαρότητας τα οποία δεν στρέφονται μόνο κατά των ηθών, αλλά προσβάλλουν ταυτόχρονα την προσωπικότητα του θύματος», επικυρώθηκε η δετής ποινή φυλάκισης.

Είναι απορίας άξιο τι συνιστά «χειρότερη υπόθεση» για το Δικαστήριο από το ίδιο και μόνο γεγονός του βιασμού. Η ανάλυση στην οποία προέβη προκειμένου να δείξει τι θεωρεί ως επιβαρυντικό καταδεικνύει τα στερεότυπα βάσει των οποίων δικάζει και αποφαίνεται. Διαφαίνεται ότι, η μη αντίσταση του θύματος έναντι του βιαστή δεν συνιστά επιβαρυντικό στοιχείο, βάσει της συγκεκριμένης τοποθέτησης του Δικαστηρίου. Ερωτάται γιατί αφήνεται να εννοηθεί ότι η αντίσταση του θύματος είναι συστατικό στοιχείο της ύπαρξης ενός βιασμού.

Στην *Tarita v. Δημοκρατίας* (2016)⁹ οι δύο κατηγορούμενοι ηλικίας 27 ετών βίασαν την 50χρονη παραπονούμενη, έπειτα από πρόσκλησή τους να την μεταφέρουν στον προορισμό της. Όταν κατευθύνθηκαν σε απόμερο μέρος, η παραπονούμενη προσπάθησε να διαφύγει, όμως, την έσπρωξαν και ο ένας εκ των δύο την χαστούκισε στο στόμα. Προχώρησαν σε διαδοχικές πράξεις βιασμού και εξαναγκασμού της παραπονούμενης σε πεολεξία, ενώ προσπάθησαν να την βιάσουν και πρωκτικά. Η παραπονούμενη έκλαιγε και τους ikέτευε να σταματήσουν, αλλά οι κατηγορούμενοι έβαζαν το χέρι τους μπροστά από το στόμα της. Το Κακουργιοδικείο επέβαλε 12ετή φυλάκιση στον καθένα.

Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο διαφώνησε. Έκρινε ότι «δε χρησιμοποιήθηκε υπέρμετρη βία για τον εξαναγκασμό του θύματος αλλά μόνο εκφοβισμός και ένα χαστούκι. Δεν χρησιμοποιήθηκε οποιοδήποτε όπλο, οι Κατηγορούμενοι δε βαρύνονται με προηγούμενες κα-

7. Αρ. Υπόθεσης: 16512/13, 2/12/2013.

8. Ποινική Έφεση Αρ. 246/2012, 24/1/2014.

9. ANDREI TARITA κ.α. v. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Ποινική Έφεση Αρ. 106/14, 114/14, 8/7/2016.

ταδίκες και το θύμα δεν είναι ούτε μεγάλης, ούτε και πολύ μικρής ηλικίας.» Ακόμη, αποφάσισε ότι το θύμα μετά τον βιασμό δεν είχε «ιδιαιτέρα σοβαρά ψυχολογικά αποτελέσματα». Έτσι, σημειώνοντας ότι η ποιινή ήταν έκδηλα υπερβολική, τη μείωσε σε 10 χρόνια φυλάκισης.

Στην *Selmani* (2016)¹⁰ σημειώθηκε ότι οι προσωπικές συνθήκες και περιστάσεις του κατηγορουμένου λαμβάνονται μεν, υπόψη, ωστόσο, δεν πρέπει να εξουδετερώνουν τον αποτρεπτικό χαρακτήρα της ποινής. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι «η εγκληματική συμπεριφορά που καλύπτει κατηγορία βιασμού προσλαμβάνει ακόμη σοβαρότερη μορφή όταν συντρέχουν παράγοντες όπως υπερβολική βία, χρησιμοποίηση όπλου για εκφοβισμό ή βλάβη στο θύμα, προσεκτικού σχεδιασμού προς υλοποίηση του άνομου σκοπού, επαναλαμβανόμενοι βιασμοί, σεξουαλικός εξευτελισμός του θύματος, καθώς επίσης και επιπτώσεις, ψυχικές ή σωματικές στο θύμα». Εντούτοις, το Δικαστήριο επέβαλε 10ετή φυλάκιση στους 2 κατηγορούμενους.

Παρατηρείται, λοιπόν, η δημιουργία εκ μέρους του Δικαστηρίου ενός φάσματος με κατώτατη ποινή για βιασμό αυτή των τεσσάρων ετών και ανώτατη τα δεκαπέντε έτη, ενώ παραπάνω από αυτά τα πλαίσια, αποτελούν την εξαίρεση. Το Δικαστήριο έχει διαμορφώσει κλίμακα σοβαρότητας και αναλόγως του αριθμού των κριτηρίων που πληρούνται, επιβάλλεται η σχετική ποινή. Δηλαδή, εάν υπήρξε «υπερβολική» βία, εάν χρησιμοποιήθηκε όπλο για εκφοβισμό, εάν ο βιασμός επαναλαμβανόταν, εάν είχε προσχεδιαστεί προσεκτικά, εάν το θύμα είχε υποβληθεί σε σεξουαλικό εξευτελισμό, εάν το θύμα είναι είτε πολύ νεαρό, είτε πολύ ηλικιωμένο, εάν οι επιπτώσεις στο θύμα είναι ιδιαίτερης σοβαρότητας. Όλα αυτά βρίσκουν έρεισμα στην αγγλική υπόθεση *Keith Billam* (1986)¹¹ την οποία επικαλείται ρητώς η *Duna*, ανωτέρω. Στην αγγλική αυτή υπόθεση ορίζεται ότι ως σημείο αφετηρίας της ποινής βιασμού είναι τα πέντε χρόνια φυλάκισης και

εάν το θύμα έχει απαχθεί η αφετηρία είναι τα οκτώ χρόνια, προσθέτοντας έτη εάν πληρούνται τα επιβαρυντικά στοιχεία ως προαναφέρθηκαν. Είναι απορίας άξιο γιατί τα κυπριακά Δικαστήρια ακολουθούν, συνήθως εμμέσως, μία υπόθεση που θέτει κατώτατο όριο ποινής για τον βιασμό, ενώ ο νόμος είναι ξεκάθαρος: «Όποιος διενεργεί το ποινικό αδίκημα του βιασμού, υπόκειται στην ποινή της φυλάκισης διά βίου»¹².

Η προβληματικότητα των τιθέμενων από το Δικαστήριο κριτηρίων είναι προφανής. Ο βιασμός συνιστά βία καθαυτός και δεν επιδέχεται βαθμίδων σοβαρότητας. Η χρήση όπλου για εκφοβισμό του θύματος εμπίπτει στην 2η περίπτωση του άρθρου 144 ΠΚ, η οποία είναι εφάμιλλη με την 1η. Ο βιασμός εξακολουθεί να είναι βιασμός, ακόμη κι αν δεν επαναληφθεί. Η πρόθεση του δράστη είναι δεδομένη, ακόμη κι αν δεν έχει προσχεδιάσει επακριβώς την πράξη του. Ο βιασμός είναι εξευτελιστικός καθαυτός. Η ηλικία του θύματος δεν αλλάζει την σοβαρότητα του εγκλήματος. Οι επιπτώσεις στο θύμα δε δύνανται να είναι κάτι άλλο παρά μόνο ιδιαίτερης σοβαρότητας.

IV. Επίλογος

Είναι ενδιαφέρον ότι το έγκλημα του βιασμού κατηγοριοποιείται ως έγκλημα κατά των ηθών στον Ποινικό Κώδικα. Δηλαδή, η πράξη αυτή θεωρείται ότι πλήττει τα ήθη μίας κοινωνίας και δη τις εκάστοτε απόψεις περί καλού και κακού αντί τη σωματική και ψυχοπνευματική ακεραιότητα του θύματος. Είναι άξιο απορίας σε ποια ήθη αναφέρεται ο Ποινικός Κώδικας· στα ήθη της ευρύτερης κοινωνίας, στην ηθική του ίδιου του θύματος ή στη νομική ηθική; Το γεγονός και μόνον ότι εγείρεται το εν λόγω ερώτημα παραπέμπει στο ότι η απάντηση δεν είναι ξεκάθαρη. Μέσω της νομολογίας, ως αναλύθηκε ανωτέρω, σκιαγραφείται το παράδοξο γεγονός ότι παρόλο που ο βιασμός αναγνωρίζεται νομολογικά ως ένα από τα χειρότερα εγκλήματα, καταδικάζεται με λιγοστά χρόνια φυλάκισης, στις πλείστες περιπτώσεις.

10. Ποινικές Εφέσεις Αρ. 235/2013 και 236/2013, 5/10/2016.

11. 3 Crim.App.Rep.(S) 48 σελ. 50, 51.

12. Άρθρο 145 του Ποινικού Κώδικα.

V. Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Η στάθμιση ελευθερίας έκφρασης και πνευματικής ιδιοκτησίας στο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας

Θεοχάρης Γεωργιάδης, Μεταπτυχιακός Φοιτητής Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το συγκεκριμένο άρθρο επιχειρεί να αναλύσει το δύσκολο εγχείρημα της στάθμισης μεταξύ της ελευθερίας έκφρασης και της πνευματικής ιδιοκτησίας υπό το φως της νομολογίας δύο σημαντικών δικαστικών σωμάτων, του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Αυτό το οποίο παρατηρείται είναι μια αξιοσημείωτη προσπάθεια στάθμισης των δύο δικαιωμάτων. Είναι γεγονός όμως, πως θα πρέπει να υπάρξει περαιτέρω πρόοδος για την επίτευξη δικαιότερης και αποτελεσματικότερης στάθμισης μεταξύ των δύο αυτών δικαιωμάτων.

This article attempts to analyze the difficult task of balancing freedom of expression and copyright law in the light of the case law of the European Court of Justice and the European Court of Human Rights. It can be observed that a significant progress has been made in trying to balance the two rights. It is a matter of fact, however, that further progress needs to be made to achieve a fairer and more effective balance between these two rights.

I. Εισαγωγή

Οι έννοιες της ελευθερίας έκφρασης και της πνευματικής ιδιοκτησίας θεωρούνται ως θεμελιώδη και βασικά δικαιώματα του σύγχρονου δικαιικού συστήματος σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Η έννοια της ελευθερίας της έκφρασης, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ακρογωνιαίος λίθος της σύγχρονης κοινωνίας καθώς έχει τη δύναμη να προάγει τη δημοκρατία, να αποκαλύπτει καταχρήσεις, καθώς και να προωθεί την πολιτική, καλλιτεχνική και επιστημονική ανάπτυξη¹. Η έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας από την άλλη, είναι εξίσου σημαντική για τους δημιουργούς

διαφόρων έργων, καθώς κατοχυρώνει και προστατεύει τα δημιουργήματά τους και αποτρέπει την καταχρηστική εκμετάλλευσή τους από τρίτα μέρη. Υπάρχουν δύο σημαντικές προσεγγίσεις σχετικά με τη σχέση της ελευθερίας έκφρασης και του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας από την βιβλιογραφία. Η μία την παρουσιάζει ως σχέση σύγκρουσης², ενώ η άλλη υποστηρίζει ότι είναι σχέση συνεργασίας και συνύπαρξης³. Στόχος του παρόντος άρθρου είναι η σκιαγράφηση των δύο εννοιών από την οπτική του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΔΔΑ).

II. Η Στάθμιση των Δικαιωμάτων από το ΔΕΕ

A. Κριτική ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ

Η νομολογία του ΔΕΕ έκρινε ότι σε περιπτώσεις σύγκρουσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο, καθίσταται θεμιτός και δικαιολογημένος ο περιορισμός των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας⁴. Στις υποθέσεις *Scarlet Extended*⁵ και *Promusicae*⁶ το ΔΕΕ διατύπωσε στο σκεπτικό των αποφάσεών του ότι η προστασία του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να αντισταθμίζεται με την προστασία και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων⁷. Ενδιαφέρουσα

1. B. Rainey, E. Wicks, C. Ovey, "Jacobs, White, and Ovey: The European Convention on Human Rights", (Oxford University Press, 2017) 484.

2. M. Bartholomew, J. Tehranian, "An Intersystemic View of Intellectual Property and Free Speech" (2013) *The George Washington Law Review* 4.

3. Y. Lee, Emily Laidlaw, "Copyright and Freedom of Expression: A Literature Review", (2015) CREATE Working Paper 2015/04 (2015) <<https://zenodo.org/record/18132/files/CREATE-Working-Paper-2015-04.pdf>> accessed 5 October 2019.

4. D. Voorhoof, "A review of global freedom of expression jurisprudence in 2014" [2015] <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2015/05/EUROPE2014.VOORHOOF.11MAY15.Final_.pdf> accessed 6 October 2019.

5. Case C-70/10, *Scarlet Extended NV v. Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)* [2012] ECLI:EU:C:2012:85.

6. Case C-275/06 *Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU* [2008] ECLI:EU:C:2008:54, σκέψεις 62-68.

7. Case C-70/10 *Scarlet Extended NV v. Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)*, [2011]

περίπτωση στάθμισης των δύο δικαιωμάτων είναι η υπόθεση *Sabam v Netlog*⁸, στην οποία το ΔΕΕ έκρινε ότι η εισαγωγή ενός συστήματος «φιλτραρίσματος» των αποθηκευμένων δεδομένων στους διακομιστές μίας πλατφόρμας κοινωνικής δικτύωσης, προκειμένου να εντοπίζονται ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν μουσικά, κινηματογραφικά ή οπτικοακουστικά έργα και να μπλοκάρεται η ανταλλαγή τους μεταξύ των χρηστών της πλατφόρμας, έτσι ώστε να αποτρέπεται ενδεχόμενη παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας⁹, θα μπορούσε, μεταξύ άλλων, να παραβιάσει την ελευθερία των χρηστών να λαμβάνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες¹⁰. Συγκεκριμένα, το εν λόγω σύστημα δεν μπορούσε να διακρίνει μεταξύ παράνομου και νόμιμου περιεχομένου, έτσι θα μπορούσε να μπλοκάρει επικοινωνίες με νόμιμο περιεχόμενο¹¹, δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται από τα άρθρα 8 και 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (εφεξής ΧΘΔ), αντίστοιχα¹².

Υπάρχει επίσης μία σειρά υποθέσεων που σχετίζονται με την παρωδία ως μορφή της ελευθερίας έκφρασης και την εξισορρόπηση της με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας¹³. Από την ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ διαπιστώνεται ότι το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει κατά τρόπο ευρύ την έννοια της παρωδίας, η οποία μπορεί να δικαιολογήσει περιορισμούς σε σχέση με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁴. Σχετική με το αναφερθέν ζήτημα είναι η υπόθεση *Vandersteen v. Deckmyn*¹⁵, στην οποία τέθηκε υπό εξέταση το ζήτημα της εφαρμογής της εξαίρεσης της παρωδίας¹⁶ όπως προνοείται από το άρθρο 5(3) (ια) της οδηγίας 29/2001¹⁷. Το ΔΕΕ έδωσε έναν πολύ ευέλικτο και ευρύ ορισμό για το τι μπορεί να θεωρηθεί ως παρωδία, επεκτείνοντας συνακόλουθα το εύρος του περιεχομένου της εξαίρεσης που περιλαμβάνεται

στην οδηγία, ούτως ώστε να επιτευχθεί η αποτελεσματικότητα και ο σκοπός της εξαίρεσης.

Με τον ευρύ ορισμό που δόθηκε από το ΔΕΕ για την ερμηνεία της έννοιας της παρωδίας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η προσέγγιση του ευνοεί και δίνει προτεραιότητα στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης, θεωρώντας την παρωδία ένα αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης κοινωνίας, καθημερινότητας και τρόπου ζωής. Σύμφωνα με το ΔΕΕ όμως, ακόμα και αν μία περίπτωση θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην έννοια της παρωδίας και άρα μπορεί να εξαιρεθεί με βάση τους περιορισμούς του άρθρου 5(3) της οδηγίας, οι κάτοχοι πνευματικών δικαιωμάτων ενός έργου εξακολουθούν να διατηρούν έννομο συμφέρον προκειμένου να διασφαλίσουν ότι το έργο τους δεν συνδέεται με τρόπο που να εισάγει δυσμενείς¹⁸ διακρίσεις¹⁹. Πρόκειται για μία πολύ σημαντική απόφαση του ΔΕΕ, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι το έργο δεν πρέπει να ταυτίζεται με τον δημιουργό με τρόπο που ίσως να μην ήθελε. Όμως, η συγκεκριμένη προσέγγιση έμμεσα παραπέμπει στο ηθικό δικαίωμα των δημιουργών ενός έργου, το οποίο όμως δεν είναι εναρμονισμένο σε επίπεδο Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεπώς, λαμβάνεται υπόψη από το ΔΕΕ όχι με ρητό και φανερό τρόπο, μία πτυχή και ένα κριτήριο που δεν είναι όμως εναρμονισμένο στο δικαίκο σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι νομοθεσίες της Κύπρου και της Ελλάδας, δεν περιλαμβάνουν τη σχετική εξαίρεση της παρωδίας ως δικαιολογούσα την παρέκκλιση από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Το γεγονός ότι στις νομοθεσίες ορισμένων Κρατών Μελών δεν έχει προβλεφθεί η εξαίρεση της παρωδίας, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα ουσιαστικό κενό στην εξισορρόπηση μεταξύ των δύο δικαιωμάτων. Αποτελεί ένα ουσιαστικό κενό, αν ληφθεί δεόντως υπόψη η μέχρι τώρα νομολογία του ΔΕΕ και η ανάγκη μίας δίκαιης στάθμισης μεταξύ των δύο δικαιωμάτων, καθώς η απουσία της εξαίρεσης της παρωδίας σε μία εθνική νομοθεσία καθιστά άνευ προστασίας τις παρωδίες στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη, με συνέπεια την καθολική υπεροχή των δικαιωμάτων του δημιουργού ενός έργου επί της ελευθερίας έκφρασης.

III. Συνίσταται εξωτερικός περιορισμός της Πνευματικής Ιδιοκτησίας;

Η νομολογία του ΔΕΕ δεν ασχολήθηκε μέχρι πρόσφατα με το θέμα του κατά πόσο οι διατάξεις του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας είναι συμβατές με τον ΧΘΔ και με το εάν ο ΧΘΔ μπορεί να αποτελέσει έναν εξωτερικό περιορισμό του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό έγινε με τις τρεις προδικαστικές παρα-

ECLI:EU:C:2011:7, σκέψη 44.

8. Case C-360/10, *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV* [2012] ECLI:EU:C:2012:85.

9. Ibid, σκέψη 23.

10. Case C-70/10 *Scarlet Extended NV v. Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)*, [2011] ECLI:EU:C:2011:7, σκέψη 50.

11. Ibid.

12. Ibid, σκέψη 48.

13. Voorhoof, 2015 (n 4):

14. Ibid.

15. Case C-201/13 *Johan Deckmyn and Vrijheidsfonds VZW v Helena Vandersteen and Others* [2014] ECLI:EU:C:2014:2132.

16. D. Jongsma, "Parody After Deckmyn - A Comparative Overview of the Approach to Parody Under Copyright Law in Belgium, France, Germany and The Netherlands" (2017) *Max Planck Institute for Innovation and Competition* 653.

17. Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

18. C. Geiger, C. Nard, X. Seuba, "Intellectual Property and the Judiciary" (Edward Elgar Publishing, 2018) 154.

19. Voorhoof, 2015 (n 4).

πομπές που εστάλησαν από τα γερμανικά δικαστήρια, στις υποθέσεις *Spiegel Online*²⁰, *Pelham*²¹ και *Funke Medien*²². Και στις τρεις υποθέσεις το ΔΕΕ τόνισε ότι ο κατάλογος των εξαιρέσεων είναι εξαντλητικού χαρακτήρα²³ παραπέμποντας και σε άλλες υποθέσεις που το διακηρύσσουν, όπως η *Soulier*²⁴ και η *Renckhoff*²⁵. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δοθεί με ξεκάθαρο και απόλυτο τρόπο η απάντηση ότι ο ΧΘΔ δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί σαν πρόσθετη δικαιολογητική βάση εξαίρεσης από τα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού για αναπαραγωγή του έργου και παρουσίασης στο κοινό²⁶. Γίνεται επίσης, για σκοπούς καθοδήγησης, αναφορά στην απόφαση *Ashby Donald* του ΕΔΔΑ, όσον αφορά την αξιολόγηση της ελευθερίας έκφρασης στα πλαίσια στάθμισης της με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας²⁷. Συνάγεται λοιπόν, ότι το ΔΕΕ παραπέμπει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕΣΔΑ) και στη νομολογία του ΕΔΔΑ σε μία προσπάθεια να υπάρξει όσο το δυνατόν περισσότερη σύγκλιση μεταξύ των αποφάσεων των δύο Δικαστηρίων.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί επίσης ότι η διατύπωση του ΔΕΕ στις τρεις αναφερόμενες αποφάσεις ήταν οξύμωρη και ως ένα βαθμό αντιφατική. Το άρθρο 5(5) της οδηγίας 29/1001, αναφέρει ότι οι εξαιρέσεις και οι περιορισμοί επί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολογήτως τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου²⁸. Ωστόσο, το ΔΕΕ διαμέσου της νομολογιακής του γραμμής, θα μπο-

ρούσε να υποστηριχθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις εφαρμόζει ελαστικά τη συγκεκριμένη πρόνοια, παρεκκλίνοντας έτσι από το γράμμα του νόμου, για να δώσει πρακτική αποτελεσματικότητα στις εξαιρέσεις, γεγονός που ευνοεί την ελευθερία έκφρασης και τη στάθμιση της με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από την άλλη όμως, δεν δέχεται εξωτερικούς περιορισμούς των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στη βάση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη ισορροπία και ορθότερη στάθμιση μεταξύ των δύο δικαιωμάτων. Παρατηρείται λοιπόν η διάθεση του ΔΕΕ να προάγει την πρακτική αποτελεσματικότητα των εξαιρέσεων, χωρίς όμως να ξεπερνάει τα όρια της οδηγίας.

IV. Η στάθμιση των δικαιωμάτων στα πλαίσια του ΕΔΔΑ

A. Κριτική ανάλυση της νομολογίας του ΕΔΔΑ

Στα πλαίσια της ΕΣΔΑ, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας εντάσσονται υπό το περιεχόμενο της προστασίας του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ²⁹ που αφορά την προστασία της ιδιοκτησίας³⁰. Το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης προστατεύεται από το άρθρο 10 αυτής.

Η στάση του ΕΔΔΑ μέχρι το 2012 όσον αφορά τη στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας έκφρασης ήταν ανεπαρκής³¹. Η υπόθεση *Ashby Donald* ήταν το έναυσμα για την αλλαγή της μέχρι τότε νομολογιακής προσέγγισης του δικαστηρίου³². Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για πρώτη φορά στην υπόθεση *Ashby Donald and others v. France*³³, αναγνώρισε ότι μπορεί να υπάρξει παρέμβαση στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης που κατοχυρώνεται από το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ³⁴ σε περίπτωση καταδίκης, στη βάση παραβίασης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας³⁵.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το άρθρο 10(2) της ΕΣΔΑ περιλαμβάνει τρεις προϋποθέσεις προκειμένου να μπορεί να δικαιολογηθεί μία παρέμβαση σε

20. Case C-516/17 *Spiegel Online GmbH v Volker Beck* [2019] ECLI:EU:C:2019:625.

21. Case C-476/17 *Pelham GmbH and Others v Ralf Hütter and Florian Schneider-Esleben* [2019] ECLI:EU:C:2019:624.

22. Case C-469/17 *Funke Medien NRW GmbH v Bundesrepublik Deutschland* [2019] ECLI:EU:C:2019:623.

23. Case C-516/17 *Spiegel Online GmbH v Volker Beck* [2019] ECLI:EU:C:2019:625, σκέψη 41.

24. Case C-301/15, *Marc Soulier and Sara Doke v Premier ministre and Ministre de la Culture et de la Communication* [2016] ECLI:EU:C:2016:878, σκέψη 34.

25. Case C-161/17, *Land Nordrhein-Westfalen v Dirk Renckhoff* [2018] ECLI:EU:C:2018:634, σκέψη 16.

26. T. Synodinou, "Reflections on the CJEU's judgment in *Spiegel online: is there a golden intersection between freedom of expression and EU copyright law? Part I*" (Kluwer Copyright Blog) <<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2019/09/30/reflections-on-the-cjeu-judgment-in-spiegel-online-is-there-a-golden-intersection-between-freedom-of-expression-and-eu-copyright-law-part-ii/>> accessed 25 October 2019.

27. *Ashby Donald and others v. France* App No. 36769/08 ECtHR (5th Section) 10 January 2013, 58.

28. Άρθρο 5(5) οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

29. Dragos Bogdan, 'Intellectual Property in the Case-Law of the European Court of Human Rights' (2011) *Rom J Intell Prop* 9.

30. Case C-70/10 *Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs compositeurs et éditeurs (Sabam)* [2011] ECLI:EU:C:2011:255, σκέψη 90.

31. C. Geiger, "Research Handbook on Human Rights and Intellectual Property" (2015) *Edward Elgar Publishing* 347.

32. Ibid.

33. *Ashby Donald and others v. France* App No. 36769/08 ECtHR (5th Section) 10 January 2013.

34. Άρθρο 10 Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

35. D. Voorhoof, "European Court of Human Rights *Ashby Donald and others v. France*" (Iris Merlin, 2013) <<http://merlin.obs.coe.int/iris/2013/3/article1.en.html>> accessed 10 October 2019.

βάρος της ελευθερίας έκφρασης. Θα πρέπει οι περιορισμοί που τίθενται στο εν λόγω δικαίωμα να προβλέπονται από νόμο, να αποτελούν αναγκαία μέτρα σε μία δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, την προάσπιση της τάξης και πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδιση της κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας. Το ΕΔΔΑ εν προκειμένω, έκρινε ότι η εν λόγω παρέμβαση στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης προβλεπόταν από το νόμο, επιδίωκε θεμιτό σκοπό για την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων και ήταν απαραίτητη σε μία δημοκρατική κοινωνία³⁶.

Μία άλλη περίπτωση που απασχόλησε την ίδια σχεδόν χρονικά περίοδο το ΕΔΔΑ ήταν η υπόθεση *Pirate Bay*³⁷ ως προς το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας έκφρασης³⁸. Στην συγκεκριμένη υπόθεση κατηγορήθηκαν οι συνιδρυτές της εν λόγω διαδικτυακής ιστοσελίδας για παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς η ιστοσελίδα έδινε τη δυνατότητα να φορτώνονται στη βάση της διάφορες ταινίες, μουσική και προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών χωρίς τις απαιτούμενες άδειες από τους κατόχους των πνευματικών δικαιωμάτων³⁹. Το ΕΔΔΑ αφού διακήρυξε πως η καταδίκη των προσφευγόντων συνιστούσε παρέμβαση στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης, έκρινε τελικά ότι δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης όπως αυτό κατοχυρώνεται από το σχετικό άρθρο.

Εντούτοις, στη συγκεκριμένη περίπτωση το ΕΔΔΑ προχώρησε σε μία λεπτομερή ανάλυση της αναλογικότητας της παρέμβασης, στην υπό κρίση περίπτωση, σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό προστασίας, γεγονός το οποίο μπορεί να αντιπαραβληθεί με την απροθυμία που επέδειξε στην υπόθεση *France 2* (η οποία θα αναλυθεί πιο κάτω) ως προς την εξέταση, ανάλυση και επίλυση συγκρούσεων μεταξύ του δικαιώματος παροχής πληροφοριών και της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων των δημιουργών⁴⁰. Η αλλαγή στάσης και η προθυμίας ανάλυσης, μπορεί να

επιβεβαιωθεί και από την υπόθεση *Akdeniz v. Turkey*⁴¹.

Διαφαίνεται λοιπόν η έμφαση που δίνεται από το ΕΔΔΑ για την προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης η οποία θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό ατομικό δικαίωμα, το οποίο όμως μπορεί να περιοριστεί, όπως φαίνεται από τη νομολογία, προς όφελος δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι επιτυγχάνεται διαμέσου της νομολογίας του ΕΔΔΑ μία σημαντική και δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ δύο δικαιωμάτων. Το δικαστήριο λαμβάνοντας υπόψη στο σκεπτικό και στη νομική του κρίση, παράγοντες όπως ο σκοπός της εκάστοτε επιδιωκόμενης προστασίας και την αναλογικότητα της εκάστοτε παρέμβασης, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δημιουργεί ασφαλιστικές δικλίδες για μία όσο το δυνατόν δικαιότερη εξισορρόπηση μεταξύ των δύο τόσο «ευαίσθητων» και «λεπτών» δικαιωμάτων.

Η υπόθεση *France 2 v. France*⁴² αφορούσε τηλεοπτικό πρόγραμμα σχετικά με την επαναλειτουργία του θεάτρου Champs-Élysées στο Παρίσι, στην οποία η κάμερα της εκπομπής για 45 δευτερόλεπτα είχε επικεντρωθεί στις τοιχογραφίες του ζωγράφου Εντουάρ Βιγιάρ⁴³. Οι κάτοχοι των πνευματικών δικαιωμάτων προσέφυγαν στα γαλλικά δικαστήρια τα οποία έκριναν σε τελικό βαθμό ότι δεν μπορούσε το τηλεοπτικό πρόγραμμα να επικαλεστεί το δικαίωμα μερικής παραπομπής και έκθεσης του έργου σε καλλιτεχνικής φύσεως θέματα όπως προνοούσε η γαλλική νομοθεσία, αφού οι τοιχογραφίες κοινοποιήθηκαν στο κοινό καθ' ολοκληρίαν⁴⁴. Συνεπώς η *France 2* προσέφυγε στο ΕΔΔΑ επικαλούμενη παραβίαση του δικαιώματος ελευθερίας έκφρασης. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος του δημιουργού των έργων και των εκπροσώπων του, ότι η παρέμβαση επί του δικαιώματος αποτελούσε ένα αναγκαίο μέτρο (αρχή της αναλογικότητας) σε μία δημοκρατική κοινωνία και ότι ορθά δόθηκε προτεραιότητα στο δικαίωμα του δημιουργού των έργων⁴⁵.

Με την συγκεκριμένη απόφαση παρατηρείται μία επιφυλακτικότητα από το ΕΔΔΑ να παρέμβει στον τομέα των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας από τη σκοπιά της ελευθερίας έκφρασης και για τον λόγο αυτό έχει υποστεί μεγάλη κριτική από τη διεθνή βιβλιογραφία. Ωστόσο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η υπόθεση *France 2* αποτελεί ένα βήμα προς τα

36. Ashby Donald and others v. France App No. 36769/08 ECtHR (5th Section) 10 January 2013.

37. ECtHR, Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden ["The Pirate Bay"] (dec.), no. 40397/12, 19 February 2013, CE:ECHR:2013:0219DEC004039712.

38. C. Geiger, E Izyumenko, "Intellectual Property Before the European Court of Human Rights" (2018) SSRN 38.

39. ECtHR, Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden ["The Pirate Bay"] (dec.), no. 40397/12, 19 February 2013, CE:ECHR:2013:0219DEC004039712.

40. Geiger and others, 2018 (n 38).

41. ECtHR, Akdeniz v. Turkey (dec.), no. 20877/10, 11 March 2014, CE:ECHR:2014:0311DEC002087710.

42. ECommHR, France 2 v. France, App. No. 30262/96 (1997), Report of the Commission of 15 January 1997, Hudoc REF00004351.

43. Geiger and others, 2018 (n 38).

44. ECommHR, France 2 v. France, App. No. 30262/96 (1997), Report of the Commission of 15 January 1997, Hudoc REF00004351.

45. Geiger and others, 2018 (n 38).

εμπρός καθώς το ΕΔΑΔ διατύπωσε ότι οι ρυθμίσεις περί πνευματικών δικαιωμάτων μπορεί να αποτελέσουν περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης, χωρίς να θεωρείται ότι τα πνευματικά δικαιώματα δεν επιδέχονται ελέγχου από την σκοπιά της ελευθερίας έκφρασης εξωτερικά και ξεχωριστά ως δικαίωμα, όπως συχνά υποστηριζόταν από τα δικαστήρια της Ευρώπης και της Αμερικής, τα οποία θεωρούσαν ότι σε περίπτωση σύγκρουσης των δύο ότι το ζήτημα ήδη αντιμετωπίζεται από την ίδια τη νομοθεσία⁴⁶.

V. Κριτική Παράθεση Συμπερασμάτων

Από την ανάλυση του παρόντος άρθρου, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η νομολογία του ΔΕΕ λαμβάνει σε μεγάλο βαθμό υπόψη την προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και της ελευθερίας της έκφρασης. Το ΔΕΕ προσπάθησε να αποφύγει όσο το δυνατόν μπορούσε την νομοθετική δυσκαμψία της οδηγίας 29/2001, προκειμένου να επιτύχει μεγαλύτερη και όσο το δυνατόν πιο δίκαιη στάθμιση μεταξύ των δύο δικαιωμάτων. Η νομολογία του ΕΔΑΔ από την άλλη, προσπαθεί σε περιπτώσεις σύγκρουσης μεταξύ των δύο δικαιωμάτων να επιφέρει και αυτή την δικαιότερη, υπό τα πραγματικά περιστατικά, λύση. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι το ΕΔΑΔ σε

σύγκριση με το ΔΕΕ δίνει έμφαση, προτεραιότητα και προβάδισμα στην ελευθερία έκφρασης ως δικαστήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αφετέρου εξετάζει εάν η ελευθερία έκφρασης μπορεί να περιοριστεί από την πνευματική ιδιοκτησία⁴⁷. Η αφετηρία της εξέτασης του ΔΕΕ είναι αντίστροφη, καθώς εξετάζεται εάν η πνευματική ιδιοκτησία μπορεί να περιοριστεί από την ελευθερία έκφρασης⁴⁸.

Επί τη βάση των αναφερθέντων θα μπορούσε να υποστηριχθεί υπό την σκοπιά μίας λεπτής γραμμής ότι οι προσπάθειες που καταβάλουν και τα δύο Δικαστήρια είναι εξαιρετικά σημαντικές και υπάρχουν αποφάσεις στη νομολογία και των δύο Δικαστηρίων που μετά από αρκετή ανάλυση στο σκεπτικό τους, εξισορροπούν και σταθμίζουν ορθά τα δύο δικαιώματα προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη, κατά το δίκαιο, λύση, υπό τη σκοπιά των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμα περιθώρια βελτίωσης των νομολογιακά δημιουργημένων κατευθυντήριων γραμμών που παρέχονται από τα προαναφερθέντα δύο Δικαστήρια προς τα εθνικά Δικαστήρια, για την ορθότερη προσέγγιση ως προς τη στάθμιση επί των εν λόγω δικαιωμάτων.

47. E. Izyumenko, "The Freedom of Expression Contours of Copyright in the Digital Era: A European Perspective" (2016) 19(3) *The Journal of World Intellectual Property* 4.

48. Ibid.

46. Ibid.

Η νομική προστασία του χαλουμιού ως κοινοτικού σήματος*

Σοφοκλής Καρασαμάνης, Δικηγόρος, Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Τμήματος Νομικής, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Το παρόν άρθρο εστιάζει στη νομική προστασία του χαλουμιού, που αποτελεί παραδοσιακό τυρί που παράγεται στην Κύπρο, ως κοινοτικού σήματος, με ιδιαίτερη αναφορά στην προστασία του ως κοινοτικού συλλογικού σήματος. Το άρθρο πραγματεύεται την προστασία του λεκτικού σημείου «halloumi (ή χαλλούμι)» ως κοινοτικού σήματος, η οποία δεν είναι επαρκής εξαιτίας της ασθενούς διακριτικής του δύναμης, της αδυναμίας του δηλαδή να διακρίνει την εμπορική προέλευση του προϊόντος που συνιστά και την ουσιώδη λειτουργία του σήματος. Παρόλο που η προστασία του εν λόγω λεκτικού σημείου ως κοινοτικού συλλογικού

σήματος είναι εφικτή, εντούτοις η εμβέλεια προστασίας του είναι περιορισμένη, ώστε να μην αποκλείεται η χρήση της λέξης «halloumi» στο πλαίσιο προσπαθειών για μεταγενέστερες καταχωρήσεις σημάτων που φέρουν τη λέξη «halloumi», γεγονός που καθιστά αδύνατη την αποκλειστική χρήση της λέξης από παραγωγούς στην Κύπρο.

This article focuses on the community trade mark protection of the Cyprus traditional cheese 'halloumi' paying particular attention to its protection as an EU collective trademark. The main argument of the article is that the protection of the word mark 'halloumi' as an EU collective trademark is inadequate due to the weak distinctive character of the particular word mark, namely, due to its incapacity to constitute an indication of the commercial origin of the

*Το παρόν άρθρο εκπονήθηκε υπό την ακαδημαϊκή εποπτεία της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Ιδιωτικού Δικαίου, Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου, Δρ. Τατιάνας-Ελένης Σινουδινού.

product in question, which constitutes the essential function of a trademark. Although the word mark ‘halloumi’ is registrable under the Community Trade Mark Regulation as an EU collective trademark, its scope of protection is limited. In this way, the right to use the word ‘halloumi’ remains available to subsequent registrations of trademarks in the European Union, including the word ‘halloumi’, something which prevents the exclusive use of the word only by producers in Cyprus.

Λέξεις-Κλειδιά:

Κανονισμός 2017/1001 - Κοινοτικό σήμα - Κοινοτικό συλλογικό σήμα - halloumi - διακριτικός χαρακτήρας σήματος - κίνδυνος σύγχυσης - εμβέλεια προστασίας

I. Εισαγωγή

Το εμπορικό σήμα προστατεύεται ως ιδιοκτησιακό δικαίωμα από το δίκαιο της διανοητικής ιδιοκτησίας. Η καταχώρηση ενός εμπορικού σήματος αποτελεί ουσιαστικά τη νομική προστασία ενός σημείου του οποίου η κύρια λειτουργία είναι να προσδιορίσει την ταυτότητα ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας δίνοντας μία πληροφορία για την εμπορική προέλευση, ώστε οι καταναλωτές να προβούν σε ενημερωμένες επιλογές τις οποίες να μπορούν να επαναλάβουν μελλοντικά¹. Το σήμα επίσης μπορεί να συνδέεται και με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του προϊόντος, τα οποία επίσης συνδέονται με την προέλευση του προϊόντος από συγκεκριμένη επιχείρηση ή εταιρεία.

Ο Κανονισμός 2017/1001², ο οποίος αντικατέστησε τον Κανονισμό 207/2009³, παρέχει τη δυνατότητα σε φυσικά και νομικά πρόσωπα να καταχωρούν εμπορικά σήματα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η σημασία της καταχώρησης ενός κοινοτικού σήματος, ατομικού ή συλλογικού, στο Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της ΕΕ (ΓΔΙ) συνίσταται στο δικαίωμα αποκλειστικής χρήσης του σήματος από το δικαιούχο, σε όλη την επικράτεια της ΕΕ. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον ενιαίο χαρακτήρα του κοινοτικού σήματος, ο οποίος παράγει έννομα αποτελέσματα στο σύνολο των κρατών μελών⁴. Ο ενιαίος χαρακτήρας του κοινοτικού σήματος προσφέρει στον

κάτοχό του ένα ενιαίο δικαίωμα, το οποίο εκτείνεται σε όλα τα κράτη μέλη, ώστε ακόμα και εθνικό σήμα που συγκρούεται με προγενέστερο κοινοτικό σήμα να μην είναι δεκτό για καταχώρηση σε εθνικό επίπεδο⁵.

Αντίστοιχα, βάσει του Άρθρου 8(2)(α)(ii) του Κανονισμού 2017/1001, ένα κοινοτικό σήμα προκειμένου να καταχωρηθεί δεν πρέπει να συγκρούεται με όμοιο ή ταυτόσημο εθνικό σήμα, περιλαμβανομένου και εθνικού σήματος πιστοποίησης, καταχωρημένο σε κράτος μέλος⁶. Σύμφωνα με τον ίδιο Κανονισμό, το κοινοτικό σήμα μπορεί να λαμβάνει πολλές μορφές για να προσδιορίζει συγκεκριμένο προϊόν ή υπηρεσία.

II. Το νομικό πλαίσιο προστασίας του λεκτικού σήματος halloumi και η εμβέλεια της εν λόγω προστασίας

A. Η νομική προστασία του σήματος halloumi ως κοινοτικού συλλογικού σήματος

Αναφορικά με τη νομική προστασία του χαλουμιού ως κοινοτικού σήματος, πρέπει από την αρχή να σημειωθεί ότι το Ίδρυμα για την Προστασία του Παραδοσιακού Τυριού της Κύπρου Ονομαζόμενου Χαλλούμι έχει καταχωρήσει τη λέξη HALLOUMI (στο εξής «halloumi») ως κοινοτικό συλλογικό σήμα⁷. Είναι επομένως σημαντικό να επισημανθεί, ότι είναι η ίδια η λέξη halloumi που έχει καταχωρηθεί ως λεκτικό εμπορικό σήμα για να προσδιορίσει το παραδοσιακό τυρί της Κύπρου ως εμπίπτον στην κλάση 29, κατά την έννοια του Διακανονισμού της Νίκαιας⁸, όπως έχει αναθεωρηθεί και τροποποιηθεί, η οποία αφορά γενικότερα γαλακτοκομικά προϊόντα, όπως είναι το τυρί.

Σύμφωνα με τον Κανονισμό 2017/1001, τα συλλογικά σήματα της ΕΕ «είναι ικανά να διακρίνουν τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες των μελών της δικαιούχου οργάνωσης του σήματος από εκείνα άλλων επιχειρήσεων»⁹. Με άλλα λόγια, η λειτουργία του συλλογικού σήματος συνίσταται, σε αντίθεση με το ατομικό σήμα, στο να προσδιορίσει την ταυτότητα της προέλευσης των προϊόντων που παράγονται από το σύνολο των μελών μιας οργάνωσης, η οποία κατοχυρώνει ένα εμπορικό σήμα προς το όφελος των μελών της συλλογικά. Είναι για το λόγο αυτό

1. Annette Kur - Thomas Dreier, *European Intellectual Property Law: Text, Cases & Materials* (Edward Elgar Publishing Limited 2013) 157.

2. Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 2017 για το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (κωδικοποίηση), [2017] ΕΕ L154/1-99.

3. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 207/2009 του Συμβουλίου της 26ης Φεβρουαρίου 2009 για το κοινοτικό σήμα (κωδικοποιημένη έκδοση), [2009] ΕΕ L78/1-42.

4. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 1(2).

5. Kur - Dreier (υπ. 1) 160-2.

6. Το ταυτόσημο και η ομοιότητα ενός μεταγενέστερου σήματος κρίνεται με βάση τα κριτήρια που καθορίζονται στο άρθρο 8(1)(α) και (β) του Κανονισμού 2017/1001.

7. ΔΕΕ, Υπόθ. C-766/18 P, *Foundation for the Protection of the Traditional Cheese of Cyprus named Halloumi v. EUIPO*, Συλλ. 2019, ECLI:EU:C:2019:881, Προτάσεις της ΓΕ Kokott της 17ης Οκτωβρίου 2019, σκέψη 14.

8. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 33.

9. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 74(1).

που δικαιούχοι ενός συλλογικού σήματος δύνανται να είναι «οργανώσεις κατασκευαστών, παραγωγών, παρεχόντων υπηρεσιών ή εμπόρων» και όχι ένα πρόσωπο που καθίσταται ατομικά δικαιούχος ενός ατομικού σήματος¹⁰. Στην περίπτωση του κοινοτικού συλλογικού σήματος halloumi, δικαιούχος είναι το Ίδρυμα που αναφέρεται πιο πάνω.

Με τη νομική προστασία του λεκτικού σήματος halloumi ως κοινοτικού συλλογικού σήματος επιτυγχάνεται ουσιαστικά η προστασία του εν λόγω σημείου που προσδιορίζει ένα συγκεκριμένο προϊόν, δηλαδή το εν λόγω παραδοσιακό τυρί το οποίο έχει συγκεκριμένα τεχνικά χαρακτηριστικά και για το οποίο ακολουθείται συγκεκριμένος τρόπος παραγωγής, σε όλη την επικράτεια της ΕΕ. Το συλλογικό σήμα, επίσης, μπορεί να αποτελεί ένδειξη συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής και επομένως το halloumi ως συλλογικό κοινοτικό σήμα μπορεί να είναι δηλωτικό και της γεωγραφικής του προέλευσης, δηλαδή της Κύπρου, κατά την έννοια του άρθρου 74(2) του Κανονισμού 2017/1001 (πρώην άρθρο 66(2) του Κανονισμού 207/2009), αφού για το κυπριακό τουλάχιστον κοινό, παραπέμπει σε ένα τυρί με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προέρχεται από την Κύπρο¹¹. Επιπρόσθετα στα πιο πάνω, εξαιτίας ακριβώς της φύσης του συλλογικού σήματος της λέξης halloumi, όπως έχει καταχωρηθεί σε επίπεδο ΕΕ, δε μπορεί να αποκλειστεί από τη νομική προστασία που παρέχει το συλλογικό σήμα οποιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο παράγει το παραδοσιακό τυρί χαλούμι στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, για τα οποία έχει κατοχυρωθεί το συλλογικό σήμα και καθορίζονται στον κανονισμό χρήσης του σήματος, ώστε «να καθίσταται μέλος της οργάνωσης που είναι δικαιούχος του σήματος»¹². Είναι προφανές, ότι αυτός είναι ο λόγος που το χαλούμι προστατεύεται ως συλλογικό σήμα ώστε να επιτρέπει σε οποιοδήποτε παραγωγό συμμορφώνεται με τον κανονισμό χρήσης, ο οποίος παράλληλα προσαρμόζεται στρατηγικά, να απολαμβάνει της προστασίας του συλλογικού σήματος, νοουμένου ότι προέρχεται από την Κύπρο, που αποτελεί και τη γεωγραφική προέλευση του προϊόντος που προσδιορίζει το συλλογικό σήμα¹³. Με αυτό τον τρόπο, θεωρητικά τουλάχιστον, αποκλείεται η αθέμιτη χρήση της λέξης halloumi, ή λέξης που να προσομοιάζει στη λέξη halloumi, η οποία καλύπτεται από το πεδίο προστα-

σίας του συλλογικού σήματος¹⁴, από παραγωγούς χαλουμιού με διαφορετικά τεχνικά χαρακτηριστικά οι οποίοι δεν προέρχονται από την Κύπρο.

Παρόλα αυτά, όπως προκύπτει από την περίπτωση του χαλουμιού, η νομική προστασία ενός κοινοτικού σήματος, ατομικού ή συλλογικού, δεν είναι απόλυτη. Συγκεκριμένα, η νομική προστασία του χαλουμιού επηρεάζεται από τη διακριτική δύναμη του σήματος, η οποία είναι καθοριστική τόσο κατά την καταχώρηση του σήματος όσο και μεταγενέστερα, όταν αμφισβητείται ο διακριτικός χαρακτήρας καταχωρημένου σήματος της ΕΕ, κατά την προσπάθεια καταχώρησης άλλου μεταγενέστερου σήματος.

B. Ο διακριτικός χαρακτήρας της λέξης halloumi (ή της λέξης χαλλούμι) ως κοινοτικού σήματος

Η ουσιαστική λειτουργία του σήματος είναι να διακρίνει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες μιας επιχείρησης από τα αντίστοιχα προϊόντα και τις υπηρεσίες άλλων επιχειρήσεων, δηλαδή η ικανότητά του να δείξει στον καταναλωτή ή τον τελικό χρήστη, χωρίς κίνδυνο σύγχυσης, από ποια επιχείρηση προέρχεται το προϊόν¹⁵. Η λειτουργία αυτή είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διακριτική δύναμη του σήματος. Αν το σήμα δεν είναι ικανό να διακρίνει το προϊόν που προσδιορίζει από όμοια προϊόντα άλλων επιχειρήσεων δε μπορεί να καταχωρηθεί ως κοινοτικό σήμα¹⁶. Επομένως, στην περίπτωση του κοινοτικού σήματος, η απουσία διακριτικού χαρακτήρα αποτελεί απόλυτο λόγο απαραδέκτου για τον οποίο το ΓΔΙ απορρίπτει την εγγραφή ενός σήματος¹⁷, επειδή ακριβώς η απουσία διακριτικού χαρακτήρα αναπόφευκτα επηρεάζει τη δυνατότητα του καταναλωτή να διακρίνει την εμπορική προέλευση των προϊόντων που επιθυμεί να αγοράσει. Ο διακριτικός χαρακτήρας του σήματος αποτελεί επομένως βασικό κριτήριο για την προστασία του και εντοπίζεται είτε βάσει της ίδιας της φύσης και του εγγενούς χαρακτήρα του σήματος, είτε βάσει της χρήσης του που το καθιστά ιδιαίτερα γνωστό ώστε να αποκτά διακριτική δύναμη¹⁸.

Συναφώς, σήματα, ατομικά ή συλλογικά, τα οποία στερούνται διακριτικού χαρακτήρα είναι, σύμφωνα με το άρθρο 7(1)(γ) του Κανονισμού 2017/1001, «σήματα που αποτελούνται αποκλειστικά από σημεία ή ενδείξεις που μπορούν να χρησιμεύσουν, στο εμπόριο, προς δήλωση του είδους, της ποιότητας,

14. Ronald Knaak, 'Geographical Indications and Their Relationship with Trade Marks in EU Law' (2015) 46 IJIPCL 843, 861.

15. ΔΕΚ, Απόφ. 16.9.2004, Υπόθ. C-329/02 P, SAT.1 SatellitenFernsehen GmbH v. GEEA, Συλλ. 2004, I-8338, σκέψη 23.

16. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 4(α).

17. Ibid, Άρθρο 7(1)(α) και (β).

18. Προτάσεις της ΓΕ (υπ. 7), σκέψη 42; Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 7(3).

10. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 74(1).

11. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 74(2); Sven Schonhofen, 'Halloumi' is too Descriptive to Obtain Community Trade Mark Protection' (2016) 11 JIPLP 162, 163.

12. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρα 74(2) και 75(2).

13. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 74(2).

της ποσότητας, του προορισμού, της αξίας, της γεωγραφικής προέλευσης ή του χρόνου παραγωγής του προϊόντος ή της παροχής της υπηρεσίας ή άλλων χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της υπηρεσίας»¹⁹. Η διάταξη αυτή ουσιαστικά αποκλείει από την καταχώρηση σήματα με περιγραφικό χαρακτήρα, και επομένως με ασθενή διακριτικό χαρακτήρα, τα οποία «αποτελούν σημεία θεωρούμενα μη ικανά να εξασφαλίσουν την ουσιαστική λειτουργία του σήματος, ήτοι τον προσδιορισμό της εμπορικής προελεύσεως του προϊόντος ή της υπηρεσίας, ώστε να επιτραπεί κατά τον τρόπο αυτό στον καταναλωτή ο οποίος αποκτά το προϊόν ή είναι αποδέκτης της υπηρεσίας, που προσδιορίζονται από το σήμα, να προβεί στο μέλλον στην ίδια επιλογή, αν η εμπειρία αποδειχθεί θετική, ή να προβεί σε άλλη επιλογή, αν η εμπειρία αποδειχθεί αρνητική»²⁰. Για το λόγο αυτό, περιγραφικά σήματα είναι συχνά εκείνα τα οποία προσδιορίζουν απλώς τη γεωγραφική περιοχή από την οποία προέρχεται ένα προϊόν ή περιγράφουν τη φύση του προϊόντος που προσδιορίζουν.

Κατά παρέκκλιση όμως από τον κανόνα που διαγράφει το άρθρο 7(1)(γ) του Κανονισμού 2017/1001, μπορούν να καταχωρηθούν συλλογικά σήματα, που αποτελούν και το νομικό μέσο προστασίας του χαλουμιού, που έχουν περιγραφικό χαρακτήρα καθώς και συλλογικά σήματα που αποτελούνται από γεωγραφική ένδειξη των προϊόντων και υπηρεσιών που προσδιορίζουν²¹. Όπως έχει αναφερθεί, «ο απόλυτος λόγος απαραδέκτου για την εγγραφή και προστασία κάτω από το δίκαιο των κοινοτικών σημάτων ενδείξεων της γεωγραφικής προέλευσης των προϊόντων δεν εφαρμόζεται, κατ' αρχήν, στα συλλογικά σήματα»²². Είναι γι' αυτό το λόγο που το λεκτικό σήμα halloumi έχει καταχωρηθεί ως συλλογικό σήμα, ως εξαίρεση στον κανόνα του άρθρου 7(1)(γ), παρόλο που έχει κριθεί ότι έχει περιγραφικό νόημα, με την έννοια ότι το λεκτικό αυτό σήμα «είναι περιγραφικό του σχετικού προϊόντος, δηλαδή του τυριού»²³. Με άλλα λόγια, ο εγγενής διακριτικός χαρακτήρας του εν λόγω σήματος είναι ασθενής, αφού ουσιαστικά, σε σχέση με το προϊόν για το οποίο καταχωρήθηκε το σήμα, περιγράφει το είδος του προϊόντος που προσδιορίζει, χωρίς να διακρίνει το προϊόν που παράγεται από τα μέλη του δικαιούχου Ιδρύματος από τα αντίστοιχα άλλων επιχειρήσεων. Αξίζει επίσης να σημει-

ωθεί ότι η εξαίρεση του άρθρου 74(2) του Κανονισμού 2017/1001 έχει χαρακτηριστεί ως «ξένο σώμα» στο δίκαιο των σημάτων επειδή ο Κανονισμός στοχεύει να κρατήσει ελεύθερους τους περιγραφικούς όρους²⁴.

Ο περιγραφικός χαρακτήρας ενός σήματος εκτιμάται επίσης από την αντίληψη ενός συγκεκριμένου κοινού, που αποτελείται από καταναλωτές των προϊόντων, σε σχέση με το χαρακτήρα του σήματος²⁵. Από το άρθρο 7(2) του Κανονισμού προκύπτει ότι, ο διακριτικός χαρακτήρας ενός σήματος εδραιώνεται ακόμα και όταν γίνεται αντιληπτός ως περιγραφικός σε τμήμα μόνο της ΕΕ. Σε σχέση με το χαλούμι, το γεγονός ότι ο μέσος καταναλωτής της Κύπρου αντιλαμβάνεται τη λέξη halloumi ως ένα είδος τυριού, με συγκεκριμένη γεωγραφική προέλευση²⁶, καθιστά το χαρακτήρα του σήματος περιγραφικό.

Θα πρέπει να σημειωθεί όμως ότι η εν λόγω εξαίρεση που αφορά στην καταχώρηση των συλλογικών σημάτων «δε μπορεί να αναιρέσει το γεγονός ότι η ουσιαστική λειτουργία ενός συλλογικού σήματος της ΕΕ το οποίο εμπίπτει στο άρθρο 66, παράγραφος 2, του Κανονισμού 2017/1001 [που αντιστοιχεί στο άρθρο 74(2) του Κανονισμού 2017/1001] είναι να εγγυηθεί τη συλλογική εμπορική προέλευση των προϊόντων τα οποία πωλούνται υπό το σήμα αυτό και όχι τη συλλογική γεωγραφική τους προέλευση»²⁷. Επομένως, η ουσιαστική λειτουργία του κοινοτικού συλλογικού σήματος συμπίπτει με εκείνη του ατομικού που συνιστά την ένδειξη της εμπορικής προέλευσης του προϊόντος και επομένως τα κριτήρια προστασίας των δύο μορφών σημάτων είναι τα ίδια²⁸. Με άλλα λόγια, όπως έχει κριθεί ρητά από το Δικαστήριο της ΕΕ (ΔΕΕ) «είναι η ουσιαστική λειτουργία ενός κοινοτικού συλλογικού σήματος να διακρίνει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες των μελών της οργάνωσης που είναι δικαιούχος του συλλογικού σήματος από άλλες

24. Antonella Gentile, 'AG Kokott provides insights on distinctive character of geographical collective trade marks and their interplay with GIs', IP Kat Blog.

25. *Ellos AB* (υπ. 20), σκέψη 29; ΠΕΚ, Απόφ. 15.1.2015, Υπόθ. T-197/13, *MEM v. GEEA*, Συλλ. 2015, EU:T:2006:87, σκέψη 50.

26. *Hellim* (υπ. 23), σκέψη 41; ΓΔ, Απόφ. 7.10.2015, Υπόθ. T-292/14 και T-293/14, *Κυπριακή Δημοκρατία v. GEEA*, Συλλ. 2015, ECLI:EU:T:2015:752, σκέψεις 20 και 21.

27. ΔΕΕ, Απόφ. 20.9.2017, Υπόθ. C-673/15 P έως C-676/15 P, *The Tea Board v. EUIPO*, Συλλ. 2017, ECLI:EU:C:2017:702, σκέψη 57.

28. Birgit Clark - Philip Schmitz - Alicja Zaleska, 'No tea for two? European Court of Justice confirms the essential function of an EU collective mark is not to distinguish goods according to geographical origin' (2018) 40 EIPR 199, 201, 204; Barbara Abegg, 'The Geographical Trade Mark: A Swiss Innovation Worth Copying?' (2018) 49 IJIPCL 565, 585; Tobias Jehoram et al., *European Trade Mark Law: Community Trademark Law and Harmonised National Trademark Law* (Kluwer Law International 2010) 453.

19. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 7(1)(γ).

20. ΠΕΚ, Απόφ. 27.2.2002, Υπόθ. T-219/00, *Ellos AB v. GEEA*, Συλλ. 2002, II-756, σκέψη 28.

21. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 74(2); Προτάσεις της ΓΕ (υπ. 7), σκέψη 75; Βλ. επίσης Kur - Dreier (υπ. 1) 194.

22. Κnaak (υπ. 14) 857.

23. ΓΔ, Απόφ. 13.6.2012, Υπόθ. T-534/10, *Οργανισμός Κυπριακής Γαλακτοκομικής Βιομηχανίας v. GEEA - Garmto AG (Hellim)*, Συλλ. 2012, ECLI:EU:T:2012:292, σκέψεις 46-48.

οργανώσεις, και όχι να διακρίνει εκείνα τα αγαθά σύμφωνα με τη γεωγραφική τους προέλευση»²⁹. Επομένως, το γεγονός ότι συλλογικά σήματα με περιγραφικό χαρακτήρα ή που αποτελούνται από γεωγραφική ένδειξη δύναται να καταχωρηθούν, ενώ ατομικά σήματα θα αποκλείονταν, δεν αναιρεί την προϋπόθεση να εκπληρώνουν την ουσιαστική λειτουργία ενός σήματος.

Η ουσιαστική λειτουργία του κοινοτικού συλλογικού σήματος διασφαλίζεται και από τη συνδυασμένη ανάγνωση των άρθρων 74(1) και 74(3) του Κανονισμού 2017/1001. Το άρθρο 74(3) παραπέμπει ουσιαστικά στις γενικές διατάξεις του Κανονισμού για τα συλλογικά σήματα, μεταξύ των οποίων και το άρθρο 7(1)(γ) του Κανονισμού, το οποίο διασφαλίζει την ουσιαστική λειτουργία του συλλογικού κοινοτικού σήματος³⁰. Σε αντίθετη περίπτωση, λειτουργία η οποία θα αποσκοπούσε απλώς στην προστασία της γεωγραφικής ένδειξης του προϊόντος ή του περιεχομένου του, θα υπονόμει τους λόγους δημοσίου συμφέροντος που διασφαλίζει το άρθρο 7(1)(γ) του Κανονισμού το οποίο αποσκοπεί στη διατήρηση σημείων τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα από ανταγωνιστές που επιθυμούν να παράγουν παρόμοια προϊόντα³¹.

Υπό το φως των πιο πάνω, η καταχώρηση ενός συλλογικού σήματος, που ενδεχομένως να έχει περιγραφικό χαρακτήρα, δεν εμποδίζει το αρμόδιο ΓΔ να εξετάσει το διακριτικό χαρακτήρα του συλλογικού σήματος σε μεταγενέστερο της καταχώρησης στάδιο, κατόπιν ανακοπής δικαιούχου προγενέστερου σήματος σύμφωνα με το άρθρο 8(1) του Κανονισμού 2017/1001 (πρώην άρθρο 8(1) του Κανονισμού 207/2009) ώστε να εξεταστεί κατά πόσο θα πρέπει να αποτραπεί η καταχώρηση μεταγενέστερου σήματος το οποίο κατά τον δικαιούχο προσομοιάζει στο προγενέστερο σήμα³², ανάλογα με την έκταση του διακριτικού χαρακτήρα του σήματος αφού «τα συλλογικά σήματα, όπως και κάθε άλλο σήμα, μπορούν να διαθέτουν, κατά το μάλλον ή ήττον, διακριτικό χαρακτήρα»³³. Είναι στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας που εξετάστηκε ο διακριτικός χαρακτήρας του

λεκτικού σήματος halloumi σε μια σειρά από υποθέσεις ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου (ΓΔ) και του ΔΕΕ.

Στην υπόθεση *Hellim*, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε το πιο πάνω νομικό πλαίσιο στην περίπτωση του λεκτικού κοινοτικού συλλογικού σήματος halloumi υιοθετώντας μια στενή ερμηνεία του άρθρου 66(2) του Κανονισμού 207/2009, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 74(2) του Κανονισμού 2017/1001³⁴. Η υπόθεση αφορούσε προσφυγή του Οργανισμού Κυπριακής Γαλακτοκομικής Βιομηχανίας ενώπιον του ΓΔ εναντίον του τμήματος προσφυγών του Γραφείου Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (ΓΕΕΑ) (το προηγούμενο όνομα του ΓΔΙ) μετά από απόρριψη προσφυγής που καταχώρησε ο Οργανισμός κατά του τμήματος ανακοπών του ΓΕΕΑ. Η ανακοπή είχε καταχωρηθεί εναντίον αίτησης που καταχώρησε η γερμανική εταιρία Garmo AG για καταχώρηση του λεκτικού σήματος hellim ως κοινοτικού σήματος για προϊόντα που ενέπιπταν στην κλάση 29 του Διακανονισμού της Νίκαιας.

Το ΓΔ έκρινε ότι οι προϋποθέσεις καταχώρησης ενός συλλογικού σήματος σύμφωνα με τα άρθρα 74(1) και (2) του Κανονισμού 2017/1001 (τα αντίστοιχα του Κανονισμού 209/2007), έχουν αμβλυνθεί μόνο κατά το στάδιο της καταχώρησης ενός σήματος με περιγραφικό χαρακτήρα όπως είναι το λεκτικό σήμα halloumi³⁵. Κατόπιν ανακοπής όμως του ενδιαφερόμενου, το ΓΔ συμφώνησε με το ΓΕΕΑ «ότι ο διακριτικός χαρακτήρας του προγενέστερου σήματος έχει απισχνανθεί από το περιγραφικό νόημα της λέξεως «halloumi»³⁶. Ο διακριτικός χαρακτήρας του λεκτικού σήματος halloumi είναι ασθενής λόγω της φύσης του σημείου ως περιγραφικού του προϊόντος που προσδιορίζει.

Παρά τη διαπιστωθείσα εκ μέρους του ΓΔ εννοιολογική ομοιότητα μεταξύ του προγενέστερου σήματος halloumi και της απόδοσής του στην τουρκική ως hellim, ο διακριτικός χαρακτήρας του λεκτικού σήματος halloumi υπήρξε καθοριστικός για την απόφαση του ΓΔ, το οποίο κατέληξε ότι «ο διακριτικός χαρακτήρας του προγενέστερου σήματος πρέπει να θεωρηθεί ισχνός», αφού δε διακρίνει την εμπορική προέλευση του προϊόντος με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αποτραπεί η χρήση της λέξης halloumi από άλλους παραγωγούς η οποία απλώς παραπέμπει στο είδος του τυριού κατά την έννοια του άρθρου 7(1)(γ) του Κανονισμού 2017/1001³⁷. Είναι ενδιαφέρον, επίσης, ότι το ΓΔ κατέρριψε και επιχειρήμα-

29. Clark - Schmitz - Zalewska (υπ. 28) 202.

30. Το άρθρο 74(3) του Κανονισμού 2017/1001 αναφέρει ότι «τα κεφάλαια I έως VII και IX έως XIV εφαρμόζονται στα συλλογικά σήματα της ΕΕ εφόσον δεν προβλέπεται άλλως στο παρόν τμήμα». Στο κεφάλαιο I περιλαμβάνεται και το άρθρο 7(1)(γ).

31. *Ellos AB* (υπ. 20), σκέψη 27; *The Tea Board* (υπ. 27), σκέψη 60; Clark - Schmitz - Zalewska (υπ. 28) 203; Kur - Dreier (υπ. 1) 175; Charles Gielen - Verena Von Bomhard (eds.), *Concise European Trade Mark and Design Law* (Kluwer Law International 2011) 32-3.

32. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 8 (1)(α) και (β).

33. Προτάσεις της ΓΕ (υπ. 7), σκέψη 55.

34. *Hellim* (υπ. 23), σκέψη 49.

35. *Ibid*, σκέψεις 50-51.

36. *Ibid*, σκέψεις 46-48.

37. *Ibid*, σκέψη 52.

τα του προσφεύγοντος Οργανισμού ότι το λεκτικό σήμα halloumi, επειδή είναι συλλογικό σήμα αποτελούμενο από γεωγραφική ένδειξη³⁸, απολαμβάνει αυτόματα μεσαίου διακριτικού χαρακτήρα και απολαμβάνει προνομιακής μεταχείρισης που δικαιολογεί τη μη χρήση του σήματος από τρίτους, αφού τέτοια προσέγγιση θα υπονόμει την ουσιώδη λειτουργία του σήματος που είναι άμεσα συνυφασμένη με το διακριτικό του χαρακτήρα και το δημόσιο συμφέρον που εξασφαλίζει ο Κανονισμός 2017/1001. Μετά από άσκηση αναίρεσης εκ μέρους του Οργανισμού, η εν λόγω απόφαση του ΓΔ επικυρώθηκε από το ΔΕΕ³⁹.

Ανάλογα επιχειρήματα προβλήθηκαν από το Ίδρυμα δικαιούχο του σήματος με τους λόγους αναιρέσεως που υπέβαλε στο πλαίσιο της αναίρεσης που άσκησε κατά της απόφασης του ΓΔ στην υπόθεση *Foundation for the Protection of the Traditional Cheese of Cyprus named Halloumi v. EUIPO*⁴⁰. Με την εν λόγω απόφαση, το ΓΔ επικύρωσε την απορριπτική απόφαση του τμήματος προσφυγών του ΓΔΙ στην προσφυγή του Ίδρύματος κατά της απόφασης του τμήματος ανακοπών του ΓΔΙ να απορρίψει την ανακοπή που άσκησε το Ίδρυμα κατά της καταχώρησης ενός εικονιστικού σήματος από τη βουλγάρικη εταιρία M.J. Dairies EOOD που αφορούσε τυρί και περιείχε τη λέξη BBQLOUMI. Παρόλο που η απόφαση του ΔΕΕ δεν έχει εκδοθεί, με τις προτάσεις της η ΓΕ Kokott απορρίπτει τα επιχειρήματα του Ίδρύματος ότι ένα καταχωρημένο συλλογικό σήμα έχει απαραίτητα ένα αυξημένο διακριτικό χαρακτήρα⁴¹. Σε περίπτωση που το ΔΕΕ υιοθετήσει τις προτάσεις της, οι οποίες επεκτείνουν τη θέση της νομολογίας για το διακριτικό χαρακτήρα του σήματος halloumi, θα αναγνωριστεί ότι σε ένα καταχωρημένο συλλογικό σήμα «υπάρχει ένας ελάχιστος βαθμός διακριτικού χαρακτήρα»⁴². Ταυτόχρονα όμως πρέπει να επιτελεί την ουσιώδη λειτουργία του συλλογικού σήματος ως «εγγύηση της συλλογικής εμπορικής προελεύσεως των προϊόντων», ενώ ο βαθμός στον οποίο ένα σήμα εκπληρώνει την ουσιώδη αυτή λειτουργία καθορίζει και το βαθμό του διακριτικού του χαρακτήρα και επομένως την έκταση της νομικής του προστασίας⁴³.

38. *Ibid*, σκέψη 47.

39. ΔΕΕ, Απόφ. 21.3.2013, Υπόθ. C-393/12 *Οργανισμός Κυπριακής Γαλακτοκομικής Βιομηχανίας v. ΓΕΕΑ*, μη δημοσιευθείσα, ECLI:EU:C:2013:207. Παρουσιάζει ενδιαφέρον ο λόγος αναίρεσης που υπέβαλε ο Οργανισμός ότι «η λέξη Halloumi είναι το όνομα για το τυρί [...] και όχι ένα γενικό περιγραφικό στοιχείο για τυριά» ώστε το Halloumi να μην «είναι συγκρίσιμο [...] με τη «Mozzarella».

40. ΓΔ, Απόφ. 25.9.2018, Υπόθ. T-328/17, *Foundation for the Protection of the Traditional Cheese of Cyprus named Halloumi v. EUIPO - M.J. Dairies EOOD*, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2018:594.

41. Προτάσεις της ΓΕ (υπ. 7), σκέψεις 52-5.

42. *Ibid*, σκέψη 50.

43. *Ibid*, σκέψεις 54-5.

Η ΓΕ, επίσης, προτείνει τη διάκριση ανάμεσα στα συλλογικά σήματα και στα συλλογικά σήματα που αποτελούνται από γεωγραφική ένδειξη σύμφωνα με το άρθρο 74(2) του Κανονισμού 2017/1001. Ενώ, λοιπόν, αναγνωρίζει ένα ελάχιστο βαθμό διακριτικού χαρακτήρα στα συλλογικά σήματα που αποτελούνται από γεωγραφική ένδειξη⁴⁴, η ΓΕ επισημαίνει, στην ίδια γραμμή με την υπόθεση *The Tea Board*, ότι ο βαθμός του διακριτικού χαρακτήρα εκτιμάται βάσει της ικανότητας του γεωγραφικού συλλογικού σήματος να προσδιορίζει τη συλλογική εμπορική προέλευση του προϊόντος και όχι τη γεωγραφική του προέλευση⁴⁵, επιβεβαιώνοντας έτσι την ουσιώδη λειτουργία του σήματος. Σε περίπτωση που το λεκτικό σήμα halloumi θεωρηθεί ως συλλογικό σήμα που αποτελείται από γεωγραφική ένδειξη, λόγω της συσχέτισής του με την Κύπρο, δε θα απολαμβάνει προνομιακής μεταχείρισης όσον αφορά το διακριτικό του χαρακτήρα, αφού το εν λόγω σήμα, σύμφωνα με τη ΓΕ⁴⁶, δεν επιτελεί την ουσιώδη λειτουργία του σήματος εξαιτίας του ελάχιστου βαθμού διακριτικού χαρακτήρα που διαθέτει και γι' αυτό προτείνει την απόρριψη της αίτησης αναίρεσεως.

Επίσης, στις περιπτώσεις που η βάση ανακοπής υπήρξε προγενέστερο εθνικό σήμα πιστοποίησης με το όνομα halloumi, η λειτουργία του οποίου είναι να προσθέσει αξία στο προϊόν αφού εγγυάται συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά, αναγνωρίστηκε στον όρο halloumi ένας βαθμός διακριτικού χαρακτήρα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι «πρέπει να αναγνωριστεί στον όρο αυτόν καθαυτό διακριτικός χαρακτήρας τέτοιου βαθμού ώστε να του χορηγείται προστασία άνευ όρων, βάσει της οποίας θα ήταν δυνατός ο αποκλεισμός κάθε καταχώρησης μεταγενέστερου σήματος που περιλαμβάνει τον όρο αυτόν»⁴⁷. Αντίθετα, η έκταση του διακριτικού χαρακτήρα καθορίζει και το εύρος προστασίας του σήματος.

Προκύπτει, λοιπόν, ότι ο εγγενής διακριτικός χαρακτήρας της λέξης halloumi ως συλλογικού κοινοτικού σήματος, που αποτελείται από γεωγραφική ένδειξη, είναι ασθενής λόγω του περιγραφικού της χαρακτήρα, αφού δε διακρίνει την προέλευση των προϊόντων από τα μέλη της δικαιούχου οργάνωσης του σήματος από εκείνα άλλων επιχειρήσεων. Η νομολογία του ΔΕΕ και του ΓΔ προβαίνει στην εν λόγω διαπίστωση λόγω της φύσης του σήματος ως περιγραφικής. Επιπρόσθετα, ούτε η χρήση του σήματος halloumi έχει συμβάλει στην απόδειξη ενός αυ-

44. *Ibid*, σκέψη 85.

45. *Ibid*, σκέψεις 77, 80, 81-3.

46. *Ibid*, σκέψη 84.

47. ΓΔ, Απόφ. 13.7.2018, Υπόθ. T-825/16, *Κυπριακή Δημοκρατία v. EUIPO-Papouis Dairies (Pallas Halloumi)*, Συλλ. 2018, ECLI:EU:T:2018:482, σκέψη 40.

ξημένον διακριτικού χαρακτήρα του σήματος ώστε να απολαμβάνει μεγαλύτερης προστασίας⁴⁸. Τέτοια χρήση επιτρέπει σε ένα σήμα να αποκτήσει διακριτικό χαρακτήρα παρά την εγγενή έλλειψη διακριτικού χαρακτήρα, ώστε να υπερβαίνει τους λόγους απαραδέκτου⁴⁹. Συνεπώς, στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-292/14 και T-293/14, οι οποίες αφορούσαν αίτηση της Κυπριακής Δημοκρατίας για καταχώρηση των κοινοτικών ατομικών λεκτικών σημάτων HALLOUMI και ΧΑΛΛΟΥΜΙ, το ΓΔ απέρριψε επιχειρήματα της Κυπριακής Δημοκρατίας, σύμφωνα με τα οποία το γεγονός ότι υφίστανται εθνικά σήματα πιστοποίησης από το 1992 για το χαλούμι έχουν διαμορφώσει την αντίληψη του κυπριακού κοινού για τα σήματα τα οποία ήταν προς καταχώρηση με τρόπο που υπερβαίνει τον περιγραφικό τους χαρακτήρα⁵⁰. Η προσέγγιση του ΓΔ συνίστατο στο εύρημα ότι η ύπαρξη προγενέστερων σημάτων πιστοποίησης δεν επηρεάζει «την εξέταση της ικανότητας του [προς καταχώρηση] σήματος να εντοπίζει την εμπορική προέλευση [του προϊόντος]», που συνιστά και την ουσιώδη λειτουργία του σήματος⁵¹.

Γ. Ο κίνδυνος σύγχυσης

Σύμφωνα με το άρθρο 8(1) του Κανονισμού 2017/1001, σήμα δε γίνεται δεκτό για καταχώρηση κατόπιν άσκησης ανακοπής δικαιούχου προγενέστερου σήματος «(α) εάν ταυτίζεται με το προγενέστερο σήμα και τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες, για τα οποία ζητείται το σήμα, ταυτίζονται με εκείνα για τα οποία προστατεύεται το προγενέστερο σήμα» και «(β) εάν, λόγω του ταυτοσήμου του ή της ομοιότητας με το προγενέστερο σήμα και του ταυτοσήμου ή της ομοιότητας των προϊόντων ή υπηρεσιών που προσδιορίζουν τα δύο σήματα, υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης του κοινού της εδαφικής περιοχής στην οποία απολαμβάνει προστασίας το προγενέστερο σήμα· ο κίνδυνος σύγχυσης περιλαμβάνει και τον κίνδυνο συσχέτισης με το προγενέστερο σήμα»⁵². Ο κίνδυνος σύγχυσης που ενδέχεται να προκαλεί το μεταγενέστερο σήμα σε σύγκριση με το προγενέστερο αποτελεί σχετικό λόγο απαραδέκτου που εξετάζεται από το ΓΔΙ κατόπιν επίκλησής του από το δικαιούχο του προγενέστερου σήματος σε διαδικασία ανακοπής εναντίον αίτησης για καταχώρηση μεταγενέστερου σήματος.

Ο κίνδυνος σύγχυσης είναι ουσιώδες στοιχείο του μηχανισμού προστασίας του προγενέστερου σήματος και συνίσταται στο «ενδεχόμενο να πιστέψει το

κοινό ότι τα επίμαχα προϊόντα ή υπηρεσίες προέρχονται από την ίδια επιχείρηση ή από οικονομικές συνδεδεμένες μεταξύ τους επιχειρήσεις»⁵³. Ουσιαστικά, με το άρθρο 8 του Κανονισμού, «το κοινοτικό συλλογικό σήμα απολαμβάνει προστασίας εναντίον οποιασδήποτε παραβίασης, περιλαμβανομένης της σύγχυσης που ενδεχομένως να δημιουργηθεί από ταυτόσημα ή παρόμοια σημεία συνδεδεμένα με τα ίδια ή παρόμοια προϊόντα»⁵⁴. Έχει υποστηριχθεί ότι η εκτίμηση του κινδύνου σύγχυσης «εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από το κατά πόσον είναι γνωστό το σήμα στην αγορά και από τον βαθμό ομοιότητας μεταξύ του σήματος και του σημείου καθώς και μεταξύ των προσδιοριζόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών»⁵⁵. Για την εκτίμηση του κινδύνου σύγχυσης, λαμβάνεται υπόψη η αντίληψη του μέσου καταναλωτή, ο οποίος είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, στην περιοχή όπου απολαμβάνει προστασίας το προγενέστερο σήμα⁵⁶.

Με βάση αυτό το νομικό πλαίσιο, στην υπόθεση *Hellim*, όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω, το ΓΔ πρόεβη σε σύγκριση της οπτικής, φωνητικής και εννοιολογικής ομοιότητας μεταξύ του λεκτικού σήματος halloumi και του μεταγενέστερου σήματος hellim εντοπίζοντας μόνο εννοιολογική ομοιότητα μεταξύ των δύο σημείων⁵⁷. Στην υπόθεση *Pallas Halloumi*⁵⁸ επίσης, η οποία αφορούσε αίτηση καταχώρησης από ιδιωτική εταιρεία κοινοτικού ατομικού εικονιστικού σήματος με την ένδειξη «Pallas Halloumi», το ΓΔ επικύρωσε τις διαπιστώσεις του τμήματος προσφυγών του ΓΔΙ για μικρού βαθμού οπτική, μεσαίου βαθμού φωνητική ομοιότητα καθώς και για έλλειψη εννοιολογικής ομοιότητας, ικανής να προκαλέσει κίνδυνο σύγχυσης με το προγενέστερο εθνικό σήμα πιστοποίησης halloumi κυρίως λόγω της ένδειξης «Pallas» η οποία, λόγω της τοποθέτησής της στο σήμα, θεωρήθηκε ότι αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο του σήματος κρίνοντας ότι τα δύο σημεία είναι μόνο σε μικρό βαθμό παρόμοια. Και στις δύο υποθέσεις το δικαστήριο έλαβε επίσης υπόψη του, ότι κίνδυνος σύγχυσης μπορεί να συναχθεί και σε περίπτωση που, παρά τη μικρή ομοιότητα των σημάτων, υπάρχει μεγάλη ομοιότητα των προσδιοριζόμενων προϊόντων⁵⁹. Καθοριστικό ρόλο όμως για την εκτίμηση του κινδύνου σύγχυσης διαδραμάτισε και στις δύο υποθέ-

48. Ibid, σκέψεις 30 και 43.

49. Gielen - Von Bomhard (υπ. 31) 48.

50. *Κυπριακή Δημοκρατία v. ΓΕΕΑ* (υπ. 26), σκέψεις 41-5; *Schonhofen* (υπ. 11) 163.

51. Arnaud Folliard-Monguiral - David Rogers, 'Community Trade Mark round-up 2015' (2016) 11 JIPLP 238, 243.

52. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 8(1)(α) και (β).

53. *Pallas Halloumi* (υπ. 47), σκέψη 23.

54. *Abegg* (υπ. 28) 585.

55. Προτάσεις της ΓΕ (υπ. 7), σκέψη 41.

56. *Pallas Halloumi* (υπ. 47), σκέψεις 24-6.

57. *Hellim* (υπ. 23), σκέψεις 41-2.

58. Case T-825/16, *Republic of Cyprus v European Union Intellectual Property Office, Judgment of the General Court (Second Chamber) of 13 July 2018, ECLI:EU:T:2018:482.*

59. *Hellim* (υπ. 23), σκέψη 20; *Pallas Halloumi* (υπ. 47), σκέψη 75.

σεις ο διακριτικός χαρακτήρας του προγενέστερου σήματος.

Πρέπει, λοιπόν, να σημειωθεί ότι ο κίνδυνος σύγχυσης είναι συνυφασμένος με το διακριτικό χαρακτήρα του προγενέστερου σήματος, αφού εξαρτάται από το διακριτικό χαρακτήρα και τη διακριτική δύναμη του σήματος. Σύμφωνα με τη νομολογία, «ο κίνδυνος σύγχυσης είναι τόσο μεγαλύτερος όσο σημαντικότερη είναι η διακριτική δύναμη του προγενέστερου σήματος»⁶⁰, επειδή ό,τι παρομοιάζει με ισχυρού διακριτικού χαρακτήρα σήμα μπορεί συνειρμικά να θυμίσει στον καταναλωτή το σήμα. Είναι στο πλαίσιο της εκτίμησης του κινδύνου σύγχυσης που εξετάζεται η έκταση του διακριτικού χαρακτήρα του προγενέστερου σήματος, όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω. Έτσι, και στις δύο προαναφερθείσες υποθέσεις για το χαλούμι κρίθηκε ότι «ο γενικός χαρακτήρας αποτρέπει την εδραίωση κινδύνου σύγχυσης παρά τις οπτικές, φωνητικές και εννοιολογικές ομοιότητες μεταξύ των σημάτων»⁶¹. Επομένως, είναι ο ασθενής εγγενής διακριτικός χαρακτήρας και η περιγραφική σημασία του σήματος halloumi που οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται κίνδυνος σύγχυσης, η διαπίστωση του οποίου προστατεύει ουσιαστικά την ουσιαστική λειτουργία του σήματος για εγγύηση της εμπορικής προέλευσης του σήματος⁶², η οποία δεν υφίσταται όσον αφορά τον όρο halloumi.

III. Συμπεράσματα ως προς την εμβέλεια προστασίας του κοινοτικού συλλογικού σήματος halloumi

Τα πλεονεκτήματα της καταχώρησης του λεκτικού σημείου halloumi ως κοινοτικού συλλογικού σήματος, τα οποία συνίστανται τόσο στην προστασία που απολαμβάνει σε όλη την επικράτεια της ΕΕ όσο και στο γεγονός ότι το Ίδρυμα είναι σε θέση να προσαρμόσει τον κανονισμό χρήσης του σήματος

στρατηγικά⁶³, έτσι ώστε μέλη της δικαιούχου οργάνωσης που θα χρησιμοποιούν το σήμα συλλογικά να είναι παραγωγοί που προέρχονται από συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη, φαίνονται εκ πρώτης όψεως ότι εξυπηρετούν τους σκοπούς προστασίας της λέξης halloumi ως εθνικού προϊόντος της Κύπρου⁶⁴ –σκοποί οι οποίοι δε θα εξυπηρετούνταν από ένα ατομικό σήμα. Από την άλλη πλευρά όμως, η εμβέλεια και το πεδίο προστασίας του σχετικού λεκτικού σημείου είναι περιορισμένα εξαιτίας του ασθενούς του διακριτικού χαρακτήρα, δηλαδή της αδυναμίας του να διακρίνει την ταυτότητα της επιχείρησης από την οποία προέρχεται το προϊόν. Πρόκειται για την αδυναμία του να εκπληρώσει την ουσιαστική λειτουργία του κοινοτικού σήματος η οποία, σύμφωνα με τη νομολογία, εφαρμόζεται και στην περίπτωση των συλλογικών σημάτων που αποτελούνται από γεωγραφική ένδειξη. Έτσι, το σήμα καθίσταται ευάλωτο σε μεταγενέστερες καταχωρήσεις σημάτων που φέρουν τη λέξη «halloumi», η χρήση της οποίας δεν μπορεί να αποκλειστεί για λόγους γενικού συμφέροντος, επειδή ακριβώς περιγράφει χαρακτηριστικά τη κατηγορία του προϊόντος που προσδιορίζει.

Υπό το φως των πιο πάνω, το κοινοτικό συλλογικό σήμα δεν εξυπηρετεί τον επιδιωκόμενο σκοπό της αποκλειστικής χρήσης της λέξης halloumi από παραγωγούς που δραστηριοποιούνται στη γεωγραφική ζώνη της Κύπρου και παράγουν χαλούμι με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Επιπρόσθετα, ούτε το σήμα πιστοποίησης της ΕΕ εξυπηρετεί τους σκοπούς προστασίας του χαλουμιού, αφού σύμφωνα με τον Κανονισμό 2017/1001, αποκλείει ρητά τη γεωγραφική προέλευση από την εμβέλειά του⁶⁵, τη στιγμή που η γεωγραφική προέλευση είναι ουσιαστική για την προστασία του χαλουμιού. Επομένως, είναι εμφανής η ανάγκη αναζήτησης άλλων νομικών μέσων προστασίας του χαλουμιού, κυρίως μέσω του συστήματος προστασίας γεωγραφικών ενδείξεων.

60. ΔΕΚ, Απόφ. 11.11.1997, Υπόθ. C-251/95, *SABEL v. Puma*, Συλλ. 1997, I-6214, σκέψη 240.

61. Arnaud Folliard-Monguiral - David Rogers, 'Community Trade Mark round-up 2018' (2019) 14 *JiPLP* 360, 372.

62. *Ibid* 371.

63. Abegg (υπ. 28) 584-5; Jehoram et al. (υπ. 28) 455-6.

64. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 75(2).

65. Κανονισμός 2017/1001 (υπ. 2), Άρθρο 83(1).

A

ρθρογραφία Δικηγορικής Εταιρείας Κούσιος Κορφιώτης Παπαχαραλάμπους Δ.Ε.Π.Ε.

Κάμερες Παρακολούθησης σε Χώρους Εργασίας και ΓΚΠΔ

Ελένη Ζουβάνη και Σοφία Σιοπούλου, Δικηγόροι, Κούσιος Κορφιώτης Παπαχαραλάμπους ΔΕΠΕ

Το παρόν άρθρο συμβάλλει στην κατανόηση του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων 2016/679 («ΓΚΠΔ») στο πλαίσιο της διαρκούς τεχνολογικής προόδου και πιο συγκεκριμένα, στα όρια που δύναται να τεθούν σε σχέση με κλειστά κυκλώματα βίντεο - παρακολούθησης («ΚΚΒΠ») στο χώρο εργασίας. Γίνονται αναφορές στην ανάγκη για αντιστάθμιση του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής έναντι των έννομων συμφερόντων του εργοδότη, στη ζυγαριά των αρχών της αναγκαιότητας και αναλογικότητας. Η αξιολόγηση του πεδίου εφαρμογής του ΓΚΠΔ σε σχέση με την παρακολούθηση εργαζομένων με ΚΚΒΠ θα γίνει λαμβάνοντας υπόψη τις νομικές βάσεις που παρέχονται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ θα εξεταστεί και η εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο. Η ανάλυση γίνεται αποκλειστικά στο πλαίσιο εγκατάστασης ΚΚΒΠ σε χώρους εργασίας, καταλήγοντας στις αυστηρές προϋποθέσεις που επιτρέπουν στον εργοδότη τη χρήση ΚΚΒΠ σε αυτούς.

This article contributes to the understanding of the General Data Protection Regulation 2016/679 (“GDPR”) in the context of ongoing technological advances and, more specifically, the limits it imposes in relation to closed-circuit television surveillance (“CCTV”). In doing so, the article seeks to assess the balance between the right to privacy enshrined in binding human rights documents at European level, as well as the GDPR, and the principles of proportionality and necessity as restrictions to that right. The assessment of the scope of the GDPR in relation to CCTV will be made the light of the European legal framework and will be then examined through domestic law and decisions of the Commissioner for Personal Data Protection of Cyprus. These principles are applied throughout the article in relation to the need for CCTV

in the workplace, ultimately concluding that CCTV may only be used in the workplace by employers under certain conditions.

Λέξεις-Κλειδιά:

Προσωπικά Δεδομένα - Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ) - Κλειστό Κύκλωμα Βίντεο - Παρακολούθησης (ΚΚΒΠ) - Χώρος Εργασίας - Δικαιώματα Εργαζομένου

<https://pixabay.com/illustrations/europe-gdpr-data-privacy-3220193/>

Ι. Εισαγωγή

Ο Άγγλος φιλόσοφος-κοινωνιολόγος Τζέρεμι Μπένθαμ πρότεινε ένα τύπο φυλακών, τον Πανοπτικό, ο οποίος θα αποτελείτο από ένα κυλινδρικό οικοδόμημα, στην περιφέρεια του οποίου θα τοποθετούνταν τα κελιά των κρατούμενων, ενώ στο κέντρο θα βρισκόταν ο πύργος των επιτηρητών¹. Με αυτό το μοντέλο, ο κρατούμενος βλέπει διαρκώς το σημείο απ' όπου παρακολουθείται, αλλά δεν μπορεί ποτέ να ξέρει αν πραγματικά συμβαίνει αυτό και πότε. Με τις νέες

1. Μισέλ Φουκά, «Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της φυλακής», Εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1989, σελ. 266.

κάμερες υψηλής τεχνολογίας, που παρακολουθούν κάθε μας κίνηση, η κοινωνία μας σήμερα προσομοιάζει τον Πανοπτικό τύπο φυλακής του Μπένθαμ. Είναι ίσως αφελές να πιστεύει κανείς ότι μπορεί να σταματήσει αυτές τις τεχνολογικές εξελίξεις, ειδικά καθώς γίνονται πιο προσιτές και συνδέονται άμεσα με την καθημερινότητα, ενώ όλο και περισσότεροι άνθρωποι συνειδητά θυσιάζουν το δικαίωμα τους στην ιδιωτική ζωή στο βωμό της τεχνολογίας. Με αυτή την παρατήρηση, κληθήκαμε να εξετάσουμε κατά πόσο το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή θυσιάζεται από τους εργαζόμενους στα πλαίσια της απασχόλησης προς όφελος των εργοδοτών, καθώς και τις σχετικές προστασίες που προσφέρει ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 2016/679 (ο «ΓΚΠΔ») προς τους εργοδοτούμενους, στα πλαίσια της επιτήρησης με κλειστά κυκλώματα βιντεο-παρακολούθησης (τα «ΚΚΒΠ»).

Η συζήτηση ξεκινά με την ανάλυση των νομικών βάσεων σχετικά με την προστασία ιδιωτικής ζωής στον εργασιακό χώρο, παρατηρώντας την κατά καιρούς εξέλιξη τους. Στη συνέχεια, διαφαίνονται οι προστασίες τις οποίες εισήγαγε ο ΓΚΠΔ σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα του εργοδοτούμενου. Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένα παράπονα ενώπιον της Επιτροπής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα στις οποίες διαφαίνεται η εφαρμογή των αρχών καθώς και η πρακτικότητα τους. Το άρθρο καταλήγει στο ότι η εγκατάσταση και λειτουργία ΚΚΒΠ στον εργασιακό χώρο νομιμοποιείται μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και πρέπει να γίνεται μόνο σε περιπτώσεις όπου κρίνεται αναγκαίο και αναλογικό, ενώ στις περιπτώσεις όπου κρίνεται αναγκαίο, θα πρέπει να τηρούνται τα απαραίτητα μέτρα που προϋποθέτει ο ΓΚΠΔ για να προστατεύεται ο εργοδοτούμενος στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

II. Προσέγγιση υπό του δικαιώματος στη ζωή

Η προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι θεμελιώδες δικαίωμα. Το Άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (η «Σύμβαση»)² και το Άρθρο 16 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης («ΣΛΕΕ»)³ ορίζουν ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Ειδικότερα ως προς την επεξεργασία δεδομένων στο πλαίσιο εργασιακών σχέσεων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων Ανθρώπινων («ΕΔΔΑ») έχει κληθεί να αξιολογήσει την παρακολούθηση ενός

υπαλλήλου στο χώρο εργασίας του σε σχέση με το δικαίωμα του στην ιδιωτική ζωή.

Στην πρόσφατη υπόθεση *López Ribalda and Others v Spain*, οι αιτητές ισχυρίστηκαν ότι η απόφαση του εργοδότη τους να τους απολύσει βασίστηκε σε εικόνες που καταγράφηκαν από ΚΚΒΠ στο χώρο εργασίας τους, κατά παράβαση του δικαιώματός τους στην ιδιωτική ζωή και ότι, με την άρνηση του να κηρύξει άκυρη την απόλυσή τους, το εθνικό δικαστήριο απέτυχε να εκπληρώσει την υποχρέωση του να προστατεύσει αυτό το δικαίωμα⁴. Το ΕΔΔΑ, αν και τόνισε τη σημασία της ιδιωτικότητας στο χώρο εργασίας, έκρινε πως το Άρθρο 8 δεν παραβιάστηκε. Αντιθέτως, παρατήρησε πως στην παρούσα, το μέτρο του ΚΚΒΠ για το οποίο υπέβαλαν το παράπονο τους οι αιτητές, ήταν μέτρο που λήφθηκε από τον εργοδότη τους, δηλαδή μια ιδιωτική εταιρεία, και συνεπώς δεν μπορεί να οριστεί ως παρεμπόδιση του δικαιώματος τους από κρατική αρχή ή όργανο. Η μόνο υποχρέωση που προκύπτει σχετικά με το Άρθρο 8 σε τέτοιες περιπτώσεις είναι για τις κρατικές αρχές να εξισορροπήσουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή από τη μια και του εργοδότη για να προστατεύει την ιδιοκτησία του και τις επιχειρήσεις της εταιρείας του. Όμως, προσφυγή στο ΕΔΔΑ με βάση το Άρθρο 8 δεν μπορεί να επιρρίψει ευθύνη σε ένα εργοδότη.

Εντούτοις, το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Köpke*⁵ έκρινε πως η παρακολούθηση με ΚΚΒΠ που εφαρμόζεται από έναν εργοδότη χωρίς γνώση του υπαλλήλου του παρεμπόδιζε το δικαίωμα των αιτητών στην ιδιωτική ζωή. Παράλληλα, στην *Antović*⁶ κρίθηκε πως έστω κι αν δεν ήταν συγκαλυμμένη η παρακολούθηση καθηγητών πανεπιστημίου με ΚΚΒΠ σε αίθουσες πανεπιστημίου κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, αφού φυλάσσονταν τα δεδομένα που καταγράφηκαν για ένα χρονικό διάστημα, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι το δικαίωμα των αιτητών για σεβασμό της ιδιωτικής τους ζωής παραβιάστηκε. Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται πως η νομολογία δεν είναι συνεπής σε σχέση με το εάν υπάρχει παραβίαση του Άρθρου 8 σε θέματα που αφορούν παρακολούθηση εργαζομένων στο χώρο εργασίας.

Εκτός από τον κίνδυνο να θολώσει η διάκριση μεταξύ των κανονισμών που διέπουν το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα που αναγνωρίστηκε στην *López Ribalda*, διατυπώνεται άλλο ένα πρόβλημα στην *Antović*. Το Άρθρο 8 δεν εγείρει αυτόματα ζήτημα σε σχέση με την βιντεο-παρακολούθηση των εργοδοτούμενων στο

4. *López Ribalda and Others v Spain* Αρ. Αίτ. 1874/13 και 8567/13 (ΕΔΔΑ, 17 Οκτωβρίου 2019).

5. *Köpke v. Germany* Αρ. Αίτ. 420/07 (ΕΔΔΑ, 5 Οκτωβρίου 2010).

6. *Antović and Mirković v. Montenegro* Αρ. Αίτ. 70838/13 (ΕΔΔΑ, 28 Νοεμβρίου 2017, οριστικοποιήθηκε 28 Φεβρουαρίου 2018).

2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (υιοθετήθηκε στις 6 Οκτωβρίου 1962, τέθηκε σε εφαρμογή στις 6 Οκτωβρίου 1962) 1 ETS No. 005 (ΕΣΔΑ), άρθρο 8 παράγραφος 1.

3. Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), άρθρο 16 παράγραφος 1.

χώρο εργασίας⁷. Πράγματι, εάν διαβαστεί η πρόνοια, δεν προκύπτει στο κείμενο κάποια απαγόρευση ή έστω αναφορά σε σχέση με προσωπικά δεδομένα ή με το τι καθιστά νόμιμη την επεξεργασία, ενώ το ίδιο άρθρο αφήνει περιθώριο για περιορισμό του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή καθώς επιτρέπει την επεξεργασία σε κάποιες περιπτώσεις, τις οποίες ούτε αυτές ορίζει σε ικανοποιητικό βαθμό. Είναι συνεπώς δύσκολο να υλοποιηθεί το δικαίωμα για ιδιωτική ζωή στο πλαίσιο της εργασίας με βάση το Άρθρο 8, ως αποκαλύπτει η νομολογία του ΕΔΔΑ.

III. Προσέγγιση υπό την Οδηγία 95/46/ΕΚ

Η Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων⁸ (η «Οδηγία») ρύθμιζε την προστασία των δεδομένων του ατόμου μέχρι τις 25 Μαΐου 2018, την ημερομηνία κατά την οποία μπήκε σε εφαρμογή ο ΓΚΠΔ. Εδώ είναι που η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναγνωρίζοντας πως προκύπτουν κενά στα πλαίσια της ραγδαίας ανάπτυξης της τεχνολογίας, ανέλαβε να θέσει κάποιους περιορισμούς σε πιο οξυδερκές νομικό πλαίσιο, το οποίο να προστατεύει το άτομο από παρεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή από πρόσωπα πέραν του δημοσίου δικαίου. Εντούτοις, ως οδηγία, δεν είχε άμεσο αποτέλεσμα και έδινε διακριτική ευχέρεια στο κάθε κράτος-μέλος να επιβάλει προστασίες. Αναφέρεται σε αυτό το σημείο πως δεν θα αναλύσουμε τις πρόνοιες και αρχές της Οδηγίας στην παρούσα, καθότι είναι παρόμοιες με αυτές του Κανονισμού (κατωτέρω) ενώ δεν έχει πλέον νομική ισχύ.

Θα ήταν παράλειψη όμως να αγνοήσουμε το ρόλο που έχει διαδραματίσει η δημιουργία της ανεξάρτητης ευρωπαϊκής ομάδα εργασίας δυνάμει του άρθρου 29 της Οδηγίας, της οποίας στόχος ήταν να χειρίζεται θέματα σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (η «ΟΕ29»). Η ΟΕ29 αντικαταστάθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ), του οποίου ο ρόλος παραμένει ο ίδιος με αυτόν της ΟΕ29 ως ένας ανεξάρτητος ευρωπαϊκός οργανισμός που συμβάλλει στη συνεκτική εφαρμογή των κανόνων προστασίας δεδομένων και προάγει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών προστασίας δεδομένων της ΕΕ. Στα πλαίσια των εργασιών της, η ομάδα αυτή δημοσίευσε γνώμες οι οποίες, αν και δεν ήταν δεσμευτικές, έπαιξαν κατα-

λυτικό ρόλο στην ανάπτυξη της νομοθεσίας σε ευρωπαϊκό καθώς και εθνικό επίπεδο, και στη διαμόρφωση του ΓΚΠΔ συγκεκριμένα, ενώ αρκετές φορές παρατέθηκαν αποσπάσματα τους σε αποφάσεις των Ευρωπαϊκών δικαστηρίων. Αξιοσημείωτες είναι οι αναφορές των γνώμων σχετικά με την παρακολούθηση στον χώρο εργασίας.

Στην Γνώμη 8/2001 της ΟΕ29, η οποία συνοψίζει τις θεμελιώδεις αρχές της προστασίας των δεδομένων στα πλαίσια της εργοδότησης (σκοπός, διαφάνεια, νομιμότητα, αναλογικότητα, ακρίβεια, ασφάλεια και ευαισθητοποίηση του προσωπικού) λέχθηκε πως οποιαδήποτε παρακολούθηση εργαζομένων πρέπει να είναι *ανάλογη*⁹ με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει ο εργοδότης λαμβάνοντας υπόψη το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή καθώς και άλλα συμφέροντα των εργοδοτούμενων του, ενώ οποιαδήποτε προσωπικά δεδομένα διατηρούνται πρέπει να είναι επαρκή, σχετικά και όχι υπερβολικά για τους σκοπούς τους οποίους δικαιολογούν την παρακολούθηση. Η εφαρμογή των αρχών της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας ως αντίβαρο στην εξίσωση μεταξύ των συμφερόντων του εργοδότη και των δικαιωμάτων του εργοδοτούμενου αποτέλεσε σήμερα το βασικό συστατικό στοιχείο για την νόμιμη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς και σημαντικό πυλώνα του ΓΚΠΔ. Επιπλέον, σε σχέση με την παρούσα ανάλυση, στη Γνώμη τονίζεται ότι η παρακολούθηση με ΚΚΒΠ πρέπει να γίνεται κατόπιν πληροφόρησης των εργαζομένων για την ύπαρξη τέτοιας παρακολούθησης, τους σκοπούς για τους οποίους επεξεργάζονται τα δεδομένα τους και άλλων απαραίτητων πληροφοριών που διασφαλίζουν την δίκαιη επεξεργασία. Αυτό αποτέλεσε το θεμέλιο όπου κτίστηκε άλλος πυλώνας του ΓΚΠΔ –αυτός της διαφάνειας.

Περαιτέρω, στη Γνώμη 4/2004, η οποία αφορά στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μέσω βίντεο-παρακολούθησης, η ΟΕ29 βρήκε ότι η Οδηγία είχε εφαρμογή σε τέτοια μέσα παρακολούθησης, ενώ η αρχή της αναλογικότητας έπρεπε να τηρείται και κατά την απόφαση εγκατάστασης ΚΚΒΠ και κατά την επεξεργασία των δεδομένων που καταγραφόταν. Σε σχέση με την βίντεο-παρακολούθηση στους χώρους εργασίας, ειπώθηκε ότι «τα συστήματα βίντεο-παρακολούθησης που στοχεύουν άμεσα στον εξ' αποστάσεως έλεγχο της ποιότητας και της ποσότητας των εργασιακών δραστηριοτήτων και επομένως συνεπάγονται την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο αυτό, δεν πρέπει να επιτρέπονται κατά κανόνα»¹⁰.

7. *Ibid*, Κοινή Αποκλίνουσα Απόφαση Των Δικαστών Spano, Bianku και Kjölbir παράγραφος 3.

8. Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (Οδηγία Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων) [1995] ΟJ L.281/31.

9. Opinion 8/2001 on the processing of personal data in the employment context adopted on 13 September 2001, Data Protection Working Party 5062/01/EN/Final, σελίδα 25.

10. Opinion 4/2004 on the Processing of Personal Data by

Τέλος, η πιο πρόσφατη σχετική Γνώμη της ΟΕ29¹¹ επικεντρώνεται σε ορισμένα σενάρια¹² όπου η τεχνολογία έχει ενισχύσει τη δυνατότητα του εργοδότη να παρακολουθεί τους εργαζόμενους του, μια εκ των οποίων είναι και η βιντεο-παρακολούθηση. Σε σχέση με αυτό, η Γνώμη αναγνωρίζει πως δεν παρουσιάζονται νέα ζητήματα για την ιδιωτικότητα των εργαζομένων, εντούτοις εγείρει προβληματισμούς σχετικά με την απομακρυσμένη πρόσβαση στα δεδομένα που καταγράφονται (π.χ. πρόσβαση από smartphones), ή για το ότι έχουν αναπτυχθεί λογισμικά που επιτρέπουν την αυτόματη ανάλυση του περιεχομένου της καταγραφής. Ειδικά σε σχέση με το τελευταίο, δόθηκε η Γνώμη πως τέτοια επεξεργασία θα ήταν γενικά παράνομη¹³.

Το γεγονός ότι στην τελευταία Γνώμη η ομάδα επικεντρώθηκε ξεκάθαρα σε συγκεκριμένες τεχνολογίες αποδεικνύει την πρακτική της σημασία στο να παρέχει ένα σαφές πρότυπο για την αντιμετώπιση προβλημάτων, είτε από την πλευρά του εργοδότη είτε από την πλευρά του εργαζόμενου. Επιπλέον, η συγκεκριμένη Γνώμη προβλέπει και αναγνωρίζει τις υποχρεώσεις των εργοδοτών κάτω από το ΓΚΠΔ. Η συγκεκριμένη Γνώμη μπορεί να εφαρμοστεί σε σχέση με τον προσδιορισμό της ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματος του εργοδότη να παρακολουθεί το εργατικό του δυναμικό και του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής του εργαζόμενου, όχι μόνο στα πλαίσια της Οδηγίας αλλά και του ΓΚΠΔ.

IV. Προσέγγιση υπό τον ΓΚΠΔ

Στις 27 Απριλίου 2016 πέρασε ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων («ΕΕ») 2016/679 («ΓΚΠΔ»)¹⁴, για την πιο αποτελεσματική προστασία προσωπικών

δεδομένων των πολιτών. Ο ΓΚΠΔ στοχεύει κυρίως στον έλεγχο του τρόπου επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και στην απλούστευση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος για τις διεθνείς επιχειρήσεις, ενοποιώντας τον κανονισμό εντός της Ε.Ε. Εναρμονίζει τους κανόνες προστασίας δεδομένων σε όλη την Ευρώπη, αλλά αφήνει επίσης περιθώρια στα κράτη μέλη της Ε.Ε. να προβλέψουν πιο συγκεκριμένες διατάξεις σε ορισμένους ευαίσθητους τομείς¹⁵. Οι διατάξεις του εφαρμόζονται τόσο σε επιχείρηση εγκατεστημένη στον όσο και ανεξάρτητα από την τοποθεσία της επιχείρησης και την ιθαγένεια των υποκειμένων των οποίων τα δεδομένα επεξεργάζονται.

Ο ΓΚΠΔ ορίζει τα προσωπικά δεδομένα στο Άρθρο 4(1), ως «κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»)- το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου»¹⁶.

Στο κείμενο του, επιβεβαιώνονται τα δικαιώματα σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων που προνοούσε η Οδηγία, ενώ επεκτείνονται με βάση τις γνώμες της ΟΕ29 και εισάγονται ορισμένα καινούρια στοιχεία. Η επεξεργασία των δεδομένων με βάση τον Κανονισμό πρέπει να ακολουθεί τις πιο κάτω αρχές:

- α. την *Αρχή της Διαφάνειας*, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο,
- β. την *Αρχή του περιορισμού του Σκοπού*, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς,
- γ. την *Αρχή της Ελαχιστοποίησης των Δεδομένων*, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα που συλλέγονται πρέπει να είναι κατάλληλα, συναφή και να περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία,
- δ. την *Αρχή της Ακρίβειας των Δεδομένων*, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα που συλλέγονται πρέπει να είναι ακριβή και να λαμβάνονται όλα τα μέτρα άμεσα για διαγραφή/διόρθωση δεδομένων που είναι ανακριβή,

means of Video Surveillance adopted on 11 February 2004, Data Protection Working Party 11750/02/EN, σελίδα 25.

11. Γνώμη 2/2017 σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων στην εργασία, Ομάδα Εργασίας για τη Προστασία των Δεδομένων 17/EL.

12. Επεξεργασία (α) κατά τη διαδικασία πρόσληψης, (β) που προκύπτει από έλεγχο κατά τη διάρκεια της εργασίας, (γ) που προκύπτει από την παρακολούθηση της χρήσης ΤΠΕ στον χώρο εργασίας, (δ) που προκύπτει από την παρακολούθηση της χρήσης ΤΠΕ εκτός του χώρου εργασίας, (ε) που σχετίζεται με τον χρόνο και την παρουσία, (στ) με τη χρήση συστημάτων βιντεοπαρακολούθησης, (ζ) που αφορά οχήματα τα οποία χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι, (η) που αφορά την κοινολόγηση δεδομένων εργαζομένων σε τρίτους, (θ) που αφορά διεθνείς διαβιβάσεις δεδομένων ανθρωπίνων πόρων και άλλων δεδομένων των εργαζομένων.

13. Γνώμη 2/2017 σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων στην εργασία, Ομάδα Εργασίας για τη Προστασία των Δεδομένων 17/EL.

14. Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) [2016] OJ L.119/1.

15. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 88.

16. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 4.

- ε. την Αρχή του περιορισμού της περιόδου αποθήκευσης, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα που συλλέγονται πρέπει να διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων μόνο για το διάστημα που απαιτείται για τους σκοπούς της επεξεργασίας και,
- στ. την Αρχή της Ακεραιότητας και της Εμπιστευτικότητας των Δεδομένων, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα που συλλέγονται πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία η οποία να εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλειά τους.

Παράλληλα ο ΓΚΠΔ επιβεβαιώνει πως η συγκατάθεση του υποκειμένου επεξεργασίας πρέπει να δίνεται ελεύθερα¹⁷. Αυτό στα πλαίσια της εργοδότησης, γείρει το ζήτημα του ότι η συγκατάθεση του εργαζόμενου δεν θα μπορεί να δίνεται ελεύθερα με βάση την σχέση εμπιστοσύνης που διατηρεί με τον εργοδότη του, παρά μόνο σε περιπτώσεις που η συγκατάθεση αφορά σε πλεονέκτημα στον εργαζόμενο ή εάν ο εργοδότης και ο εργαζόμενος κυνηγούν κοινά συμφέροντα¹⁸. Επίσης, με το ΓΚΠΔ, το υποκείμενο της επεξεργασίας μπορεί να αποσύρει την συναίνεση του ανά πάσα στιγμή. Αν και η νομική βάση υπό το ΓΚΠΔ σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων που καταγράφονται από ΚΚΒΠ είναι συνήθως το έννομο συμφέρον του εργοδότη¹⁹, δεν αποκλείεται πως θα μπορούσε η νομική του βάση να ήταν η συναίνεση.

Ο ΓΚΠΔ περιλαμβάνει ειδική πρόνοια σχετικά με την απασχόληση. Το άρθρο 88 καθώς και το προοίμιο του ΓΚΠΔ, προβλέπουν τη δυνατότητα για τα κράτη μέλη της ΕΕ να θεσπίσουν ειδικούς κανόνες, προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των εργαζομένων²⁰. Αυτό, σε συνάρτηση με τις νέες αλλαγές που εισήγαγε ο ΓΚΠΔ, παρέχουν ισχυρές προστασίες στα πλαίσια της παρακολούθησης των εργαζομένων. Στο Άρθρο 24²¹ προνοείται υποχρέωση να παρέχονται γραπτές πολιτικές στους εργοδοτούμενους από τον εργοδότη τους (ως τον υπεύθυνο επεξεργασίας) σχετικά με το ποιος/πως/γιατί επεξεργάζεται τα δεδομένα τους, καθώς και τα

δικαιώματα που έχουν με βάση το ΓΚΠΔ. Αυτό αποσκοπεί στην διαφάνεια και στην ενημέρωση του εργαζομένου, καθώς και στην αποφυγή της συγκαλυμμένης παρακολούθησης. Οι πολιτικές αυτές πρέπει, με βάση τις πρόνοιες του κανονισμού, να είναι πάντα αναλογικές, δηλαδή ο εργοδότης να χρησιμοποιεί τα λιγότερο παρεμβατικά μέσα για την επεξεργασία, να συλλέγει όσο το δυνατόν λιγότερα δεδομένα, να τα μοιράζεται μόνο με όσους κρίνεται απαραίτητο και να τα διαγράφει μόλις αυτό είναι δυνατόν. Περαιτέρω, με βάση το ΓΚΠΔ ως ερμηνεύθηκε από τις Γνώμες της ΟΕ29Μ, τα δεδομένα επιτήρησης μέσω βίντεο δύνανται να διατηρηθούν για περιορισμένο χρονικό διάστημα, αλλά η περίοδος αυτή μπορεί κατ' εξαίρεση να παραταθεί όταν αιτιολογείται δεόντως, όπως π.χ. σε περίπτωση ατυχήματος ή ποινικής παράβασης. Η περίοδος διατήρησης δεδομένων πρέπει επίσης να καταγράφεται στις πολιτικές των εργοδοτών.

Η δεύτερη σημαντική εισαγωγή είναι η εκτίμηση αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων στο Άρθρο 35²². Με την πρόνοια αυτή, ο εργοδότης καλείται να αξιολογήσει τα ρίσκα που μπορεί να επιφέρει η εισαγωγή συστήματος που επεξεργάζεται δεδομένα σε σχέση με τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του εργοδοτούμενου. Η εκτίμηση αντίκτυπου δεν είναι υποχρεωτική, όμως απαιτείται ρητά, μεταξύ άλλων, σε σχέση με τη συστηματική παρακολούθηση δημοσίως προσβάσιμου χώρου σε μεγάλη κλίμακα. Δεν είναι ξεκάθαρο από το κείμενο του Κανονισμού εάν αυτό περιλαμβάνει ΚΚΒΠ σε χώρους εργασίας, εντούτοις με βάση τη Γνώμη 2/2017 της ΟΕ29, η υπερβολική παρακολούθηση χώρων εργασίας με ΚΚΒΠ επιφέρει ρίσκο υψηλού κινδύνου σε σχέση με τα δικαιώματα των εργαζομένων και πρέπει να διενεργείται τέτοια εκτίμηση²³.

Από τα πιο πάνω, μπορεί να ειπωθεί ότι, εκεί που κρίνεται απαραίτητο να εγκατασταθεί ΚΚΒΠ σε χώρο εργασίας στα πλαίσια του έννομου συμφέροντος του εργοδότη, για να υπάρχει αναλογικότητα, η παρακολούθηση με ΚΚΒΠ θα πρέπει να περιορίζεται στο σημείο που να μην είναι ιδιαίτερα παρεμβατική καθώς υποβόσκει ο κίνδυνος ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται για ένα συγκεκριμένο σκοπό ενδεχομένως γίνουν αντικείμενο χρήσης ενός τελείως διαφορετικού σκοπού, που δεν δικαιολογείται στη βάση του ΓΚΠΔ όπως π.χ. κατασκοπεία των εργαζομένων. Η εν λόγω επεξεργασία στην βάση των έννομων συμφερόντων του εργοδότη ως ορίζει το άρθρο 6 (1) (ε) του ΓΚΠΔ θα πρέπει να τεκμηριώνεται με εκπόνηση αξιολόγησης έννομου συμφέροντος (Legitimate Interest Assess-

17. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 7.

18. Information commissioner's office, 'When is consent appropriate?' (ICO) <<https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/consent/when-is-consent-appropriate/>> accessed 27 November 2019.

19. Άλλες νομικές βάσεις που προνοεί ο ΓΚΠΔ είναι η συμβατική υποχρέωση, η νομική υποχρέωση, προστασία ζωτικού συμφέροντος και προστασία δημόσιου συμφέροντος. Οποιαδήποτε επεξεργασία πρέπει να διενεργείται σε μια από αυτές τις βάσεις.

20. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 88(1).

21. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 24.

22. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 35.

23. Γνώμη 2/2017 σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων στην εργασία, Ομάδα Εργασίας για τη Προστασία των Δεδομένων 17/EL σελίδα 9.

ment) ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες των εργαζομένων δεν υπερισχύουν έναντι των συμφερόντων του εργοδότη²⁴.

V. Εφαρμογή και σημασία του ΓΚΠΔ στην καθημερινότητα

Για σκοπούς αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων ΓΚΠΔ, η Βουλή της Κυπριακής Δημοκρατίας ψήφισε τον περί Προσωπικών Δεδομένων Νόμο του 2018 (125(I)/2018)²⁵, ο οποίος αντικατέστησε τον περί Επεξεργασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Προστασία του Ατόμου) Νόμος του 2001²⁶. Παράλληλα, υπάρχει και το Γραφείο της Επιτρόπου Προστασίας Προσωπικού Χαρακτήρα Κύπρου (η «Επίτροπος»), ο ρόλος του οποίου είναι να προστατεύει τους πολίτες από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Μέρος των εξουσιών του γραφείου αποτελεί η διερεύνηση και συμβάντων θεμάτων που άπτονται του δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων, είτε αυτεπαγγέλτως ή στα πλαίσια καταγγελιών που λαμβάνει, η έκδοση γνώμων ή καθώς και λήψη αποφάσεων και επιβολή προστίμων και κυρώσεων λαμβάνοντας υπόψιν τον ισχύοντα Κανονισμό αλλά και τον Νόμο 125/2018. Στη Γνώμη 2/2018 της Επιτρόπου²⁷ αναφορικά με τη βίντεο-παρακολούθηση στο χώρο εργασίας και τη χρήση βιομετρικών συστημάτων, η Επίτροπος κατέγραψε ότι «ο έλεγχος και η παρακολούθηση των εργοδοτούμενων στο χώρο εργασίας επιτρέπεται στα πλαίσια του Νόμου 125/2018, μόνο όταν ο εργοδότης είναι σε θέση να δικαιολογήσει τη νομιμότητα και την αναγκαιότητα του ελέγχου και άλλος παρακολούθησης και όταν δεν υπάρχει άλλος λιγότερο παρεμβατικός τρόπος για την πραγματοποίηση των σκοπών που επιδιώκει» ακολουθώντας πιστά τη γραμμή του ΓΚΠΔ και της ΟΕ29 και φανερώνοντας την πλήρη εναρμόνιση της Κυπριακής νομοθεσίας με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα.

Η πιο πρόσφατη σχετική απόφαση της Επιτρόπου αφορούσε διερεύνηση καταγγελίας για εγκατάσταση και λειτουργία ΚΚΒΠ, που κατέγραφε ήχο

και εικόνα στα γραφεία της εταιρείας GAN DIRECT INSURANCE LTD (24.05.2018)²⁸, στην οποία μάλιστα επιβλήθηκε διοικητική κύρωση χρηματικής ποινής ύψους πέντε χιλιάδων ευρώ (€5,000). Στην εταιρία λειτουργούσε ΚΚΒΠ το οποίο επεξεργαζόταν (συλλογή, καταγραφή και διατήρηση) δεδομένα εικόνας και ήχου των εργαζομένων και των πελατών χωρίς προηγούμενη γνωστοποίηση στο Γραφείο της Επιτρόπου, όπως προβλεπόταν στις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 138(I)/2001²⁹, ο οποίος μετέφερε την Οδηγία στο Κυπριακό δίκαιο. Σκοπός λειτουργίας του ΚΚΒΠ ήταν η «ασφάλεια των εγκαταστάσεων από βιαιοπραγίες και η ασφάλεια του προσωπικού από ενδεχόμενες απειλές, ο εσωτερικός έλεγχος (του προσωπικού), η εκπαίδευση και η επίλυση διαφορών σε επίπεδο εξυπηρέτησης»³⁰.

Η Επίτροπος απεφάνθη πως ο συνεχής έλεγχος των εργαζομένων με μέσα παρακολούθησης προσβάλλει την αξιοπρέπεια και ιδιωτικότητα τους, καθώς η εν λόγω επεξεργασία απαιτούσε την τακτική και συστηματική παρακολούθηση των εργαζομένων και των πελατών, και κατά συνέπεια τη συλλογή και επεξεργασία μεγάλης κλίμακας δεδομένων εικόνας και ήχου. Αυτό, στα πλαίσια των ανωτέρω, καθώς και του νομικού πλαισίου που εξετάσαμε μέχρι τώρα, αποτελεί εμφανές παράδειγμα δυσανάλογης, υπερβολικής επεξεργασίας ενώ η Επίτροπος εφάρμοσε την εξίσωση της αναλογικότητας για να καταλήξει στην απόφαση της. Έκρινε πως η επεξεργασία που γίνεται μέσω του ΚΚΒΠ, το οποίο καταγράφει ταυτόχρονα εικόνα και ήχο, είναι υπερβολική σε σχέση με τον την επίτευξη των σκοπών που δήλωσε η εταιρία, γι' αυτό το λόγο ζήτησε τη διακοπή της επεξεργασίας και καταστροφή των σχετικών δεδομένων εικόνας και ήχου, που αφορούσε στην παρακολούθηση των εργαζομένων μέσω του ΚΚΒΠ³¹. Θα ήταν καλό να αναφέρουμε πως η Επίτροπος στην παρούσα απόφαση επεκτάθηκε στο στοιχείο της συγκατάθεσης των υπαλλήλων της Gan Direct. Λόγω της παρατήρησης ότι η συγκατάθεση σε μια σχέση εργοδότη-εργοδοτούμενου δεν θα μπορούσε να δίνεται ελεύθερα, δεν θα μπορούσε να νομιμοποιήσει την εν λόγω λειτουργία ΚΚΒΠ.

Σε παρόμοιες αποφάσεις, η Επίτροπος τόνισε πως

24. Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, *supra* 13, άρθρο 6.

25. Ο περί της Προστασίας των Φυσικών Προσώπων Έναντι της Επεξεργασίας των Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και της Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Δεδομένων αυτών Νόμος του 2018 (N. 125(I)/2018).

26. Ο περί της Προστασίας των Φυσικών Προσώπων Έναντι της Επεξεργασίας των Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και της Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Δεδομένων αυτών Νόμος του 2001 (N. 125(I)/2001).

27. Γνώμη 2/2018 που εκδίδεται από την Επίτροπο Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα βάσει του Άρθρου 58(3)(β) του Γενικού Κανονισμού για τη Προστασία Δεδομένων (Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679) για τη Βίντεο-παρακολούθηση στο χώρο εργασίας και τη χρήση βιομετρικών συστημάτων, Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

28. Απόφαση της Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ημερομηνίας 24 Μαΐου σχετικά με τη διερεύνηση καταγγελίας για εγκατάσταση και λειτουργία Κλειστού Κυκλώματος Βίντεο-παρακολούθησης, το οποίο καταγράφει και ήχο στα γραφεία της εταιρείας GAN DIRECT INSURANCE LTD, Α/Π 94/2017.

29. Ο Περί Επεξεργασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Προστασία του Ατόμου) Νόμος του 2001 (N. 138(I)/2001).

30. Απόφαση GAN DIRECT INSURANCE LTD, *supra* 26, σελίδα 6.

31. Απόφαση GAN DIRECT INSURANCE LTD, *supra* 26, σελίδα 9.

«οι εργαζόμενοι δεν εγκαταλείπουν το δικαίωμα για προστασία της ιδιωτικής τους ζωής στο κατώφλι της εισόδου του χώρου εργασίας τους κάθε πρωί»³² ενώ επέβαλε «όπως ο διαρκής έλεγχος γίνεται μόνο εφόσον αυτό δικαιολογείται από τη φύση και τις ιδιαίτερες συνθήκες εργασίας και είναι απαραίτητος για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων και της ασφάλειας των χώρων εργασίας»³³. Κατόπιν παραπόνου, η Επίτροπος επέβαλε την απεγκατάσταση και τερματισμό της λειτουργίας ΚΚΒΠ σε γραφεία υπαλλήλων της εταιρείας TD Investments Ltd για σκοπούς προστασίας της εταιρείας, αφού κρίθηκε πως ο σκοπός αυτός μπορούσε να επιτευχθεί με λιγότερο επαχθή για την ιδιωτική ζωή μέσα. Παρόμοια απόφαση για απεγκατάσταση του ΚΚΒΠ λήφθηκε και σε σχέση με παράπονο της Ένωσης Τραπεζικών Υπαλλήλων Κύπρου, αφού με την τοποθέτηση καμερών πάνω από τα γραφεία πέντε υπαλλήλων Τράπεζας, ο εργοδότης σύλλεγε περισσότερα δεδομένα απ' όσα απαιτούνταν για την ικανοποίηση του σκοπού επεξερ-

γασίας και αυτό κρίθηκε δυσανάλογο³⁴.

VI. Συμπέρασμα

Το δικαίωμα των εργαζομένων στην ιδιωτική ζωή, απασχόλησε αρκετά το ΕΔΔΑ το οποίο έκρινε πως η εγκατάσταση ΚΚΒΠ σε εργασιακό περιβάλλον δεν νομιμοποιείται στη βάση του Άρθρου 8 της ΕΣΔΑ, εντούτοις είναι ελλιπής προστασία. Στο Ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τη προστασία προσωπικών δεδομένων, γίνεται ξεκάθαρο πως ΚΚΒΠ θα πρέπει να εφαρμόζονται πάντοτε με γνώμονα τη θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας και εφόσον υπάρχει νόμιμη αναγκαιότητα. Παράλληλα, με το ΓΚΠΔ παρέχονται πλέον οι κατάλληλοι μηχανισμοί για να εξασφαλίζεται η αναλογικότητα και η διαφάνεια. Οι εργαζόμενοι δεν θα πρέπει να θυσιάζουν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών τους ώστε να δύνανται οι εργοδότες να προωθούν τα επιδιωκόμενα συμφέροντα τους. Οφείλουμε να προάγουμε τη διατήρηση της ιδιωτικής ζωής και άλλων αξιών κατά τρόπο που μεγιστοποιεί τα πλεονεκτήματα που μπορεί να μας επιφέρει η τεχνολογία, πράγμα το οποίο ρυθμίζει σε μεγάλο βαθμό πλέον ο ΓΚΠΔ.

32. Επίτροπος Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, 'ΑΠΟΦΑΣΗ: Εγκατάσταση και Λειτουργία Κλειστού Κυκλώματος Βιντεο-παρακολούθησης (ΚΚΒΠ) σε γραφεία υπαλλήλων' (Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, 20/09/2010) <<http://www.dataprotection.gov.cy/dataprotection/dataprotection.nsf/All/424BC9212F6969C6C2258258004124B9?OpenDocument>> accessed 28 November 2019.

33. *Ibid.*

34. Επίτροπος Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, 'ΠΑΡΑΠΟΝΟ: Εγκατάσταση Καμερών (ΚΚΒΠ) σε γραφεία Τράπεζας' (Γραφείο Επιτρόπου Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, 10/02/2011) <<http://www.dataprotection.gov.cy/dataprotection/dataprotection.nsf/All/DB15E19BB30C9B7DC2258258004124D3?OpenDocument>> accessed 28 November 2019.

